

**SÖZ
MER** ESKİŞEHİR
OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SÖZLÜKBİLİMİ
UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

III. ULUSLARARASI SÖZLÜKBİLİMİ SEMPOZYUMU BİLDİRİ ÖZETLERİ

Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Arş. Gör. Duygu KAMACI, Okt. Ezgi ASLAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları No:277

Sahibi : Prof. Dr. Hasan GÖNEN (Rektör)
Yayın Yönetmeni : Prof. Dr. Adnan KONUK (Rektör Yardımcısı)
Yayın Komisyonu : Prof. Dr. Adnan KONUK (Rektör Yardımcısı)
Prof. Dr. İlhami ÜNLÜOĞLU
Prof. Dr. Özgül PAŞAOĞLU
İdari Sorumlu : Necmettin BAŞKUT
Şube Müdürü : Nizamettin AKYEL
Dizgi-Kontrol-Tasarım-Baskı : ESOGÜ BASIMEVİ

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'ne aittir.
Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/böümleri
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan
elektronik, optik, mekanik ya da diğer
yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2016 by Eskişehir Osmangazi University
All rights reserved.

No part of this book may be printed, reproduced or
distributed by and electronical, mechanical or other means
without the written permission of the University.

ISBN 978-605-9975-15-5

1. Baskı

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi 2016

Değerli Araştırmacılar,

III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sözlükbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (SÖZMER) ev sahipliğinde 03-04 Kasım 2016 tarihleri arasında Eskişehir'de düzenlenecektir.

Sözlükbilimi alanı Türkiye'de henüz emekleme evresinde. Divanu Lügati't-Türk'ten beri devam edegelen uygulamalı sözlükbilimi (sözlükçülük) alanında yüzyılları aşan bir tecrübe varsa da özellikle elektronik sözlüklerin revaç bulduğu son yirmi yılda istenilen seviyeye ulaşabilmiş değildir. Uygulamalı sözlükbilimi alanı böyleyken kuramsal sözlükbilimi alanında ise henüz terimler oluşturulamamış, çaplı bilimsel eserler ortaya konulamamış ve alanyazını yerlileştirilememiştir.

Söz konusu durum dikkate alındığında, III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu'nun temasının "Sözlükbilimi Terminolojisi" olmasına karar verildi. Böylelikle alanın en çok ihtiyaç duyduğu kuramsal bilginin üretilmesi yolunda önemli bir adım atılmış ve alanda çalışan bilim insanları arasında terim birliği sağlanmış olacaktır. Burada asıl hedef, sözlükbilimi terimlerinin Türkçeleştirilmesi ve alana yeni terimler kazandırılmasıdır.

Sözlükbilimi alanı hem dünyada hem de Türkiye'de giderek daha çok ilgi çekiyor. Bu ilgi sayesinde hem yeni bilgi üretiliyor hem de kaliteli sözlükler yayınlanıyor. İşte bu noktada Sözlükbilimi Terminolojisine katkıda bulunmak üzere yurt içi ve yurt dışındaki araştırmacıları,

III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu'na katılmaya davet ediyoruz.

Katılımınız ve katkılarınız bizi memnun edecektir. Eskişehir'de buluşmak üzere...

Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Düzenleme Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

ROMANYA'DA TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI KAPSAMINDA TÜRKÇE İLE İLGİLİ LEKSİKOĞRAFİK ÇALIŞMALAR	1
ARAP DİLİNDE SÖZLÜKLER	2
YENİ UYGUR TÜRKÇESİ İLKOKUL SÖZLÜKLERİ.....	4
LÜGAT-İ NÂCÎ'DE YER ALAN MADDE BAŞLARININ ANLAMLANDIRILMASINDA DİKKAT ÇEKEN HUSUSLAR	6
J. J. MANİSSADJIAN'IN "MÜRŞİD-İ LİSAN-I OSMANÎ" SİNDE GRAMERİN SONUNDA YER ALAN "VOCABULAR"	7
JAPONCA-TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE GÖRÜLEN ÇOK ANLAMLILIK ÜZERİNE	9
SOSYAL MEDYA UYGULAMASI "INSTAGRAM" ARACILIĞIYLA FRANSIZCA'DAN TÜRKÇE'YE GEÇMİŞ KELİMELER ÜZERİNE UYGULAMALI BİR TERMİNOLOJİ ÇALIŞMASI.....	12
İKİ DİLLİ SÖZLÜKLERDE KÜLTÜREL ÖĞELER SORUNU	14
SÖZLÜK İÇİ GÖNDERİMLER VE SÖZLÜĞÜN İŞLEVİ.....	17
18. YÜZYILDA YAZILMIŞ TÜRKÇE, ALMANCA, MACARCA VE ÇEKÇE BİR SÖZLÜK.....	19
GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK'TE İŞTEŞ FİLLER.....	21
ETTİRGEN FİLLERİN TANIMLANMASI ÜZERİNE	23
DİL DEVRİMİ KAPSAMINDA BATI KÖKENLİ EDEBİYAT TERİMLERİNİN ÖZLEŞTİRİLME SÜRECİ	25
TÜRKÇE İÇİN KENDİ KENDİNE DERLEM OLUŞTURMA PLATFORMU VE SÖZLÜK BİLİMİ UYGULAMALARI	27
MEMLÛK KIPÇAKÇASIYLA YAZILMIŞ SÖZLÜKLERDE KELİME EŞ DEĞERLİĞİ.....	28
ÖZEL SÖZLÜK ÖRNEĞİ	29
<i>TÜRKÇE SÖZLÜK</i> 'TE TEMEL ANLAMA DAYALI OLUMSUZ ALGILAR ÜZERİNE	31
TERMİNOLOJİ YÖNETİM SİSTEMLERİNDE TERMİNOLOJİ ÇALIŞMASI VE ÇEVİRİ	33
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜKLER VE MANAS ANSİKLOPEDİSİ	35
GELENEKSEL SÖZLÜKLERDEN AYKIRI SÖZLÜKLERE.....	37
KİPLİK TERMİNOLOJİSİNİN SÖZLÜKLERDEKİ GÖRÜNÜMÜ: OLASILIK VE OLABİLİRLİK.....	39

FARKLI DİLLERDEN TÜRKÇEYE GEÇEN AYNI KAVRAMSAL TERMİNOLOJİK ALINTILAR VE ONLARIN İŞLEVİ.....	41
SÖZCÜK EŞLEŞTİRMEYE DAYALI (WORD-MATCH) TANIMLAR BAKIMINDAN <i>GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK</i> 'ÜN DEĞERLENDİRİLMESİ....	43
TÜRK SÖZLÜK BİLİMİ TERMİNOLOJİSİ ÜZERİNE DERLEM TABANLI BİR ARAŞTIRMA	45
ÇOK DİLLİ BİR SÖZLÜK: TERCÜMÂNÜ'L-LÜGAT	47
TARİHİ SÖZLÜKLERDE ART ZAMAN SINIRI.....	49
KÂŞGARLI VE DLT'DEKİ SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ	51
FARŞÇA SÖZLÜK ÇALIŞMALARINA TARİHSEL BİR YAKLAŞIM VE GÜNÜMÜZ ELEKTRONİK SÖZLÜKLER	53
SÖZLÜKBİLİM İÇİN BİR TÜRKÇE TERİMBİLGİSİ VERİTABANI OLUŞTURMA ÇALIŞMASI.....	55
TÜRKOLOJİNİN ÖNEMLİ SORUNU: SÖZLÜK- DİZİN UYUMSUZLUĞU ..	57
İKİ DİLLİ ARAPÇA SÖZLÜKLERE GENEL BİR BAKIŞ: “ HANS WEHR'IN ARAPÇA-İNGİLİZCE SÖZLÜĞÜ”	59
TÜRKÇE EŞDİZİMLİLİK ÇALIŞMALARINDA TERMİNOLOJİ SORUNU ...	61
KURUMSAL TERMİNOLOJİ ÖLÇÜNLEŞTİRME VE SÖZLÜKBİLİM: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ İÇİN TÜRKÇE-İNGİLİZCE TERİM BELLEĞİ OLUŞTURMA SÜRECİ	63
GÜRCİSTANDAKİ TÜRKÇE- GÜRCÜCE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME	65
TÜRKÇEDE BATI KÖKENLİ KELİMELER SÖZLÜĞÜ ve SÖZLÜK ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE.....	67
SÖZLÜKLERDE SÖZCÜK TÜRLERİNE YER VERİLMELİ Mİ?	71
BİR ESER SÖZLÜĞÜ: LUGAT-I SİYER-İ VEYSİ.....	73
SÖZLÜK ÇALIŞMALARINDA UYGULAMALAR VE KULLANILAN TERİMLER	74
INFORMATION TOOLS FOR GENERAL AND SPECIALIZED USERS	79
SÖZLÜKLER VE KALIPLAŞMIŞ DİL BİRİMLERİ	81
SEC'İ VE KAFİYE LUGATI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	83
DİL – KÜLTÜR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ‘KEDİ’ KELİMESİNİN SÖZLÜK TANIMINDAN HAREKETLE BİLİŞSEL TANIMININ HAZIRLANMASININ MECBURİYETİ.....	84

MESLEKİ SIKLIK SÖZLÜĞÜ HAZIRLAMADA İZLENİLECEK SÜREÇ VE YÖNTEM	86
DİLBİLGİSEL TERİM EKSİKLİKLERİNİN YABANCI DİL EĞİTİMDE GETİRDİĞİ SORUNLAR	88
ARNAVUT ARAŞTIRMACILARININ ARNAVUTÇADAKİ TÜRKİZMALARA YÖNELİK HAZIRLADIKLARI SÖZLÜKLER VE DİL ARAŞTIRMALARI....	90
RADLOFF'UN “TÜRK AĞIZLARI İÇİN SÖZLÜK DENEMESİ”NİN TÜRK SÖZLÜK TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	93
BİR SÖZLÜK NASIL ELEŞTİRİLİR?.....	95
ÇAĞDAŞ TÜRKÇENİN ETİMOLOJİ SÖZLÜĞÜ İÇİN ÜÇ ÇALIŞMA VE KATKILARI	97
İLİYA BAR ŞİNÂYÂ D-NİSİBOYO’NUN ‘KTOBO D-TERGUMONO’ ADLI SÜRYANİCE-ARAPÇA LEKSİKOĞRAFİK ESERİNİN DEĞERİ	98
ARTZAMANLI KİPLİK ÇALIŞMALARININ SÖZLÜKBİLİME KATKISI ...	100
SÖZLÜKBİLİM TERMİNOLOJİSİNDE EŞDİZİM-EŞDİZİN FARKI	102
SÖZLÜKLERDE MADDE BAŞI KELİMELERİNİN TANIMLANMASI VE TDK “TÜRKÇE SÖZLÜK”Ü MADDE BAŞI KELİMELERİNİN FESİH VE BELİĞ CÜMLE AÇISINDAN “PANKRONİK” DEĞERLENDİRİLMESİ	104
KIRIM TATAR TÜRKÇESİ - TÜRKİYE TÜRKÇESİ ELEKTRONİK SÖZLÜĞÜ MADDE BAŞI VE MADDE İÇİ EŞLEŞMESİ	106
TÜRKÇE-SIRPÇA SÖZLÜK: ORJİNALİ VE İNTİHALI	109
MANZÛM SÖZLÜKLERİN VE ŞERHLERİNİN DİL ÖĞRENİMİNE KATKISI	111
BİR MODERN SÖZLÜK ÖRNEĞİ: TAKMA İSİMLER SÖZLÜĞÜ	113
SÖZLÜKBİRİM OLARAK ARAPÇA TENVİNLİ SÖZLER: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	114
EŞDİZİM SÖZLÜKLERİ VE KELİME EDİNİM SORUNSALI	116
EĞİTİM TEKNOLOJİSİNDE YENİ TERMİNOLOJİ GELİŞTİRME VE TUTARLILIK SORUNSALI.....	118
KÂMÛS-I OSMÂNÎ’NİN OSMANLI DÖNEMİ TÜRK SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDEKİ YERİ	120
TEMATİK SÖZLÜKLERİN KAPSAMI ve TEMA BELİRLEME ÖLÇÜTLERİ	122
KAYBOLMA TEHLİKESİ ALTINDA OLAN DİLLER İÇİN SÖZLÜKBİLİMİNİN ÖNEMİ: ZAZACA ÖRNEĞİ	124
ÇOBANLIK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ DENEMESİ.....	126

ORTAK TERİMLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI: SÖZLÜKBİLİM VE DERLEM DİLBİLİM.....	128
LÜGAT-I TÜRKÎ ARABÎ FARİSÎ’DE UYGULANAN SÖZLÜKÇÜLÜK YÖNTEMLERİ ÜZERİNE	130
GENEL TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE KULLANIM ETİKETLERİNİN SUNULUŞU.....	132
ÇOK ANLAMLILIK VE EŞDİZİMLİLİK BAĞLAMINDA ÇIK- EYLEMİ	134
“DİLBİLGİSEL BİLGİ” ULAMI VE UZMANLIK ALANI SÖZLÜKLERİNDEKİ DURUMU	136
TÜRKÇE SÖZLÜK’TE İSTEM BİLGİSİ	138
SÖZLÜKÇÜLÜK ÇALIŞMALARINDA TÜRKÇE BİLGİSAYAR DERLEMLERİNİN KULLANIMI	141
YEL- FİİLİ HAKKINDA	143
“DÜŞÜNCE SİZ İNSAN” ALGILAMASI VE SÖZLÜK ALANI	145
TÜRKÇENİN ÇEVİRİMİÇİ SÖZLÜKLERİNİ NASIL DAHA KULLANIŞLI KILABİLİRİZ?.....	147
İDRAK ve DUYGU FİİLLERİNİN TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE YENİDEN TANIMLANMASI ÜZERİNE ÖNERİLER	149
SÖZCÜK TÜRLERİNİN SÖZLÜK BİLİMİYLE İLİŞKİSİ VE SÖZLÜKLERDE SÖZCÜK TÜRLERİNİN YERİ ve ÖNEMİ	151
TÜRKÇE AÇIKLAMALI - ANSİKLOPEDİK SÖZLÜKLERDE KULLANILAN YÖNTEMLER.....	153
SÖZLÜK MADDELERİNİN DÜZENLENİŞİ: ÇOKANLAMLILIK KARMAŞASI.....	156
TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE NEOLOJİZM: MİSALLİ BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK ÖRNEĞİ	158
TÜRK DİL KURUMU TÜRKÇE SÖZLÜK’TE KULLANILAN SÖZLÜK BİRİMLER İLE TANIMLAMALARI ARASINDAKİ ANLAMSAL İLİŞKİLER	160
TÜRK SÖZLÜKBİLİMİ BİBLİYOGRAFYASI ÜZERİNE BİR DENEME (2000-2016).....	162
LÜGAT-İ EBUZZİYÂ	164
SÖZLÜKSEL BOŞLUK VE ANLIK OLUŞUMLA TELAFİSİ	166
SIRA DIŞI BİR SÖZLÜK ÖRNEĞİ REŞAT EKREM KOÇU’NUN TÜRK GİYİM KUŞAM VE SÜSLENME SÖZLÜĞÜ	168
TÜRKÇE İÇİN DUYGU SÖZLÜĞÜ OLUŞTURULMASI	170

OKUL ÖNCESİ VE OKUL ÇAĞI SÖZLÜKLERİ İLE İLGİLİ TERİMLER VE TÜRRLER ÜZERİNE.....	172
SÖZ İÇİ KARŞIT ANLAMLILIK.....	174
TARİHSEL BİR SÖZLÜĞÜN YAZIM TEKNİĞİNE DAİR BİR İNCELEME.	176
TÜRKÇE-UKRAYNACA ÖZEL AMAÇLI SÖZLÜKLERİN TİPOLOJİSİ	178
OSMANLICA – ARAPÇA SÖZLÜKLER ÜZERİNE BİR ETÜD.....	180
KAVRAM ALANI KURAMI AÇISINDAN İBN SÎDE’NİN <i>EL-MUHASSAS</i> ADLI SÖZLÜĞÜ ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME.....	183
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA TERMİNOLOJİ YÖNETİMİ: TÜRKÇE-ALMANCA DİL ÇİFTİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	184
TÜRKİYE’DE EDEBİYAT SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ VE KAPSAMLILIKLARI AÇISINDAN EDEBİYAT SÖZLÜKLERİ.....	186
TÜRKÇE VE RUSÇA SESBİLİMSEL TERİM DİZGELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	189

ROMANYA'DA TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI KAPSAMINDA TÜRKÇE İLE İLGİLİ LEKSİKOĞRAFİK ÇALIŞMALAR

Romanya'da, Türkoloji alanında çalışmalar,16.yüzyıldan başlayıp, özellikle 1957 yılında Bükreş Üniversitesi'nde benim de ilk öğrencisi olduğum Türkoloji Bölümü açıldıktan sonraki dönemde daha yoğun, daha tutarlı ve daha da çok yönlü olarak devam etmiştir. Romenlerin, Türk diline, tarihine, kültürüne, medeniyetine, edebiyatına karşı büyük ilgi ve yakınlık, Türk ve Romen halklarının beş yüz küsur yıl süren ortak bir tarihi ve siyasi geçmişlerine dayanır, bu somut gerçekten kaynaklanmaktadır. Bu siyasi ve tarihi süreç dâhilinde Türk dili ve kültürünün, Romen dili ve kültürü üzerinde, bugün de canlı varlığını sürdüren derin izler bulunmaktadır.

Bugün Romanya'nın bir eyaleti olan Moldova ve bugünkü Moldova Cumhuriyeti'nin kırk yedi yıl voyvodası olan, Romen tarihinde onun ihtişamında, ondan daha büyük deha olmayan ve zamanın en ünlü hükümdarlarından olan Fatih Sultan Mehmet Han ve oğlu II. Bayezid ile çağdaş olup bu iki padişahın Buğdan'a gerçekleştirdikleri seferlere göğüs gerebilme cesaretinde bulunan voyvoda Ştefan cel Mare'nin(Büyük Ştefan'nın) ,1504 yılında ölürken oğlu Boğdan'a ve halkına, Türklerden başka kimselere güvenmemelerini, verdikleri sözü hep tutan, buna hep sadık kalan Türklere güvenmelerini ve bunlara karşı dostluktan hiç şaşmamalarını şeklindeki sözleri her Romen'in hafızasında güncelliğini korumaktadır. Bu tarihi olayın sonucu, Romenlerin Türk diline ve Türk kültürüne karşı ilgileri çok artmış, binlerce Türkçe sözcük Romen diline girerek bu dili zenginleştirmiştir.18.ve 19. yüzyıllar zarfında Türk diline karşı ilgi arttıkça, Romence-Türkçe ve Türkçe-Romence sözlük ve konuşma kılavuzlarının da sayısı artmıştır. Aynı zamanda birçok Türkçe gramer kitapları ve özellikle Türkçeden Romence'ye geçen ve bu dilde kullanılan kelimeleri ve deyimleri ele alan çalışmaların da sayısı artar.

Bükreş Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, eğitim-öğretim faaliyetleri yanı sıra, sistemli olarak çok yönlü Türkoloji araştırmaları da gerçekleştirilmektedir. Bu bölüme ait öğretim üyeleri 1977 yılından itibaren Romanya'da ilk defa olarak, modern anlamda, değişik genişlik ve kapsamda ülkenin en prestijli devlet yayınevlerinde Türkçe-Romence ve Romence-Türkçe sözlük ve konuşma kılavuzları yayımlamışlardır.

ARAP DİLİNDE SÖZLÜKLER

Arapça'da “mu'cem” ve “kamus”, Eski Türkçe'de “kamus ve “lügat” kavramlarıyla ifade edilen “sözlük”, dilin kendi yapısında veya diller arasında bir köprü görevi oluşturması bakımından önemlidir.

İslamiyetin ilk yıllarında Kur'an ve hadislerde geçen ve anlamı sahabe tarafından bilinmeyen garip lafızların Hz. Peygamber tarafından izah edilişi ve sahabenin de bu açıklamaları ezberleyip yazmaları veya rivayet etmeleri ile başlayan lügatçilik, İbn Abbas'ın “Garîbu'l-Kur'an”ı vb. eserlerle devam etmiş ve nihayet Halil b. Ahmed'in Kitabü'l-'Ayn adlı eseriyle belirli bir zemine oturtulmuştur. Alfabetik anlamda ilk Arapça sözlük, Halil b. Ahmed tarafından gırtlak harfleri esas alınarak oluşturulan bu “Kitabu'l-'Ayn” adlı sözlüktür. Bu tarzdaki diğer eserler; Ebû 'Alî el-Kâlî (h. 356)'nin “el-Bâri”si, İbnDureyd (h. 321)'in “el-Cemhere”si, el-Ezherî (h. 370)'nin “et-Tehzîb”i, es-Sâhibİbn 'Abbâd (h. 385)'in “el-Muhî”dir.

Son harfe göre dizilen sözlük çalışmalarında, önce son harf sonra ilk ve daha sonra ikinci harf esas alınmıştır. Bu tarzın öncüsü “es-Sihâh” adlı eseriyle el-Cevherî (h. 393)'dir. Bu metotta yazılan diğer eserler arasında öne çıkanlar; İbn Manzûr (h. 711)'un Lisânu'l-'Arab'ı, el-Fîrûzâbâdî (h. 817)'nin “el-Kâmûsu'l-Muhî”dir. Kamus kelimesi, bu sözlükten doğmuştur. Hacminin az olması, içinde bulunan açıklamalar ve maddelerin çok olmasından dolayı bu eserin kullanımı yaygınlaştı, Deniz ve deniz suyu anlamına gelen el-Kamus adı bu tür kaynak eserlerde sembol olmuştur.

Günümüz alfabesine göre dizilen ilk sözlük, ez-Zemahşerî (h. 538)'nin Esâsu'l-Belâga adlı eseri olduğu rivayet edilir. Oysa bu tarzın esas mucidi ve tam düzene koyanı Ebû'l-Me'âlî Muhammed b. Temîm el-Bermekî(h. 397)'dir. Bu ikisinden önce ise “Kitâbu'l-Cîm”i ile Ebû 'Amr eş-Şeybânî (h. 206) bu tipte lügat yazmaya tevessül etmiştir. Daha sonra bu tarzda el-Fârâbî'nin“Divânu'l-Edeb” ve İbn Faris'in“Mu'cem Mekâyisi'l-Luga” adlı ve Butrus el-Bustânî'nin“Muhîtu'l-Muhî”i gibi pek çok sözlük telif edilmiştir.

Anahtar Sözcükler Sözlükçülük, Sözlük, Arapça Sözlükler.

LEXICONS IN THE ARABIC LANGUAGE

The lexicon, which is expressed through the concepts of “mu‘cem” and “kamus” in Arabic, and “kamus” and “lugat” in Old Turkish, is important in that it serves as a bridge within its own structure of a language or between languages.

Lexicography, which began in the early years of Islam when Prophet Muhammad explained unknown words and terms that appeared in the Kuran and Hadith but whose meanings were not known by Sahabe, or the Prophet’s companions, and when the Sahabe memorized and recorded or conveyed these explanations, continued with works like “Garîbu’l-Kur’an” by Ibn Abbas etc. and found a solid ground with Halil b. Ahmed’s work entitled Kitabu’l-‘Ayn. The first Arabic lexicon in an alphabetic sense is this lexicon entitled “Kitabu’l-‘Ayn”, which was formed by Halil b. Ahmed on the basis of guttural letters. Other words prepared in this manner are Ebû ‘Alî el-Kâlî’s (h. 356) “el-Bâri”, İbn Dureyd’s (h. 321) “el-Cemhere”, el-Ezherî’s (h. 370) “et-Tehzîb”, and es-Sâhib İbn ‘Abbâd’s (h. 385) “el-Muhîr”.

In lexical works prepared according to the last letter, first came the last letter, then the first letter and then the second letter. The pioneer of this system is el-Cevherî (h. 393) with his work entitled “es-Sihâh”. Other prominent works written in this method are İbn Manzûr’s (h. 711) “Lisânu’l-‘Arab” and el-Fîrûzâbâdî’s (h. 817) “el-Kâmûsu’l-Muhîr”. The word “Kamus” came into use with this lexicon. Due to the fact that its size was small and explanations and entries in it were abundant, the use of this work became widespread. The word el-Kamus, which meant sea or marine water, became a symbol in works of this sort.

It is reported that the first lexicon prepared according to today’s alphabet was ez-Zemahsherî’s (h. 538) work entitled Esâsu’l-Belâga but the true inventor of this style who gave it its final and complete form was Ebû’l-Me‘âlî Muhammed b. Temîm el-Bermekî (h. 397). However, before these two, Ebû ‘Amr eş-Şeybânî (h. 206) attempted to write such a lexicon with his work “Kitâbu’l-Cîm”. Subsequently, various dictionaries like el-Fârâbî’s “Divânu’l-Edeb”, İbn Faris’s “Mu‘cem Mekâyisi’l-Luga” and Butrus el-Bustânî’s “Muhîtu’l-Muhîr” were written.

Keywords: Lexicography, Lexicon, Arabic Lexicons.

YENİ UYGUR TÜRKÇESİ İLKOKUL SÖZLÜKLERİ

Sözlük, Güncel Türkçe Sözlükte “Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat” biçiminde tanımlanır. Sözlükler hazırlanış yöntemlerine, amaç ve niteliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Genel kullanım amaçlı sözlükler, lehçe sözlükleri, argo sözlükleri, atasözü ve deyim sözlükleri, köken bilgisi sözlükleri, tarihsel sözlükler vb. çok çeşitli sözlükler vardır. Son dönemlerde İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Meteoroloji Sözlüğü gibi belli bir alanın terminolojisi ile ilgili sözlükler hazırlanmıştır.

Değerlendireceğimiz sözlük Uygur öğrenciler için hazırlanmış ilkokul sözlükleridir. Türkiye’de de hazırlanmış okul sözlükleri mevcuttur. Bu sözlüklerin bir kısmı Türk Dil Kurumu tarafından bir kısmı da özel yayınevleri tarafından yayımlanmıştır. Ancak Türkiye’de hazırlanan sözlükler ilkokullar için sözlük, ortaokullar için sözlük ya da liseler için sözlük biçiminde hazırlanmıştır. Bu okulların her sınıfı için ayrı ayrı hazırlanmış sözlükler mevcut değildir. Sincan Üniversitesi 2008 yılında “Başlangıç Mektep Oquğuçiliri Üçün– Uygur Tiliniñ İzahlıq Luğiti” (İlkokul Öğrencileri İçin- Uygur Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) adında dört ciltlik bir sözlük yayımlamıştır. Bu sözlükler ilkokuldaki dört sınıfa göre ayrı ayrı hazırlanmıştır. Sözlüklerin kapaklarında da her sınıf için farklı renkler tercih edilmiştir.

Birinci sınıflar için hazırlanan sözlükte hem öğrencilere hem de ailelere yararlı olmak esas alınarak altı yüz kelime ve kelime grubu seçilmiştir. Sözlük alfabetik olarak dizilmiştir. Sözlüğe alınan kelimeler birinci sınıfın dersleri esas alınarak seçilmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta alfabe, matematik-1 ve matematik-2 derslerinde geçen kelimelerin esas alınmasıdır. Bir başka dikkat çeken özellik ise birinci sınıfta metaforik unsurlardan yararlanılmasıdır. Örneğin uçak kavramını açıklarken “polat quş” (çelik kuş) benzetmesi kullanılmıştır. Eşsesli ve eşanlamlı kelimeler Romen rakamlarıyla ayrı ayrı verilerek aradaki anlam farkı örnek cümlelerle gösterilmiştir. Birinci sınıf sözlüğüne yer adları alınmamıştır. Fiiller sözlüğe ‘-ş’ mastar ekli biçimde alınmış eş ve karşıt anlamlıları da verilmiştir.

Hedef kitle gözetilerek dört sınıfın seviyesine uygun olarak hazırlanan Uygur Dilinin Açıklamalı Sözlüğü pedagojik açıdan başarılı bir çalışmadır.

Anahtar Sözcükler: Yeni Uygur Türkçesi, sözlük, ilkokul, sınıf düzeyi, söz dağarcığı.

NEW UYGHUR TURKISH DICTIONARIES FOR PRIMARY SCHOOLS

In the Contemporary Turkish Dictionary, dictionary is defined as “the work or wordbook describing and explaining words and idioms of a language used in all or some ages in an alphabetical order and also providing their equivalences in other languages”. Dictionaries are classified in terms of their method of preparation, aims and qualities. Some of the dictionaries have the purpose of general use such as dialect dictionaries, slang dictionaries, proverb and idiom dictionaries, etymology dictionaries, and historical dictionaries and so on. Recently, dictionaries including terminologies of a special field have also been prepared such as “Medicine and Pharmacy Terminology Dictionary” and “International Meteorology Dictionary”.

We are going to evaluate the dictionaries prepared for Uyghur students in primary schools. There are also school dictionaries that have already been prepared in Turkey. Some of them were published by the Turkish Language Society and the others were carried out by private publishing companies. However, the dictionaries prepared in Turkey are designed as for primary, middle or high schools. There are no dictionaries prepared for each grade in all these schools. In 2008, Sincan University published a four-volume dictionary named as “Başlangıç Mektep Oquğçılıri Üçün– Uyğur Tiliniñ İzahlıq Luğiti” (Annotated Dictionary of Uyghur Language- for Primary School Students). These dictionaries were prepared separately for four grades in the primary school. Different colors were preferred for the covers of dictionaries for each grade.

In the dictionary prepared for the first grades, six hundred words and word groups have been selected in order to be beneficial to both students and their families. The dictionary has been arranged in alphabetical order. The words included in the dictionary have been selected in accordance with the lessons of the first grades. The point attracting attention here is that the words used in the lessons of alphabet, mathematics- 1 and mathematics-2 are based on. Another conspicuous point is that metaphoric elements have been imposed in the dictionary of the first grades. For example, “polatquş” (steel bird) metaphor was used while explaining the concept of airplane. Homophones and synonymies were given separately with Roman numerals and the differences between the meanings were shown with sample sentences. Toponymy was not included into the dictionary of the first grades. The verbs were included with infinitive suffix ‘-ş’ and their synonyms and antonyms were also provided in the dictionary.

Prepared by considering the target group, Annotated Dictionary of Uyghur Language is a pedagogically successful work.

Keywords: New Uyghur Turkish, dictionary, Primary school, class level, vocabulary.

Ahmet KARTAL (Prof. Dr.) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

LÜGAT-İ NÂCÎ'DE YER ALAN MADDE BAŞLARININ ANLAMLANDIRILMASINDA DİKKAT ÇEKEN HUSUSLAR

Muallim Nâcî tarafından kaleme alınan *Lügat-i Nâcî*, klâsik metinlerde en fazla kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler ile batı dillerinden Türkçeye giren bazı kelimeleri ihtiva etmektedir. *Lügat-i Nâcî*, özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin seçilişi, onlara Türkçe karşılıkların bulunması ve o anlamlara uygun manzum ve mensur örnek ve tanıkların gösterilmesi bakımından önemlidir.

Lügat-i Nâcî'nin dikkat çeken özelliğinden birisi, bazı Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe'de yeni kullanılmaya başladığını, bazılarının kullanımdan düştüğünü, bazılarının kullanımının uygun olmadığını, bazılarının da kullanılması gerektiğini bildirmesidir. Bu çalışmada, özellikle bu hüviyette olan madde başları tespit edilip, onların nasıl anlamlandırıldığı incelemeye ve değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

**J. J. MANISSADJIAN'IN “MÜRŞİD-İ LİSAN-I OSMANİ”SİNDE
GRAMERİN SONUNDA YER ALAN “VOCABULAR”**

J.J. Manissadjian, hemen hiç tanınmamış bir şahsiyettir. Onun 1893 yılında, Stuttgart-Berlin’de University Of Toronto Library’de W. Spemann tarafından, Osmanlı Türkçesiyle “Mürşid-ı Lisan-ı Osmanî” Almanca olarak da “Modernen Osmanischen Sprache” adıyla basılmış olan eseri, bir Osmanlı Türkçesi grameridir. Eser, “Lehrbücher des Seminars für Orientalische Sprachen in Berlin-Band 11” serisinden çıkmıştır.

Bu gramer hakkında da, şu ana kadar yaptığım araştırmalar dâhilinde ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Sadece Yavuz Kartallıoğlu’nun “İstanbul” kelimesinin yazılışlarıyla (imlası) ilgili olarak yazdığı bir makalede bu sözlükteki biçim de verilmiş ve eser dipnot ve kaynakçada zikredilmiştir. Bir el kitabı mahiyetinde hazırlanan eser Osmanlı Türkçesi ve Almanca olarak yazılmıştır. Terimler, hem Osmanlı Türkçesiyle hem de Almanca ile gösterilmiştir. Bu gramerin sonuna müellif bir sözlük eklemiştir. Bu sözlüğü eklemekteki maksadı da Türkçe öğrenenlere söz hazinesi bakımından yardımcı olmaktır. Bu sözlük Osmanlı Türkçesi-Almanca, Almanca-Osmanlı Türkçesi olmak üzere iki yönlüdür. Bildiride, genel hatlarıyla Mürşid-i Lisan-ı Osmanî tanıtılacak ve “vocabular” üzerinde ayrıntılı olarak durulacak ve Almanca-Türkçe kelimeler arasında tam bir eşleştirme olup olmadığı gösterilecektir. Eser, toplam olarak 394 sayfadır.

Eserin sözlük bölümü “Vocabular” Türkisch – Deutsch başlığıyla başlamakta ve Osmanlı Türkçesi alfabesine göre sıralanmaktadır. İlk madde başı seslenme ve hayret edatı olan “a” kelimesidir ve bu “medli elif” ile verilmiştir. Sözlüğün ikinci kısmı “Deutsch –Türkisch” başlığıyla verilmiş, Almanca olarak “Die Aussprache des Türkischen ist im türkisch -deutschen Vocabulargegeben. Wo mehrere Bezeichnungen für ein Wort gegeben sind, ist von links nach rechts das erste das gebräuchlichere. Ist von einem Zeitwort die transitive Form nicht aufgeführt, so steht es unter der intransitiven Form, und umgekehrt. Viele Zeitwörter kann man nach den bekannten Regeln vom Verbalnomen ableiten.” açıklaması yapılmıştır. Bu kısmın madde başı “abbrechen” (intr.)’tir. Osmanlı Türkçesi karşılığı “koymak” olarak verilmiştir.

Böyle bir gramer kitabından beni haberdar eden MCBÜ Tarih bölümünden Yrd. Doç. Dr. Ali Galip Alçitepe olmuştur.

Anahtar sözcükler: Manisacıyan, Lugat, Lisan-ı Osmani, Madde Başı, Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe.

“VOCABULAR” IN THE END OF THE GRAMMAR OF J. J. MANISSADJIAN’S “MÜRŞİD-I LISAN-I OSMANÎ”

J. J. Manissadjian is almost an unknown personality. His book published in 1893 by W. Spemann in the Ottoman Turkish name “Mürşid-i Lisan-ı Osmanî” and in Deutsch “Modernen Osmanischen Sprache” is actually an Ottoman Turkish Grammar. The book has its origin from the serie of “Lehrbücher des Seminars für Orientalische Sprachen in Berlin-Band 11. There is no detailed study about this grammar as I’ve researched so far. Only in an article by Yavuz Kartallıoğlu which is about the orthography of the word “İstanbul”, the book is mentioned and also is included in the footnote and the bibliography. The book prepared as a handbook was written in Ottoman Turkish and Deutsch. The terms were indicated both in Ottoman Turkish and Deutsch. The author added a dictionary at the end of the grammar. The aim of adding this dictionary to the book is to help the learners of Turkish in terms of word treasury. This dictionary is bilateral as Ottoman Turkish-Deutsch and Deutsch-Ottoman Turkish. In this study, Mürşid-i Lisan-ı Osmanî is going to be introduced in general ways, the word “vocabulary” is going to be mentioned detailedly and whether there is a complete matchup between Deutsch and Turkish words is going to be presented. The book is totally 394 pages. The dictionary of the book begins with the title “*Vocabular Türkisch – Deutsch* and is ranged as to Ottoman Turkish alphabet. The first article is “a” Word which is calling and astonishment preposition and this is given with “medli elif”. The second part of the dictionary begins with the title “*Deutsch – Türkisch*” and in Deutsch a statement is presented: “*Die Aussprache des Türkischen ist im türkisch -deutschen Vocabular gegeben. Wo mehrere Bezeichnungen für ein Wort gegeben sind, ist von links nach rechts das erste das gebräuchlichere. Ist von einem Zeitwort die transitive Form nicht aufgeführt, so steht es unter der intransitiven Form, und umgekehrt. Viele Zeitwörter kann man nach den bekannten Regeln vom Verbalnomen ableiten.*” The first article of this part is “*abbrechen*” (*intr.*) the translation to Ottoman Turkish is given as “*koymak*”. Who has informed me about this grammar book is Yrd. Doç. Dr. Ali Galip Alçitepe from the department of History of MCBÜ.

JAPONCA-TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE GÖRÜLEN ÇOK ANLAMLILIK ÜZERİNE

-TÜRKÇE ULUSAL DERLEM KULLANIM ÖRNEĞİ -

İki dilli sözlükler, bir yabancı dilli öğrenirken pek çoğumuzun başvurduğu en önemli kaynaklardır. Dil öğreniminde sözlük kullanımının tarih sayfalarında Sümerlere kadar dayandığı bilinmektedir (bkz. Kolukisa, 2016). Sümerlerden günümüze kadar oldukça büyük bir yol kat eden bu eserler, son zamanlardaki teknolojik gelişmeler neticesinde fiziksel şekilleri itibariyle büyük değişimler geçirmiş olsalar da, halen varlıklarını sürdürmektedirler. Öte yandan içerik olarak günümüzdeki durumlarına gelmeleri de uzun ve zahmetli bir gelişim sürecini gerektirmiştir. Japon sözlüklerine baktığımızda bu gelişmelerin daha çok 19.yy'dan itibaren yabancılarla olan ilişkiler neticesinde meydana geldiği görülür. Ancak elbette Japon sözlükçülüğünün çok daha erken zamanlara, 7.yy.'la kadar uzandığı bilinmektedir.

Günümüz iki dilli sözlüklerinin yabancı dil eğitimin vaz geçilmez eserleri olduğu gerçeğini bir yana bırakacak olursak, kullanıcı alışkanlıkları gözlemlendiğinde çeviri yapma haricinde, ileri seviyelerde yerlerini hedef dilde yazılmış tek dilli sözlüklere bıraktıkları bilinmektedir (Kolukisa, 2015a). Bunun arkasındaki sebeplere baktığımızda ise en ön sıralarda hedef dilde açıklanan ile kaynak dilde ele alınan kelime arasında bir takım farklılık, ya da uyumsuzluk olduğunun farkına varılmasıdır ki, bu durum genel itibariyle temel seviyede değil, ileri seviyelerde o yabancı dili bilen bireylerin farkına varabildiği bir durumdur. Fakat bir diğer taraftan bu tür sıkıntıların iki dilli sözlüklerin bünyesinde gizlendiği sadece ileri seviyedeki yabancı dil kullanıcıları tarafından fark edilen bir durum değildir. Temel seviyede Japonca eğitimi gören bireylere Japonca-Türkçe / Türkçe-Japonca sözlük kullanarak cümle kurmaları söylendiğinde, bu bireylerin kurduğu cümlelerde de bunun net bir şekilde görüldüğünü söylememiz mümkündür (bkz. Kolukisa, 2013). İki dilli sözlüklerde görülen bu tür sıkıntıların temelinde ise, kelimelerin çok anlamlılığının yattığını söylememiz mümkündür (bkz. Kolukisa, 2015a; 2015b).

Peki, *çok anlamlılık* nedir ve nasıl ortaya çıkmaktadır? İki dilli sözlükler kelimenin sahip olduğu bu çok anlamlılığı ne şekilde ele almaktadır? Öte yandan iki dilli sözlüklerin çok anlamlı kelimelere karşı tutumu yukarıda bahsi geçen sıkıntıların önüne geçmede yeterli midir? Peki, eğer değilse, derlem kullanımının bu tür sıkıntıları gidermekte ne tür bir rolü olabilir?

Japonca-Türkçe sözlükler başta olmak üzere günümüz iki dilli sözlüklerinde görülen bu tür sıkıntıların temelinde yatan çok anlamlılığın, sanıldığı aksine madde başı sözcüklerinde değil, açıklama sözcüklerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu tür sıkıntıların oluşumunu engellemede anahtar rolü gören

derlemden ne şekilde faydalanılması gerektiği konusunu mercek altına alacak olan çalışmamızda, öncelikle Aksan (2006)'dan yola çıkılarak kavramın ne olduğu açıklanacak ve devamında ise *temel* ve *yan anlamlar* konusu Cowie (2009)'dan faydalanılarak ele alınacaktır.

Böylece, iki dilli sözlüklerde görülen sıkıntıların temelinde yatan çok anlamlılığın ne olduğu konusu başta olmak üzere, yukarıda bahsi geçen sıkıntıların üstesinden gelmede derlemden ne şekilde faydalanılacağı, Japonca-Türkçe iki dilli sözlüğü örneğinde gözler önüne serilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çok Anlamlılık, İki Dilli Sözlükler, Ulusal Derlem, Hedef Dil, Kaynak Dil.

STUDY ON POLYSEMY IN JAPANESE-TURKISH DICTIONARIES

- MAKING USE OF TURKISH NATIONAL CORPUS -

Bilingual dictionaries are the most important resources that many of us refer when learning a foreign language. It is known that it dates back to the Sumerians, when talking about the first bilingual dictionary created for the purpose of language learning (Kolukisa, 2016). Although their physical shapes have largely changed from that era by the advantages of the technology of today, dictionaries still exist. On the other hand, the current situation of them is as a result of a long development process. When we look at the Japanese dictionaries, their significant development starts from the last quarter of the 19th century as a need, according to the result of the relations with foreigners. But of course Japanese lexicography itself starts much earlier, as far as known from the 7th century.

If we leave aside the fact that the bilingual dictionaries are the most irreplaceable resources for foreign language education, user habits show that at advanced levels, language learners prefer mostly a monolingual dictionary instead of a bilingual one for their daily experience of foreign language (Kolukisa, 2015a). When we look at the reasons behind this, it is obvious that it is mostly because of the mismatching of the concept explained in the target language, or in the source language. However this is not a matter realized at basic levels and most of the language learners do not even understand what is wrong in their utterances. They believe that every equalized word in bilingual dictionaries can be used instead of each other, and they think that they can use these words in the same way that they do in their source language. On the other hand, thinking like this is actually normal, because the dictionary says that both words in each language (i.e. words in L1&L2) are almost equal and the same. They just give the examples that we can use in the target language. But how about the examples that we should not, or let's say, we cannot use. While teaching Japanese at the basic level, this kind of matter became clearly visible when the students were requested to create sentences by using Japanese-Turkish / Turkish-Japanese dictionary (see. Kolukisa, 2013). It is definitely possible to say that polysemy and the way of treating it in bilingual

dictionaries are the only facts that lie behind of these kinds of problems (see. Kolukisa, 2015a; 2015b).

So, what is polysemy and how does it come into existence? How does the bilingual dictionary deal with polysemy problem? And should we really think that the dealing method with polysemy seen in bilingual dictionaries are effective enough? Well, if not, what kind of a role can be possible for Turkish National Corpus to overcome these difficulties and problems?

As a representative example of bilingual dictionaries, the main problem in Japanese-Turkish bilingual dictionaries arises from the treating way of polysemy. And, contrary to what is believed, it occurs mainly because of the polysemy of description words, not headwords. Playing a key role in preventing such kind of problems, the use of Turkish National Corpus will be our focus in this study. Formation of concept with polysemy will be explained referring to Aksan (2006) and the terms *denotation* and *connotation* will be discussed according to Cowie (2009) to be able to make use of the advantages provided by separating these two notions for a better understanding of polysemous words.

Thus, polysemy problem that underlies the defects of bilingual dictionaries will be discussed and the usage of Turkish National Corpus will be offered to be able to overcome the above mentioned difficulties, by giving real examples from Japanese-Turkish dictionaries.

Keywords: Polysemy, Bilingual Dictionaries, Turkish National Corpus, Target Language, Source Language.

Aytül DURMAZ HUT (Arş. Gör.) Marmara Üniversitesi
Naci Serhat BAŞKAN (Y.L. öğrencisi) Marmara Üniversitesi

SOSYAL MEDYA UYGULAMASI “INSTAGRAM” ARACILIĞIYLA FRANSIZCA’DAN TÜRKÇE’YE GEÇMİŞ KELİMELER ÜZERİNE UYGULAMALI BİR TERMİNOLOJİ ÇALIŞMASI

Günümüz yeni teknolojileri, insanlara bilgilerini, düşüncelerini paylaşma imkânı tanırken aynı zamanda tartışma, öğrenme, araştırma aracı olma özelliği de taşıyor. Kullanıcı tabanlı bu sosyal medya platformları, artan kullanıcı sayıları ve gündelik hayatta sık sık ziyaret edilmeleri ve büyük kitlelere ulaşmalarıyla değişik alanlarda çalışan araştırmacıların ilgi alanına girmiştir. Bu çalışmanın amacı da, söz konusu sosyal medya araçlarından “Instagram”ı kullanarak, uygulamalı bir terminoloji çalışması yapmaktır.

Bu kapsamda kullanılacak kelime derlemi olarak Fransızcadan Türkçeye geçmiş, güncel Türkçe sözlüklerde bulunan kelimelere başvurulacaktır. Derlemin oluşturulmasında, İlhan Ayverdi tarafından hazırlanan, “Misalli Büyük Türkçe Sözlük” temel alınacaktır. Sosyal medyadaki fotoğraf paylaşım uygulaması olan Instagram, kullanıcı profili bakımından büyük kitlelere hitap etmesi ve görsel paylaşımın öne çıkarıldığı bir mecra olduğu için seçilmiştir. Bir diğer neden ise, sosyal medya kullanıcılarının kelime veya kavram arama tipolojilerinin değişmesi ve yeni “gösteren”lerin ortaya çıkmasıdır. Örneğin kelime veya kelime grubunun önüne “diyez etiketi” (#) (İng:hashtag) eklenerek oluşturulan bağlantılar, anlık bilgileri kategorize etmeye ve kullanıcılara daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaştırmada yardımcı olur. Bu diyez etiketi simgesiyle kavramlar ve kelimeler tasnif edilebilir ve arama yapılırken aranan kelimenin önüne koyularak bir nev-i o sözcük etrafında derlem oluşturulabilir.

Bu araştırmadaki amaç, aşına olunan ve çoğunlukla gündelik dilde de rastlanılan kelimeleri, bu çalışma için oluşturulmuş kullanıcı hesabından, çiftdilli, hem Fransızca hem de Türkçe kelimeler ve anlamları, dahası ilginç bulunan etimolojik kökene dayalı ayrıntıları kullanıcılara ulaştırmaktır. Bu yöntemle, bu kelimelerin kullanımlarına dair hassasiyeti arttırmak, kelime kökenlerine dair farkındalık yaratmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir. Çalışmaya dair şu sorulara cevap aranacaktır: “Sosyal medya kullanımıyla kelime öğretimi mümkün müdür?” “Sosyal medya sözlük olarak kullanılabilir mi?” “Kelime hassasiyeti nasıl geliştirilebilir?” “Kelime ediniminde görsel araçlar ne derece etkili olabilir?” “Kelime ediniminde sosyal medya kullanımının sözlük okuryazarlığına ne gibi faydaları vardır?”

Anahtar Kelimeler: Sözlükbilim, terimbilim, sözlük, Fransızca, sosyal medya.

APPLIED TERMINOLOGICAL STUDY ABOUT TURKISH VOCABULARY BORROWED FROM FRENCH VIA INSTAGRAM

Today's new Technologies permit people to share their informations, ideas at the same time.

It is seen that the distinction of being a research tool is like discussion, learning and research. These user-based social media platforms reach large audiences to visit and have entered the interest of researchers with increasing the number of users in different areas of everyday life. The purposes of this study is to make a practical terminology work benefiting from the social media application, called as "Instagram".

In this context, we consulted the borrowed words from french and everyday words which are found in the contemporary dictionaries. "Misalli Büyük Türkçe Sözlük", prepared by İlhan Ayverdi, will be based on creating our corpus. Another reason for choosing "Instagram" arises from changing the word or concept of social media users' search typology and the new "signifiant".

For example, "hashtag" (#) (Tr: diyez etiketi) which is in front of the words or phrases, permits us to categorize instantly informations and classify informations in a faster and easier way to transport. These concepts and words can be sorted with hash tag which are put in front of words while we are searching for the vocabularies in order to create a new word-based corpus.

The aim of this study is familiar and commonly encountered words in everyday language. The created user account for this work is bilingual in both French and Turkish words and their meanings. More details based on interesting located etymological origin is to deliver to users. With this method increasing the sensitivity about the use of this word and creating awareness about the word origin is highly possible. In this study we will try to resolve these problems:

"Is it possible to teach vocabulary with social media? Can we use social media as a dictionary? How can we develop the vocabulary sensitiveness? In vocabulary acquisition, what are the benefits of using social media for dictionary literacy?"

Keywords: Lexicography, Terminology, dictionary, French, social media.

İKİ DİLLİ SÖZLÜKLERDE KÜLTÜREL ÖGELER SORUNU

– Kültürel Ögeler ve Terimselleştirme Üzerine –

Dil, kültürün bir ürünü, aracıdır. Milli kültür, tarih dil vasıtasıyla nesilden nesle aktarılır. İnsan anadilini öğrenirken onunla birlikte ait olduğu toplumun kültürel deneyimlerini, düşünce yapısını, millî özelliklerini, hayat tarzını, gelenek-göreneklerini, maddi ve manevi değerlerini de öğrenir (bkz. Kulamshaeva, 2016). Dilin sözvarlığı toplumun tüm kültür geçmişini de bünyesinde barındırır. Kültürler arası iletişim söz konusu olduğunda sözlükler bir milletin kültürünün aynası, ulusun milli özelliklerini, hayat tarzını yansıtan bir araç görevini üstlenmektedirler. Başka bir dili öğrenmekte olan insan o dili konuşan toplumun kültürel geçmişiyle de karşı karşıyadır. İnsan öğrendiği dili doğru kullanabilmek için hedef dilin taşıyıcısı olan toplumda söz konusu kelimenin neyi çağrıştırdığını ve somut anlamlarının yanı sıra çağrıştırdığı diğer yan anlamlarını da doğru bir şekilde kavraması gerekir. Bu bağlamda açıklamalı tek dilli sözlüklerin yanı sıra, özellikle de dili yeni öğrenmekte olanlar için iki dilli sözlüklere de büyük bir görev düşmektedir. Zira sözlükler dili ve o dilin doğup büyüdüğü kültüre ait öğeleri algılamadaki en önemli başvuru kaynaklarından biridir. Diğer bir ifade ile iki dilli sözlükler yeni bir dili ve kültürü özümsemeye kod çözme işlevi gören önemli eserlerdir.

Ancak bir anlamda kodlar bütünü olarak nitelendirebileceğimiz dilin sözvarlığı tüm dillerde aynı niteliklere ve özelliklere sahip değildir. Aynı dil ailesine mensup dillerde dahi çeşitli farklılıklar görmek mümkündür. Hatta bu yakın lehçeler arasında da kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Dışarıdan bakıldığında her ne kadar kültürel açıdan birbirine çok yakın olan lehçelerin sözvarlıkları benzer görülse de, derinlemesine incelendiğinde kültürel farklılıklardan kaynaklanan bir takım anlamsal değişiklikler göze çarpmaktadır. Örneğin, “it” sözcüğünü ele alalım. Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi sözlüklerinde de aynı şekil itibarıyla “it” olarak madde başlığı yapılan bu sözcüğün temel anlamı her iki sözlükte de “hayvan”, “köpek” şeklinde verilmektedir. Ancak TDK sözlüğünde madde başlığının hemen sonrasında *hkr.* şeklinde bir uyarı bulunduğu görülür. *Hakaret* anlamına gelen bu kısaltma her ne kadar Türkiye Türkçesi sözlüklerinin bir kısmında görülse de, Türkiye Türkçesi öğrenen bireyler tarafından göz ardı edilerek ana dil etkisi ile “köpek” yerine olduğu hali ile “it” şeklinde kullanılabilir. Dolayısıyla her ne kadar aynı dil ailesine mensup lehçeler olsa da, zaman içerisinde geçirilen kültürel değişimler toplumdan topluma farklı olduğundan, bu doğrultuda temeli aynı olan sözcükler o toplumun kullanım ihtiyaçları doğrultusunda farklı işlevler ya da anlamlar üstlenebilmektedir. Bu durum *kültür, dil kullanımı ve sözcük anlamının* ne derece bir biri ile bağlantılı olduğunu bizlere gösterir.

Yine başka bir örnek olarak, Kırgız kültürüne has ve “kımız” karıştırmak için kullanılan değnek anlamındaki “*bişkek*” sözcüğüne bakalım. Bu sözcük Kırgız kültürüne özgü bir kavram olduğundan diğer dillerde ve hatta diğer lehçelerde bu sözcüğün anlamını tam olarak karşılayan ve örtüşen eşdeğer bir kod bulmak mümkün değildir.

Çalışmamızda bu tür kültürel öğelerin iki dilli sözlüklerde ne şekilde ele alındığı ve ne şekilde verilmesi gerektiği konusu tartışılarak bir sözcüğün ait olduğu kültürdeki hali ile diğer dillere geçilmesi yerine farklı sözcük ve terimlerin türetilerek kullanılmaya çalışılmasının ne derece uygun olacağı ve dolayısıyla terimselleştirmenin hangi durumlarda uygun düşeceği konusu kültürel öğeler vasıtasıyla irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: İki Dilli Sözlükler, Kültürel Öğeler, Maddebaşı Sözcükler, Terimselleştirme, Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesi.

THE PROBLEM OF CULTURAL CONCEPTS IN BILINGUAL DICTIONARIES

- A Study On Cultural Elements And Creating Terminology –

Language is a product and means of a culture. National culture and history is passed down to the next generations through language. When people acquire their native language, they also acquire the cultural experiences, mindset, national characteristics, life style, customs, and material and spiritual values of the society they belong to (see Kulamshaeva, 2016). The vocabulary of a language embodies the entire cultural history of that society. When it comes to intercultural communication, dictionaries serve as a mirror of national culture and vehicle that reflects the nationality, life style of a community. Those who learn another language are exposed to the history of the community who speaks the target language. Apart from the basic meaning of a word, one should also learn properly what the word in question is associated with and what connotations it has in the community who speaks the target language. In this sense, alongside the monolingual dictionaries, a vital task falls to bilingual dictionaries prepared specially for the beginner learners of that language since dictionaries are one of the basic references in the comprehension of a language and the cultural elements of the culture in which the target language developed. In other words, bilingual dictionaries are significant references which functions as decoding in the acquisition of a new language and culture.

However, the vocabulary, defined as a body of codes, does not have the same characteristics in all languages. Even in languages belonging to the same language family, it is possible to see differences. This can be easily observed in close dialects. Although the vocabulary of the dialects which are close in terms of culture display many changes in meanings when analyzed in depths. For example, the basic meaning of the headwords “it” both in Kyrgyz Turkish and in (Turkey)

Turkish means “an animal”, “a dog”. However, in the dictionary of Turkish Language Association (TLA) there is a warning *hkr.* just after the headword. Although the word *hakaret* (*insult*) is given in Turkish dictionaries, it can be neglected and the word “it” can be used in the sense of “dog” by the learners of (Turkey) Turkish due to the influence of their mother tongue. Therefore, even though these dialects belong to the same language family, the words with the same roots or the same words may have different meanings or functions in accordance with the needs of user community since the cultural changes that occur in the course of time differ from community to community. This also shows us how *culture, use of language and word meaning* are interconnected to each other.

Let us look at other example from Kirgiz culture “bishkek” which is a stick used to stir “kymyz”. Since this word means the unique concept peculiar only to Kyrgyz culture it is not possible to find an equivalent code in other languages even in other dialects of Turkic Language.

This study will discuss the issue of how these kinds of cultural elements are dealt with in bilingual dictionaries and they should be given in the dictionaries. Also it addresses to what extent it is appropriate to create new words for these cultural elements instead of borrowing these words in the same form, thus it examines in which situations creating terminology is suitable using the example of cultural elements.

Keywords: Bilingual dictionaries, Cultural Elements, Headwords, Creating Terminology, Kyrgyz Turkish, Turkey Turkish.

SÖZLÜK İÇİ GÖNDERİMLER VE SÖZLÜĞÜN İŞLEVİ

Genel olarak sözlükler, dilde kullanılan sözcüklerin belirli bir düzen içerisinde sıralanıp tanımlandığı başvuru eserleri şeklinde tanımlanmaktadır. Sözlükte yer alacak maddelerin belirlenmesi ve tanımlamaların şekillendirilmesi hususunda sözlükler birbirlerinden farklılık gösterebilmektedir. Sözlükçülüğün gelişmesi ile birlikte aynı amaca yönelik hazırlanan sözlükler arasında farklılıklar da azalma göstermektedir.

Başvuru eserleri arasında yer alan sözlüklerden kullanıcıların daha verimli yararlanılması amacıyla sözlüklerde farklı yöntemler ve teknikler kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de sözlük içi gönderimlerdir.

Gerek alfabetik gerekse tematik olarak belirli bir düzende sıralanan sözlük maddelerinin tanımlanmasında sözlükler, farklı yerlerdeki sözlük maddeleri arasında ilişkilendirmeler yapabilmekte, sözlük kullanıcılarına yönlendirmelerde bulunabilmektedirler. İlgili sözlük maddesinin daha iyi anlaşılmasına yönelik olarak yapılan bu sözlük içi gönderimler bazen farklı amaçlar için de kullanılabilirler.

Dilde yabancı sözcüklere, hatalı kullanımlara karşı hassas olan bazı sözlük yazarlarının sözlüğe, yanlışları düzeltme, doğruyu gösterme aracı olarak baktıklarını görebilmekteyiz. Sözlük içi gönderimlerle yazarlar, sözlük içindeki bazı sözlük maddelerini ilişkilendirilen diğer sözlük maddesine yönlendirdiklerini gösterebilmektedir. Sözlük yazarlarının dili korumaya, dildeki yanlış kullanımları ortadan kaldırmaya yönelik olan bu tavrını, sözlük maddelerindeki ve tanımlamalarındaki imla hassasiyetinden, tanımlamalarda kullanılacak sözcüklerin seçiminden de çıkarabiliriz.

Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'te sözlük içi gönderimlerin genel olarak farklı imlaya sahip sözcüklerin tekleştirilmesine yönelik kullanıldığı görülür. Bunun yanında yabancı dillerin etkisiyle dilde ortaya çıkan yapılara alternatifler sunulurken, yabancı asıllı olup kullanım sıklığı düşük sözcükler yerine Türkçe asıllı yönlendirme yapılırken de sözlük içi gönderimleri görmek mümkündür.

Doküman inceleme yönteminin kullanılacağı bu çalışma, TDK'nın 2011 yılında yayımladığı Türkçe Sözlük'teki sözlük içi gönderimler ile sınırlıdır. Kullanım yerlerine, kullanım amaçlarına bakılarak sözlük içi gönderimler tasnif edilmeye çalışılacak; sözlük yazarının yaklaşımı üzerinde tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: sözlük içi gönderimler, sözlük, sözlüğün işlevi, sözlükçü, dili koruma.

CROSS-REFERENCE and FUNCTION of DICTIONARY

Generally, the dictionaries that include words in an order are accepted as reference books. Selected headwords and features of the definitions make the dictionaries different from each other.

Several technics and methods are used in the dictionaries in order to help readers to benefit from them more efficiently. One of them is called “cross – reference”.

When defining the headwords that listed alphabetically or thematically, dictionary makers refer a headword to another headword in the dictionary.

Some dictionary makers that show sensitivity to loan words and misuse of language perceive the dictionary as a tool which demonstrates the correct forms of the words and fixes the misuse of language. By using the cross-reference, the dictionary makers prefer some headwords to another headwords. This sensitivity of dictionary makers also are seen in the care of orthography and defining vocabulary.

The Turkish dictionary that was published in 2011 by Turkish Language Institution (Türk Dil Kurumu), generally used the cross - reference technique in order to reduce multiple orthographies of some words. Furthermore, the mentioned dictionary above offers alternatives for the misuse of phrases affected by foreign languages uses the cross –reference technique.

In this study the researcher followed the tenets of the qualitative research method. In particular, the researcher used the document analysis technique in the analysis of the data. This current study is limited with a particular one named the Turkish Dictionary that was published by TDK in 2011.

In this current study, the researcher will show several examples gathered and classified in this dictionary regarding the different use of cross-references.

Keywords: cross references, dictionary, functions of dictionary, dictionary maker, preserving language.

18. YÜZYILDA YAZILMIŞ TÜRKÇE, ALMANCA, MACARCA VE ÇEKÇE BİR SÖZLÜK

Çok dilli sözlükler bir dilin esas alınıp o dildeki söz varlığının başka dildeki/dillerdeki karşılıklarının verilmesi şeklinde oluşurlar. Bu tür sözlüklerin temel amacı yabancı dilin söz varlığını diğer dillere aktarmaktır.

Yabancılar tarafından yazılmış bilinen en eski Türkçe çok dilli sözlük Codex Cumanicus'tur. Codex Cumanicus 14. yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinde yaşamakta olan Kıpçaklarla ticaret yapmak ve Hristiyanlığı yaymak amacıyla İtalyan tüccarlar ve Alman misyonerler tarafından hazırlanmış ve sonradan birleştirilmiş iki ayrı defterden oluşmaktadır. Birinci defter Latince ikinci defter ise Almanca hazırlanmıştır.

Memluklar zamanında ise Araplar Türkçe öğrenmek amacıyla Kitâbu'l İdrâk li Lisâni'l Etrâk, Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî gibi çok dilli sözlükler hazırlamışlardır.

17. yüzyılda yabancılar tarafından hazırlanmış çok dilli sözlüklerden biri Meninski'nin Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae'sudur (Doğu Dillerinden Türkçe, Arapça ve Farsçanın Hazinesi). Sözlük beş dillidir. Sözcüklerin anlamları Latince, Almanca, İtalyanca, Fransızca ve Lehçe olarak verilmiştir. Bu yüzyılda kaleme alınmış diğer bir sözlük ise Malino'nun sözlüğüdür. Eser, İtalyanca-Türkçe sözlük bölümüyle Türkçenin kısa bir gramerinin bulunduğu iki bölümden oluşmaktadır.

18. yüzyılda yabancılar tarafından hazırlanmış çok dilli sözlüklerden biri de Johann Matthias Korabinsky'nin "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" adlı eseridir. Eser Türkçe, Almanca, Macarca ve Çekçe sözlük ve kısa Türkçe gramer bölümünden oluşmakta olup Çek Cumhuriyeti Prag Milli Kütüphanesinde bulunmaktadır. Eserin dijital kaydı Moravya Brünn Eyalet Kütüphanesi'nde de bulunmaktadır.

Bildirimizde Korabinsky'nin "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" adlı eseri tanıtılacaktır.

Anahtar sözcükler: Sözlük, Çok dilli sözlük, Johann Mathias Korabinsky.

A TURKISH, GERMAN, HUNGARIAN AND CZECH DICTIONARY WRITTEN IN 18 TH CENTURY

Multilingual dictionaries consist of vocabularies and their meanings given in different languages by taking a language as a base language. The main aim of such dictionaries is to translate and convey a foreign language's vocabulary to other languages.

The oldest multilingual Turkish dictionary identified, which is written by foreigners, is Codex Cumanicus. Codex Cumanicus, which was written in 14 th century by Italian traders and German missionaries to do trading and to explain Christianity to Kipchak people who lived in the North of Black Sea, consists of two notebooks which were combined afterwards. The first notebook was written in Latin and the second notebook was written in German.

In the time of Mameluke, Arabian people have written dictionaries such as "Kitâbu'l İdrâk li Lisâni'l Etrâk", "Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî" and "Mugâlî" to learn Turkish.

One of the most important multilingual dictionary written by foreigners in 17 th century, belongs to Meninski. The name of the dictionary is Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae (Treasures of Eastern Languages Turkish, Arabic and Persian). The dictionary consists of five languages. The meanings of the vocables are given in Latin, German, Italian, French and Polish languages. Another dictionary which was written in that century belongs to Malino. This work consists of two chapters, which are Italian-Turkish dictionary and a short grammar explanation of Turkish.

Another multilingual dictionary written by foreigner (Johann Matthias Korabinsky) in 18 th century is named "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre". This work consists of Turkish, German, Hungarian and Czech dictionary and a short grammar explanation of Turkish. The work is available in National Library of the Czech Republic and a digital copy is available in Moravian Library in Brno.

In our study the dictionary "Versuch eines kleinen Türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch, ungarisch und böhmischen Bedeutungen und einer kurzgefaßten türkischen Sprachlehre" written by Korabinsky will be introduced.

Keywords: Dictionary, Multilingual dictionary, Johann Mathias Korabinsky.

GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK'TE İŞTEŞ FİLLER

Türkçede çatı eklerinin türetimlik ve işletimlik olmak üzere iki işlevi vardır. Bu işlevler kimi zaman iç içe girmiştir. Çatı eklerinin bazı sözcüklere zamanla çatı eki işlevi dışında yeni anlamlar yüklediğine de şahit olmaktadır. Bu sebeple çatı ekleri bazı durumlarda yapım eklerine, bazı durumlarda da fiil çekim eklerine yaklaşmaktadır. Türetimlik ekler, sözcüklere yeni bir anlam kazandıran eklerdir; işletimlikler ise kelimeler arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran, sözcüklere işlerlik kazandıran eklerdir. Çatı eklerine bu açıdan bakacak olursak, bu ekler genelde sözcüğe yeni bir sözlüksel anlam yüklememektedir. Çatı eklerini bazı araştırmacılar yapım ekleri, bazı araştırmacılar çekim ekleri, bazı araştırmacılar da yapım ekleri ve çekim ekleri arasında müstakil bir kategori olarak göstermektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük'te türetimlik işlevli çatı eklerinin madde başı olarak alındığını görmekteyiz. TDK sözlüğünün türetimlik işlevli çatı eklerini madde başı olarak vermiş olması bu eklerin türetimlik işlevinin de olduğunu gösterir. Bu çalışmada işteş çatı ekinin TDK Güncel Türkçe Sözlük'te nasıl değerlendirildiği ele alınmaktadır. Diğer çatı ekleri gibi aslında işletimlik bir ek olan -(İ)ş-, bazı fiillerde türetimlik işleviyle de kullanılmaktadır. Ancak TDK Güncel Türkçe Sözlük'te işteşlik eki almış fiillerin sözlüğe madde başı olarak alınıp alınmaması hususunda bir standardın olmadığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük (1998) ve Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'nu kaynak olarak kullanan Nakipoğlu – Üntak Türkçedeki işteş fiillerin dökümünü çıkarmıştır. Biz de bu fiillere ters dizin sözlükten elde ettiğimiz işteş fiilleri de ekleyerek toplam 237 işteş fiil elde ettik. Bu fiilleri TDK Güncel Türkçe Sözlük'te taradık, bir kısmının sözlüğe alındığını, bir kısmının da sözlüğe alınmadığını tespit ettik.

Anahtar sözcükler: Tür Maddebaşı, Türetimlik, İşletimlik, Çatı, İşteşlik.

RECIPROCAL IN ACTUAL TURKISH DICTIONARIES

There are two functions of attachments including roof; Suffixes and inflections In Turkish. These functions are sometimes intertwined. we witness that the voice suffixes add new meanings to some words except its own functions in time. For this reason, the voice suffixes in some cases close to derivational affixes and in some cases close to inflectional suffixes. Suffixes are the words that add a new meaning to the word; inflections are the words that establish relationships between the various meanings of words and add functions to the words. If we examine the voice suffixes from this perspective, generally these suffixes don't add a new lexical meaning to the word. Some researchers suggest that the voice suffixes are derivational affixes, Some researchers suggest they are inflectional suffixes and some claim that they are a separate category between derivational affixes and inflectional suffixes. We see that the voice suffixes that have derivative function are the chief entries in current TDK Turkish Dictionary. That the TDK Turkish

Dictionary counts the voice suffixes that have derivative function as the chief entry means these suffixes have the derivative function. In this study we discuss how the reciprocal voice suffixes are evaluated in current TDK Turkish Dictionary. Like the other voice suffixes, the suffix -{(Iş)}- actually is a inflectional suffix and it is also used as a derivational affix with some words. However TDK been taken in respect of the Current Turkish Dictionary in the dictionary as a verb that takes the head of the article seems to be a standard addition reciprocals. However, it seems that the current TDK Turkish Dictionary has no standard in respect of taking the verbs with reciprocal suffixes as chief entry to the dictionary. Turkish Language Association (TDK) Turkish Dictionary (1998) and the Turkish Language Institution Writing Guide Nakipoğlu - Üntak use as the source - untaken has done a breakdown of reciprocal verbs in Turkish. Nakipoğlu - Üntak who uses the Turkish Language Association (TDK) Turkish Dictionary (1998) and the Turkish Language Institution Writing Guide as a source, has made a list of reciprocal verbs in Turkish. We have achieved a total of 237 reciprocal verbs by adding the reciprocal verbs that we have obtained from the inverted index dictionary. These acts were scanned in the TDK Current Turkish Dictionary, the dictionary be a part of, we've found that to be a part of the dictionary. We scanned these verbs in the current TDK Turkish Dictionary, and we found that some of them are taken to the dictionary and some of them are not.

Keywords: Lexical Entry, Derivational Affix, Inflection Affix, Voice, Reciprocal.

ETTİRGEN FİLLERİN TANIMLANMASI ÜZERİNE

Kuramsal sözlükbilimin en çok üzerinde durduğu konuların başında sözlükbirimlerin tanımlanması meselesi gelmektedir. Bir dil kullanıcısının tek dilli veya iki dilli/çok dilli sözlüklere başvurmasındaki öncelikli amacın bir sözcüğün anlamını öğrenmek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bir sözlükten beklenen en temel işlev “X ne demektir?” sorusuna cevap vermektir. Tanım, en basit şekliyle sözlüklerin mikro yapısında yer alan “semantik bilgi”nin tüm boyutlarıyla ve sözlükbilimin ilke ve yöntemlerinden yararlanılarak açıklandığı cümlelerdir. Bugün, Türkiye’de yeni gelişmekte olan sözlükbilim çalışmalarının teorik yönden cevaplandırılması gereken pek çok problemi bulunmaktadır. Tanımlama söz konusu olduğunda da “Sözlükbirimler nasıl tanımlanmalıdır?”, “İyi bir sözlük tanımı nasıl olmalıdır?”, “Tanımlamada hangi ilkeler, ölçütler ve yöntemler kullanılmalıdır?” gibi sorular sözlükbilimin üzerinde durulması gereken temel problemleri arasında gelmektedir.

Son zamanlarda, Türkiye’deki sözlükbilim çalışmaları arasında “tanım” ve “tanımlama” konusu da tartışılmaya başlanmıştır. Tanım konusu ele alınırken Türkçe sözlüklerde yapılan tanımlar, bu tanımlardaki hata ve eksikliklerin tespiti de teorik çalışmalar için yol gösterici olacaktır. *Türkçe Sözlük* (TDK) bu yönden incelendiğinde maddebaşı sözcüklerin tanımlanmasıyla ilgili bazı sorunların olduğu görülmüştür. Bu sorunlardan biri de sözlükte maddebaşı olarak yer alan ettirgen çatılı fiillerin tanımlanmasıdır. Türkçede ettirgenlik çeşitli morfolojik işaretleyicilerle “eylemin gerçekleşmesini sağlama, birine bir şeyi yaptırma” gibi anlamları ifade eden bir fiil kategorisidir. Türkçede ettirgen yapılar sadece morfolojik olarak değil, aynı zamanda leksikolojik ve sentaktik unsurlarla da kurulur. Ettirgen fiillerin tanımlanmasında karşılaşılan sorunların başında, fiilin gramatikal işlevinin belirtilmemesi, anlamı açıkça ortaya koymayan yetersiz ifadelerin kullanılması, temel anlamın dışında kalan yan anlamların doğru sırada verilmemesi ve uygun şekilde tanımlanmaması vb. gelmektedir.

Bu çalışmada, *Türkçe Sözlük*’ten alınan örnek maddelerden hareketle sözlükteki ettirgen yapıdaki fiillerin tanımları değerlendirilecek, bu tür sözcüklerin tanımlanmasında kullanılacak yöntemin ne olması gerektiği ve tanımlarda karşılaşılan diğer sorunlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar sözcükler: Sözlükbilim, tanım, tanımlama yöntemleri, sözcük türleri, ettirgen fiiller.

ON DEFINING OF CAUSATIVE VERBS

One of the most focused on topics of theoretical lexicography is defining of lexical units. It can be said that a native speaker's priority purpose to apply monolingual or bilingual/multilingual dictionaries is to learn meaning of a lexeme.

Thus, the most fundamental function expected from a dictionary is to answer the question of "What does X mean?". Definition, in the simplest form, is sentences which describe by utilizing principles and methods of lexicography and with all aspects of the "semantic data" located in the micro-structure of dictionaries. Today, there are a lot of theoretical issues of lexicographical studies have newly been developed in Turkey, which need to be answered. When the definition is concerned, "How should lexemes be defined?", "How should be a good definition?", "What principles, criteria and methods should be use for defining?" such questions are among the main problems need to focus of lexicography.

Recently, the subject of "definition" and "defining" also has started to be discussed among lexicographical studies in Turkey. As discussing the issue of definition, it will be a guide for theoretical studies that to determine of the definitions in Turkish dictionaries and also mistakes and deficiencies in these definitions. When examining *Türkçe Sözlük* (TDK) from this aspect, it was observed that there are some problems related to defining of headwords. One of these problems is defining of causative verbs which is a headword in the dictionary. Causativeness in Turkish is a verbal category which means such "to cause an act to happen, to have something done by somebody" and marked as morphological. The causative forms in Turkish aren't expressed not only as morphological but also are expressed by lexicological and syntactical elements. At the beginning of problems in defining of causative verbs, it comes not specified verb grammatical function, using inadequate expressions which not reveal the meaning clearly, not given proper definition and in the correct order of connotative meanings that are outside the denotative meaning.

In this study, definitions of causative verbs will be examined with reference to sample entries selected from *Türkçe Sözlük*; it will be addressed that what methods should be used for defining of such words and other problems encountered in the definition will be emphasized.

Keywords: lexicography, definition, methods of defining, parts of speech, causative verbs.

DİL DEVRİMİ KAPSAMINDA BATI KÖKENLİ EDEBİYAT TERİMLERİNİN ÖZLEŞTİRİLME SÜRECİ

1908-1918 yılları arasında Türk Derneği'nin kuruluşu, Türkçülük akımı, Yeni Lisans hareketi, Maarif Nezareti'nin kurduğu bazı encümenler ile hız ve ivme kazanan Türkçenin özleşme süreci 1 Kasım 1928'de Yeni Alfabe'nin kabulüyle resmi bir hüviyet kazanır. Bu tarih dil devriminin başlangıç yılı olarak kabul edilir. 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)'nin kurulması ve akabinde ilki 6 Eylül 1932'de toplanan Türk Dil Kurultayı ile Türkçe bir dil davası olarak sistemli bir devlet politikası dâhilinde ele alınır. Terimlerin Türkçeleştirme meselesi 24 Ağustos 1936-31 Ağustos 1936 arasında toplanan Üçüncü Dil Kurultayı sonrasında bilim terimleriyle başlamıştır. Bu kurultayda fizik, kimya, biyoloji, matematik, astronomi, jeoloji vb. alanlarda sözlük kadroları kurularak özleştirme faaliyeti için çalışılmıştır. Asıl edebiyat terimlerini ilgilendiren özleştirme faaliyetleri 26 Kasım 1945'te Ankara, Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi'nde toplanan Beşinci Dil Kurultayı sonrasında yapılmıştır. Bu kurultay kararınca bütün terimlere Türkçe karşılık bulunacak ve Batı dillerinde ortaklaşa kullanılan Grek ve Latin köken terimler dilimize kazandırılacaktır. Batı kökenli edebiyat terimlerinin özleştirilme ve bir terminoloji oluşturma süreci de bu gelişmelerin akabinde gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkçe'nin dil devrimi politikasında geçirdiği değişim süreçleri izleyerek Batı kökenli edebiyat terimleri özleştirilirken nasıl bir yol ve yöntem izlendiği üzerinde durulduğunu tespit etmektir, ayrıca terim yapma meselesinin olumlu ve olumsuz yönlerini tartışmaktır. Bu çalışmada Türkçe ve Batı kökenli edebiyat terimleri karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelenecektir. Yöntem olarak da somut veriler (terimler) üzerinden soyut bir çıkarsamada bulunulacağı için tümevarımsal akıl yürütme yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Dil devrimi, özleştirme, Batı kökenli terimler, terim yapma meselesi, tümevarımsal akıl yürütme yöntemi.

NATIVISATION PROCESS of WESTERN ORIGIN LITERARY TERMS SCOPE of RESEARCH LANGUAGE REVOLUTION

Between the years of 1908-1918 the process of Turkish nativisation accelerate with established an Turkish Association, Turkish Movement, Movement of Yeni Lisan (New Language), some committees which is established by Ministry of National Education, then the carry the day formal identity with the adoption of New Alphabet in November 1, 1928. This date is agreed as the starting year of Language Revolution. Turkish handled within a systematic state policy as a language case to association of Turkish Language Research (Turkish Language Society) and followed by the first meeting of Turkish Language Congress in July 12, 1932. Problematic of making Turkish to terms was started with science terms between August 24, 1936-August 30, 1936 at Third Turkish Language Congress. In this congress was studied on nativization with lexicographers about physics, chemistry, biology, mathematics, astronomy, geology and so on terms. Nativisation activities was really concerned about literature after Fifth Turkish Language Congress in November 26, 1945 at Faculty of Ankara Language-History and Geography. According to the decide of this Congress will be found all terms their meaning in Turkish and Greco-Latin origin terms -which is using shared in Western perception- will be ill be brought to our roots. In wake of these developments was realized the nativisation process of Western origin literary terms and craating a terminology. The purpose of this study was to determine how the ways and methods that followed when make a nativisation to Western origin literary terms following the transitions process policy of Turkish Language Revolution and to discuss the positive and negative aspects of making terms. In this study will be analyzed Turkish and Western origin literary terms through a comparative approach. As a method will be used inductive reasoning because of goes an abstract through concrete terms.

Keywords: Language Revolution, nativisation, Western origin terms, research question of making terms, Inductive reasoning.

TÜRKÇE İÇİN KENDİ KENDİNE DERLEM OLUŞTURMA PLATFORMU VE SÖZLÜK BİLİMİ UYGULAMALARI

Bu bildirin amacı, Türkçe üzerine çalışan dil/dilbilim araştırmacıları için araştırmacıların araştırma sorularına bağlı olarak biçimlendirilebilen, araştırmacıya özel, esnek, kolay ulaşılabilir, veri tabanı destekli ve bu çerçevede araştırma sonuçlarının sağlıklı bir şekilde raporlanabildiği bir derlem platformu üzerinde işlemlenebilen sözlük bilimi modülünü uygulama temelinde araştırmacılara tanıtmaktır.

İlgili çalışma Tübitak 1005 Ulusal Yeni Fikirler ve Ürünler Araştırma Destek Programı çerçevesinde “Türkçe için Kendi Kendine Derlem Platformu Oluşturma” başlıklı projeden üretilmiştir ve Tübitak tarafından desteklenmektedir. Çalışmada Kendi Kendine Derlem Platformu tanıtılacak ve Kendi Kendine Derlem Platformu içerisinde yapılandırılan Sözlük Bilimi Modülü üzerinden örnek uygulamalarla alana sağlayacağı katkılar bilim dünyası ile paylaşılacaktır.

Ana hatlarıyla bir derlemin Kendi Kendine Derlem Oluşturma Platformunda nasıl oluşturulduğu ve Sözlük Bilim Modülünde anlam yapılandırma, tanık seçme, eşdizim belirleme ve işleme ile gerektiğinde esnek olarak modül üzerinden işlemlenmek üzere eklenebilen köken bilgisi, türetim, sesletim, resim dosyası ya da ses dosyası ekleme işlem basamakları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sözlük Bilim, Derlem Dilbilim, Kendi Kendine Derlem.

DIY CORPORA FOR TURKISH AND APLICATIONS OF LEXICOLOGY MODUL

The aim of this paper is to introduce lexicography module of a corpus platform which can be shaped in line with the research questions of the scholars, and which is special for the scholar, user friendly, and supported with database. Considering this perspective, this corpus is going to provide a corpus platform in which the results of the research can be reported in a functional way.

The study, which is presented and named as To Built Do It Yourself Corpora for Turkish Language, supported by Tübitak 1005 New National Ideas and Products Research Support Group. In this study the Lexicology Module of Do It Yourself Corpora for Turkish Language will be introduce to the scientists via the model applications.

Firstly the outline of compelling a corpus by using DIY Corpora will be introduce and using Lexicology Module present to the researchers by explaining adding application like ethimologic knowledge, collocations, runons, spelling and if necessary sound and picture file adding and olsa other steps of compelling a dictionary.

Keywords: Lexicology, Corpus Linguistic, DIY Corpora.

MEMLÛK KIPÇAKÇASIYLA YAZILMIŞ SÖZLÜKLERDE KELİME EŞ DEĞERLİĞİ

Memlûk Kıpçakçası Türkoloji literatüründe Mısır ve Suriye’de (1250-1517) yılları arasında hüküm süren Memlûk Devleti’nde konuşulan yazılan Türk lehçesini ifade etmektedir. Bu devirde başta sözlük-gramer olmak üzere hukuk ve savaş sanatıyla ilgili önemli eserler kaleme alınmıştır. Memlûk Kıpçakçasıyla yazılmış eserler dil bakımından karışık lehçe özellikleri gösterirler. İkili çoklu kelime ve şekiller söz konusudur. Buna paralel olarak hazırlanan bildiride kelime eş değeri konusu ele alınıp incelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Memluk Kıpçakçası, karışık, kelime eşdeğeri.

WORD EQUIVALENCE IN THE DICTIONARIES WRITTEN IN MAMELUK KIPCHAK

The term of Mameluk Kipchak is used for the Turkish dialect which was spoken and written in the Mameluk State which governed Egypt and Syria between the years of 1250-1517. During this period many significant works had been written like books about martial art, law and especially dictionary-grammar works. This works which written in Mameluk Kipchak displays hybrid dialect features. Dual and multiple words and forms are in question. In this presentation which is prepared in parallel with in question topic, the subject of word equivalence has been discussed.

Keywords: Mameluk Kipchak, hybrid, word equivalence.

ÖZEL SÖZLÜK ÖRNEĞİ

Sözlük yapımı kararlılıkla beraber sabır, çaba ve çok çalışmayı gerektiren zahmetli bir iştir. Sözlük çok basit bir şekilde tanımlanabildiği gibi çok kapsamlı olarak da tanımlanabilir. En basit haliyle sözlük kelimeleri tanımlayan bir kitaptır. Bununla birlikte, bir sözlükbilimci sözlüğü tanımlarsa, bu tanım bir kaç satır sürebilir. Örneğin sözlükbilimin yirminci yüzyıldaki babası Zgusta sözlüğü aşağıdaki gibi tanımlar (Sterkenburg 2003:4).

Sözlük, belli bir konuşma toplumunun konuşma alışkanlıklarından derlenen ve nitelikli bir okuyucunun her bir formu anlayacağı şekilde yazar tarafından üzerine yorum yapılan toplumsallaşmış dilbilimsel formların sistematik olarak düzenlenmiş listesidir ve ait olduğu toplum içerisinde o formun işleviyle alakalı olgular hakkında da bilgi sahibidir.

Bu ayrıntılı tanımın ardından, bu çalışmada sunulacak olan kısa sözlük belli bir kullanıcı grubu için tasarlanmıştır. Teknik olarak konuşmak gerekirse, bu örnek sözlük, tıp öğrencileri için nöroloji üzerine tek dilli tıbbi bir sözlüktür.

Bu çalışma tıbbi terimlerden oluşan sözlük bölümü ile başlar. Daha sonra altı alt kategoriye ayrılan dökümantasyon bölümü yer alır. Bu bölümde ilk olarak, bir bilimsel alan seçme adımı anlatılacaktır. İkinci olarak, sözlük türü ve sözlük kullanıcısı açıklanacaktır. Üçüncü olarak, makaleler ve baş sözcükler hakkında bilgi verilecektir. Dördüncü adım baş sözcükleri tanımlama ve örneklendirme süreci hakkında olacaktır. Beşinci adımda sözlükte kullanılan dilbilgisel bilginin tüm türleri detaylı olarak açıklanacaktır. Son adım sözlüğün genel düzeni hakkındadır.

Anahtar Sözcükler: sözlük, baş sözcük, tıbbi terim, nöroloji, tekdilli.

A SAMPLE OF A SPECIALIZED DICTIONARY

Building a dictionary is such a painstaking task that it requires patience, great effort, a lot of work as well as determination. Dictionary can be defined very simply or very comprehensively. Its simple definition is 'a book that defines words'. However, when a lexicographer defines dictionary, it takes quite a few lines. For instance, Zgusta, the twentieth-century godfather of lexicography, defined dictionary as follows (as cited in Sterkenburg 2003:4):

A dictionary is a systematically arranged list of socialised linguistic forms compiled from the speech habits of a given speech community and commented on by the author in such a way that the qualified reader understands the meaning... of

each separate form, and is informed of the relevant facts concerning the function of that form in its community.

In the wake of this elaborate definition, the short dictionary presented in this paper has been intended for a specific group of users. Technically speaking, it is a monolingual medical dictionary on neurology for medical students.

This study begins with the dictionary part consisting of medical terms. Next, the documentation part which is divided into six subcategories takes place. In this part, firstly, the step of choosing a scientific area will be explained. Secondly, the type of dictionary and dictionary user will be clarified. Thirdly, the choice of articles and headwords will be informed. The fourth step will be the process of defining and exemplifying the headwords. In the fifth step, all kinds of grammatical information used in the dictionary will be explained in a detailed way. The final step will be the phase of formatting the dictionary.

Keywords: dictionary, headwords, medical term, neurology, monolingual.

TÜRKÇE SÖZLÜK’TE TEMEL ANLAMA DAYALI OLUMSUZ ALGILAR ÜZERİNE

Sözlükler belirli bir dilin öğreniminde kullanıcılar açısından birincil ve en önemli kaynaklardır. Bir dilin sahip olduğu kelime hazinesini kullanıcılarına evrensel ölçütlerle sunması gereken sözlüklerde, tanımların olabildiğince açık, anlaşılır ve psiko-sosyal dokuya uygun yapılması gerekir. Özellikle birçok farklı topluluk, din mensubu ya da etnik yapının buluşup kaynaştığı ülkemizde, sözlüklerdeki maddelerin olumsuz algılamalardan olabildiğince uzak olması beklenir.

Türk Dil Kurumunca 1998, 2005 ve 2011 yıllarında yayımlanan *Türkçe Sözlük*’te, bazı sözcüklerin temel anlamına dayalı olumsuz algılar oluşturabilecek açıklamalar bulunmaktadır. Örneğin, *Türkçe Sözlük*’ün 1998 basımında “Çingene” maddesi, tür ismi olarak da ele alınmış ve “cimri” anlamına geldiği ifade edilmiştir. Aynı sözlükte “çingeneleşmek” sözcüğünün anlamı, “cimrice davranışlarda bulunmak” biçiminde açıklanmıştır. 2005 yılında yayımlanan *Türkçe Sözlük*’te ise belirli bir halk topluluğu tarafından olumsuz algılanabilecek bu tanımlar sözlükten çıkarılmıştır.

Güncel (11.) baskısı 2011’de yayımlanan *Türkçe Sözlük*’te “Çıfıt” maddesine “Yahudi” karşılığı gösterilmiş, hemen altında temel anlama dayalı olarak ortaya çıkan ve toplumsal algıyı yansıtan mecaz anlamı “çıfıt” maddesi için “hileci, düzenbaz” tanımları yapılmıştır. “çıfıtlık” sözcüğünün anlamı ise “hilekârlık, düzenbazlık” biçiminde açıklanarak toplumun bu sözcükle ifade ettiği olumsuz algıya dikkat çekilmiştir.

Benzer durum “Moskof” ve “gâvur” sözcükleri için de söz konusudur. *Güncel Türkçe Sözlük*’te ilk anlamı “acımasız, zalim” tanımıyla karşılanan “moskof” maddesi, “Rus” tanımıyla verilen “Moskof gâvuru” maddesi; ilk anlamı “dinsiz kimse” olarak tanımlanıp mecaz anlamı içinse “merhametsiz, acımasız” tanımı yapılan “gâvur” maddesi, söz konusu millet ya da farklı din mensuplarıyla ilgili olumsuz bir algıyı ortaya koymaktadır.

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve tarama modelinin kullanılacağı bu çalışmada Türk Dil Kurumunca 1998’den günümüze üç baskısı yapılan *Türkçe Sözlük*’ler taranarak bu sözlüklerdeki temel anlama dayalı olumsuz algılar tespit edilip değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Tanımlama, olumsuz algı, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu.

NEGATIVE PERCEPTIONS BASED ON THE BASIC MEANINGS OF THE WORDS IN TURKISH DICTIONARY

Dictionaries are one of the primary and most important sources by users in learning a particular language. In the dictionaries, vocabulary must be represent to users with universal criterion, the definitions must be clear, understandable and suitable for psycho-social tissue. Especially in our country, there are lots of different communities, religious and ethnic groups live together. Because of this, definitions must be as much as possible to abstain from negative perceptions in the dictionaries.

Turkish Dictionary which was published by the Turkish Language Association in 1998, 2005 and 2011 contains matters that may create negative perceptions that is based on the basic meaning. In *Turkish Dictionary* that was published in 1998, the matter of “Gypsy” is explained with a metaphor as “stingy”. In the same dictionary the matter of “become gypsy” is explained as “hehave as a stingy”. In the tenth edition of the same dictionary these definitions were deleted in 2005.

In the current and last edition of *Turkish Dictionary* (11th ed.) some matters may cause the same negative perceptions: such as Jewish. This word is explained as “cheater, deceitful” in the dictionary. Similar situation is seen on the words “Muscovite” and “infidel”. In the current Turkish Dictionary “Muscovite” is explained as “brutal, cruel” and the “infidel” is defined as “atheist”. So these definitions cause negative perception by the members of different religions, communities or nations.

In this study, qualitative research methods will be used and the last three Turkish Dictionaries which was published by the Turkish Language Association in 1998, 2005 and 2011 will be researched. Although the study will be based on determining the basic negative perceptions in these dictionaries.

Keywords: Definition, negative perception, *Turkish Dictionary*, Turkish Language Association.

TERMİNOLOJİ YÖNETİM SİSTEMLERİNDE TERMİNOLOJİ ÇALIŞMASI VE ÇEVİRİ

Günümüzde, teknolojinin kullanımı nerdeyse her alanda kaçınılmaz olarak gerekli hale gelmiştir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak geliştirilen araçlar arasında, terminoloji çalışmasının etkin bir şekilde yürütülmesine imkân tanıyan sistem ve yazılımlar önemli bir yere sahiptir. Özellikle son yıllarda artan çeviri ihtiyacını karşılamak üzere çeviri belleği sistemleri ve terminoloji sistem ve yazılımlarının sayısında ciddi bir artış olmuştur. Terminoloji yönetim sistemleri bazı çeviri belleği sistemlerinin bir bileşeni olabildiği gibi bağımsız bir yazılım olarak da geliştirilebilir. Terminoloji çalışması için kullanılan belli başlı teknolojik araçlar, terminoloji yönetim sistemleri, terminoloji derleme yazılımları ve terminoloji denetimi yazılımlarıdır. Temel olarak terminolojinin hazırlanmasına ve kullanımına olanak sağlayan terminoloji yönetim sistemleri, bağımsız olarak, kaynak dilde metinlerin üretiminde, çeviri araçlarıyla (TM-çeviri belleği) birlikte ve diğer sistemlerde (MT-makine çevirisi) kullanılabilir. Bu çalışmanın amacı, terminoloji yönetim sistemlerinde yürütülen terminoloji çalışmasını çeviribilim açısından değerlendirerek bilgisayar ortamında yürütülen terminoloji çalışmasının çeviriye sağladığı çıktıları açığa çıkarmak ve teknolojinin kullanımıyla etkin bir terminoloji çalışması yapmanın çevirideki önemini vurgulamaktır. Başarılı bir terminoloji çalışmasının nasıl yapılması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde ele alan, alanında temel kaynak niteliğinde olan *Terminoloji Çalışması En İyi Uygulamalar 2*, bu çalışmanın kuramsal alt yapısını oluşturmaktadır. Terminoloji yönetim sistemlerinde terminoloji çalışmasının nasıl yapılması gerektiği, hangi çeviri yazılımlarının terminoloji yönetim sistemi bileşenine sahip olduğu, terminoloji çalışmasının hangi şekillerde yürütülebileceği (zamana bağlı olarak terminoloji çalışması hangi farklı şekillerde yürütülebilir?), terminoloji yönetim sisteminin çeviri belleğiyle ilişkisinin açıklanması hususlarında *Terminoloji Çalışması En İyi Uygulamalar 2* başlıklı kitaptan faydalanılacaktır. Terminoloji yönetim sistemlerinin etkin bir şekilde kullanımı çeviride kalite ve zaman yönetimi açısından ciddi avantajlar sağlamaktadır. Geliştirilen sistem ve yazılımlarla, terminolojinin çeviri sürecine elektronik ortamda dâhil edilmesiyle çeviri belleği ve terminoloji veri tabanı kavramları artık bir bütün olarak algılanmakta ve terminoloji yönetim sistemlerinin kullanımıyla çeviri süreci daha kaliteli ve kısa bir süreçten geçmektedir.

Anahtar sözcükler: terminoloji yönetim sistemleri, terminoloji çıkartma yazılımları, terminoloji veri tabanı, çeviri belleği sistemleri, çeviride zaman yönetimi.

TERMINOLOGY WORK ON TERMINOLOGY MANAGEMENT SYSTEMS AND TRANSLATION

Nowadays, the use of technology has become an integral and almost indispensable part in every phase of life. Systems and softwares provided to carry out an effective terminology work have an important place among the tools developed in parallel to technological development. There has been a significant increase in the number of translation memory systems, terminology management systems and softwares to provide especially rising need of translation in recent years. Terminology management systems may be developed as independent software, as also being a component of some translation memory systems. The major tools used for the terminology work are the terminology management systems, terminology extraction software and terminology control software. As a basis, terminology management systems allowed for the preparation and the use of various terminologies, can be used independently for the production of the texts in the source language, together with the translation tools (TM-translation memory) and also in other systems (e.g.MT-machine translation). The aim of this study is to define and explain the outputs of terminology work based on the computer, by evaluating the quality and the nature of the terminology work carried out by the terminology management systems in terms of translation, and to emphasize the importance of an effective terminology work in translation through the use of technology. The book titled *Terminoloji Çalışması En İyi Uygulamalar 2 (Terminology Study: Best Applications 2)* discussed in detail how to do a successful terminology work as the basic source in this field, constitutes the theoretical framework of this study. The following questions will be also discussed within the framework of the book titled *Terminoloji Çalışması En İyi Uygulamalar 2*: What is the effective way of carrying out the terminology work on the terminology management systems; which translation memory systems have terminology management systems as their basic component; in which ways the terminology work can be managed (e.g. how do we do the terminology work depending on the time) as well as the relationship between the translation memory system and terminology management system. The effective use of terminology management systems as a component of the translation memory system provides serious advantages, in terms of quality and time management in translation. Including terminology electronically in translation process, the concepts of “translation memory” and “terminology data-base” are now considered as a whole with developed system and softwares and the use of terminology management systems provides a better quality and shortens translation process.

Keywords: terminology management systems, terminology extraction software, terminology data-base, translation memory systems, time management in translation.

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜKLER VE MANAS ANSİKLOPEDİSİ

İlk sözlüğü kimin hazırladığı ve hangi dilde olduğu konusunda net bilgilere sahip değiliz. Bu konuda genel kabul, İskenderiye Müzesi Kütüphanecisi Aristophanes'in (M.Ö. 257-180) hazırladığı eserin ilk sözlük olduğudur. Bundan başka İskenderiyeli Pamphilus'un daha önceki çalışmalarından yararlanarak oluşturduğu 95 kitaptan oluşan Yunanca sözlük ile Latinler'de Marcus Verrius Flaccus'un sözlüğü ilk sözlükler arasında sayılmaktadır. Latince'de "sözlük" anlamındaki "dictionnarium" kelimesi, Kostanz piskoposu Salomon tarafından IX. Yüzyıl'da ansiklopedi anlamında kullanılmıştır. Günümüzde genel çerçevede sözlükler ansiklopedik ve filolojik olarak ikiye ayrılarak incelenmektedir. Ancak, Türkiye'de yapılan sözlük çalışmalarında ne yazık ki bu ayrıma özen gösterilmeden sözlükler hazırlanmaktadır. Çalışmada ele alacağımız bu konu üzerinden, Kırgızların mevcut ansiklopedik sözlükleri ve hazırlanmasını önereceğimiz Cengiz Aytmatov Ansiklopedik Sözlüğü üzerinde durulacaktır. Kırgız Türkçesinin Ansiklopedik sözlüklerini hazırlama çalışmaları, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Kırgız Türkçesinin ilk ve tek Ansiklopedik sözlüğü ise, *Kırgız Sovet Entsiklopediyası*'dır. Bu Büyük Ansiklopedik sözlükte, Kırgızistan tarihi, Kırgız halkının tarihi, örf-adetleri, etnografyası, coğrafyası, tabiatı, edebiyatı, medeniyeti, bilimi, sosyal-siyasi ve ekonomik hayatı bugüne kadarki gelişim düzeyi kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur. Dünyaca tanınmış insanların, ünlü bilim adamlarının, düşünürlerin, yazarların, Kırgızistan'ın ünlü simalarının yaşam serüvenleri, yazarlıkları da kısaca dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca eserde, yeryüzünün önemli yerleri ve yeryüzü şekilleri, buna ek olarak, Kırgızistan'daki yerlerin, suların, dağların, şehirlerin ve köylerin adlarına yer verilmiştir. Manas Ansiklopedisi, Kırgız leksikolojisine özgü bir özelliği nedeniyle, diğer ansiklopedik sözlüklerden ayrılır. Bu sözlük, sadece bir edebi esere (sözlü esere) ve bu eser etrafında gelişen düşüncelere adanan bir sözlük özelliği taşımasıyla diğer ansiklopedik sözlüklerden ayrı bir yerdedir. Bu sözlük, Kırgız halkının büyük destanı Manas'ın bütün varyantlarını, bütün manasçıları ve Manas'ı halk arasından derleyerek yazıya aktaranları, Manas araştırmacılarını, destandaki tarihi-etnografik bilgileri, coğrafi nesnelere, kahramanları, atları, Manas'la ilgili sağlam düşünceleri, bakış açılarını ve bilimsel çalışmalarını içeren bir ansiklopedik sözlüktür. Manas Ansiklopedisi, üç binden fazla makale, doksan beş (95) renkli ve üç yüze yakın siyah-beyaz fotoğrafı da içermektedir. İki ciltten oluşan sözlük, 1995 yılında Bişkek'te basılmıştır.

Anahtar Sözcükler: sözlük, sözlük türleri, ansiklopedik sözlük, Manas, Cengiz Aytmatov.

ENCYCLOPEDIA AND MANAS ENCYCLOPEDIA

First glossary prepared and who do not have clear information about what language it is in. generally accepted in this regard, Alexandria Museum Librarian Aristophanes (257-180 BC) is that the work of preparing the first dictionary. Furthermore Alexandria Perisi than that benefited from the previous study, the Latins with a more than 95 books Greek dictionary Marcus Flaccus Verrius the dictionary is considered one of the first dictionaries. Latin for "dictionary" meaning "dictionnori I" word, by the bishop of Kostanz Salomon IX. It is used to mean encyclopedia century. Today, encyclopedic dictionaries in general framework is analyzed and divided into two philological. However, unfortunately dictionaries are prepared without attention to this distinction in the dictionary work done in Turkey. We will focus on this study, we propose will focus on Chingiz Aitmatov Encyclopedic Dictionary of existing and the preparation of the Kyrgyz encyclopedic dictionary. Encyclopedic Dictionary of the preparation work of the Kyrgyz Turkish, XX. The second half started as the century. The first and only encyclopedic dictionary of the Kyrgyz Turkish, Kyrgyz Soviet Entsiklopediyası. The Great Encyclopedic Dictionary, Kyrgyz history, the history of the Kyrgyz people, customs, the ethnography, geography, nature, literature, civilization, science, social-political and economic life of the level of development so far has been demonstrated in a comprehensive manner. World famous people, famous scientists, thinkers, writers, life adventures of the famous figures of Kyrgyzstan, was presented to the author of the brief attention. Also in the works, important places and landforms of the earth, in addition, the place in Kyrgyzstan, water, mountains, city and the name of the place is given to the village. Encyclopedia of Manas, the Kyrgyz lexicology due to a specific feature differs from other encyclopedic dictionary. This dictionary is only a literary work to the (oral works), and the transport properties of a dictionary dedicated to developing ideas around this work is separate from other encyclopedic dictionary. This dictionary, big epic Manas in all variants of the Kyrgyz people, all manaschi and Manas those transcribing compiled from public, Manas researchers, historical epics and ethnographic information, geographical objects, heroes, horses, strong ideas about Manas's, perspectives and an encyclopedic dictionary of scientific studies. Manas Encyclopedia, article more than three thousand, ninety-five (95) close to three hundred color and contains black and white photo. dictionary consists of two volumes were published in 1995 in Bishkek.

Keywords: dictionary, dictionary species, encyclopaedic dictionary, Manas, Chingiz Aitmatov.

GELENEKSEL SÖZLÜKLERDEN AYKIRI SÖZLÜKLERE “YENİ BİR SÖZLÜK TÜRÜ: LÜMPEN SÖZLÜĞÜ”

Sözlük geleneği, gelişen teknolojiyle değişikliğe uğramış, farklı üslup ve bakış açılarıyla hazırlanan yeni bir sözlük türü ortaya çıkmıştır. Geleneksel sözlüklerden farklı bir içeriğe sahip olan aykırı sözlükler, alışılmış tanımların aksine mizahi ve eleştirel tanımların verildiği sözlüklerdir. Aykırı sözlüklerin en temel özelliği; sözlüğün hazırlık evresinin farklı aşamalardan oluşması ve tanık tümcelerinin geleneksel sözlüklerdeki gibi edebi eserlerden değil; güncel dergi ve gazetelerden derlenmiş olmasıdır. Teknolojinin gelişmesi, internetin yaygınlaşması gibi sebepler, farklı üslupta yazılmış olan aykırı sözlüklere yönelik ilgiyi de arttırmıştır. Batı’da ve Türkiye’de dönemin dil kullanımlarını sergiler mahiyette pek çok aykırı sözlük örneğine rastlamak mümkündür.

Bu konunun seçilmesindeki en önemli amaç, sözlük geleneğinin değişim sürecinde olduğunu vurgulamak, aykırı sözlüklerin sayısındaki artışa değinmek, gelişen teknolojinin aykırı sözlükler üzerindeki etkisini vurgulamak, elektronik öğrenme materyali aracılığıyla sözlük okuryazarlığını arttırmak ve sözlükçülüğün bir bilim dalı olarak yürütülmesinin gerekli olduğu gerçeğini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada aykırı sözlükler hakkında genel bir bilgi verilecek, bu sözlüklerin hazırlık evreleri açıklanacak, geleneksel sözlüklerden farkları ortaya konacak, TDK sözlüğünde yer almayan aykırı sözcükler listelenecek, elektronik öğrenme materyali hazırlanacak ve mevcut aykırı sözlüklerden örnekler sunulacaktır. Bu çalışmanın temelini Levent Tülek’in hazırladığı, “Lümpen sözlüğü” oluşturmaktadır. Lümpen sözlüklerin öğretimini amaçlayan, elektronik bir materyal hazırlanacak, eğitim ortamına aktarım süreci ve elektronik sözlük oluşturma aşaması ayrıntılı bir şekilde tasvir edilecektir. Lümpen sözlüklerin öğretimi nasıl olmalıdır? Madde başları nasıl öğretici hale getirilebilir? Tanık tümcelerinin kullanımı, lümpen sözcüklerin öğrenimini kolaylaştırır mı? Elektronik öğrenme materyali oluşturma aşamaları nelerdir? gibi soruların yanıtları aranmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın, bu alanda çalışma yürütecek kişilere faydalı olacağı ve araştırmacıları sözlükçülük alanında bir ürün ortaya koymaya teşvik edeceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: lümpen sözlüğü, aykırı sözlükler, sözlükbilim, sözlük türleri, sözlük geleneği.

FROM TRADITIONAL DICTIONARIES TO ANTIDICTIONARIES

"A NEW KIND OF DICTIONARY: LUMPEN DICTIONARY"

With an advancing technology, a dictionary tradition which is prepared with a different styles and perspectives, has been changed and it has emerged a new kind of dictionary which is called "antidictionary". Antidictionaries differ from traditional dictionaries with its contents, they give a humorous and critical definition contrary to the usual definition. The main feature of the antidictionaries is a preparation phase of a dictionary that consists a different stages, and example sentences that are compiled from current magazines, newspapers, and not from literary ones. The reason like a development of technology, a widespread use of an Internet has increased an interest in antidictionaries which are written in a different style. Both in West and in Turkey, it can be found a wide range of antidictionaries.

The most important objective of choosing this subject is to emphasize that dictionary tradition is in the process of changing and to underline an increase number of antidictionaries, to highlight the impact of developing technology and to improve a dictionary literacy through e-learning material.

In this research, we will give a general information about antidictionaries, it will be explained a process of preparing a dictionary, will be prepared an e-learning material and will be listed an exemplary of antidictionaries. "Lumpen dictionary" prepared by Levent Tülek is a basis of this research. It will be prepared an electronic material. A process of transmission of these dictionaries to an education environment and a creation process of an electronic dictionary will be described in detail. How should be taught a lumpen words? How can we make headwords instructive? Is a use of example sentences make learning lumpen words easy? What are the steps to create an e-learning materials? are the questions that we will try to answer.

It is thought that this research will be useful for the researchers on this area and promote them to produce a new material in the field of lexicography.

Keywords: lumpen dictionary, antidictionaries, lexicography, dictionary types, dictionary tradition.

KİPLİK TERMİNOLOJİSİNİN SÖZLÜKLERDEKİ GÖRÜNÜMÜ: OLASILIK VE OLABİLİRLİK

Kiplik, son yıllarda Türk dili üzerine yapılan araştırmalarda oldukça rağbet gören bir çalışma alanıdır. Alanın artan popülerliği, yapılan çalışmaların sayıca artması kiplik terminolojisini ve dolaylı olarak kiplik terimleri sorununu da beraberinde getirmiştir.

Kiplik araştırmalarında yeni yeni oluşmaya başlayan Türkçe alanyazının inşası sürecinde yabancı alanyazın kaçınılmaz olarak araştırmacıların gündemine gelmektedir. Yabancı alanyazında bulunan mevcut terimleri Türkçeye aktarırken söz konusu terimleri bütünüyle karşılayan Türkçe karşılıklar bulma/kullanma eğilimi kiplik terminolojisini nicelik bakımından genişletirken diğer yandan da terminolojiyi çıkmaza sokmaktadır. Sadece sözlük verilerinden hareketle verilen karşılıklar söz konusu terimlerin zihnimizdeki tasarımlarıyla diğer bir deyişle zihnimizdeki kavramlarla örtüşen Türkçe karşılık bulmak her zaman kolay olmamaktadır. Terimlere karşılık bulurken çalışma alanı bilgisi ve hâkimiyeti dışında kavramların ilişkili olduğu diğer disiplinlerle de yakından münasebet gerekebilmektedir.

Yabancı alanyazında karşımıza çıkan terimlere karşılık bulmakta bizlere en rahat ulaşılabılır yolu sağlayan genel başvuru kaynakları sözlüklerdir (özellikle çevrim içi sözlükler). Özelde ise söz konusu kaynaklar terim sözlükleri, genel sözlükler, ansiklopedik sözlükler ve iki-dilli sözlüklerdir. Ancak bu sözlüklerde bulunan terimlerin karşılıklarının araştırmacı için ne kadar güvenilir olduğu sorgulanabilir niteliktedir.

Sözlüklerdeki görünümü bakımından tartışmaya açık olması sebebiyle araştırmanın problemini de oluşturan kiplik terminolojisinde sıklıkla kullanılan terimlerden ikisi probability ve possibility terimleridir.

Bahsi geçen terimler kavramsal olarak birbirleri ile yakın olması ve her iki terimin de sözlüklerdeki görünümünün net olmaması bakımından seçilmiştir. Yapılan ön araştırma sonucu söz konusu terimlerin Türkçe karşılıkları sözlüklerde birbirleri yerine geçebilmekte ve terimin ifade ettiği kavram ile verilen Türkçe karşılık zihinde tam olarak/doğru biçimde örtüşmemektedir. Sözlüklerdeki mevcut karmaşık/bulanık görünüm Türkçe kiplik alanyazını olumsuz etkileyebilecek niteliğe sahiptir.

Buradan hareketle bildirideki amacımız araştırma örneğinde yer alan sözlükleri inceleyerek olabirlik ve olasılık terimlerini kavram-terim uyumluluğu bakımından eleştirmek ve söz konusu terimler için uygun Türkçe karşılıklar önermektir.

Anahtar Sözcükler: kiplik, terim, sözlük, olabirlik, olasılık.

VIEW OF MODALITY TERMINOLOGY IN DICTIONARIES: PROBABLITY AND POSSIBILITY

Modality is a very popular subject for Turkish language studies recently. Its rising popularity has caused a terminology problem. Since the process of Turkish literature has begun newly, foreign literature has come into question necessarily for researchers. So the number of Turkish modality terms increases in translation process. Thus the process makes the terminology hard.

The suggested Turkish terms by the researchers which basis of only bilingual dictionaries data always do not overlap the concepts of the translated terms. In the process of translation except the field information and dominance, the researchers should be knowledgeable about the other connected diciplines with modality.

In dictionaries, especially online dictionaries, the most accessible resource for the translation. And also glossaries, general dictionaries, encyclopedic dictionaries and bilingual dictionaries help the researchers but the reliability of this dictionaries is questionable. In this respect the subject of our paper is on probability and possibility terms reliability in Turkish dictionaries. Probability and possibility are chosen for their conceptual closeness and their unclear apperances in Turkish dictionaries.

As a result of pre-research we can say that probability and possibility terms are interchangeably in the dictionaries and the concepts of Turkish terms are not the same with the original terms. The situation can influence to Turkish modality terminology negatively. Starting from this point our aim in this paper is analyzing terms of probability and possibility in Turkish bilingual dictionaries and moreover suggesting Turkish terms for these concepts.

Keywords: modality, term, dictionary, probability, possibility.

FARKLI DİLLERDEN TÜRKÇEYE GEÇEN AYNI KAVRAMSAL TERMİNOLOJİK ALINTILAR VE ONLARIN İŞLEVİ

Uluslar arası ilişkilerin geliştirilmesi çeşitli düzeylerde devletlerarası ilişkiler dâhil olmak üzere kültürlerarası iletişim için elverişli koşullar yarattı. Tarihi dönemler içinde değişen yaşam şartları ve günümüzde hızla gelişen teknoloji yaşam tarzı etkilediği gibi dili de etkiler. Dil; kalıplaşmış, değişmez bir yapıya sahip değildir. Aksine, kendi yapı ve işleyişinin gerekli kıldığı özelliklere, tarihi, sosyal ve kültürel şekillenmelere bağlı olarak, zaman içinde az çok değişip gelişerek yol alan sürekli bir akış hâlinindedir. Wilhelm von Humboldt'a göre, dil bir eser (ergon) değil, bir faaliyettir (energia). Dildeki bu genel özellik, eskiden işlek olan bazı ek ve sözleri zamanla kullanılıştan düşürerek yerini yeni kelime ve terimler alır.

Malûm olduğu üzere zaman içinde Türkçe, Arapça, Farsça gibi değişik dillerin yanı sıra Batı dillerinin Fransızca, Almanca, İngilizce vs. etkisinde kalıp bu dillerden Türkçeye çeşitli bilim, sanat, teknoloji vb. kelimeler ve terimler girmişti (TDK Batı Kökenli Sözlüğünde **5.321** söz yer almaktadır). TDK tarafından yabancı kelimelere karşılıkları bulup Türk Dili dergisine yayınlanmasına rağmen Türk dilinin yabancılaşması bir gerçektir.

TDK Büyük Türkçe Sözlük'te Türk dilinde 616.767 söz varlığı bulunduğu belirtilmektedir. Ne yazık ki bu söz varlığından yeterince yararlanılmamaktadır. Her toplumda gündelik hayatta kullanılan söz sayısı, o dilin genel söz varlığına göre düşüktür. Ancak, yapılan araştırmalara göre Türkiye'de bu oran çok daha düşük. Sokaktaki insanın söz varlığı elbette onun dünyasına göre olacaktır. Ama kitle iletişim araçlarının söz varlığı daha geniş olmalıdır. Birkaç yüz sözle, en fazla beş yüz altı yüz sözle, haber programları, hatta diziler çekiliyor. (bkz. Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, 2008). Bu durumda birden fazla dilinden aynı terminoloji kavramların yerleştirilmesi pek işlevsel (fonksiyonlu) olamayan eş anlamlı alanı oluşturup monolingual iletişimi sürecini olumsuz etkiler. Özeti ile farklı yaş ve sosyal gruplara ait insanlar arasında iletişim kopukluğuna sebep olabilir. Örneğin: deplasman-tonaj-grostonluk, sarfiyat - sarf - masraflar – giderler – harcamalar, efor – çaba – gayret vs.

THE FUNCTION OF SAME CONCEPTIVE TERMS BORROWED FROM DIFFERENT LANGUAGES IN TURKISH

The development of collaboration between states made convenient opportunities for cultural interrelations. During historical periods the changes of social factors and rapid development of technology have influenced on daily life and language too. As we know language is alive and evolving, and reflects social and cultural changes. As Wilhelm von Humboldt used to say, language is not

activity (ergon) it is movement and energy. When suffixes and words we used in past lose their importance, they are replaced with new ones.

It is well-known that throughout years Turkish was under influence of Arabic, Persian and European languages (English, German, French and etc.) As a result of influence loan words had a wide spread in different fields (science, technology, culture and etc. European word dictionary prepared by TDK includes about 5.321 loan words) In spite of that TDK has found matching Turkish words and have been publishing in journal “Turkish Language”, loan words are still used and foreign languages still have influential power on Turkish.

The dictionary of Turkish language prepared by TDK includes 616.767 words, but unfortunately many of them are not in use. In many languages the number of word-chose and used words are always less, but condition of Turkish language is worst. The word-chose of society depends on their world-view, but used words in communication must be much wider. Minimum 100 and maximum 500-600 words are used in documentary and TV series (bkz. Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, 2008) the use of the same terms borrowed from different languages makes non-functional synonymic field, which complicates monolingual communication. In other words it may cause misunderstanding among different social and age groups. For example: deplasman-tonaj-grostonluk, sarfiyat - sarf - masraflar – giderler – harcamalar, efor – çaba – gayret vs.

SÖZCÜK EŞLEŞTİRMEYE DAYALI (WORD-MATCH) TANIMLAR BAKIMINDAN GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sözlükbirimlerin tanımlanmasında karşılaşılan temel ikilem; mantıksal tanımlama ile sözlüksel tanımlama arasında kalınmasıdır. Sözlüksel tanım; kavramın anlamsal içeriğine odaklanırken, mantıksal tanım; kavramın gerçeklikle olan ilgisine, neliğine yönelir. Genel kullanıcının hedef kitle olarak seçildiği sözlüklerdeki tanımların mantıksal değil sözlüksel olması gerekmektedir.

Bir sözcüğün tanımlanmasında her zaman tek bir yöntemle başvurulmaz. Bazı durumlarda sözcükler arasındaki anlam ilişkilerinin analitik ve sentez yoluyla yapılan tanımlarla iç içe yer aldığı görülür. Sözcük eşleştirmeye dayalı (word-match) tanımlama da; sözlüklerde en sık kullanılan yöntemlerden birisidir. Sözcükler arasındaki eş anlamlılık (*synonymy*), zıt anlamlılık (*antonymy*), alt anlamlılık (*hyponymy*) ve parça-bütün (*meronymy*) gibi anlam ilişkileri de sözcüklerin anlamlarının belirlenmesinde ve tanımlamada önemli bir faktördür. Kavram; eş, yakın, karşıt anlamlılarıyla tanımlanma yoluna gidilir. Burada, özellikle, tanımlanan sözcükten daha basit veya daha yaygın olarak kullanılan sözcüklerle tanımlama ilkesi önemlidir. Bu tür tanımlara analitik yapılarla kolayca tanımlanamayan, soyut sözcüklerin tanımlanmasında başvurulur. Ancak bu tanım türü bir kısır döngüye (*circularity*) yol açarak kusurlu tanımların ortaya çıkmasına da neden olabilmektedirler (Jackson 2002: 94).

Araştırmada; öncelikle ilgili literatür ışığında başlıca sözlüksel tanımlama yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. TDK tarafından genel ağ (internet) ortamında (<http://www.tdk.gov.tr/>) yayımlanan **Güncel Türkçe Sözlük**'te yer alan çeşitli sözlükbirimler (*güç, hastalık, ilke, kavram, zekâ*) ayrıntılı olarak incelenmiş ve bu kavramların tanımlanmalarında kullanılan sözcük eşleştirmeye dayalı yöntem ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sonuç olarak; bu tanım türünün anlamsal bir kısır döngüye (*circularity*) yol açarak kusurlu tanımların ortaya çıkmasına neden olabildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sözlüksel tanım, mantıksal tanım, sözcük eşleştirme, kısır döngü, sözlükbirim.

THE EVALUATION OF DEFINITIONS IN CURRENT TURKISH DICTIONARY IN TERMS THE WORD-BASED MATCHING

The basic dilemma faced in the identification of lexemes; it is thick with logical definition of lexical definition. Lexical definitions; focus on the semantic content of the concept, logical definition; interest in the concept of reality is directed toward the essence. General's not logical definitions in the dictionary is selected as the target audience must be lexical.

It does not always apply to only one way of defining a word. In some cases the relationship between the meaning of words with the definitions made by analytical and synthesis occurs where based on matching word the identification; dictionaries is one of the most commonly used method. Co-ordination significance between words (synonymy), opposite significance (antonymy), lower significance (hyponymy) and part-whole (meronymy) as meaning relations are also an important factor in determining the meaning of words and the definitions. Concept; spouses, relatives, go to the path defined by the antonyms. Here, in particular, identifying the identified word or, more commonly used words from simple principle is important. Such definition is easily identifiable by analytical structure is referenced in the definition of abstract words. However, this definition a kind of vicious circle may cause a flawed definition lead to the emergence of (Jackson 2002:94).

In this study; priority was given information about the main lexical identification methods literatur light by TDK public network (Internet) environment (<http://www.tdk.gov.tr/>) published in **Current Turkish Dictionary** several lexemes contained in the Dictionary (power, disease, principles, concepts, intelligence) have been extensively examined and these concepts that define them based on matching words used methods have been examined in detail. As a result; this definition of a semantic kind of vicious circle (circularity) detected that may give rise to imperfect definition of the lead.

Keywords: Lexical definition, logical definition, word-match, circularity, lexem.

Erdoğan BOZ (Prof. Dr.) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Ferdi BOZKURT (Okt. Dr.) Anadolu Üniversitesi

Fatih DOĞRU (Arş. Gör.) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

TÜRK SÖZLÜK BİLİMİ TERMINOLOJİSİ ÜZERİNE DERLEM TABANLI BİR ARAŞTIRMA

Türk sözlükbilimi terminolojisi üzerine derlem tabanlı bir araştırmanın konu edildiği bu projede temel amaç Türk sözlükbilimi terminolojisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç, “Türk sözlükbilimi alanyazınının taranarak alan terminolojisinin bilimsel yöntemlerle tespit edilip alan uzmanlarının istifadesine sunulamamış olması”na çözüm bulmayı hedeflemektedir. Bu amaca ulaşmak için dört aşamalı bir proje hazırlanmıştır. Birinci aşamada özel amaçlı bir derlem oluşturulacaktır. Bu özel amaçlı derlemin art zaman sınırı Türk Dil Kurumu’nun kuruluşu olan 1932’den başlatılmış ve eş zaman sınırı ise 2016 yılının ilk yarısı olarak kabul edilmiştir. Derlem için sözlükbilim alanyazınında ulaşılabilir Türkçe yayımlanmış makale, bildiri, kitap, bülten ve hazırlanmış lisansüstü tezler taranacak, bunun için hem basılı hem de elektronik kaynaklar gözden geçirilecek ve derlemin temsil gücünün yüksek olmasına dikkat edilecektir. İkinci aşamada elde edilen kaynakların sayısallaştırması yapılacaktır. Öncelikle basılı kaynaklar PDF biçimine elektronik ortama aktarılacak ve ardından diğer elektronik kaynaklarla birlikte optik karakter okuma programı aracılığı ile makinenin okuyabileceği (OCR) hâle getirilecektir. Aynı zamanda metinlerde okunamayan, eksik veya yanlış çıkan karakterler düzeltilecek ve temizlenecektir. İkinci işlem olarak metinlerin önce dış veri etiketlemesi (yazar adı, yayın adı, yayın yılı vd.) ardından metin türü etiketlemesi yapılacaktır. Bu aşamadaki son işlem sözbirleştirilmedir yani derlemdeki metinlerin taranarak sözlükbilimi terimlerinin tespit edilmesidir. Projenin son aşaması çözümleme ve değerlendirmedir. Bu aşamada terimlerin sıklıkları tespit edilecek, bağlam dizinleri ve eş dizim yapıları ortaya çıkartılacaktır. Sonuç olarak tespit edilen sözlükbilimi terminolojisinin eş yazımlı, eş adlı ve çok anlamlı olanları belirlenecek, kaynak dilleri tespit edilecek ve alan uzmanlarına terim tercihlerinde kullanmak ve ölçünlüleşmeyi sağlamak üzere bir alt yapı oluşturulacaktır. Ayrıca proje kapsamında, sözlük bilimi alanındaki araştırmacıların terim önerecekleri ya da ilgili terimle ilgili görüşte bulunacakları internet tabanlı bir tartışma platformu kullanıcıların hizmetine sunulacaktır. Alandaki araştırmacılar, derlemde bulunmayan ancak bir şekilde sözlük bilimi ile ilgili yayınlarda rastladıkları terimleri kullanıcı terim formunu doldurarak platform üzerinden yönlendirebileceklerdir.

Anahtar sözcükler: Sözlükbilimi, terminoloji, derlem dilbilimi, sözlük, veri tabanı.

A CORPUS BASED RESEARCH ON TERMS OF TURKISH LEXICOGRAPHY

The main aim of this project, which mentions about a research based on collection of terms of Turkish Lexicography, is to reveal the terms of Turkish Lexicography. This aim intends to solve the detection saying “Turkish Lexicography cannot be presented for the benefit of experts by scanning the literature and identifying scientifically, which project designers see as a problem. A four-phase project has been designed in order to achieve this aim. A collection having a special aim will be designed. Diachronic limit of this collection having a special was started in 1932, when Turkish Language Association (TDK) was founded and synchronous limit was accepted as first half of 2016. Articles, assertions, books, journals and postgraduate thesis written in Turkish and possible to reach in the Lexicography literature are going to be scanned for the collection. In order to do this, both printed and electronic resources are going to be reviewed and it is going to be paid attention to the fact that collection’s authority is high. At the second phase, digitizing of the acquired resources is going to be completed. Primarily, printed resources are going to be transferred into electronic environment as PDF files and then they are going to be turned into OCR, which is read by the machine with the help of the optical character reader together with the other electronic resources. At the same time, unreadable, missing or wrong characters are going to be corrected or deleted. As a second process, metadata labelling of the texts (author name, publication name, publication year etc.) and text type labelling are going to be made. The last process in this phase is lemmatization, that is to say, scanning the texts in the collection and determine their lexicography terms. At the last phase of the project is the analysis and evaluation. At this phase, frequencies of the terms are going to be determined and context index and collocation structures are going to be revealed. As a result, homograph, homonyme and polisemy terms of the lexicography are going to be determined, their source languages are going to be confirmed and a substructure is going to be constituted for the domain experts to use them in term preferences and to ensure de-dialectalization. Also, within the context of the project, internet based discussion platform in which researchers in the field of lexicography can recommend terms or is going to be presented to users. When researchers in this field come across terms that are not included in the collection but are related to Lexicography in some way, they can fill the term questionnaire and send it via the platform.

Keywords: Lexicography, terminology, corpus linguistics, dictionary, database.

ÇOK DİLLİ BİR SÖZLÜK: TERCÜMÂNÜ'L-LÜGAT

Özellikle de Tanzimat Dönemi ile birlikte Osmanlı Coğrafyasında çok sayıda çok dilli sözlük hazırlanmış ve basılmıştır. Bu sözlüklerin büyük bir bölümünü İslami eserleri anlamak amaçlı kaleme alınan Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe ve Arapça-Farsça-Türkçe sözlükler oluşturmaktadır. Bu tür eserlerin gün yüzüne çıkartılması ile devrinin sosyal ve kültürel özellikleri, söz konusu dillere ait kelime serveti, dillerin benzerlikleri ve farklılıkları günümüze taşınacak ve medeniyetlerin düşünce dünyaları, aralarındaki yakınlıklar ve farklılıklar daha kolay anlaşılacaktır. Bu sözlüklerden biri de Nazım b. Mehmed tarafından yazılmış olan Tercümanü'l-Lügat adlı sözlüktür. Kendinden önce yazılmış çok dilli sözlüklerle usul ve yazım özellikleri bakımından benzerlik göstermesi yanında belirgin farklılıklara da sahiptir. Eser 2 cilt ve toplamda 995 sayfadan oluşmakta ve çok dilli sözlük tarihi açısından büyük değer taşımaktadır. Asli dil Türkçe olmakla birlikte eser, Arapça'dan Türkçe ve Farsça'ya, Farsça'dan Türkçe ve Arapça'ya ve Türkçe'den Arapça, Farsça ve Türkçe'ye tercüme şeklinde hazırlanmış ve sözcüklerin üç dildeki karşılıkları verilmeye çalışılmıştır. Arap sözlük geleneğine uygun olarak hazırlanmış olsa da daha önce hazırlanan sözlüklerden farklı olarak sözcüklerin ilk iki harfine göre sıralanmış ve her üç dile ait sözcükler aynı sayfada ve birbirinden bağımsız üç sütunda verilmiştir. Bu sebeptendir ki her üç dilin madde başları ayrı ayrı gösterilmiştir. Birinci cilt başına yazılmış olan “ihtar”, “kaide” ve “tarif” başlıklı kullanım kılavuzu ve fihrist ile meraklılarına daha rahat bir kullanım sunmak amaçlanmıştır. Bu çalışmayla ayırıcı yönleri verilmeye çalışılan bu sözlüğün, içyapısına ilişkin bilinmeyenler ortaya çıkarılabilecek ve sözlükbilimi sahası tarihi sözlüklerden birisini daha görünür kılacaktır.

Anahtar sözcükler: Çok dilli sözlük, Tercümanü'l-Lügat, kelime serveti, madde başı, kullanım kılavuzu.

A MULTILINGUAL DICTIONARY: TERCÜMÂNÜ'L-LÜGAT

Especially, with the onset of Tanzimat reform era, a great number of multilingual dictionaries were prepared and published throughout the Ottoman geography. A great majority of these dictionaries were composed of Arabic-Turkish, Persian-Turkish and Arabic-Persian-Turkish dictionaries produced to comprehend Islamic works. Bringing these dictionaries to light will reveal the social and cultural characteristics of the era, vocabulary of the relevant languages and their similarities and differences and thus, the civilizations' world of thought, their similarities and differences will be understood better. One of these dictionaries is Tercümanü'l-Lügat by Nazım b. Mehmed. As well as similarities with previous multilingual dictionaries in terms of manner and writing properties, this dictionary has significant differences as well. Comprised of 2 volumes and total 995 pages, this dictionary has a great value in terms of multilingual dictionary

history. With its main language as Turkish, the dictionary was prepared as translation from Arabic to Turkish and Persian, from Persian to Turkish and Arabic and from Turkish to Arabic, Persian and Turkish. In the dictionary, equivalences of the words in three languages were sought to be given. Although it was prepared according to Arabic dictionary tradition, unlike its predecessors, it was listed according to the first two letters of the words and words belonging to the three languages were given on the same page in three separate columns. Therefore, headwords of the three languages were shown separately. The aim of user guide and index written at the start of the first volume with “ihtar-warning”, “kaide-lex” and “tariff-definition” headings was to provide the aficionados with an easier use. Thanks to this study, by presenting the distinctive properties of the dictionary, the unknown points about its internal structure will be revealed and one of the historical dictionaries of lexicology will be resurrected.

Keywords: Multilingual Dictionary, Tercümânü'l-Lügat, vocabulary, headword, user guide.

TARİHÎ SÖZLÜKLERDE ART ZAMAN SINIRI

Dilin sürekli yenilenen ve değişen doğası gereği sözlükler güncelliğini çabuk yitirmektedir. Türkçenin Tanzimat döneminden günümüze geçirdiği köklü değişimler (alfabe değişikliği, dil devrimi vb.) de göz önünde bulundurulduğunda sözlüklerin güncelliğini çok çabuk yitirmesi doğaldır. Özellikle elektronik çağda bu eskime çok daha hızlı olabilmektedir. Dolayısıyla 100 yıl önce hazırlanmış bir sözlük tarihî kabul edilebileceği gibi 5 yıl önce hazırlanmış bir sözlük de tarihî kabul edilebilir. Bu nedenle tarihî sözlükbiliminin konusunun sınırlarının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu bildirinin amacı; tarihî sözlüğün ne olduğunu betimlemek, tarihî sözlüklerin art zaman sınırının nasıl belirleneceğini tartışmak ve tarihî sözlükbilimi alanının sınırlarının belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken ölçütlerin neler olabileceği konusuna bir ışık tutmaktır.

Bildiride; sözlükbilimi, tarih felsefesi ve tarihî sözlükbilimi alanında yapılmış önceki çalışmalardan ve sözlük sınıflandırmalarından yola çıkılarak tarihî sözlüklerin art zaman sınırının ne olması gerektiği tartışılacaktır. Bu tartışmaların sonucunda; sözlüğün hazırlandığı zaman, sözlüğün tipolojisi, sözlüğün yaygın etkisi ve özellikle Türkçenin geçirdiği önemli aşamalar göz önünde bulundurularak sözlüğün hazırlandığı dönemin özellikleri gibi ölçütlerle tarihî sözlükbilimi incelemelerinde uygulanacak temel ölçütler tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Tarihi Sözlükbilimi, Tarihsel sözlük, tarih felsefesi, tarihî sözlük türleri, tarihî sözlükbiliminin kapsamı.

SCOPE OF THE HISTORICAL DICTIONARIES

There are many research about historical lexicography in Turkey. Although many period dictionary have been studied; methodology, terminology and scope of this field have not been studied enough. What is a historical dictionary? Which dictionaries are historical? What is a difference between historic and historical and what is the scope of the historical lexicography for dictionaries? Questions like that has not been answered in Turkish lexicography yet.

Language is like a living creature and for this reason dictionaries must change in progress of time and a dictionary can be old in a short time. Turkish has changed since Tanzimat Reform Era and this changes are very radical (e.g. change of alphabet, reform of language in republic period, simplification of language). Because of these reasons, it is very normal that dictionaries can changed and they become history in a short time. Especially in the digital age it happens very quickly. Therefore it can be accepted as a historical which a dictionary written a century ago and a dictionary which written five years ago can be accepted as a historical too. So scope of the historical lexicography must be determine carefully.

This study clearly identifies those problems which: “What is a historical dictionary and historic dictionary and what is the difference between them, what is the scope of the historic dictionaries and what can be the criterions to determine the scope of the historical lexicography?” After identifying those problems; criterions will be discussed; according to time which the dictionary written, type of the dictionary, currency of dictionary, especially take into consideration of Turkish language’s cornerstones.

Keywords: Historical lexicography, historical dictionary, phylosophy of history, types of historical dictionary, scope of the historical lexicography.

KÂŞGARLI VE DLT'DEKİ SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ

Arap dilinde sözlük mu'cam, kāmūs, luğat, gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Arap dilinde sözlük çalışmalarının başlangıcı, Kur'an ve hadislerde geçen anlamı bilinmeyen kelimelerin Peygamber sm. tarafından açıklanması ve bunların sahabeler tarafından ezberlenerek yazılması ve rivayet edilmesi ile başlar. Bu konuda ilk eser ابن عباس ' Ibn 'Abbās'ın غريب القرآن *garību 'l-ḳur'ān* adlı eseridir.

Sözlük çalışmalarının ikinci evresini abū ḥayratu 'l-a' rabī, abū mālīk 'amr bin kirkīra, abū 'amr aṣ-ṣaybānī, al-asma'ī, abū zayd al-anṣārī vb. dilcilerin Hicrī ikinci asırda, çöle giderek bedevilerden derledikleri kelimeleri konularına göre bir araya getirme çalışmaları oluşturur: كتاب الإبل *Kitābu 'l-ibīl*, كتاب الخيل *kitābu 'l-ḥayl*, كتاب الحشرات *kitābu 'l-ḥaṣarāt* gibi.

Arapça sözlük çalışmalarının üçüncü kısmını al-ḥalīl bin aḥmad'ın yazdığı كتاب العين *kitābu 'l-'ayn* ile başlayan ve kelimelerin sıralanışında belirli bir düzen ve yöntem dâhilinde yapılan eserler oluşturur.

Bu çalışmada, *Divānu luğāti 't-Turk*, Arapça ilk tam sözlük olan *Kitābu 'l-'ayn* ile karşılaştırılmış, benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuş; ayrıca Kâşgarlı Maḥmūd'un DLT'yi yazarken etkilendiği öbür Arapça sözlük olan *Divānu 'l-adab* ile mukayese edilmiştir. Çalışmanın sonucunda *Divānu luğāti 't-Turk*'te ve *kitābu 'l-'ayn*'da bulunan Arapça madde başı kelimeler bir tablo hâlinde belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Divānu luğāti 't-Turk*, Kâşgarlı Maḥmūd, Bağdad, Arap Sözlükçülüğü, *Kitābu 'l-'ayn*, *Divānu 'l-adab*, al-farābī, al-ḥalīl bin aḥmad, *al-ḳāmūs* 'l-muḥīṭ.

KÂŞGARLI AND HIS LEXICOGRAPHY IN THE *COMPENDIUM OF THE TURKIC DIALECTS (DĪWĀN LUĀĀT AT-TURK)*

In Arab language such words as **mu'cam**, **kāmūs**, luğat correspond to the word **dictionary**. The beginning of the lexicography in Arab language corresponds to the time, when Prophet Muhammed gave explanations to the unknown words from the Koran and legends, and those who was listening Prophet's sermons, having learned these words by heart wrote them down and retold. The first work devoted to this theme was written by ابن عباس ' Ibn 'Abbās named "غريب القرآن" *garību 'l-ḳur'ān*.

Such works as “كتاب الإبل *Kitābu 'l-ibil'*”, “كتاب الخيل *kitābu 'l-ḥayl'*”, “كتاب الحشرات *kitābu 'l-ḥaṣarāt'*”, wrote by linguists: abū ḥayratu 'l-a' rabi', abū mālik 'amr bin kirkīra, abū 'amr aṣ-ṣaybānī, al-asma'ī, abū zayd al-anṣārī. These dictionaries consist of words, which are divided on topics. They were collected by linguists in II century according to Muslim calendar of Bedouins in desert.

Works headed by the dictionary “كتاب العين *kitābu 'l-'ayn'*”, written by al-ḥalīl bin aḥmad compile the third part of the dictionary's work. Words in these works are arranged in determined order and method.

The work “*Compendium of The Turkic Dialects (=Dīwān luḡāt at-Turk)*” in this work was compared with the full Arab dictionary “*kitābu 'l-'ayn'*”. Their similarities and differences were established. “*Dīwān luḡāt at-Turk*” was also compared with the dictionary “*Divānu 'l-adab*”. Mahmud Kashgarskiy was under the influence of this work when he was writing his own. Arab vocabulary entries from “*Dīwān luḡāt at-Turk*” and “*kitābu 'l-'ayn'*” are fixed in the table at the end of work.

FARŞÇA SÖZLÜK ÇALIŞMALARINA TARİHSEL BİR YAKLAŞIM VE GÜNÜMÜZ ELEKTRONİK SÖZLÜKLER

Sözlükler bir dili diğer diller karşısında garanti eden ve koruyan önemli bir varlıktır. Halkların buluştuğu yer olan “İran” coğrafyası, dil açısından da birçok halkın buluşma ortamı olmuş; milletleri bir araya getirmiş ve Fars dili etrafında toplamıştır. Bu sebeple tarihi süreçte hep iki veya üç dilli sözlüklere ihtiyaç duyulmuştur.

İran’da sözlükçülük çalışmalarını üç devreye ayırmamız mümkündür. İlk İslamiyet sonrasında başlayarak 15. yüzyıla kadar devam eder. İkincisi 15. Yüzyıldan sanayileşme devrine kadar olan süreçtir. Üçüncü devre ise modern edebiyatın doğuşu, bilimsel çalışmaların arkasından ortaya çıkan dil çalışmaları ve sözlükbilimciliği olmuştur. Meşrutiyet sonrası (Ferhengestan-i Zeban-i Farsî) Fars Dil Kurumu’nun kurulmasıyla birlikte yaratılan Fars dili politikası sözlükçülük çalışmalarına da başka bir boyut kazandırmıştır. İran’da Farsça sözlükçülük dünyada olduğu gibi son yarım yüzyılda çok büyük bir gelişim göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda ise elektronik Farsça sözlüklerin ortaya çıkışına şahit olabiliriz.

Örneğin 2000 yılından bu tarafa hiçbir kuruma bağlı olmadan bir grup araştırmacı ve dil sevdalısı tarafından kurulan “Vajeyab” adlı elektronik Farsça sözlük, yaklaşık 10 sözlükte tarama yaparak ortaklıkları ve farkları ortaya koyup sözcüğün Farsça, Arapça, İngilizce karşılığını verir. Aynı zamanda Vajeyab, her aramada, sözcüğün anlamı, eş anlamlısı, zıt anlamlısını, kökenini, atasözleri veya deyimlerde kullanım örneklerini, divanlardaki kullanım şekillerini, Türkçe veya Arapça köken bilgisini ortaya koyar.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte gelişen ve değişen sözlük bilimi bağımsız ve disiplinler arası bir bilim dalı haline gelmiştir. Bu çalışmamızın amacı, tarihsel süreçte tek dilli veya iki dilli Farsça sözlüklerin tarihsel evrelerini değerlendirmek ve günümüzde elektronik sözlüklerin klasik sözlüklerden yararlanma şekillerini ve yöntemlerini ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Farsça Sözlükler, iki dilli sözlükler, Tarihsel süreç, elektronik sözlük, Vajeyab.

A HISTORICAL APPROACH TO THE PERSIAN DICTIONARY STUDY AND ELECTRONIC DICTIONARIES NOWADAYS

Dictionaries are an important asset that guarantees and protects a language against other languages. The "Iran" geography as a place of many people's meeting is also a place where many languages meet. Here the nations have come together

and pooled around the Persian language. For this reason, in the historical process there was always a need for two or three bilingual dictionaries.

Lexicographical work in Iran can be divided into three cycles. The first started after Islam and continued until the 15th century. The second cycle continued from the 15th century up to the industrialization process. The third cycle is the birth of the modern literature and the languages and dictionaries working which appeared in the light of recent scientific studies. After Monarchy (Ferhengestan-i Zeban-i Farsî) with the establishment of The Persian Language Institute there has been brought another dimension to the creation of the Persian language policy in lexicography work. In the last half century in Iran as in all over the world the Persian lexicography showed a great development. As a result of these developments, we may be witnessing the emergence of Persian electronic dictionaries.

For example, since 2000 a group of researchers and language lovers without being connected to any institution has founded electronic Persian Dictionary named "Vajeyab". By screening about 10 dictionaries "Vajeyab" finds partnerships and differences between words and gives their Persian, Arabic and English translations all together. At the same time in every search Vajeyab gives word meaning, synonym, antonym, the origin of the word, use examples of proverbs or idioms, the forms using in divan, reveals the information about Turkish or Arabic origin of the word.

The dictionary science evolving and changing with the development of technology has become an independent and interdisciplinary science. The aim of this study is to evaluate the historical stages of the monolingual or bilingual Persian dictionaries in historical process and to put forward methods of utilization dictionaries of classical forms for electronic dictionaries nowadays.

Fatoş EREN ÖZDEMİR (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Ahmet Bilal ÖZDEMİR (Dokuz Eylül Üniversitesi)

SÖZLÜKBİLİM İÇİN BİR TÜRKÇE TERİMBİLGİSİ VERİTABANI OLUŞTURMA ÇALIŞMASI

Bu çalışmanın amacı, yabancı dildeki Sözlükbilim kaynaklarından derlenecek bir terim listesi için Türkçe alanyazında önerilmiş terimleri ve bunların kaynaklarını derlemek, karşılık önerilmemiş terimler için de Türkçe terimler önermek ve böylelikle Sözlükbilim alanının Türkçe terimbilgisi için geniş kapsamlı bir terim veritabanı oluşturmaktır.

Çalışmanın ilk aşamasında Robinson (1983), Bergenholtz ve Tarp (1995), Burkhanov (1998), Hartmann ve James (1998), Jackson (2002), Van Sterkenburg (2003), Fontenelle (2008), Atkins ve Rundell (2008), Granger ve Paquot (2012) ve Jackson (2013) başta olmak üzere yabancı dildeki kaynaklar taranarak kapsamlı bir terim listesi elde edilecektir.

İkinci aşamada, elde edilen terim listesi, Türkçe alanyazında yer alan Vardar (1988), İmer, Kocaman ve Özsoy (2011) ve Karaağaç (2013) ile Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan çeşitli dilbilim ve dilbilgisi sözlükleri ile karşılaştırılarak, bu eserlerin listedeki terimler için karşılık sunup sunmadığı araştırılacak ve sunulmuş olan terimler derlenecektir. Var olan terimler, Türkçeye başka bir dilden girmiş ödünç sözcüklerden oluşmaları durumunda kapsam dışında bırakılacak ya da ödünç sözcüğü başka bir seçenek ile değiştirme olanağı varsa değiştirilerek alınacaktır. Yapılan tüm seçimler, ilgili girdinin bulunduğu alanda açıklanacaktır ve terimleri öneren eserler alıntılanacaktır.

Üçüncü aşamada, karşılığı bulunmayan terimler için genel bir alanyazın taraması yapılarak karşılık aranacak, bulunan terimler alıntılanacaktır. Alanyazında karşılık getirilmediği düşünülen kalan terimler için ise Türkçe karşılık önerilecektir.

Nihai veritabanı, yabancı dildeki terimleri, bu terimlerin varsa alanyazında önerilmiş Türkçe karşılıklarını ve bu öneriyi getiren çalışmayı ya da çalışmamızda terim için önerilmiş olan Türkçe karşılığı listeleyecektir. Çalışmanın bir sözlük oluşturma amacı olmadığı için, anlam ayırıcı açıklamaların zorunlu olduğu durumlar dışında terimler için bir tanım verilmeyecektir. Sonuçta ortaya çıkacak terim veritabanının, Türkçe sözlükbilim çalışmalarına anlamlı bir katkı yapacağı umulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sözlükbilim, Terimbilgisi, Türkçe, Terim Veritabanı.

AN EFFORT TO CREATE A TURKISH TERMINOLOGY DATABASE FOR LEXICOGRAPHY

This study aims to compile the terms in Turkish language literature along with their sources for a term list to be compiled from the Lexicography resources in other languages, to offer Turkish equivalents for the terms for which no equivalents have ever been offered, and to create a large scale term database for the Turkish language terminology of Lexicography.

In the first phase of the study, a comprehensive term list will be obtained by scanning the sources in other languages, including but not limited to Robinson (1983), Bergenholtz & Tarp (1995), Burkhanov (1998), Hartmann & James (1998), Jackson (2002), Van Sterkenburg (2003), Fontenelle (2008), Atkins & Rundell (2008), Granger & Paquot (2012), and Jackson (2013).

In the second phase, the compiled term list will be cross-referenced with Vardar (1988), İmer, Kocaman & Özsoy (2011) and Karaağaç (2013) along with several dictionaries of linguistics and grammar published by the Turkish Language Institution (TDK). It will be examined whether these works offer equivalents for the terms in the list, and the terms that have been offered will be compiled. The terms will be excluded from the study if they include loanwords or will be replaced with alternatives if possible. All choices will be explained in the area allocated for the respective entry, and the works that provide the terms will be cited.

In the third phase, a general literature search will be conducted for those terms that have no equivalents, and all findings will be cited. In case of the remaining terms that are deemed to have no equivalents in the literature, Turkish equivalents will be offered.

The final database will include the foreign language terms, Turkish equivalents of these terms offered in the literature, the works that offer the said equivalents or the Turkish equivalents that are being offered in our study. Since the study does not aim to create a dictionary, no definitions will be given for the terms unless disambiguation is necessary. It is hoped that the resulting database will contribute significantly to the lexicographical studies in Turkish language.

Keywords: Lexicography, Terminology, Turkish, Term Database.

TÜRKOLOJİNİN ÖNEMLİ SORUNU: SÖZLÜK- DİZİN UYUMSUZLUĞU

Sözlükler olmadan bir Türkoloji biliminden belki de söz edemeyiz. Büyük emek isteyen sözlük hazırlama işi de ciddiyetle yürütülmesi gereken bir çalışma sahasıdır. Sözlük hazırlarken pek çok ölçütten bahsetmek mümkündür. Kullanım amacı ve türü bunların başında gelmektedir. Türkçenin tarihi dönemlerdeki söz varlığını karşılaştırmalı olarak ortaya koyabilecek kapsamlı bir sözlüğümüz ne yazık ki henüz tam anlamıyla hazırlanamamıştır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak ortaya konulan metinlerin dizinleri bizim için bir kaynak olabilir mi? Yani dizinler birleştirilse böyle bir sözlük elde edebilir miyiz? Sorusu akla gelmektedir. Bu soruya ne yazık ki “evet” cevabı verememekteyiz. Bu çalışma önemli sorunlarımızdan birini, sözlük-dizin uyumsuzluğunu ortaya koymayı, sebepleri üzerinde düşünmeyi ve çözüm önerilerini tartışmayı amaçlamaktadır. Tartışılacak sorunlar şunlardır:

1. Dizinler Metin Bağlamlı Değil Sözlük Temelli Hazırlanmaktadır.
2. Dizinlerde Sözlükteki İlk Temel Anlam Alınmaktadır.
3. Dizinlerde Anlam Birleştirilmesi Yoluna Gidilmektedir
4. Birleşik Fiillerin Hem Dizinde Hem de Sözlüklerde Gösterilmesi Sorunludur.
5. Birleşik Sözcüklerin Ayrı Madde Başlarında Verilmesi De Önemli Bir Sorundur.

Yukarıda ifade edilen sorunlar çalışmada örneklendirilecek ve çözüm yolları üzerine görüşlerimiz ortaya konmaya çalışılacaktır.

AN ISSUE OF TURKOLOGY: INCONSISTENCY BETWEEN DICTIONARY AND INDEX

We may not cite Turkology without absence of dictionaries. To prepare a dictionary is a serious work due to its requiring efforts. As we prepare a dictionary, we must regard a lot of criteria. The most important of these, is purpose of using the dictionary. Unfortunately, we couldn't prepare a comprehensive dictionary that contains the comparative vocabulary of Turkish's historical periods. Based on this need, can the indexes of the studies texts be sources for us? On the other words, we ask, if those indexes, in case of being amalgamated or united, can we obtain a dictionary? Unluckily, we cannot response to this question “Yes”.

This paper, aims to put forth inconsistency between dictionary and index, as well as it think about its grounds and to discuss solution proposals. We discuss following issues:

1. The available indexes had been prepared based on the dictionary, not on text.
2. In the indexes, only the first essential meaning is being considered.
3. The method in the indexes is to unite meanings.
4. To submit combined/integrated verbs in both dictionary and index is a problem.
5. To submit combined/integrated words in separate items is also a problem.

We try to give many examples about the issue mentioned above and we put forth our opinions for the solution proposals.

İKİ DİLLİ ARAPÇA SÖZLÜKLERE GENEL BİR BAKIŞ: “ HANS WEHR’İN ARAPÇA-İNGİLİZCE SÖZLÜĞÜ”

Araplarda belli bir yöntemle dayanarak hazırlanmış tek dilli ilk sözlük, 8. yy.da Halil b. Ahmed’in *Kitâbu'l-‘Ayn* adlı sözlüğüdür. Arapçanın kaynak dil ya da hedef dil olduğu iki dilli sözlükler ise ancak 11. yy.da ez-Zemahşeri’nin Arapça-Farsça sözlüğüyle görülmeye başladı. Arapça-Türkçe ilk sözlük, es-Sıhah ve el-Kâmûs’un çevirileridir. el-Firûzâbâdî’nin el-Kâmûs’u, Avrupa’da iki dilli ilk sözlük çalışmalarına içerik bakımından örnek teşkil etmiştir. Avrupa’daki iki dilli ilk Arapça sözlük, Golius’un 1653’de Leiden’de tek cilt olarak yayınlanmış Arapça-Latince sözlüğüdür. ez-Zebidî’nin Tacu’l-‘Arûs’u, Edward William Lane’in kapsamlı iki dilli sözlüğü Arabic-English Lexicon (1876) için bir temel olmuştur. Bu iki dilli sözlüklerde sistem, tek dilli sözlüklerdeki sistemi izlemiştir: Ebced sistemi, fonetik ve tabii ki alfabetik sistem.

Alman bir oryantalist olan ve bir dönem profesör unvanıyla Münster Üniversitesinde çalışmış Hans Wehr, söz konusu sözlüğü için Arapça harfleri gösterir bir transliterasyon sistemi oluşturmuştur. Bu çalışmada, Hans Wehr’in 1952’de yayınlanmış ‘Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der Gegenwart’ adlı Arapça-Almanca sözlüğünün J. Milton Cowan tarafından ‘A Dictionary of Modern Written Arabic’ adı altında Arapça-İngilizce olarak düzenlenmiş hali ve 1976 yılında yayınlanmış üçüncü baskısı esas alınacaktır. Sözlük, 28.000 madde başı içermektedir. Sözlükte kelimelerin resimli açıklaması bulunmamaktadır ve kelimeler, köklerin ilk harflerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Sözlükte standart Arapçanın 20. yy.da geçerliliğini koruyan kelimeleri ele alınmıştır, ancak bazı yerel ifadeler de yer verilmiş ve bunların kullanıldığı bölgeler parantez içerisinde belirtilmiştir. Kişi isimlerine yer verilmezken coğrafi isimler çoğunlukla dâhil edilmiştir. Bu isimlerin sonuna gelen aidiyet ekleri düzenli olarak ‘-î’ şeklinde (örn. cenubî, mekkî vb.) görülürken sülasi nakıs fiillerden üretilen isimlerin sonundaki aidiyet ekleri ‘-îy’ olarak (örn. mebnîy, mehmîy vb.) gösterilir.

Bu çalışmada, iki dilli Arapça sözlüklerin tarihçesi, sözlük türleri, bu sözlüklerde kullanılan yöntemler hakkında bilgi verildikten sonra Hans Wehr’in Arapça-İngilizce sözlüğü üzerinde durulacak ve çoğul kelimeler, özel isimler, yabancı kelimeler gibi alt başlıklar halinde sözlüğün yöntemi, kullanıcı kolaylığı açısından incelenerek sözlükteki eksiklikler, hatalar, tutarsızlıklar belirtilecektir.

Anahtar Sözcükler: Arapça-İngilizce Sözlük, Sözlükbilim, İki dilli sözlükler, Hans Wehr, Yöntem.

A GENERAL REVIEW OF BILINGUAL ARABIC DICTIONARIES: “HANS WEHR’S ARABIC-ENGLISH DICTIONARY”

First monolingual dictionary that has been prepared in regard to a specific method in Arabs is Khalil b. Ahmad’s dictionary so-called *Kitab al-‘Ayn*. Bilingual dictionaries that Arabic has been either a source language or target language came into view in 11th century with az-Zamakhshari’s Arabic-Persian dictionary. The first Arabic-Turkish dictionary is translations of as-Sihah and al-Qamus. Al-Fīrūzābādī’s Qamus has been an example to early bilingual dictionary works in Europe in respect to its content. The first bilingual Arabic dictionary in Europe is Golius’ Arabic-Latin dictionary which was published in Leiden in 1653 in one volume. Az-Zabīdī’ Taj al-‘Arūs has been a basis for Edward William Lane’s comprehensive bilingual dictionary Arabic-English Lexicon (1876). The system in this bilingual dictionaries has followed the system in monolingual dictionaries: abjad system, phonetic and of course alphabetical system.

Hans Wehr who is German orientalist and studied at University of Münster as a professor for a while created a transliteration scheme that represents the Arabic alphabet for his dictionary. In this study, ‘A Dictionary of Modern Written Arabic’ regulated by J. Milton Cowan and its third edition published in 1976, which is translated and reviewed form of Hans Wehr’s Arabic-German dictionary so-called ‘Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der Gegenwart’ published in 1952, will be taken as a basis. The dictionary has contained 28.000 entries and has been lacking in pictorial explanation of words. The words has been organized alphabetically with regard to first letter of root. In the dictionary, standard Arabic words that survive in 20th century have been come up but some local expression has been given place and the regions that these are used have been indicated parenthetically. Geographical nouns have been often seen while personal nouns have not been given place. The nisba adjectives that are entered to ending of this names regularly appears as ‘-ī’ (e.g. janūbī, makkī), the same ending is shown as ‘-īy’ for nominal forms of roots with a weak third radical (e.g. mabnīy, mahmīy).

In this study, information will be given about history of bilingual Arabic dictionaries, dictionary types, methods used in this dictionaries and then Hans Wehr’s Arabic-English dictionary will be handled and method of the dictionary will be viewed with regard to user easiness under subtitles such as plural words, proper nouns, foreign words. In this way deficiencies, errors and inconsistencies in the dictionary will be indicated.

Keywords: Arabic-English Dictionary, Lexicography, Bilingual dictionaries, Hans Wehr, Method.

TÜRKÇE EŞDİZİMLİLİK ÇALIŞMALARINDA TERMINOLOJİ SORUNU

Temel olarak, aynı dizim içerisinde genellikle birlikte kullanılan iki ya da daha çok dil biriminin oluşturduğu yapılara eşdizimlilik adı verilir. Fakat bu ve diğer dilbilim terimleri sözlüklerinde yer alan eşdizimlilik tanımları, eşdizimlilik kavramının su üstünde kalan noktalarını ancak anlatabilmektedir. Oysa eşdizimlilik demek, sadece iki dil biriminin birlikte kullanılmasına dair istatistiksel bilgiler vermek demek değildir; eşdizimlilik çalışmaları çeşitli istatistik verilerinin yanında sözcük birlikteliklerinin yarattığı anlamsal ve dilbilgisel özellikleri de verir. Eşdizimlilik üzerine yapılmış araştırmaları, diğer dilbilimsel çalışmalardan ayıran en önemli fark da çok yönlü veriler sunan bu özelliğidir.

Eşdizimlilik, Türkçe için yeni bir çalışma alanıdır. Batı dillerinde eşdizimlilik araştırmalarının uzun bir geçmişi olsa da Türkçe üzerine yapılmış çalışmalar ancak on yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu durum da, bir bilimsel araştırmanın temeli olan terimlerin söz konusu dile henüz tam olarak yerleşmemesine veya kavram ile terimlerin hemen her çalışmada farklı anlamları işaret etmesine, terim ve kavram kargaşası yaşanmasına sebep olmuştur. Bu da konuya ilgi duyan araştırmacıların, eşdizimliliği kavraması açısından sorunlar yaratmış, yazılan makaleler ve tezlerde terim birlikteliği oluşmamasına sebebiyet vermiştir.

Çalışmamızda eşdizim araştırmaları temel alınarak hazırlanmış Özkan'ın *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerin Fiillerle Birliktelik Kullanımları ve Eşdizimliliği* (2011), Pilten'in *Türk Dilinde Izdırıp Söz Bilgisi – Bir Eş Anlamlılık İncelemesi* (2013) ve Çalışkan'ın *Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcükbiçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme* (2014) çalışmaları kullanılan eşdizim terimleri bakımından incelenecek ve yerli-yabancı dilbilim ve eşdizim sözlüklerinden de faydalanılarak bir karşılaştırma yapılacaktır. Çalışmamızdaki amaç eşdizim çalışmaları için yeni terimler üretmek veya belirlenen bir terimin kullanımını önermek değil, gelecekte yapılacak eşdizim çalışmaları için kullanımdaki terimleri karşılaştırmalı bir şekilde göz önüne koymak olacaktır.

Anahtar sözcükler: sözlükbilim, derlem dilbilim, derlem, terminoloji, eşdizim.

TERMINOLOGY PROBLEM IN TURKISH COLLOCATION STUDIES

Collocation can be defined as two or more linguistic units used together inside the same syntagm. But this definition and the similar definitions taken from dictionaries of linguistics can only give a superficial idea about the term collocation. However, collocation studies does not only give statistical information about the use of two linguistic units but also gives information and properties on semantic and grammatical field. Collocation researches different from other linguistics studies in that it presents sophisticated information.

Collocation is a new study field for Turkish. Although Western languages have collocation studies for a long time, the studies about Turkish only dates back a decade. This situation prevented collocation terms to be used in academic language or there is meaning differences between concepts and terms which caused contradictions. There was a problem for the researchers who are interested the subject and there is not a unanimous opinion on the studies, papers and thesis about collocation and collocation terms.

In this study, Özkan's *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerin Füllerle Birliktelik Kullanımları ve Eşdizimliliği* (2011), Pilten's *Türk Dilinde Izdırap Söz Bilgisi – Bir Eş Anlamlılık İncelemesi* (2013) and Çalışkan's *Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcükbiçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme* (2014) will used to analyze the collocation term in use. National and international linguistic and collocation dictionaries will be used for comparison. The aim of the study is not to derive new terms for collocation studies or suggest the use of particular term but to compare the terms so that the terms can be used in the future collocation studies.

Keywords: lexicography, corpus linguistics, corpus, terminology, collocation.

Gül DURMUŞOĞLU KÖSE (Prof. Dr.) Anadolu Üniversitesi

Volga YILMAZ GÜMÜŞ (Arş. Gör.) Anadolu Üniversitesi

Yusuf ÖZTÜRK (Arş. Gör.) Anadolu Üniversitesi

Harun SERPİL (Öğr. Gör.) Anadolu Üniversitesi

Gamze EREN (Okt.) Anadolu Üniversitesi

KURUMSAL TERMİNOLOJİ ÖLÇÜNLEŞTİRME VE SÖZLÜKBİLİM: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ İÇİN TÜRKÇE-İNGİLİZCE TERİM BELLEĞİ OLUŞTURMA SÜRECİ

Sözlükbilim ve terminoloji kavramsal açıdan birbirine çok benzeyen iki terimdir çünkü her ikisi de insan dilindeki sözcüklerin incelenmesi ve sınıflandırmasına dayanır.

Hem sözlükler hem de terim bellekleri dil öğrenenler ve profesyonel çevirmenler için sözcük ve terimlerin tanımı, dil bilimsel özellikleri ve kullanımı açısından vazgeçilmez araçlardır. Ancak şimdiye kadar sözlük ve terim belleği oluşturma süreçleri birbirinden bağımsız ele alınmış aralarındaki ilişki ortaya konmamıştır.

Terimlerin doğru kullanımı üniversitelerin kurumsal imajlarını ve uluslararası ilişkilerini geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Terminoloji üretimi uzmanlaşmış sözlükbiliminin bir türüdür, çünkü alana özgü terimlerde ölçünleştirme sağlamaktadır. Hambley (1997)'nin de öne sürdüğü gibi, sözlükbilim betimleyici iken, terminoloji ise kural koyucudur (normatiftir). Ancak bu mesele bu dikotominin düşündürdüğünden daha karmaşıktır. Kullanılan kavramların açık hale getirilmesi için terminoloji ölçünleştirme belli bir kurum bağlamında ele alınmalıdır. Yükseköğrenim terimlerinin diğer dillerde eşdeğerliklerinin bulunması anlambilimsel ve edimbilimsel bileşenlerinde ele alınmasını gerektiren çok yönlü bir süreçtir. Bu bildiride Anadolu Üniversitesi'nde yürütülen iki dilli (Türkçe-İngilizce) yükseköğrenim terim belleği ölçünleştirilmesinde uygulanan aşamaların ortaya konulması amaçlanmaktadır. Kaynak dildeki Türk Yüksek Öğretimine özgü terimlerin sözlük bilimsel ve terminolojik yönleri ve temsil ettikleri bağlamsal içerik tanımlanarak hedef dile (İngilizce) tam olarak aktarılmasındaki aşamalar gözden geçirilmiş, karşılaşılan sorunlar ortaya konmuş ve her iki dilde ölçünleştirilmiş bir terim belleği önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İki dilli Sözlük yapımı, Terim ölçünleştirme, Terminoloji belleği oluşturma, Yükseköğrenim terminolojisi.

LEXICOGRAPHY AND INSTITUTIONAL TERMINOLOGY STANDARDIZATION: TAILORING A TURKISH-ENGLISH TERM BASE FOR ANADOLU UNIVERSITY

Lexicography (the compilation of dictionaries and study of relations between lexical items) and terminology (the study of technical terms used in specific fields or contexts) are conceptually very similar, both being based in the study and categorization of lexical items in human language.

Both dictionaries and term bases are essential tools for second-language learners and professional translators and contain much of the same kinds of information on definitions, grammatical characteristics, and usages of words. Till now, however, tools for creating and curating dictionaries and termbases have existed largely in isolation from each other, with no simple way of sharing data between projects in lexicography and terminology, partly due to the significantly different models used to organize data in the different fields.

The accurate use of terminology enhances a university's multilingual policies, international relations, and corporate image. Building terminology is a form of specialized lexicography in that it attempts to bring a standard to field-specific terms. As Hambley (1997) states, lexicography is descriptive, while terminology is normative or prescriptive, but the whole issue is more complex than this expression of dichotomy would suggest. Terminology standardization needs to take place within an organization in order to clarify the concepts used. Finding equivalences of higher education terminology in other languages is a multifaceted process that requires the consideration of semantic and pragmatic components. This paper attempts to lay out the steps taken in the process of creating a standard bilingual (Turkish - English) higher education termbase, as part of a project conducted at Anadolu University. First, by drawing attention to the difficulties involved in defining the precise concepts in the source language (Turkish), and then to the challenges in finding exact terminological equivalences in the target language (English), lexicographical and terminological aspects peculiar to the Turkish Higher education system are reviewed and analyzed, in an attempt to help achieve standardized terminology use in Anadolu University.

Keywords: Bilingual Lexicography, Terminology Standardization, Termbase Formation, Higher Education Terminology.

GÜRCİSTANDAKİ TÜRKÇE- GÜRCÜCE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bilindiği gibi, sözcüklerin ve deyimlerin bütünlüğüyle bir dilin kelime sistemi meydana gelmektedir. Bundan dolayı, bir dilin mükemmel öğrenilmesi, o dilin deyimini bilmekle gerçekleşmektedir. Ayrıca bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları da, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği sözcüklerinin ele alınmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Deyimler, özgün anlatım özelliklerine sahip, kavramları özgün bir biçimde anlatmada kullandığımız, kalıplaşmış söz değerleridir. Deyimlerin en belirgin özelliği, o dili konuşan halkın tarihini, kültürünü ve düşünme tarzlarının özelliklerini yansıtmaktadır. İki dilde yazılmış Deyimler Sözlüklerinde ise bu iki kültürün benzer ve farklı yanları ortaya çıkarılarak ele alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, deyimleriyle çok zengin olan Türk edebi dilindeki deyimleri ve Gürcüce şekliyle ortaya konulmuş sözlüğü, deyimler bağlamında ve sözlük kapsamında terminolojisi bakımından karşılaştırmalı olarak incelemektir. İnceleme sırasında kullanılan kaynaklar: Lia Çlaidze,(2001) Türkçe-Gürcüce Sözlük, Eter Mamulia, (2006) Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü. Şunu da belirtmek gerekirse, Lia Çlaidze tarafından 2001 yılında hazırlanmış olan Türkçe-Gürcüce Sözlük'te birçok deyimler yer almakta deyimlerin Gürcüce açıklaması ise beraberinde verilmektedir. Türkolog Lia Çlaidze'ye binaen Türkolog Eter Mamulia'nın 2006'da yayınladığı "Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü" deyim sayısı biraz daha azdır. Çünkü Eter Mamulia Gürcüce deyimleri sadece sık kullanılan deyimleri ele alıp bu deyimleri sistematik ve kurala bağlı olarak ele almıştır.

Bu çalışmada izlenen yolu belirtmek gerekirse deyimler sözlüğünü hazırlayan Eter Mamulia hakkında bilgi verip ve alfabetik sıraya göre ele alınan deyimleri şemalandırarak, Türkçe- Gürcüce deyimleri karşılaştırmalı olarak analiz ederek sonuca varmaktır.

Böylelikle bu sözlük üzerinde yapılan çalışma ve değerlendirme eserin, iki komşu halkın, Türkler ile Gürcülerin yahut Gürcüceyle bilimsel olarak ilgilenen ya da merak duyanların daha da yakından tanınmasına ya da yakınlaşmasına bir köprü oluşturmada rol oynayabilir. Çeşitli sözlüklerin ortaya "Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü" ihtiyacı, son dönemde Türkiye-Gürcistan arasında sosyal-siyasal-ekonomik ve kültürel bakımından ilişkilerin hızla artmasıyla da daha da belirgin hale gelmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gürcüce, deyimler sözlüğü, terminoloji, kültür, düşünme tarzı.

A STUDY ON IDIOMS OF TURKISH - GEORGIAN DICTIONARY IN GEORGIA

As is known, a language's word system is formed by its entire words, idioms and proverbs. Therefore, excellent learning of a language takes place when you learn its all words, idioms and proverbs. Also religious beliefs, its relationship with other nations and their culture can be understood by the vocabulary of that language.

Idioms have original features and we use them in telling concepts in an original way. The most prominent feature of idioms is that they tell us about the history of the people who speak that language, and they reflect the characteristics of the culture and way of thinking. In the Idioms Dictionary written in two languages, the similarities and the differences of the two cultures are discussed.

The purpose of this study, which is very rich in idioms and phrases in Turkish literary language has been put forward by Georgian dictionary form, the statement is to examine in a comparative context and under the terms of terminology dictionary. Resources used during the investigation: Lia to Çlaidz (2001) Turkish-Georgian Dictionary Ether Mamulia (2006), Turkish-Georgian Dictionary of Idioms. If you need to note also, Lia Çlaidze prepared in 2001 by the Turkish-Georgian Dictionary Georgian disclosure by the many expressions are given in the statement located together. Turcologist Lia Çlaidze the virtue of Turcologist Ether Mamulia which was published in 2006, "Turkish-Georgian Dictionary of Idioms" means the number is slightly less. Ether Mamulia Georgian statements because these statements, expressions frequently and systematically dealt with according to the rules.

This is necessary to specify the path followed in the study statements about whether Mamuli Ether preparing a dictionary and phrases are discussed in alphabetical order diagramming, Turkish-Georgian statements are to reach a result by a comparative analysis.

Thus this dictionary on studies and evaluation of the work, the two neighboring people, Turks and Georgians or Georgian scientifically interested or the more closely recognition or convergence of those who wonder can play a role in creating a bridge. out of the various dictionary "Turkish-Georgian Dictionary of Idioms" requirement, recently in terms of social-political-economic and cultural relations between Turkey and Georgia it has also become more apparent with the rapid increase.

Keywords: Georgian, idioms of dictionary, terminology, culture, way of thinking.

TÜRKÇEDE BATI KÖKENLİ KELİMELE R SÖZLÜĞÜ ve SÖZLÜK ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE

Tarihin her döneminde diller arasında çeşitli ilişkiler olmuştur. Türk dili de izlenebildiği en eski çağlardan beri komşu dillerle etkileşimde bulunmuştur.

Günümüz Türkiye Türkçesi söz varlığında bulunan alıntı kelimelerin en büyük bölümü Farsça ve Arapça unsurlardır. İkinci büyük bölüm ise özellikle 19. yüzyıldan beri yoğunlaşan Fransızca kelimelerdir. 20. yüzyılın başlarından itibaren ise bütün dünyada olduğu gibi Türkçede de İngilizce unsurlar artmaya başlamıştır.

Türkçedeki Batı kökenli kelimelerin sözlükleri de yapılmıştır. Ali Seydi'nin 1910 yılında yayımlanan Lisân-i Osmanîde Müstamel Lugât-ı Ecnebiyye adlı eseri bunların ilkidir. Cumhuriyet döneminde ise Mustafa Nihat Özön'ün 1962'de yayımladığı Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü bu konudaki en temel kaynaklardanır. Türkçenin bazı sözlüklerinde de kelimelerin kökeni/kaynağı gösterilmiştir.

Sözlükçülükte alıntı kelimeler için prensip, o kelimenin ilk yaratıldığı dilin değil de ilgili dile alınmasına aracılık eden dilin belirlenmesidir. Prensip bu olmakla birlikte her zaman bütün sözlüklerin aynı derecede başarılı tespit yaptığını söylemek de zordur. Örneğin: İngilizcede boxer kelimesi vardır. Bu kelime Fransızcaya İngilizceden geçtiği için, Fransızca sözlükler bunun kaynağını İngilizce olarak verir. Türkçedeki boksör de aynı kelimedir. Ancak, Türkçedeki boksörün kaynağı İngilizce değil, Fransızcadır. Bunu belirlemek kolaydır: İngilizcede boxer kelimesinin telaffuzu /baksır/, Fransızcadaki boxeur kelimesinin telaffuzu ise /boksör/ biçimindedir. Türkçedeki /boksör/ telaffuzu, bu kelimenin Fransızca şekilden alındığını gösterir. Son yıllarda bir iç çamaşırı olarak dilimize hem baksır hem de boxer yazımı ile giren ve /baksır/ olarak telaffuz edilen kelime ise, aynı kelimenin İngilizceden yeni alınan bir şeklidir. Bu gerçek gözden kaçırılınca, 'boks yapan kimse, yumruk oyuncusu' anlamındaki kelimenin kaynağı Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük'ünün 1983 yılında yapılan 7. baskısında İngilizce olarak verilmiştir. Daha sonraki baskılarda Türk Dil Kurumu bu kelimenin kaynağını düzelmiş, Fransızca olarak göstermiştir.

Mevcut sözlüklerde bir kelimenin kaynağı olarak farklı farklı tespitler vardır. Örneğin mağaza 'büyük dükkân' kelimesi bir sözlükte İtalyanca, bir sözlükte Arapça, bir sözlükte Fransızca olarak gösterilmektedir.

Hatalar bunlardan ibaret değildir. Türkçe sözlüklerde bazı kelimelerin kaynağı hâlâ 'Amerikan yerli dilleri' olarak gösterilmektedir. Oysa Türkçenin o dillerle doğrudan ilişkisi hiç olmamıştır.

Birçok yanlışlık ve eksikliğin olduğu bu konuda bir sözlük hazırlanması için Türk Dil Kurumu 2004 yılında Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'ın başkanlığında Prof. Dr. Recep Toparlı, Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Prof. Dr. Mustafa Öner, Prof.

Dr. Erdoğan Boz, Prof. Dr. Hatice Şirin User, Doç. Dr. Özkan Öztekten, Yrd. Doç. Dr. Özgür Ay ve Yrd. Doç. Dr. M. Yasin Kaya'dan oluşan Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü Çalışma Grubunu kurmuştur.

Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü 2014 yılında kitap olarak yayımlanmıştır. Kitabın girişinde sözlüğün hazırlanış amacı, prensipleri, uygulanan yöntem vs. örneklerle açıklanmıştır. Oradaki bilgilere göre 95 yazarın 439 kitabından tarama yapılmış ve taranan malzeme değerlendirilerek 6634 madde başından oluşan sözlük meydana getirilmiştir. Kelimelerin birden çok anlamı varsa onlar da numaralandırılarak maddenin içinde gösterilmiştir. Her kelime ve anlamı için 439 kitaptan taranan 39.615 örnek cümle verilmiştir.

Bu sözlüğün yayımlanmasından sonra eleştiri görüntüsünde 3 yazı yazıldı. Bunların 3'ü de farklı bakış açılarıyla, farklı niyetlerle kaleme alınmış yazılardır.

Bilindiği gibi sözlükler seviye seviye olur; yani her seviye için farklı içeriklerde sözlükler hazırlanır. Bir dilin büyük sözlüğü olur, okul sözlüğü olur, güncel sözlüğü olur, yabancılar için sözlüğü olur ... vs. Gerçek bir sözlük eleştirmeni bunları bildiği için, karşısındaki sözlüğü onun ölçüleri içinde eleştirir. Eğer sözlükçülükten anlıyorsa yazarlara yön gösteren eksikleri ortaya koyabilir. Eleştirilen sözlük eleştirilmeyecek kadar kötü ise, sözlükçülükten anlayan eleştirci eserin ipliğini pazara çıkarabilir. Eğer eleştirmen sözlükçülükten anlamıyorsa ya da sadece sözlükçülükten anladığını sanıyorsa sapla samanı birbirine karıştırabilir. Kendi yaş, bilgi, görgü seviyesi ne ise esere öyle bakar. Kendi seviyesi düşükse eseri de kendi seviyesine çekmeye çalışır; seviyesini aşmışsa onu fark edemez ve eleştiri üslubu da seviyesizleşir.

Bu bildiri de önce Türk Dil Kurumu tarafından 2014 yılında yayımlanan Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü'nün hazırlanış amacı, prensipleri, yöntemi anlatılacaktır. Ardından da sözlüğün yayımlanmasından sora eleştiri niyetiyle yazılmış olan 3 yazı değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Sözlükçülük, Türkçe, Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü.

ON THE DICTIONARY OF WESTERN ORIGIN WORDS IN TURKISH AND THE CRITIQUES OF THE DICTIONARY

There have been contacts among languages at every period of the history. Turkish, also, has had contacts with the neighboring languages since it was tracked.

A big portion of the loan words in contemporary Turkish are Arabic and Persian origin. French origin words, taken especially during and after the 19th century, on the other hand, are the second biggest portion. Since the beginning of the 20th English elements have been increasing in Turkish as is all other languages.

Dictionaries for the Western origin words in Turkish have been prepared. The first of these is *Lisân-i Osmanîde Müstamel Lugât-ı Ecnebiyye* by Ali Seydi,

published in 1910. During the republican period, *Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü* (Dictionary of Turkish- Foreign Words) by Mustafa Nihat Özön, published in 1962, is one of the essential sources for this field. In some of the Turkish dictionaries the origins/ sources of the words have been shown.

The principle for loan words in lexicography is to determine the language through which the word is taken, not the first language it was created. Though this is the principle, it is not easy to state that all dictionaries are successful enough to determine this. For instance, English has this word 'boxer'. Because this word was taken from English into French, all French dictionaries give English as the source of this word. The word *boksör* in Turkish is the same word. However, the source of Turkish *boksör* is not English, but French. It is easy to determine: the pronunciation of *boxer* in English is /bɒksə/, while the pronunciation in French is /bɔk.sɛʁ/. The Turkish pronunciation /boksör/ shows that this word was taken from French. The word which has been in use in Turkish recently as *baksır* and *boxer* in writing and pronounced /baksır/ is the same word taken from English. When this reality was neglected, the source of the word meaning *One who fights with the fists as a sport* was given as English in the Turkish Dictionary by Turkish Language Institution published in 1983 Issue 7. In the issues following, this mistake was corrected and the source of this word was given as French.

In current dictionaries there are different explanations as to the source of the same word. For example, the source of *mağaza* 'store' is given as Italian in one dictionary and Arabic and French in others.

These are not all the mistakes. In dictionaries, the source of some words are still given as *native American Languages*. However, Turkish has had no direct contact with these languages.

As a result of the mistakes and insufficiencies in the field, Turkish Language Institution founded the *Working Group for the Dictionary of Western Origin Words in Turkish* in 2004, Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, the chairman, and Prof. Dr. Recep Toparlı, Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Prof. Dr. Mustafa Öner, Prof. Dr. Erdoğan Boz, Prof. Dr. Hatice Şirin User, Assoc. Prof. Özkan Öztekten, Assist. Prof. Özgür Ay and Assist. Prof. M. Yasin Kaya, the members.

The Dictionary for the Western Origin Words in Turkish was published in 2014. In the Introduction part of the book, the aim, the principles, the methods employed, etc. were explained with examples. According to the information there, the dictionary was produced by examining and evaluating 439 books by 95 authors with 6634 entries. If the words had more than one meaning, they were numbered and given under the same entry. 39.615 sample sentences taken from 439 books were given for each word.

After the publication of this dictionary, 3 critiques have been written. All of them have been written with different perspectives and intentions.

As known dictionaries are prepared at different levels, that is, they have different content for different levels. A language is expected to have a big

dictionary, school dictionary, actual dictionary, dictionary for foreigners, etc. A real lexicographic critic would criticize a dictionary within the framework of its content. S/he can determine the mistakes and insufficiencies that will help the authors do better. If the dictionary is too bad to criticize, the critic can air its dirty linen in public. However, if the critic is not a good lexicographer or does not know much about lexicography, s/he may make things much worse. S/he sees the dictionary within the limits of his/her age, knowledge, and manner. If s/he is ill-bred, s/he will try to dumb down the dictionary in the same way.

In this paper, firstly, the aim, the principles and the methods of *The Dictionary for the Western Origin Words in Turkish* will be studied. Then, the 3 critiques written after the publication of the dictionary will be evaluated.

Keywords: Lexicography, Turkish, The Dictionary for the Western Origin Words in Turkish.

SÖZLÜKLERDE SÖZCÜK TÜRLERİNE YER VERİLMELİ Mİ?

Sözlük yazarları, sözcüğün sözlüksel kütüğüne ait hususiyetlerin dilbilgisel boyutta oluşan ve bağlamdan hareketle değişkenlik gösteren tür özelliklerini de sözlüksel özellik olarak nitelendirip bunlara sözlükte genel olarak yer vermektedir. Bu yaklaşım, sözlükbilimin teorik kısmı ile uğraş gösteren sözlükbilimciler tarafından da sözlük yazım ilkesi olarak sunulmaktadır. Ancak sözcüğün tür özelliği büyük ölçüde özne, nesne, tümleç kavramı gibi dilbilgisel boyutta şekillenir ve bağlamdan hareketle değişkenlik gösterir. Sözcük türünün belirlenmesinde sözcüğün bünyesindeki değişikliklerden ziyade sözdizimsel boyutta yer aldığı konum etkilidir. Sözcüğün sözdizimindeki konumu değiştikçe türü de değişir. Bu değişim sözcüğün dilbilgisel boyutuyla sınırlıdır, anlam bu değişimden etkilenmez.

Türkçe sözlüklerde sözcük türünün belirtilmesi, tutarsızlığı da beraberinde getirmektedir. Sözlükte tür belirtmeyi ilke olarak edinmiş sözlükbilimcilerden sözcüğün ilgili anlamıyla görev olarak yüklenebileceği tüm türleri açıklama kısmında belirtmesi beklenir. Ancak, mevcut sözlüklerde sözcüğün genellikle en yaygın tür görevi belirtilip yüklenebileceği diğer türlere yer verilmemektedir. Bu, Türkçede tür görevinin büyük ölçüde, sözlüksel boyutta değil sözdizimsel boyutta belirlenmesinden kaynaklanır.

Türkçede, sözdizimi içerisinde hemen her sözcük farklı türlerde kullanılabilir potansiyeline sahiptir. Sözlük çalışmalarında sözlüksel olan ile sözdizimsel olanın ayrımının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Sözcüklerin sözlüksel boyutunda isim ve fiil vardır. Diğer tüm sözcük türleri sözdizimsel boyutta belirir.

Sözcüğün sözlüksel kütüğüne ait hususiyetlere sözlüklerde yer verilirken sözcüğün sözlüksel boyutuyla ilişkili olan anlam, köken bilgisi, ses değişiklikleri gibi hususiyetleri açıklanmalı, büyük ölçüde dilbilgisel boyutla alakalı olan ve bağlamdan hareketle değişkenlik gösteren tür özelliği açıklamada yer almamalıdır.

Anahtar Kelimeler: sözlük, sözcük türleri, sözlüksel boyut, sözdizimsel boyut, sözlüksel kütük.

SHOULD PARTS OF SPEECH BE INCLUDED IN DICTIONARIES?

Lexicographers consider the features of a part of speech which form the features of a word's lexical entry in the grammatical dimension and which display changes with reference to the context also as a lexical feature and generally include them in dictionaries. This approach is also accepted as the principle of lexicography by lexicographers who endeavour in the theoretical part of lexicography. Yet, the feature of a part of speech is shaped to a great extent grammatically like notions such as subject, object and complement and varies

according to the context. In the determination of the part of speech, the syntactic position that the word is in is effective rather than the changes within the body of the word. When the syntactic position of a word changes, its word class changes, as well. This alteration is limited to the grammatical dimension of the word, however meaning is not affected by this alteration.

The statement of part of speech in Turkish dictionaries also brings contradiction. Lexicographers who have adopted the statement of part of speech in dictionaries as a principle are expected to state all the part of speeches that the word can function in accordance with its related meaning in the explanation section. Yet, in available dictionaries, only the most common word class functions of the word are provided but other functions it can take are not. The reason of this is that in Turkish, the function of part of speech is determined in the syntactic dimension rather than in the lexical dimension.

In Turkish, more or less all words have the potential of being able to be used as different parts of speech in syntax. In lexicon studies, the difference between being lexical and being syntactic should be determined well. In the lexical dimension of the words, there are nouns and verbs. All other parts of speech appear in the syntactic dimension.

While including the features of a words' lexical entry in the dictionary, the features of a word which are related to its lexical dimension such as meaning, etymology and sound variations should be explained. However, its feature of part of speech which is largely related to the grammatical dimension and which varies according to the context should not be included in the explanation section.

Keywords: Dictionary, Part of Speech, Lexical Trait, Syntactic Dimension.

BİR ESER SÖZLÜĞÜ: LUGAT-I SİYER-İ VEYSÎ

Sözlükler, dillerin söz varlığını toplayan ve bu söz varlığını günümüze aktaran hazinelerdir. Türk Edebiyatında sözlük yazma geleneği elimizdeki bilgilere göre Karahanlılar Dönemine kadar gitmektedir. Bu dönemde Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı *Dîvânu Lugâti't-Türk*, tarihimizin bilinen en eski sözlüğüdür

Kaşgarlı Mahmud'un eserinden sonra sözlükçülüğümüz oldukça gelişmiş ve çeşitlilik kazanmış, mensur ve manzum birçok sözlük kaleme alınmıştır. Bu çeşitliliklerden biri de, bazı eserler için hazırlanan sözlüklerdir.

Eser sözlükleri, başlangıçta dinî nitelikte eserlerin sözlüğünün hazırlanmasıyla başlamış, daha sonra bu eserlere çeşitli edebî eserlerin de sözlükleri ilave edilerek gelişimini sürdürmüşlerdir. Bu kabilden olarak Kur'ân-ı Kerim, Mesnevi, Bostan, Gülistan vb. tanınan ve sevilen eserlerin sözlükleri oluşturulmuştur. Bu tür sözlüklerinden biri de Veysî'nin yazdığı **Dürretü't-tâc Fî-sîreti Sâhibi'l-Mi'râc** adlı siyerine yazılmıştır. Eski inşa üslubu ile yazılan Veysî'nin Siyer'inin okuyanlar tarafından daha iyi anlaşılması amacıyla yazılmış olan bu sözlüğün yazarı ve yazılış tarihi belli değildir.

Bu bildiride bugünkü bilgilerimize göre tek nüshası Ankara Millî kütüphanede bulunan **Lugat-ı Siyer-i Veysî** adlı eser her yönüyle tanıtılacaktır.

SÖZLÜK ÇALIŞMALARINDA UYGULAMALAR VE KULLANILAN TERİMLER

Ülkemizde Türkçe sözlük çalışmalarının başladığı 1940'lı yıllardan bu yana kullanılan terimlerde birlik sağlanamamış, yapılan uygulamalar, düzenlemeler, yöntemler üzerinde durulmamıştır. Öte yandan sözlük hazırlarken bu alanın ne gibi terimleri olduğu, bunların tanımları, yazımları yakın zamanlara kadar söz konusu edilmemiş. Özellikle terim sözlükleri hazırlanırken yazım ve anlatım açısından bir dilciden yararlanma yoluna gidilmemiştir.

Sözlük düzenleyenlerin bu konularda bir ön hazırlığı olmamış, çalışmalarda bir önceki heyetin tutumuna uyulmuştur. Birinci baskısı 1945 yılında yayımlanan *Türkçe Sözlük*'te Mehmet Ali Ağakay'ın uyguladığı yöntem daha sonraki çalışanlara kaynak olmuştur.

Türk Dil Kurumunca iki cilt olarak 1983 yılında çıkartılan *Türkçe Sözlük*'te yöntemle ilgili birtakım yenilikler yapılmışsa da *madde başı*, *madde içi*, *madde tanımı*, *tanımların numaralandırılması*, *kısaltma*, *cümle örneği*, *dil bilgisine göre madde türü*, *kısaltma* gibi terimlerin ne olduğu, bunların tanımları, mahiyeti üzerinde özel olarak durulmuş, bilim adamları, kol görevlileri daha çok taramalar yaparak sözlüğü zenginleştirmeye çalışmışlardır. Daha sonraki sözlük çalışmalarında da sözlükle ilgili söz konusu terimler, uygulamalar, yöntemler özel olarak ele alınmamıştır. Tanımı açıklığa kavuşturan cümle örneklerinin verilmesi söz konusu olduğunda yazarının belirtilmesi son baskılarda gündeme gelmiştir. Uzun yıllar Türk Dil Kurumunda kol başkanlığı görevini yürüten Hasan Eren'in tutumu ve uygulamaları çalışmalara hâkim olmuştur. *Madde başı*, *kısaltma*, *gönderme* gibi sözlük bilimiyle ilgili terimler ancak *Türkçe Sözlük*'ün son baskılarında tanımlandı ama örnek olarak *madde içi* terimi sözlükte yer almadı. Bununla birlikte Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*'ünün son baskılarıyla belli bir düzeye getirildiği, büyük ölçüde ihtiyacı karşıladığı inkâr edilemez ama bu işin çağdaş sözlük bilimi ölçülerine ve Türkçenin yapısına göre hazırlanması bir mesele olarak karşımızda duruyor.

Sözlükte bir madde tanımlanmadan önce onun dil bilgisindeki yeri, yabancı bir söz ise hangi dilden geldiği veya deyim, mecaz olduğu belirtilir. Bu işlemler de Türk sözlük bilimi çalışmalarında adlandırılmamış, bunlara birer ad verilmemiştir.

Madde başı karşılığı, *özel ad olan madde başı*, *madde tanımını numaralandırma* gibi sözlükçülükte kullanılan terimlerin ne olduğu yeterince anlaşılmamış bunlar çalışanların kişisel değerlendirmelerine dayanmış ve bunların tanımları, sınırları üzerinde durulmamıştır.

Sözlüklerde tanım başlı başına bir konudur. Terimlerin kaç türlü tanımlanacağı bunlardan biridir. Yazı dilinde kullanılan *hücre* gibi bir söz aynı zamanda bir bilim dalının terimidir. Ayrıca bir bilim dalında kullanılan terimin aynısı bir başka bilim dalında da geçebilir ama burada onun anlamı, tanımı

başkadır. Sözlük çalışmasına girişenlerin öncelikle bu kavramlar üzerinde bir hazırlıkları olmadığını yapılan uygulamalarda, katıldığımız terim sözlükleri çalışmalarında görebiliyoruz.

Sözlüklerde tanımların numaralandırılması bir başka konudur. *Göz* örneğinde olduğu gibi dilde en yaygın anlam bir numarayla işaretlenir. Bundan sonraki anlamlandırmada, numaralandırmada dildeki yaygınlığı, kullanım sıklığı dikkate alınır.

İlke olarak tanımlarda yeknesaklık, tanımca tekdüzelik aranmalı. *Türkçe Sözlük*'te *göz* için “görme organı” tanımı bir numarayla işaretlenmiştir. Bu yerinde uygulama öteki organ adlarında da farklı olup verilen tanımlarda tekdüzelğe dikkat edilmemiştir. *Kulak* maddesine baktığımızda verilen tanım “Başın her iki yanında bulunan işitme organı” biçiminde bir sıfatla bütünlenmiş.

Önemli hususlardan biri madde başı dil bilgisine göre bir ad ise tanımın yüklemi de ad olmalıdır. Bunun gibi madde başı dil bilgisine göre bir sıfat ise tanımın yüklemi de sıfat olmalıdır. Bu husus madde başı zarf olan kelimenin tanımında da gözetilmelidir. Bu ilkeler yakın zamanlara kadar söz konusu edilmemişti. Günümüzde yayımlanan terim sözlüklerine baktığımızda bu ilkelere pek uyulmadığı görülebilir.

Başta *Türkçe Sözlük* olmak üzere pek çok sözlükte fiilin tanımı verilir, onun (-ma -me) ile biten mastarı tanımlanmaz. Örnek olarak *anlamlandırmak* tanımlanır ama *anlamlandırma* için verilen tanım “Anlamlandırma işi” biçiminde kısıtlıdır. Oysa *anlamlandırma* dil biliminde bir terimdir. Kelime bu yönüyle, bu anlamıyla tarif edilmelidir. Türk Dili dergisinde çıkan “Anlamlandırma, Tanımlama” başlıklı yazımda bu konu üzerinde durmuştum (749. s. 2014).

Dil bilgisine göre madde başı ad olan bir kelimenin dilde sıfatının veya zarfının olup olmadığını sözlük bilimci dikkate almalıdır. Gelişmiş yabancı sözlüklerde bir kelimenin, bir terimin ad, sıfat ve zarf biçimlerini alt alta görebiliyoruz. Böyle düşünüldüğünde kelime ve terimlerin tanımları, sıralanması da bir düzene girer. Örnek olarak *Türkçe Sözlük*'te **geri tepme** maddesi var ama **geri tepmeli**, **geri tepmesiz** maddeleri yok. **Geri tepme**'nin tanım şöyledir:

geri tepme a. Merminin atılışı sırasında namlu içinde gazların geriye doğru sıkıştırmasından ileri gelen hareket.

Demek ki *geri tepmeli*, *geri tepmesiz* sıfatları da tanımlanmalıdır.

Türkçede her kelimenin zarfı olmayabilir. Unutmamak gerekir ki Türk dil bilgisine göre sıfatlar zarf görevinde de kullanılır. Bu durumda sıfat ve zarf özelliği ayrı ayrı tanımlanmalı ve örnek cümlelerle desteklenmelidir. Sözlüklerde sıfat olarak yer almış bir sözlük maddesinin aynı zamanda zarf olarak kullanılabilceğini sözlük çalışanları göz önüne alarak onun zarf tanımını da vermelidir. Mevcut sözlüklere bakıldığında bu hususun büyük ölçüde ihmal edildiği görülür. Buna paralel olarak sözlükte sıfat olarak yer almış olan bir sözlük maddesinin ad biçiminin de olup olmadığı gözetilmelidir.

gayriiradi *Türkçe Sözlük*'te sıfat olarak alınmış "istençsiz" biçiminde karşılık verilmiş. Bunun ad yani isim biçimi olan **gayriiradilik** maddesine *Türkçe Sözlük*'te yer verilmemiş. Yani sıfatı madde başı yapılmış, ad olan biçimi madde başı olamamış. Buna karşılık **gayriiradi** için gösterilen "istençsiz" karşılığı alfabetik sırasında madde başı yapılp tanımlanmış ve ardından ad olan biçimi **istençsizlik** maddesi *Türkçe Sözlük*'te yer almıştır. Bu tür tutarsızlıklar bilim dünyamızda tartışılmamış, bu konularda bir inceleme yazısı yazılmamıştır.

Bir örnekle üzerinde durmak istediğimiz konu her adın sıfatının olabileceği her sıfatın ad biçiminin bulunacağı da sözlük çalışmalarında dikkate alınmalarıdır.

Sözlükte **gayrikanuni**, **yasa dışı** diye karşılanırken **gayriahlaki** maddesi **ahlak dışı** biçiminde değil **ahlaka aykırı** olarak karşılanmıştır. Bu tür örnekler de yönetime dönük bir başka tutarsızlıktır. Durum eklerinden kelime türetmeyi doğru bulmadığımızı ve madde başlarında kullanmamaya gayret ettiğimizi göz önüne alırsak **ahlaka aykırı** maddesine **ahlak dışı** maddesi daha uygun düşer.

Arapça kökenli **tamam** maddesinin zarfı **tamamen**'dir. *Türkçe çalışmalarında tamamamen*'e karşılık olarak **tamamıyla** zarfı tercih edilmiş. Bunlar *Türkçe Sözlük*'e alınmış ve tanımlanmıştır. Demek ki Arapça kökenli *-en* tenvin eki eklenmiş olan *ile* edatıyla karşılanmıştır. Arapça kökenli **istinat** sözünün zarfı olan **istinaden**'e ise karşılık gösterilmemiş. Üzerinde düşüneneğimiz konulardan bir de bu tür kelimelerle ilgilidir. **İstinaden** kelimesindeki *-en* tenvin eki *-arak* (*-erek*) ekiyle karşılandığı için *Türkçe Sözlük*'te **dayanarak** madde olarak kabul görmemiş. Bu iki örnekle ele aldığım sorun *Türkçe Sözlük*'te başlı başına üzerinde çalışılması gereken bir konudur. Eksik uygulamalar, tutarsızlıklar verdiğimiz örneklerle sınırlı değildir. Türk sözlükçülük bilimi geliştikçe bu konular sırasıyla gündeme gelecektir.

Geçen elli yıl içinde Türk Dil Kurumunu *Türkçe Sözlük*'ünü reddedenler piyasaya başka *Türkçe* sözlükler sundu. Buna Milli Eğitim Bakanlığı da katıldı ve 1996 yılında üç cilt hâlinde *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* yayımladı. Şiir ve nesir parçalarının bolca kullanıldığı bu yayının başka baskısı çıkmadı. Geçen yıllar içinde bu baskının eleştirisi de yapılmadı. Aslında bizde sözlükçülükle ilgili eleştiri yazıları pek yazılmadığı gibi bu alanda insan yetiştirme yoluna da gidilmedi. Bu bakımdan bizim önce oturup sorunları tespit etmemiz bunları konu başlıkları hâline getirmemiz ve birer araştırma konusu yapmamız gerekir.

Çalışmalarım arasında terim sözlüklerinde uyulması gereken esaslar bulunmaktadır. Bu konuda Türk Dil Kurumu Terim Koluna bir çalışma da sunmuştum. Terim sözlükleri yayımlanırken bu esasları uyulması istenmektedir. Bu bakımdan bildirimde tanınan süreyi dikkate alarak biraz da terim sözlükler üzerinde durmak istiyorum.

Piyasada bir sözlük maddesinin tanımıyla ilgili sınırların ne olduğuna dikkat etmeyen nice terim sözlükleri var. Terim sözlüklerinde her yazar kendine göre bir yol tutturmuştur. Bugüne kadar az çok düzeni olgunlaşmış *Türkçe Sözlük* bile dikkate alınmamaktadır. *Türkçe Sözlük*'te uygulanan yöntemden, düzenden

yararlanılma yoluna gidimemektedir. Ancak *Türkçe Sözlük*'teki düzen, uygulama terim sözlüklerine gelince ihtiyacı yetirince karşılamaz. Bunun dışında terim sözlüklerine özgü uygulanacak özel düzenlemeler vardır.

Alanlarının özel sözlerini toplayıp tanımlamaya çalışan iyi niyetli bilim ve sanat adamlarının önce *terim*, *madde başı*, *tanım*, *kısaltma*, *gönderme*, *örnek cümle* gibi terimlerin tanımlarına, sınırlarına, bunlarla ilgili düzenlemelerin neler olduğuna dikkat etmesi gerekir. Açıklamalı terim sözlüğü yayımlayacaksa ona göre bir tutum belirlemeli ve ona göre eserine ad vermelidir.

Uzun ve ayrıntılı ansiklopedik tanımlar da konunun bir başka türüdür.

Süreyi dikkate alarak, konuyu genişletmeden kısaca **tanım** üzerinde duralım.

Tanım yerine yalnızca bir karşılık vermekle yetinilir, bir yabancı terime kullanılması gereken karşılık gösterilir. Bu terim sözlüğü yazarların uyguladığı bir türdür. Bir terim sözlüğünde tanım birkaç biçimde olabilir. Bunlardan biri dizin yapısında bir düzenlemedir. Ancak burada üzerinde durmak istediğimiz terim sözlüğü eğitime yardımcı bir yayın olması bakımından beklenen düzeyde ve nitelikte olmasıdır.

Tanım, bir kavramın niteliklerini, özelliklerini kurallı bir cümle hâlinde belirtme, açıklama demektir. Tanım, madde başında koyu dizilmeli ve ilk harfi küçük olmalı. Tanım cümlesinin ise ilk kelimesinin ilk harfi büyük olmalı ve cümle sonuna nokta konmalı. Tanımda esas özellikler verilecek ayrıntılar dışarıda bırakılacaktır. Bunun için terim sözlüğü hazırlayanlar terimin anlam sınırlarını iyi tespit etmesi gerekir. Bunu alan dışı biri yapamaz. Terim sözlüğü hazırlayan ele aldığı konunun uzmanı olmalıdır. Tanım doyurucu bulunmazsa kargaşaya neden olur. Tanımın anlaşıl olması, dil bilgi kurallarına uygun hâle getirilmesi, yazımının yerinde bulunması ise bir dilcinin yapacağı denetleme ile sağlanır.

Tanımı verilen bir madde başının “**sözlük bilimi a.** Leksikografi” biçiminde dilde başka karşılığı olabilir. Sözlük yazarı terimin Türkçesini tercih ederken, dildeki öteki karşılığını tanımın sonuna koyar ve o terim alfabetik sırasında yer alır. Böylece tercih edilen Türkçe terim belirlenmiş olur.

Maddede verilen tanım cümleleri içinde yeni madde adları geçebilir. Tanım cümlesi içinde geçen bu tür terimler alfabetik sırasında aranmalı, mutlaka tanımlanmalıdır. Terim sözlüğü hazırlayan bu hususa dikkat etmelidir. Önemli hususlardan biri okuyucunun tanımı iyice anlamasıdır.

Terimlerin anlamları genel olarak tektir. Bazen bir terimin birden fazla anlamı olabilir. Bu durumda her farklı tanım numaralandırılır.

Tanımların numaralandırılmasında kimisi 1) 2), kimisi 1-, 2- kimisi de (1) (2) biçiminde ayraç kullanmaktadır. Oysa 1. 2. biçiminde bir noktayla numaralandırmak yeterlidir. Rakamlar koyu dizilmelidir. Alana ait en yaygın anlam bir numaralı anlamda verilmelidir.

Tanımın nitelikleriyle ilgili üzerinde durduğumuz sözlükçülük alanının daha pek çok terimi var. *Gönderme, kısaltma, örnek cümle* bunlardan birkaçıdır. Ayrıca terim sözlüklerinin düzenlenişiyle ilgili başka hususlar da mevcuttur.

Tanım eski terimiyle *tarif* ile sınırladığım konuşmamı bitirirken bu kurultayı düzenleyenleri kutluyor ve genç kuşağın sözlükçülük konusunda çalışmalar yapmalarını bekliyorum.

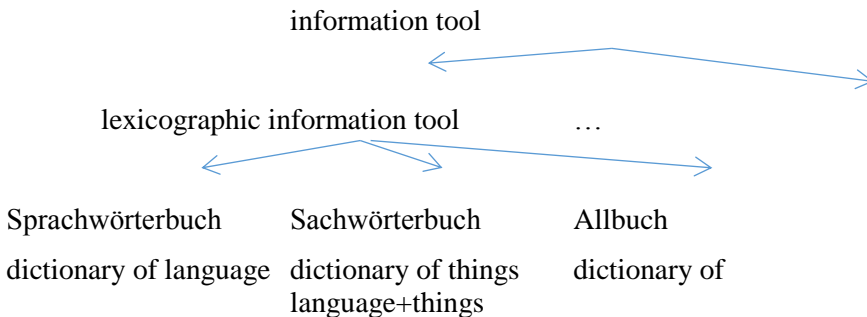
Sözlükçülük konusuyla ilgili yazıda geçen terimler

alfabetik sıra, örnek cümle, dil bilgisine göre madde türü, gönderme, karşılık, kısaltma, kullanım sıklığı, madde başı, madde içi, özel ad olan madde başı, sözlükçü, sözlükçülük, tanım, tanımı numaralandırma, tarif, tekdüzelik, terim sözlüğü.

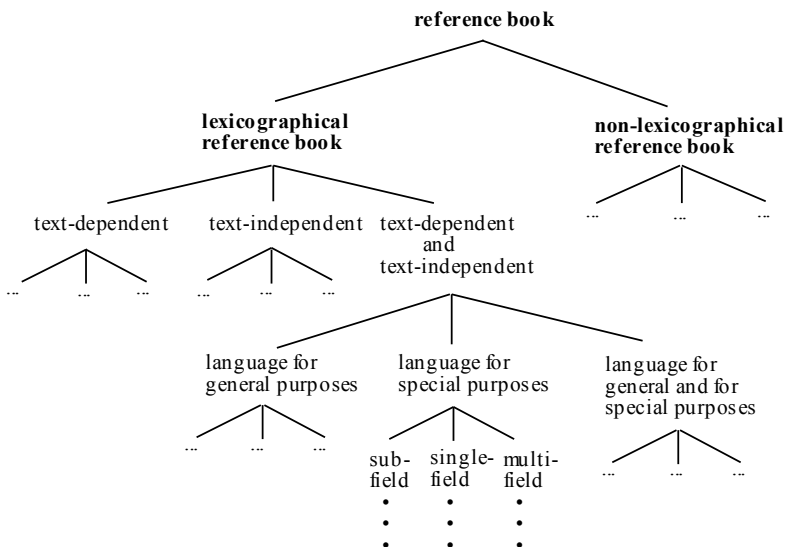
INFORMATION TOOLS FOR GENERAL AND SPECIALIZED USERS

I will focus on words/terms from specialized fields, but as you see from the title not with a first main division between general and specialized language, but general and specialized users of information tools. In the traditional lexicography you have a very simple division of dictionary types and user types: In dictionaries you find data about language presented for everyone, especially laymen. In encyclopedias and lexicons you find data about things for everyone, in encyclopedias for laymen, in lexicons for laymen or/and experts. Of many reasons this theory is too simple and misleading.

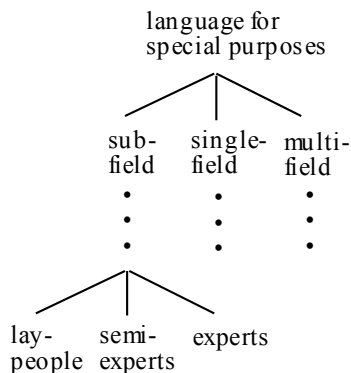
A more sophisticated theory was presented by H.E. Wiegand (1988) with three dictionary types:

Bergenholtz/Kaufmann (1997) tries to make an improvement of Wiegands approach adding different dictionary functions:

We added then in the end a distinction of user types:

For each of those functions we would in the optimal case have a separate dictionary. I still follow this part of the theory of proposing monofunctional, not polyfunctional dictionaries. Today I would say that the main theory is misleading, because it does not start with the real beginning: the main division of user types: laypeople and experts.

I will show this outgoing from concrete dictionary articles in text reception dictionaries for laymen and in cognitive dictionaries for laymen and semi-experts.

The theoretical solution is connected with the question: Who is or who should be a lexicographer? For specialized dictionaries, for laymen, semi-experts and experts the working lexicographers writing dictionary articles must of course be experts in the field. But also for general language dictionaries we need experts from different fields as lexicographers. If they speak the language(s) fluently and are able to write good and understandable meaning items they can make articles with general language words too. But of course we need linguists as lexicographers for linguistic theory related words and for grammar, pronunciation or etymological items.

SÖZLÜKLER VE KALIPLAŞMIŞ DİL BİRİMLERİ

Sözlükler, bir dilin söz varlığında bulunan sözcükler ve kalıplaşmış dil birimlerine (atasöz, deyim, ikileme, birleşik ve kalıp sözler) yer verir. Türkçe sözlük çalışmalarında hem sözcük hem de kalıplaşmış dil birimleri birer sözlükçülük terimi olarak yeterince irdelenmiş ve bütün yönleriyle açıklığa kavuşturulmuş terimler olarak kabul etmek zordur. Bu terimlerin kullanımıyla ilgili sorunlara sözlükler ve alan araştırmalarında sıkça rastlanmaktadır. Söz gelimi, türemiş sözcükler tabanlarından farklı yeni bir sözcük olarak kabul edildikleri halde –II ve –Iz ekleriyle türetilen bütün sözcüklere sözlüklerde yer verilmemektedir. Aynı şekilde mastar olan eylemsiler sözlüklerde bulunurken bir iki tanesi dışında ulaçlar sözlüklerde bulunmamaktadır. Benzer sorunların kalıplaşmış dil birimleri için de geçerli olduğu görülmektedir. Söz gelimi, kalıplaşmış birimler arasında olması gereken birleşikler ve ikilemeler Türkçe sözlüklerde genellikle sözcükler arasında değerlendirilmektedir. Bu uygulama çerçevesinde örneğin *doğru* sözcüğü ile oluşturulan *doğru açı*, *doğru orantı*, *doğru yol* birleşikleri ad, *doğru dürüst* ve *doğrudan doğruya* ikilemeleri sıfat ve zarf olarak gösterilmiş, bunların birleşik veya ikileme olduğu belirtilmemiştir. Yine *doğru* sözcüğünün içinde yer aldığı *doğru bulmak*, *doğru çıkmak*, *doğru durmak* gibi deyimlerin deyim olduğu, *Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar* cümlesinin atasözü olduğu, *doğrucu Davut*'un ise kalıp söz olduğu söylenmemiştir. Herhangi bir madde başının içinde yer aldığı kalıplaşmış birimler, o madde başıyla ilgili açıklamalar içinde herhangi bir adlandırma yapılmadan sıralanmış ve anlamlandırılmıştır. Bu yöntem sözlük kullanıcıları için karışıklık yaratmaktadır. Bu tür kullanım zorluklarının önüne geçebilmek için sözcükler ve kalıplaşmış dil birimleri arasındaki sınırın belirginleştirilmesi, kalıplaşmış dil birimi teriminin içeriğinin açıkça ortaya konması ve sözlüklerin bu doğrultuda hazırlanması gerekmektedir. Bildiride sözcük ve kalıplaşmış dil birimi arasındaki farklar ortaya konacak, kalıplaşmış dil birimlerinin sınırları belirginleştirilecek ve sözlüklerde sözcük ve kalıplaşmış dil birimi ayrımının nasıl yapılabileceğine dair öneriler getirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, sözlükbilim, sözlükler, sözcük, kalıplaşmış dil birimleri.

DICTIONARIES AND FORMULAIC LANGUAGE UNITS

Dictionaries include individual words and formulaic language units (proverbs, idioms, reduplications, compound words and formulaic expressions) of a language. From a lexicographic point of view, the terms of “word” and “formulaic language unit” have not been examined thoroughly and clarified entirely in Turkish lexicography studies. There are some problems related to the use of these terms encountered in dictionaries and lexicography. For example, derivatives are

classified as new words different from their bases but all those Turkish words derived with –II and –sIz suffixes are not found in dictionaries. Similarly dictionaries contain verbal nouns considering them derivatives but they don't include verbal adverbs considering them inflective. It could be argued that similar problems are valid for formulaic language units as well. For example, compounds and reduplications are considered as words in Turkish dictionaries even though they should be listed in set phrases. Therefore, as an example, compounds with the word “*doğru*” (true, right) are classified as nouns (*doğru açı* straight angle, *doğru orantı* direct proportion, *doğru yol* the right way or true path) and reduplications are listed (*doğru dürüst* properly, fair and square, *doğrudan doğruya* directly, immediately) as adjectives or adverbs. Therefore, dictionaries do not identify these set phrases as formulaic units. Yet, general dictionaries do not specify idioms (*doğru bulmak* approve, *doğru çıkmak* come out right, *doğru durmak* behave oneself) as idioms; proverbs (*doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar* all truth is not always to be told) as proverbs and formulaic expressions (*doğrucu davut* truthful person) as formulas. Those set phrases including a lexical entry are generally listed following the descriptions of that entry in the dictionaries without mentioning their type. This practice causes confusion for dictionary users. In order to prevent such confusion, it is necessary to make explicit the boundary between words and formulas; to explicate the concept of set phrases and to prepare dictionaries accordingly. This paper will try to make the differences between word and formulas clear and to set a framework for formulaic language units. It will also try to bring up some suggestions about how to differentiate between word and set phrases.

Keywords: Modern Turkish, lexicography, dictionaries, word, formulaic language units.

SEC'İ VE KAFİYE LUGATI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Sözlükler, bir dilde kullanılan sözcüklerin alfabetik olarak veya farklı biçimlerde sıralanıp kelime ve kavramların karşılıklarının aynı ya da farklı bir dilde verildiği eserlerdir. Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânu Lügati't-Türk'ü ile Arap Sözlükçülüğü modelinde doğup gelişen Türk sözlükçülüğü, daha sonra Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı sahası gibi çeşitli kollara ayrılarak varlığını sürdürmüştür. Dîvânu Lügati't-Türk'ten Şemseddin Sâmî'nin *Kamus-ı Türkî*'sine kadar olan süreçte yazılan manzum ve mensur Farsça-Türkçe veya Arapça-Türkçe sözlüklerin hemen birçoğu Arap sözlükçülük geleneğinde düzenlenmiştir. Kaşgarlı'nın Dîvânu Lügati't-Türk'ü, Zemahşerî'nin *Mukaddimetü'l-Edeb*'i, Ebû Hayyân'ın *Kitâbu'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk*'i ve İbni Mühennâ'nın sözlüğü, hep bu sistem esas alınarak oluşturulmuştur. Ancak *Kamus-ı Türkî* (Tanzimat dönemi) ile Türk sözlükçülük geleneğinde Arap sözlükçülük anlayışından Batılı/modern sözlükçülük anlayışına geçilmiştir. Bu bildiride üzerinde duracağımız Ali Seydi ve Melkon'un birlikte hazırladığı *Sec'i ve Kafiye Lügati* ise, Batı'da örnekleri olan ancak Türkçede benzeri bulunmayan bir sözlüktür. Bir kafiye lugatı olduğu için kelimelerin tertibinde kelime sonundaki harflerin alfabetik sırası esas alınan *Sec'i ve Kafiye Lügati* aynı zamanda hacimli, genel bir sözlüktür.

Anahtar Sözcükler: Sözlük, Sözlükbilim, Ali Seydi, Sec'i ve Kafiye Lügati.

DİL – KÜLTÜR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ‘KEDİ’ KELİMESİNİN SÖZLÜK TANIMINDAN HAREKETLE BİLİŞSEL TANIMININ HAZIRLANMASININ MECBURİYETİ

Bir dile ait her kelime, tek dilli sözlüklerde belirlenen kurallar üzerinde tanımlanmaktadır. Bu yazıda bilişsel tanımın hazırlanmasının temeli sunulacaktır. Ana dilli tarafından bilgi derinleşmesinin yanı sıra yabancı dil olarak öğreniminde yardımcı olan bilişsel tanımın yapılması gerekliliğinin üzerinde durulacaktır. Her kelimenin kendi anlamı, kullanılışı vardır ve bu kelimeler, belirli bir bağlam içerisinde kullanılır. Söz birliktelikleri oluşturulur ve bu kelimeler kullanıldığında bazı çağrışımlar uyandırır. Sözlükte açıklanan ve tanımlanan bir nesnenin kültür içindeki yeri, hem kullanıldığı bağlam, hem alışlagelmiş mevcut bilgi, hem de diğer nesnelere, özellikle insan ile kurduğu ilişki, bu nesnenin algılanışını ve anlamını farklılaştırır.

Bilişsel tanımın birincil hedefi bir dili konuşanların, bir nesnenin nasıl algılandığının farkına varmaktır. Başka bir deyişle toplumca iyi kurulmuş, dil aracılığıyla ve dilini kullanarak dünya hakkında bilgi edinmesi, dünyadaki olguların sınıflandırılması, onların özellikleri ve değerlendirilmesini yapabilesidir.

Bilişsel tanım, ‘kedi’ kelimesinin tanımı örnek alınarak gösterilecektir. Bu kelimenin seçilmesinin sebebi şudur ki, hayvanlar binlerce yıldır insanların yanında yaşamakta, sözlük tanımlarında ise genellikle onların dış görünüşleri, türlerinin anlamı, bu hayvanın adını kapsayan deyimler ve atasözleri yer alır, ayrıca unutulmamalı ki her hayvan kültürel bir öneme sahiptir. Hayvanların, zenginlik, insan için kullanılabilirlik açısından değerlendirilmesi tabiidir. Aynı zamanda hayvanlar, batıl inançlarla, doğal ya da doğaüstü olaylarla ilişkilendirilebilir. İnsanlarsa, kendi davranışlarını ve karakterlerini açıklayabilmek için hayvanları gözlemleyip, merkeze bu söz konusu hayvanın adını alarak mecazlar, deyimler ve atasözleri oluşturmaktadır.

Dil ve kültür arasındaki, ayrıca kültür ve bu kültürü dil yoluya algılayan ve açıklayan, dil içinde yaşayan kişinin arasındaki bağ çözülemez. Bir nesneye ilişkin dilsel ve kültürel çağrışımlar hem bu nesneye bağlı (örn. genellikle olduğu, yaşadığı yer, görünüşü vs.) hem de bilgisi ve tecrübesine dayanarak onun açıklamasını yapan insana bağlıdır (ana diller içinde, aynı nesnenin farklı algılanması ve değerlendirmesi olabilir; örn. köyde yaşayanlara göre, şehirde yaşayanların tecrübeleri ve çağrışımları farklılık gösterebilir). Bu sebeplerden kültürel ve dilsel gerçeklere dayanan, bir nesnenin tam anlamını ve algılanışını gösteren bilişsel tanım, dil araştırmacısı, sıradan kullanıcılar ve yabancı dil olarak bu dili öğrenenler için gereklidir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe Türkçesi, dil ve kültür ilişkisi, sözlük tanımı, bilişsel tanımı.

THE NECESSITY OF CREATING A COGNITIVE DEFINITION BASED ON THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE, AS EXEMPLIFIED BY THE WORD CAT

Each word belonging to a specific language is defined in monolingual dictionaries according to established rules. In this study assumptions for preparing the cognitive definition will be presented. The indispensableness of cognitive definitions stems both from the need of deepening the language knowledge by native speakers, as well as usefulness for the learners of a given language as a foreign language. Each word has its own meaning and is used in an appropriate context, creates collocations and, when used, inspires certain connotations. The context of use, common/ colloquial knowledge, the place which the object described occupies in the culture, its relation to other objects and to human beings - all these diversify the way it is understood.

The primary goal of the cognitive definition is to make one aware of the way native speakers understand the object, i.e. of their knowledge of the world, of categorization, characteristics and evaluation of its phenomena as preserved by the society and visible in the language and its use.

The cognitive definition will be presented on the example of the word *cat*. This particular word has been selected, because these animals have accompanied man for thousands of years and in addition to the importance of the species (usually included in the definitions), they also have cultural significance. They are subject to evaluation in terms of usefulness to man, testify to the wealth etc.; usually they are associated with certain magical or supernatural phenomena. Basing on observations of the animals, people use metaphors, idioms and proverbs to describe their own behavior and character, in which the animal is the central reference.

The relationship between language, culture and a person belonging to both the culture and the language used to describe the culture, is indissoluble. Linguistic and cultural associations related to an object depend both on the object (e.g. place of occurrence), as well as on the knowledge and experience of the person who made the description. (Even within groups of native speakers a different perception and evaluation of the same object may exist). The cognitive definition based on linguistic and cultural facts forms a complete picture of the object's perception by users of the language. It is essential both for researchers, as well as ordinary users and those who are learning a given language as a foreign language.

Keywords: Turkish Language, Language and Culture, Dictionary Definition, Cognitive Definition.

MESLEKİ SIKLIK SÖZLÜĞÜ HAZIRLAMADA İZLENİLECEK SÜREÇ VE YÖNTEM

Toplum tarafından üretilen sözlü ve yazılı öğelerin taranarak bu metinlerde yer alan söz varlığının kaç defa kullanıldığını ortaya koyma düşüncesi sıklık sözlüğü kavramının doğmasını sağlamıştır. Bu sözlük biçiminde hangi kelimenin ilk sıralarda yer alacağını kelimenin ilk harfi değil sıklığı belirlemektedir. Sözlükte ön sırada yer alma aynı zamanda kelime öğretiminde de ön sırada yer alma anlamına gelmiştir. Ana dili için yapılan ilk sıklık sözlüğü çalışmaları öğrencilere kendi dillerinin söz varlığını öğretirken öncelikle nereden başlanması gerektiği konusunda öğretmenlere ve materyal hazırlayıcılara yol göstermiştir. Ana dili eğitimine yönelik yapılan sıklık çalışmalarının yabancı dil eğitimine de katkı sağlayacağı düşüncesi yabancı dil eğitimine özgü sıklık çalışmalarını başlatmıştır.

Yabancı dil eğitimine yönelik hazırlanacak sıklık sözlükleri ana dili eğitimine yönelik hazırlananlardan farklı olmalıdır. Bunun temel sebebi ana dili ve yabancı dil eğitimi arasındaki amaç farklılığına dayanmaktadır. Ana dili eğitiminde kişilere kendi dilleri yeniden öğretilmez. Öğrencilere kelimeler ve kelimelerin kullanıldığı bağlam öğretilerek onlara etkili iletişim becerisi kazandırmak ana dili eğitiminin asıl amacıdır. Bu yönüyle ana dili eğitimi aynı zamanda bir etkili iletişim eğitimidir. Ana dili eğitimine yönelik kelime sıklığı çalışmalarında veriler, toplumun bütün kesimlerine hitap eden materyallerden derlenmelidir. Ancak yabancı dil eğitiminde öğrencilerin dil öğrenme amacının farklılığı onlara öğretilen kelimelerin önceliğini değiştirmektedir.

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'ne göre dil öğrenmedeki amaç farklılıkları; kişisel, kamusal, eğitim ve mesleki olmak üzere dört farklı dil kullanım alanını meydana getirmektedir. Bu alanlardan mesleki alan, bireylerin mesleki yaşamda etkili iletişim kurma ihtiyaçlarına yönelik dil kullanım alanıdır. Mesleklerin sayısının ve yapısının farklılığı bu alana yönelik yapılacak kelime sıklığı tespiti çalışmalarının yöntemini de farklılaştırmaktadır. Mesleki dilde söz sıklığı tespit edecek araştırmacılar, öğrencinin mesleği icra etmek için mi yoksa mesleğin eğitimini almak için mi yabancı dil öğrendiğine göre birbirinden farklı materyallerden veri toplar. Bu verilerin toplanıp analiz edilmesi sürecinde araştırmacının;

- a. Hangi kelimeler terim olarak kabul edilecek?
- b. Terimler hangi materyallerden derlenecek?
- c. Belirlenen materyallerden yüzde kaç oranında veri toplanılacak? sorularını cevaplaması gerekmektedir.

Bu çalışmada yukarıdaki sorular örneklerle açıklanarak mesleki sıklık sözlükleri hazırlamada izlenilecek süreç ve yöntemler ortaya konmuştur.

FREQUENCY DICTIONARY OF OCCUPATIONAL PREPARATION PROCESS AND METHODS WILL BE FOLLOWED

Scanning of the oral and written components produced by the Society of the asset in these texts has led to the emergence of the idea put forward the concept of frequency dictionary is used several times. This glossary defines the form of the first letter of the word is not the frequency of the word, which will take place in the first place. Dictionary take place in the front row at the same time teaching in the word has come to mean taking place in the front row. The first frequency for the main language dictionary work while teaching students the vocabulary of their language was drawn primarily from the teachers and preparatory material on the need to launch. Thoughts often made efforts to mother tongue education will also contribute to the incidence of foreign language education has started work on specific foreign language training. The frequency will be prepared for the foreign language dictionaries should be different from training prepared for mother tongue education. The main reason for this purpose between the mother tongue and foreign language education is based on the differences. The main language of education is not taught people to rebuild their languages. Students are taught the use of words and context to give them the ability to communicate effectively is the main goal of mother tongue education. This is the main language of education across the board at the same time is an effective communication training. In the main language word frequency studies for the training data must be compiled from the materials that appeal to all segments of society. However, differences in the students' language learning goals in foreign language education is to teach them to change the priority of words. European Common Proposal purpose differences in language learning by the Framework for Languages; personal, public, educational and vocational areas, including the use of four different languages constitute. Professional area of these areas is the language usage for the needs of individuals to communicate effectively in professional life. The diversity of the profession and the number of structure distinguishes the method of work to be done to determine the frequency of words in this area. Will identify the frequency of mention in the professional language researchers, is to enforce the student's profession or occupation to receive education Does collect data from different materials from each other that you know a foreign language.

Researchers in the process of collection and analysis of this data;

- a. Which word will be accepted as a term?
- b. Terms will be compiled from which materials?
- c. Determining what percentage of data to be collected materials? it is necessary to answer questions.

This study revealed the process and procedures to be followed in the preparation of professional frequency dictionaries with examples explaining the above questions.

Keywords: Frequency Dictionary, Words, Term, Professional Language, Teaching Language.

DİLBİLGİSEL TERİM EKSİKLİKLERİNİN YABANCI DİL EĞİTİMDE GETİRDİĞİ SORUNLAR

Yabancı bir dili öğrenen kişi, ana dilinden yola çıkarak benzerlik gösteren dil yapılarını kendi ana diliyle karşılaştırıp dil öğreniminde karşısına çıkan zorlukları en aza indirgeyebilmekte ve yabancı dildeki yapıları daha kolay anlayabilmektedir. Ne var ki, öğrenilen yabancı dil, eğer kişinin ana dilinden farklı özellikler sergiliyor ve ana dilinde bulunmayan çeşitli dil kategorilerine sahip özellikler taşıyorsa, dili öğrenen kişi bu yapıları daha iyi anlayabilmek adına çeşitli kaynaklara başvurma yöntemini seçmektedir. Bu kaynakların başında ise, o dile özgü olan dilbilgisi terimleri sözlüğü gelmektedir. Dildeki bilinmeyen yapıları aktarmak amacıyla kullanılan çeşitli ifadelerin veya öğrenilen dile özgü olan dilbilgisel terimlerin kullanılması, yabancı dili öğrenen kişi için o yapının özünü anlayabilmesi açısından yeterli olmayabilmektedir. Söz konusu terim boşluğu veya ifade eksikliği, özellikle de, Türk dilinden dilbilgisel anlamda farklılık gösteren Rus dilinin eğitimi sırasında yaşanabilmektedir. Rusça'nın Türkçe'den farklı dilbilgisi kategorilerine sahip olması, Rus dilbilgisinde olup da Türkçe dilbilgisinde olmayan terimlerin varlığına işaret etmektedir. Öğrenilen dile ilişkin herkes tarafından kabul gören, ortak ve anlaşılır terimlerin kullanılmaması dilin, özellikle de, akademik açıdan öğrenilmesinde büyük bir eksiklik teşkil etmektedir. Rus dilinde, bilhassa, morfoloji alanındaki terim eksikliklerinin giderilerek geniş bir eğitim çevresi tarafından kabul edilmesi ve ortak sayılabilecek yeni dilbilgisel terimlerin sunulmaya çalışılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bir diğer dilde olup da bir başka dilde mevcut bulunmayan dilbilgisel yapıların da var olduğunun hesaba katılması, iki dilli bir terimler sözlüğünde dikkat edilmesi gereken temel noktalardan olmalıdır. Bu bağlamda, her iki dildeki yapısal farklılıkları göz önüne alarak açıklamalı bir Rusça-Türkçe dilbilgisi terimleri sözlüğünün bir bölümünü oluşturabilecek olan biçim bilim çerçevesinde, Türkoloji alanında gerçekleştirilen çalışmalardan da yola çıkılarak, gelecek yıllardaki sözlük çalışmaları için faydalı olabilecek terimler derlenmeye çalışılmıştır. Daha önce diğer çalışmalarda rastlanmayan terimler ise, genel kabul bulmasını umduğumuz kendi terim tekliflerimizle açıklamalı olarak sunulmuştur. Terimlerin açıklamaları Rus dilinin gramer özellikleri ve Türkçe'ye kattıkları eş değer anlamları dikkate alınarak yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: dil bilgisel terimler, yabancı dil öğrenimi, Rusça, Türkçe, dilbilgisi terimleri sözlüğü.

PROBLEMS ARISING FROM THE LACK OF GRAMMATICAL TERMS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

A person who studies a foreign language can minimize the difficulties he or she faces and can often more easily understand the foreign language structures

by comparing the structures of the foreign language with their native language. However, if the target language presents properties or categories of language which are not present in the individual's mother tongue, they will need to address different sources to understand these categories better. One of these sources is grammar glossaries specific to the target language. Various expressions to convey unknown structures in language and the usage of grammatical terms which are specific to the object language are often not sufficient for the person who learns a foreign language, in terms of helping them understand the essence of the structure in question. Such gaps can be experienced especially during Russian language training among Turkish students, as Russian grammar differs from Turkish grammar. Due to the existence of grammatical categories in Russian that are different from those in Turkish, Russian also has some terms that do not exist in Turkish. The fact that common and generally accepted terms are not used while learning the foreign language poses a major shortcoming, especially from an academic point of view. The purpose of this study is to improve the situation especially in the field of morphology, to ensure broad acceptance of the missing terms within educational circles, to introduce new grammatical terms that can be considered common, and also to draw attention to the gaps in this field in order to correct the deficiencies in terms of terminology. Taking into account that there might be grammatical structures that are present in one language, but not present in another, is the key point to be considered in any bilingual glossary of grammatical terms. In this context, considering the structural differences of both languages and taking into account the morphology that might become part of the Russian-Turkish dictionary of grammatical terms (with explanations), this study aims to collect the terms which may be useful for dictionary compilation in the coming years, on the basis of studies conducted in the field of Turcology. Terms which have previously not been encountered in other studies have been presented as our proposal with explanations, which we hope will find general acceptance. The explanations of terms are made by considering the grammatical characteristic of the Russian language and the equivalent meaning which they contribute to Turkish.

Keywords: grammatical terms, foreign language learning, Russian, Turkish, glossary of grammar terms.

ARNAVUT ARAŞTIRMACILARININ ARNAVUTÇADAKİ TÜRKİZMALARA YÖNELİK HAZIRLADIKLARI SÖZLÜKLER VE DİL ARAŞTIRMALARI

Arnavutça, Türkçeden yeterince etkilenen Balkan dillerinden biridir. Yüzyıllar boyunca Arnavutluk ve Türkiye arasında var olan tarih, dil, edebiyat, kültür, etnografya, din vb. ilişkileri inkâr edilemeyen kanıtlardır. Çalışmamızda Türkçe sözcüklerinin Arnavutçaya giriş kronolojisi, dağılımı, semantik gelişmeleri ve Arnavutçadaki değerini anlatan Arnavut araştırmacılarının bugüne kadar hazırladıkları sözlükler ve bilimsel çalışmaları hakkında detaylı bir tablo sunmuş olacağız. Diğer yandan, özellikle Arnavutçadaki türkizmaları inceleme sorunlarına, karşıt görüşlerine ve onlar için kullanılan dil terminolojisine değineceğiz. Çalışmamızda Arnavutluk Arnavut filologlarının araştırmalarıyla sınırlı kalmayıp, Kosova ve Makedonya Arnavut filologlarının hazırladıkları sözlükler ve araştırmalarını da dâhil edeceğiz. Yani çalışmamız, Balkan ülkelerinde bulunan Arnavut topraklarında Türkçe alıntıları ile ilgili yapılan bütün araştırmaları kapsamaktadır.

Bu çalışmalarının farklı zaman dilimlerinde yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu sebepten dolayı biz bunları iki ana gruba ayıracağız:

1. '90 yıllarından önce hazırlanan sözlükler ve araştırmalar.
2. '90 yıllarından sonra bugüne kadar hazırlanan sözlükler ve araştırmalar.

Birinci grupta yer alıp incelenecek çalışmalar:

- Arnavutçadaki Oryantalizmalar Sözlüğü, yazar: Tahir Dizdari.
- Kosova'nın Arnavutçasındaki kelimeler ve deyimlerin Sözlüğü, yazar: Mikel Ndreca.
- Makedonya Arnavutlarının Arnavutçadaki Türkizmalar, yazar: Mehdi Polisi.

İkinci grupta yer alıp incelenecek çalışmalar:

- Diğer Balkan dilleriyle kıyaslanarak Arnavutçadaki Türkçe alıntıları, yazar: Lindita Xhanari Latifi.
- Arnavutça sözlüklerinde Türkçe alıntılar ve semantik bakımından incelenmesi, yazar: Lindita Xhanari Latifi.
- Balkan dillerindeki ortak türkizmalar sözlüğü, yazar: Lindita Xhanari Latifi

Çalışmamızda, Arnavutçadaki Türkçe kelimeleri hakkında hazırlanan bütün diğer bilimsel çalışmaları (makale, bildiri) hakkında ilk defa doğru istatistikler sunarak, göstermiş oldukları sorunlarına özellikle değmiş olacağız.

Çalışmamızın sonunda, incelemiş olduğumuz sözlükler ve araştırmalara dayanarak şimdiye kadar yapılan çalışmalarının kalitesi hakkında sonuçlar çıkarmış

ve iyi incelenmemiş veya sessizliğe sürüklenen konularda ışık tutacak sonraki çalışmalarının gerekliliğini vurgulamış olacağız.

Anahtar kelimeler: sözlük, çalışma, Türkizma, yazar, Arnavutça.

DICTIONARIES AND LINGUISTIC STUDIES OF ALBANIAN RESEARCHERS REGARDING TURKISMS IN THE ALBANIAN LANGUAGE

The Albanian language is one of the Balkan languages that has been heavily influenced by the Turkish language. This article will serve as the first detailed and complete reflection of every dictionary and scientific research to date that has been conducted by Albanian researchers regarding the chronology of the introduction, expansion, semantic evolution and value of Turkish words in the Albanian language. In particular, we will be analyzing the problems that show up with the study of the aforementioned points as well as the opposing point of views and different terminologies used for them.

This article includes the research of not only Albanian philologists from Albania, but also the research and dictionaries of Albanian philologists from Kosovo and Macedonia, meaning that our article presents studies regarding Turkish loanwords in every Balkan country inhabited by Albanians.

It is noted that these studies have been conducted during different lapses of time, thus they will be grouped under two categories:

1. Dictionaries and studies before the '90s.
2. Dictionaries and studies conducted from the '90s to date.

In the first group we will be analyzing:

- The Dictionary of Orientalisms in the Albanian language, by Tahir Dizdari.
- The Dictionary of foreign words and expressions in the Albanian language of Kosovo, by Mikel Ndreca.
- Turkisms in the Albanian language of the Albanians of Macedonia, by Mehdi Polisi.

In the second group we will be analyzing:

- Turkisms in the Albanian language, compared to the other Balkan languages, by Lindita Xhanari (Latifi).
- Turkisms and their semantics in Albanian dictionaries, by Lindita Xhanari (Latifi).
- Dictionary of common turkisms in the Balkan languages, by Lindita Xhanari (Latifi).

In this article, we will present every kind of scientific work based on Turkish words in the Albanian language, making use of reliable statistics for the very first time, and analyze the problems associated with them in particular.

By the end of this article, based on the dictionaries and studies that we have conducted, we will come into conclusions regarding the quality of the research that

has been made to date, as well as the need for further studies that will shine light on topics that haven't been properly treated or that have been abandoned to silence.

Keywords: dictionary, study, Turkism, author, Albanian language.

RADLOFF'UN “TÜRK AĞIZLARI İÇİN SÖZLÜK DENEMESİ”NİN TÜRK SÖZLÜK TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Alman asıllı Rus Doğubilimci Wilhelm Radloff veya başka bir adı ile Vasiliy Vasilyeviç Radlov'un (1837-1918) altmış yıllık çalışma hayatının üç dönemden oluştuğu görülür. Birincisi on iki yıllık bir süreci kapsayan Altay dönemi (1859-1871); ikincisi on yıl süren Kazan dönemi (1874-1884); ve sonuncusu otuz dört yıl devam eden Petersburg dönemi (1884-1918).

Altay döneminde Altay ve Batı Sibirya Türkleri arasında dil, etnografya ve folklor materyallerini toplayan Radloff, yerli ağızları öğrenir ve “Aus Sibirien” (Sibirya'dan) adlı eserini yazar. Kazan döneminde pedagoji ve yöneticilik faaliyetlerinde bulunur ve “Vergleichende Grammatik der nördlichen Türksprachen” (Kuzey Türk Ağızlarının Karşılaştırmalı Dilbilgisi) adlı eserinin “Phonetik der nördlichen Türksprachen” (Kuzey Türk Ağızlarının Fonetigi) bölümünü yazar. Petersburg döneminde ise Radloff 1859 yılında başladığı ve ancak 60 yıl sonra bitirdiği en önemli eseri olan “Türk Ağızları İçin Sözlük Denemesi” (“Opyt slovarya tyurkskih nareciy”) çalışmasını yayınlar.

Radloff, “Türk Ağızları İçin Sözlük Denemesi” adlı eserine, gezileri sırasında topladığı Altay, Batı Sibirya Türklerinin, Kazak, Kırgız, Tatar, Başkurt ağızlarının örneklerini almanın yanı sıra Osmanlıca ve Çağatayca dillerini de eklemek suretiyle zengin bir kaynak ortaya koyar. Birçok Türk lehçesini bir araya getiren “Türk Ağızları İçin Sözlük Denemesi” basıldığı tarihten (1911) beri Türk dili araştırmacılarının sık sık kullandığı bir kaynak haline gelmiştir.

Bu bildiride Radloff'un “Türk Ağızları İçin Sözlük Denemesi” adlı çalışması ele alınarak tarihsel ve biçimsel açılarından incelenecektir. İnceleme sonuçlarına dayanılarak, Türk ağızları alanında karşılaştırmalı bir sözlük çalışması olan “Türk Ağızları İçin Sözlük Denemesi”nin, yüz yılı aşan yaşına rağmen günümüzde taşıdığı önem üzerinde durulacak, nasıl değerlendirilebileceği ve değerlendirilmesi gerektiği konusunda mülahazalarda bulunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Radloff, Sözlük, “Türk Ağızları İçin Sözlük Denemesi”, Türk Dilleri, Sözlük Örneği.

THE PLACE AND IMPORTANCE OF RADLOFF'S "COMPARATIVE DICTIONARY OF TURKIC DIALECTS" IN THE TURKIC DICTIONARY HISTORY

The sixty-year career of German-born Russian Orientalist Wilhelm Radloff or Vasily Vasilyevič Radlov (1837-1918) is composed of three phases. The first is the Altai period which lasted twelve years (1859-1871); the second is the Kazan period lasted ten years (1874-1884) and the last is the thirty-four year period (1884-1918) which was continued in St. Petersburg.

In the Altai period Radloff collected language, ethnographic and folklore materials among Turks of Altai and Western Siberia. He studied local dialects and wrote a book called "Aus Sibirien" (From Siberia). In the Kazan period Radloff engaged in the pedagogical and management activities and wrote "Phonetik der nördlichen Türksprachen" (Phonetics of the Northern Turkic Dialects) which is a part of his book named "Vergleichende Grammatik der nördlichen Türksprachen" (The Comparative Grammar of The Northern Turkic Dialects). In the St. Petersburg period Radloff published "Comparative Dictionary of Turkic Languages" ("Opyt slovarya tyurkskih nareciy"). This is his most important work which he started in 1859 and finished only 60 years later.

In his "Comparative Dictionary of Turkic Languages" Radloff reveals a rich source of Turkic dialects which he collected during the trips. The book contains dialects both of the Altai, the West Siberian Turks, Kazakhs, Kyrgyz, Tatar, Bashkir, and Ottoman and the Chagatai languages. These features give the value for the dictionary. From the date of publication (1911) "Comparative Dictionary of Turkic Languages" which combines many Turkish dialects has become a resource for Turkish language researchers. In this statement Radloff's "Comparative Dictionary of Turkic Languages" will be analyzed by considering the historical and stylistic aspects. Based on the survey results, we will focus on the importance of "Comparative Dictionary of Turkic Languages" as a comparative dictionary work in the field of Turkish dialects. Besides, despite his age exceeding one hundred years it will be made in consideration as to how they could be assessed and must be evaluated today.

Keywords: Radloff, Dictionary, "Comparative Dictionary of Turkic Languages", Turkic Languages, Dictionary Case.

BİR SÖZLÜK NASIL ELEŞTİRİLİR?

Sözlükler bir dilin söz varlığını bir araya getiren kaynak eserlerdir. Sözlük yazımında en önemli husus sözlüğü yazılacak dilin söz varlığının tespit edilmesi ve maddebaşlarının tanımlanmasıdır.

Sözlükler genellikle ticarî bir amaç için hazırlanmaktadır; yayıncılar sözlüklerin gelişimine çok ciddi bir miktarda yatırım yaparlar ve sözlükler kullanıcıların ihtiyaçları göz önünde bulundururlar. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda yenilenir, gözden geçirilir. Yayımlanan herhangi bir kitap gibi, gazetelerde, dergilerde ve profesyonel yayımlarda değerlendirmeye tâbi tutulur.

Bir sözlüğü eleştirmek, farklı türdeki kitapları eleştirmek gibi değildir. Eleştirmen tarafından normal bir kitap olması durumunda, belki metnin bazı bölümlerini bir defadan fazla, metnin tamamıyla okunması gerekir. Sözlük eleştirmeninden metnin tüm sözcüklerini teker teker okuması beklenmez: İlk olarak, sözlükler bu şekilde okunması için hazırlanmamıştır, ikinci olarak sözlükler fazla metin içerdikleri için onları okumak mümkün değildir.

Ayrıca, sözlüğü eleştirebilecek uygun kişinin kim olup olmadığı da söz konusudur. Genel olarak kitap, sinema, tiyatro eleştirmenlerinin, eleştirdikleri alan konusunda veya tekniklerinde bilgili ya da uzman olduğu kabul edildiği için seçilmiştir. Dolayısıyla, sözlük eleştirmenlerinin de sözlükbilimi alanında bilgili olmaları gerekmektedir. Ancak bu her zaman böyle değildir, özellikle gazetelerin ve dergilerin eleştirilerinde: Bazen bir sözlük kullanıcısı olmak yeterli olarak kabul edilebilir. Özellikle son dönemde sözlüklerin görsel ve sosyal medyada bu alanda yeterli olmayan kişilerin sözlük eleştirileri görülmektedir.

Sözlük eleştiri önemli bir faaliyettir. Bir taraftan potansiyel kullanıcılara sözlükler hakkında bilgi veren incelemeler sunar, diğer taraftan sözlükbiliminin gelişmesi ve sözlüklerin ilerlemesine katkı sağlar. Herhangi bir kitabın eleştirisi gibi diğer sözlük eleştirileri, ilgili bir kamuoyuna yöneliktir ve amaç olarak sözlüğün içerik ve sözlüğün kullanıcıların ihtiyaçlarına göre uygunluğu ile ilgili kitleyi bilgilendirmektir. Akademik sözlükbilimi ya da ‘meta-leksikografi’ sözlükleri gözden geçirmek ve değerlendirmek için yöntemler ve kriterleri öneren ‘sözlük eleştirisi’ ile de ilgilenir (Gürlek 2014, Chapman 1977, Jakson 2001, Rundell 1998).

Bu bildiride ülkemizde sözlükbilimi çalışmalarında pek fazla incelenmemiş sözlük eleştirisi konu edilecektir. “Sözlük eleştirisi nedir? Sözlük eleştirisi kimler tarafından yapılmalıdır? Modern sözlükbilimi çalışmalarında sözlük eleştirisi hangi ilke ve yöntemlerle yapılmaktadır?” gibi sorulara cevap verilecek ve bir sözlük eleştiri modeli dikkatlere sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sözlük eleştirisi, akademik sözlükbilimi, meta-sözlükbilimi.

The dictionaries gathering the vocabulary of a language with a particular order are written to define the meanings of the words. Dictionaries are commercial publications; publishers invest considerable sums of money in their development; and they are tailored to perceived market needs. Like any other book publication, they are subjected to review in newspapers, magazines and professional journals. Reviewing a dictionary is not like reviewing most other kinds of book publication. In the case of a normal book, the reviewer would expect to read the text in its entirety, perhaps some sections of text more than once. The reviewer of a dictionary would not expect to read every word of the text: first of all, dictionaries are not meant to be read like that, and usually dictionaries contain too much text to make it a feasible undertaking. Also at issue is who might be an appropriate person to review a dictionary. In general, reviewers of books, plays, films, music are chosen because they are considered knowledgeable or expert in the subject matter or the techniques of whatever it is they are reviewing. We should expect the reviewers of dictionaries to be knowledgeable in lexicography. Dictionary reviews, like any book review, are directed at an interested public and have as their purpose to inform this audience of the content of the dictionary and its fitness for their needs. In this study, dictionary criticisms will be addressed (Gürlek 2014, Chapman 1977, Jackson 2001, Rundell 1998).

Keywords: dictionary criticisms, academic lexicography, meta-lexicography.

ÇAĞDAŞ TÜRKÇENİN ETİMOLOJİ SÖZLÜĞÜ İÇİN ÜÇ ÇALIŞMA VE KATKILARI

Günümüz Türkçesini bütünlüklü olarak ele bir sözlük çalışması 2000’li yıllara kadar yoktu. Türkçedeki çeşitli kelimeleri ele alan, kelimelerin etimolojilerini ve bunlarla ilgili sorunları ele alan, uzman elinden çıkmış bir çalışma yoktu. İki 1950’lerde, üçüncüsü ise daha sonraki yıllarda başlanmış ve 2000’li yıllarda art arda yayımlanmış olan, Türkçe kelimelerin etimolojisini öğrenmemize katkıda bulunan, her birinin farklı yönlerde katkısına yer vereceğimiz üç çalışma bu bildiride değerlendirilecek, olması gereken, arzulanan sözlüğün tanımı yapılmaya çalışılacaktır. Bunlardan ilki H. Eren’in 1999’da yayımlanan *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* adlı çalışmasıdır. İkincisi A. Tietze’nin *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* (I-II) adlı çalışmasıdır. Üçüncüsü ise S. Nişanyan’ın *Sözlerin Soyağacı* adlı çalışmasıdır. İlk ve son çalışmalar A’dan Z’ye kadar tamamlanmış, bütünlüklü çalışmalardır. A. Tietze’nin çalışması neredeyse tamamlanmış olmakla birlikte ancak ı harfine kadar yayımlanabilmiştir. Bildiride bu üç çalışma, en başta katkıları olmak üzere çeşitli yönlerden değerlendirilecek, olması gereken ideal sözlüğün sınırları çizilecektir.

İLİYA BAR ŞİNÂYÂ D-NİSİBOYO'NUN 'KTOBO D-TERGUMONO' ADLI SÜRYANİCE-ARAPÇA LEKSİKOĞRAFİK ESERİNİN DEĞERİ

Türkiye’de ve Türkçe olarak Süryanice Sözlükbilimi çalışmasına dair hiçbir eser ve buna dair herhangi hiçbir makalenin olmayışı ve özellikle III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu’nun temasının “Sözlükbilimi Terminolojisi” olarak belirlenmiş olması sözkonusu sürdürdüğümüz çalışmamızı sempozyumunuza sunmamızda önemli bir sâik olmuştur. Özellikle Grekçe dilbilim çalışmalarının Arapça’ya geçişinde köprü görevi gören ve Arapça gramer ve sözlükbilimsel terminolojiyi üreten Süryani dilbilimcilerin yeterince bilinmiyor olması ve bir anlamda da İliya’nın sözkonusu eseri de Mezopotamya bölgesinde yaşayan Arapça ve Süryanice konuşan Süryaniler için büyük bir önemi hâiz olduğundan bu eserin sözlükbilimsel değeri üzerine tartışmanın alana önemli katkılar sunacağı kanaatindeyim.

Bildiri; üç yıldan bu yana üzerinde çalışma yaptığım ve dünya kütüphanelerinde özellikle Biblioteca Apostolica Vaticana’da bulunan yazmalarını bizzat yerinde görerek temin ettiğim ve farklı zamanlarda yapılmış olan basılı edisyonlarını da bir araya getirerek yeniden nüshaları karşılaştırmak sûretiyle edisyon-kritiğini ve Türkçe’ye tercümesini yaptığım İliya bar Şînâyâ (d.975-ö.1046)’nın Ktobo d-Tergumono adlı eseri ve değeri özelinde olacaktır.

Sunacağım bildiri ana hatlarıyla şu çerçevede ele alınacaktır:

- a) Süryani Sözlükbilimcisi İliya bar Şînâyâ (d. 975-ö.1046) kimdir?
- b) Süryani bir dilbilimci olarak Arap dilbilimcileriyle olan dilbilimsel apologetik ve reddiye tarzındaki tartışmalarının mihverindeki ana etken ne idi?
- c) İliya bar Şînâyâ’nın Ktobo d-Tergumono adlı eserini yazma sebebi: Sebebi Te’lif ve Tarihsel şartlar.
- d) Ktobo d-Tergumono adlı eserin içeriği ve içeriğinin Süryanice-Arapça-Türkçe olarak tanıtımı ve sözlükbilime katkısı ve belirli terimler ve kelimeler örnek verilerek değerini tartışma.
- e) Ktobo d-Tergumono adlı eserin değeri.
- f) X. yüzyıl Süryanice Sözlükbilimsel çalışmalarının seyirinin günümüze değin olan durumu.
- g) Süryanice ve Arapça leksikonların etkileşimi ne ölçüde olmuştur?
- h) Bu leksikon bize yeni veriler sunabilir mi?

THE VALUE OF ELIAS BAR SHINAYA D-NISIBOYO’S SYRIAC-ARABIC LEXICOGRAPHICAL WORK THAT CALLED ‘KTOBO D-TARGUMONO’

Elias of Nisibis (975-1046) has obtained a legitimate position to do such as his works specially in lexicography, grammar, theology and historiography. The

majority of his works were written in Arabic. But some of Elias's books are bilingual. For example his chronography is bilingual, Arabic and Syriac. And also his Syriac-Arabic lexicographical work *Kitâb al-Tarjumân fî ta'lim lughat al-Suryân* is bilingual. This lexicon is not just a lexicon, but designed to teach Syriac terms to Mesopotamian habitants by their Garshuni Arabic equivalents bilingually. For that reason, he gave it the name '*Kitâb al-Tarjumân fî ta'lim lughat al-Suryân*' i.e. The book of Interpreter for Teaching in Syriac Language. In my presentation, i will try to show traces of the defense of Elias against Arabo-Islamic culture in the context of his *Kitâb al-Majâlis* (Book of Sessions) speacially in Sixth Dialogue and in his *Kitâb al-Tarjumân fî ta'lim lughat al-Suryân* in general. And also his *Turos Mamlo Suryoyo* 'A Treatise on Syriac Grammar' is an important source for me to find some other clues for that defense.

I fund some other clues now not mentioned here, but i will write all arguments in my article. For example, in his works, espacially in Sixth Dialogue, he quickly prejudged the notion that Arabic grammar was itself derivative from the Syriac, and then such other syriac grammarians he claims also to be Syriac superior to the Arabic. We know that Syriac grammatical works developed in the fifth and sixth centuries before coming Islam. The influence of Syriac grammar on the developing Arabic grammar is obvious chronologically. But, virtually we found a direct impact of Greek patterns of logic or linguistic thinking on Syriac and Arabic grammarians clearly.

My presentation will emphasize on these topics:

Who is Iliya bar Shinaya of Nisibis, the Syrian lexicographer?

- a) As a Syrian linguist what was the main factor in the rejection of the axis of linguistic apologetics discussion with the Arab linguists?
- b) The reason to write his book, *Ktobo d-Tergumono*: The historical conditions.
- c) The content of his work *Ktobo d-Targumono* and the presentation of its content and the translation of Syriac and Arabic words into Turkish in order to contribute and discuss the value of certain terms and words by way of example.
- d) The value of *Ktobo d-Targumono*.
- e) To what extent has been the interaction between Syriac and Arabic lexicons?
- f) What is the situation of Syriac lexicographical works from the tenth century until today.
- g) This lexicon can provide us new data?

Keywords: Iliya bar Shinaya, *Ktobo d-Targumono*, lexicon, Syriac Language, Lexicography.

ARTZAMANLI KIPLİK ÇALIŞMALARININ SÖZLÜKBİLİME KATKISI

Sözlüksel kiplik işaretleyicileri hakkındaki incelemelerde bir sözcüğün kiplik anlam taşıyıp taşımadığının, önermeye ya da eyleme nasıl etki ettiğinin analizi için öncelikle sözlüklerden yararlanılmaktadır. Özellikle tarihi metinleri anlamamızda temel başvuru kaynakları arasında olan sözlüklerin çoğunda, madde başları tanımlanırken sözcüğün metin içindeki anlamının tanımlanması yerine, etimolojik açıdan ilgili maddeye eşdeğer sayılan bir karşılık verilmektedir. Bu yöntem iki dilli sözlüklerde olduğu gibi bilinmeyen bir kelimeye bilinen bir karşılık verilmesi olarak görülebilir.

Genel dilbilim ve Türkoloji alanında son zamanlarda artan kiplik çalışmaları sözlükler için de önemli veri sunmaktadır. Kiplik incelemelerinde, görüldüğü gibi bir ifadede kipliği birlikte işaretleyen bağımlı ve bağımsız biçimbirimler birbirlerini anlamca etkilemekte ve zaman içerisinde anlam yayılması yoluyla (extension sémantique) kiplik anlam sadece bağımlı biçimbirime yüklenebilmektedir: Belkim cuhüddurur (Papafragou 2000). Kiplik kategorisi semantik bir alandır. Dilsel unsurları; pragmatik, semantik ve bilişsel yaklaşımlarla sorgular ve bununla birlikte biçimbirimlerin semantik haritalarını çıkarmaya yönelik çalışmalarla tanımlama önerilerinde bulunabilir. Özellikle tarihi metinlerle ilgili kiplik incelemelerinde karşılaşılan problemlerden biri sözlüklerdeki tanımların yetersiz olmasıdır. Tarihi metinlerin anlamlandırılmasına, özellikle bağımlı ve bağımsız biçimbirimlerin bağlam içinde incelenmelerine, işlevsel ve semantik sınırların belirginleştirilmesine, aralarındaki ilişkilerin ortaya çıkarılmasına kiplik çalışmaları katkı sağlayabilir. Sözlüklerdeki tanımlamaları daha açık hale getirecek semantik alan ve sınırların belirlenmesi sözlüklerde eş anlamlı kabul edilen sözcüklere bakış açısını da değiştirecektir (mutlaka ve kesinlikle, Ruhi 2002).

Bu çalışmada öncelikle Eski Anadolu Türkçesinden temsili olarak seçilen korpusta sözlüksel kiplik işaretleyicilerinin kullanıldığı örnekler belirlenecek, daha sonra eğer sözcük kopyalanmışsa sözcüğün kaynak dildeki anlam alanı ve Eski Anadolu Türkçesinde kullanımı sorgulanacaktır. Eski Anadolu ve Türkiye Türkçesi sözlüklerindeki anlam karşılıkları, tarihsel süreçteki anlam değişimleri ve birlikte kullanıldığı yüklem çekimindeki artzamanlı bakış açısıyla farklılaşmalar tartışılacaktır. Çalışmanın amacı belkim, dürüst, gerek gibi kiplik işaretleyen sözlükbirimlerin incelenmesiyle tarihi dönemlere ait metinlerin anlaşılmasında ve tarihi metin sözlüklerinin hazırlanmasında kiplik araştırmalarının sonuçlarından nasıl yararlanılacağını göstermektir.

Anahtar sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, kiplik, anlam değişmesi, tarihi metin sözlükleri, sözlükbirim.

THE IMPLICATIONS OF DIACHRONIC MODALITY STUDIES FOR DICTIONARY RESEARCH

In studies on lexical modality markers, whether a word has a modality meaning or not and how it contributes to the proposition or action defined can be understood primarily through dictionaries. Dictionaries are especially instrumental in analyzing historical documents. In many dictionaries, while defining the lexeme entry, instead of defining the word in its context, an etymological equivalent is provided. This method is also known as presenting a familiar definition to an unfamiliar word, similar to bilingual dictionaries.

Recent studies exploring modality in General Linguistics and Turkology have made significant contributions to Dictionary studies as well. As seen in modality studies, bound and unbound morphemes which are marking modality in an expression, impact each other semantically, and in time through the process of extension of meaning (extension sémantique), the modality can be attributed only to the bound morpheme, e.g. Belkim cuhuddurur (Papafragou, 2000). The category of modality is a semantical topic. It explores linguistic elements through pragmatic, semantic, and cognitive approaches. In addition, it can be utilized to create semantical maps of morphemes. One of the major problems in studying historical documents is the lack of definitions in the currently available dictionaries. Therefore, modality studies can be instrumental to better understand historical documents, especially in analyzing bound and unbound morphemes in context, clarifying their functions as well as semantic boundaries, and thereby revealing the relationships in between. It has also implications to change the common interpretation of synonyms on dictionaries (e.g., mutlaka and kesinlikle, Corcu) by clarifying the semantic boundaries and semantic spaces of words.

In this study, a corpus of Old Anatolian Turkish has been adopted and representative examples with lexical modality markers were identified. If a word has been copied, the semantic space of the word in the original language and its implications in Old Anatolian Turkish were analyzed. The discussions focus on the semantic equivalents of these words in Old Anatolian Turkish and Modern Turkish, the transformation of meaning in time, and the diachronic evolution of their predicate. The objectives of the study include demonstrating how lexical morphemes marking modality such as belkim, durust, and gerek can be analyzed to better understand historical documents and to prepare dictionaries to support the study of historical texts.

Keywords: Old Anatolian Turkish, modality, semantic change, historical text dictionary, lexem.

SÖZLÜKBİLİM TERMİNOLOJİSİNDE EŞDİZİM-EŞDİZİN FARKI

Eşdizimlilik (collocation) alanyazında birçok araştırmacı tarafından tartışılan ve farklı açılardan ele alınan bir konudur. Eşdizimlilik, serbest sözcük birleşimleri ve deyimler gibi diğer sözcük birleşimleriyle sıkça karıştırılmakta ve bu nedenle araştırmacılar eşdizimliliği tanımlarken diğer sözcük birleşimleriyle eşdizimlilik arasındaki temel farklılıklara değinmektedirler. Eşdizim kavramı Firth (1957) başta olmak üzere Lyons (1966), Halliday (1966), Sinclair (1966), Mel'cuk (1974), Benson (1986) ve Evert (2005) gibi birçok araştırmacı tarafından incelenmektedir. En genel tanımıyla eşdizim, bir sözcüğün birlikte olabileceği diğer sözcüklerle kurduğu dizimsel birlikler olarak tanımlanmaktadır (Halliday, 1966). Eşdizimlilik ise anlamsal veya sözdizimsel özellikleri bileşenlerinden tahmin edilemeyen sözcük birleşimleridir (Evert, 2005). Eşdizimli sözcükler ön üretimli olma, anlam bağımlı olma, nedensiz olma ve bağlamdan çıkarılabilme gibi özelliklere sahiptir ve bu özellikleriyle diğer sözcük birleşimlerinden ayrılmaktadır. Deyimler ve serbest sözcük birleşimleri gibi eşdizimli sözcükler de eşdizimli sözcüklerle karıştırılan bir diğer kavramdır. Eşdizim ve eşdizin kavramları arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Dilbilimsel bakış açısıyla düşünüldüğünde eşdizim anlambilimin araştırma konusu içinde; eşdizin sözdizimin araştırma konusu içinde ele alınmaktadır. Eşdizin alanyazında eş gönderim olarak da bilinmektedir. Dilbilimin mikro odaklı alt alanlarından sözdizimin araştırma konuları arasında yer alan eşdizin kavramı, bağlama kuramı çerçevesinde incelenen bir kavramdır. Eşdizinleme, bir tümce içerisindeki sözcüklerin gönderim ilişkileriyle ilgilidir. Eşdizim sözcüksel düzeyde, eşdizin tümcesel düzeyde incelenmektedir. Eşdizimlilikte dizimsel ilişkiler ön plana çıkarken; eşdizimlilikte dizimsel ilişkiler öne çıkmaktadır. Eşdizinlenmede, adlar ile gönderimde buldukları kaynaklar aynı dizine aittir (Uzun, 2000).

Bu çalışmada sözlükbilim ve sözlükçülük alanına ilişkin gözlem tekniği kullanılarak, eşdizim ve eşdizin kavramları tanımlanmakta ve bu kavramların temel özellikleri incelenmektedir. Çalışmanın amacı sözlükbilim kuramının önemli bir kavramı olan eşdizim kavramını, eşdizin kavramından ayıran özellikleriyle ele almak ve bu iki kavramın temel kullanım biçimlerini incelemektir. Bu incelemeler sonucunda iki kavram arasındaki farklar belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmanın elde edeceği bulgular yardımıyla, alanyazındaki eşdizim-eşdizin kavramları arasındaki kavram karışıklığının giderilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Eşdizim, eşdizimlilik, eşdizin, eşdizimlilik, anlambilim, sözdizim, sözlükbilim, sözlükçülük.

DIFFERENCE OF COLLOCATION AND CO-REFERENCE IN LEXICOGRAPHY TERMINOLOGY

Collocation is discussed in literature by several researchers and it is examined differentially. It is often confused with free word combination and idioms, so researchers touch upon the main differences between collocation and the other word combinations. Collocation notion is researched in previous like Firth (1957), Lyons (1966), Halliday (1966), Sinclair (1966), Mel'cuk (1974), Benson (1986) and Evert (2005). Collocation can be defined as syntagmatic collaborations which are constituted by a word and other words which can be used with this word in the most general sense (Halliday, 1966). Collocation is a word combination that its semantic or syntagmatic features can not be estimated by its constituents (Evert, 2005). Collocate words have some features like being pre-construction, meaning-dependent, arbitrary and context-derive and collocations can be diverged from other word combinations by means of these features. Co-reference words are the other notion which confused with collocation like idioms and free word combinations. There are significant differences between collocation and co-reference. When it is considered with linguistic perspective, collocation is examined as a semantic research object while the co-reference is examined as syntax research object. Co-reference is known as co-index in literature. Co-reference notion which takes part in syntax, micro oriented subfields of linguistics, is a notion which examined as part of Binding Theory. Co-referencing is related with reference relation of words in a sentence. Collocation is examined in lexical level, while co-reference is examined in sentential level. Furthermore, even syntagmatic relations come to the forefront for collocation; the indexical relations come to the forefront for co-reference. Nouns and its contexts are belong to the same index in co-referencing (Uzun, 2000).

Collocation and co-reference notions are defined by using observation techniques of lexicology and lexicography in this study and main features of these notions are examined. The target of the study is to distinguish the collocation notions from co-reference notion and examine the usage form of these notions. As a consequence of this examination, differences between these two notions will be tried to determine. It is aimed at notion confusion between collocation-co-reference will be resolved via findings of the present study.

Keywords: Collocation, co-reference, semantics, syntax, lexicography, lexicology.

SÖZLÜKLERDE MADDE BAŞI KELİMELERİNİN TANIMLANMASI VE TDK “TÜRKÇE SÖZLÜK”Ü MADDE BAŞI KELİMELERİNİN FESİH VE BELİĞ CÜMLE AÇISINDAN “PANKRONİK” DEĞERLENDİRİLMESİ

1945’te tek yazarlı olarak yayımlanan Türk Dil Kurumu “Türkçe Sözlük”ü, birinci baskısından on birinci baskısına ve tek yazar tarafından yazılmasından çalışma grubu tarafından hazırlanmasına kadar olan safhada sözlükçülük alanında büyük mesafeler katetmiş “ iyi bir sözlük” olma yolunda önemli aşamalar kaydetmiştir. TDK Türkçe Sözlük, kurul tarafından hazırlanması; geniş bir kullanım ağının bulunması; sözlü dili, yazılı dili ve bilim dilini kapsayacak içeriğe sahip olması; eleştirel değerlendirmeye açık tutulması ve genişletilmiş bilgiye dayalı bilimsellik taşıması bakımından hem aynı adlı, hem aynı ulamlı sözlüklere kıyasla belirgin ayrıcalık ve üstünlükler taşır. Bununla birlikte geniş oylumlu olarak söz ustalığına, kavramlaştırma yetisine ve tanılama yeteneğine dayanılarak hazırlanmış binlerce kelimedenden müteşekkil böyle bir eserde bazı tutarsızlıklar, tenakuz ve tereddüt doğuran farklı düzenleme hataları da mevcuttur. İyi bir sözlükteki ortografik kurallara uyum yanında tanım cümlelerinin gramer bakımından doğru, bilgi bakımından tutarlı ve düşünmenin temel ilkeleri bakımından mantıklı olma koşullarına muvazi bir açıklık ve anlaşılabilirlik taşıması; “söz ile söz ve dil ile konu” uyumunu sağlayacak seçiklikte oluşturulması gerekir. Bu zaviyeden “*iyi bir sözlük yapma adına*” TDK “Türkçe Sözlük”ün tanım ve açıklama cümleleri ile oluşturulmuş tutarsız ve ikircikli, müphem ve muğlak durumdaki madde başı kelimelerinin gözden geçirilmesi ve madde başı kelime cümlelerinin fesih ve belîğ cümle açısından yeniden düzenlenmesi bir zorunluluktur. Bu itibarla sözlükçülük bağlamında yerli-yabancı bütün sözlüklerin konumuz bağlamında TDK “Türkçe Sözlük”ün sağlam anlatımda cümle birleştirme “mevsul” yanlışından başlayarak sağlamlığı bozan lafız ve mana anlaşmazlığı “ta’kîd”, sıra yanlışlığı “takdîm-tehîr”, bağdaştırma kusuru “fesâd-ı te’lîf”, içeriğin anlaşılabilmesi için “kıyasa muhalefet” ve anlamı zorlaştıran söz ve ibarelerin kullanılması “garabet” yanlışları yönünden değerlendirilmesi; böylelikle cümlelerin olası yanlışlardan kurtarılması gerekir. Fesih ve belîğ cümle açısından yapılacak bu kabil onarma ve yeniden yapılandırılmaların TDK “Türkçe Sözlük”ü arızî garâbet *dikkatsizlik* sonucu oluşmuş yanlış ve hatalardan kurtaracağı ve “mükemmel sözlük”e daha da yakınlaştıracığı bir gerçektir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe Sözlük, madde başı kelime, tanımlama, fesih ve belîğ cümle.

DEFINITION OF THE LEXICAL ENTRY OF WORDS IN DICTIONARIES AND A 'PANCHRONIC EVALUATION' OF THE LEXICAL ENTRY OF WORDS IN 'THE TURKISH DICTIONARY OF TURKISH LANGUAGE ASSOCIATION' IN TERMS OF FLUENT AND ELOQUENT SENTENCES

The Turkish Dictionary of the Turkish Language Association, which was released as a single author publication in 1945, has made significant progress in the field of lexicography on the way to becoming a good dictionary from its first edition to the eleventh one and from its being written by one author to its being prepared by a working group. Compared to the dictionaries with the same name and category, The Turkish Dictionary of the Turkish Language Association has significant privileges and advantages in terms of its preparation by the Board; the presence of a wide use of the network; covering the content of the oral language, written language and science language; being open to critical assessment and having information-based scientific value. However, in such a dictionary prepared based on macro verbal mastery, conceptualization competence and identification ability and comprising thousands of words, there are some orthographic contradictions, various kinds of editing mistakes which give rise to contradiction and hesitation. Besides the compliance to the orthographic rules, a good dictionary should have definition sentences that are grammatically correct, consistent in terms of information, logical in terms of the basic principles of thinking, open and comprehensible and these sentences should be formed so as to provide the harmony of 'word by word and language by subject'. In this vein, in the name of making a good dictionary, it is necessary to reexamine the inconsistent, indecisive, indefinite and ambiguous head words constructed with definition and explanation sentences and to reevaluate the head sentences in terms of fluent and eloquent sentences. In this respect, in the context of lexicography, all national and international dictionaries should be reevaluated by starting with the sentence combination mistakes (mevsul) in the context of our topic with the Turkish Dictionary of Turkish Language Association, wording and semantic disagreement (ta'kid), sentence order mistakes (takdîm-tehîr), harmonization flaw (fesâd-ı te'lîf), not understanding the content (kiyasa muhalefet) to using words and expressions which cause ambiguity (garabet) and hence, the sentences should be saved from possible mistakes. It is a fact that when the Turkish Dictionary of Turkish Language Association has a possible repair and reconstruction with respect to fluent and eloquent sentences, it will be saved from mistakes and flaws of ambiguity deriving from accidental carelessness and it will be very close to a perfect dictionary.

Keywords: Turkish dictionary, per-item word, definition, fluent and eloquent sentences.

KIRIM TATAR TÜRKÇESİ - TÜRKİYE TÜRKÇESİ ELEKTRONİK SÖZLÜĞÜ MADDE BAŞI VE MADDE İÇİ EŞLEŞMESİ

Kırım Tatar Türkçesi üç ağza sahip bir lehçe özelliği göstermektedir. Çöl (Kuzey), Orta Yolak (Edebî) ve Yalı Boyu ağızlarından meydana gelen bu lehçeye ait kapsamlı bir elektronik sözlük mevcut değildir. Söz konusu eksiklik bu çalışmanın temellenmesini sağlamıştır. Ağızlara ait basılı eserlerin elektronik ortamda derlenmesiyle tespit edilen söz varlığı aracılığıyla Kırım Tatar Türkçesinin ağız sözlüğünün meydana getirilmesi amaçlanmıştır.

Kırım Tatar Türkçesi - Türkiye Türkçesi elektronik sözlük denemesinde tarama yapılan kaynaklardaki örnek cümlelerin yüklemeleri incelenerek fiiller elde edilmiştir. Tespit edilen fiillerden oluşan fiil listesinin madde başı ve madde içlerinin ortaya konması amacıyla çalışma dâhilinde Kırım Tatar Türkçesinin farklı ağızlarından gelen fiillerin bilgisayar ortamında eşleşmesi beklenmektedir. Madde başı seçiminde Orta Yolak Ağızı (Edebî Ağız) esas alınarak fiiller listelenmiştir. Madde başı karşılığında madde içi Çöl Ağızı'nda gösterilmiştir. Madde yazımında Latin dışında Kiril alfabesi, hecelemesi, Uluslararası Fonetik Alfabe(IPA)'de okunuşu ve anlamıyla birlikte basılı kaynaktan örnek kullanımına yer verilmiştir. Madde içi seçimi madde başına dönüştürülerek, iki yönlü madde başı incelemesi yapılmıştır.

Bu çalışma elektronik sözlüğün iki ağzı olan Orta Yolak ve Çöl Ağızı(Kuzey) üzerinde eşleştirme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Orta Yolak Ağızı için Kırım, Çöl Ağızı için Romanya'da basılı çocuk edebiyatı eserleri seçilerek kullanılmıştır. Yeterli temsili sağlamak için karşılıklı olarak aynı türde eserler ele alınmıştır. Eşleştirme, elektronik program üzerinden bilgisayarlı dil işlenmesiyle taranarak tespit edilmiştir.

Sözcükler; leksikbirim, morfolojik benzerlik ve metinlerde karşılaşma sıklığı analizi üzerinden seçilerek sözcük eşleştirilmeleri denenmiştir. Öncelikle fonetik ve morfolojik olarak ağızlar arasında denklikler aranmıştır. Ses değişimleri, bölgelerdeki Latin alfabelerinin yazım farklılıkları ve morfolojik değişim özellikleri dikkate alınarak fonetik ve morfolojik denklikler oluşturulmuştur. Saptanan denklikler ile uyuşan leksikbirim birincil olarak eşleştirilmiştir. Dizilimi benzeşmeyen leksikbirimlerle frekans üzerinden ihtimal seçilimiyle değerlendirilmiştir. Bu eşleştirme kullanılarak madde düzeni modeli oluşturulmuştur.

Kırım Tatar Türkçesi elektronik sözlüğü prototipi ağızlar için incelenen kaynaklara göre yüklemde yer alan fiiller kullanılarak, madde başı ve madde içi birimleri oluşturulup madde düzeni yapılandırılmıştır. Bu yapılanma örneği diğer sözcük türleri için de madde düzeni modelini teşkil edecektir.

Anahtar Sözcükler: Kırım Tatar Türkçesi, Sözlükbilimi, Madde Düzeni, Doğal Dil İşleme, Ağızlar Arası Eşleme.

MAIN ENTRY AND SUB-ENTRY MATCHUP IN THE ELECTRONIC DICTIONARY FOR CRIMEAN TATAR TURKISH - TURKEY TURKISH

Crimean Tatar Turkish is showing a dialectal feature which has three sub-dialects. There isn't any comprehensive electronic dictionary belonging to this dialect which has been occurred from the sub-dialects of Çöl (North), Orta Yolak (Literary) and Yalıboyu. The given deficiency has provided to base this study. Through the vocabulary which has been fixed by gathering together the published work of arts of this sub-dialects in an electronic media, it has been aimed to create the sub-dialectal dictionary of Crimean Tatar Turkish.

During the test of the electronic dictionary for Crimean Tatar Turkish - Turkey Turkish, verbs have been obtained by reviewing the predicates of the sample sentences from the scanned sources. For the aim to set forth the main entry and the sub-entry of the verb list occurred from the fixed verbs, an electronic media matchup of the verbs of the Crimean Tatar Turkish which are coming from different sub-dialects is expected during this study. For the selection of main entry, the verbs have been listed by taking Orta Yolak Sub-Dialect (Literary Sub-Dialect) as a base. As the matchup of the main entry, the sub-entry has been indicated in Çöl Sub-Dialect. In the typing of the entry word, apart the Latin, together with the sample usage from the printed sources, Cyrillic alphabet, the spelling, the reading in International Phonetic Alphabet (IPA) and the meaning has been included. By converting the sub-entry selection to the main entry, bilateral main entry review has been performed.

This study has been practiced through matching the two sub-dialects of the electronic dictionary such Orta Yolak and Çöl Sub-Dialect (North). For Orta Yolak Sub-Dialect the children's literature arts published in Crimea, and for Çöl Sub-Dialect (North) the children's literature arts published in Romania have been extracted. The matchup is fixed by scanning with computerized language processing through the electronic software.

The words have been selected through analyzing the lexical unit, morphological similarity and encountering frequency in the texts and after, the words matchup have been proved. Principally, the phonetic and morphologic equations between the sub-dialects have been enquired. Phonetic and morphological equations have been formed by considering the phonetic changes, typing differences of the Latin alphabets in the region and the morphological change features. The lexical unit which is corresponding with the determined equations have been matched up as basically. The lexical units of which the phrases are not corresponding have been evaluated with a probability selection through the frequency. By using this matching, the entry layout model has been formed.

In the prototype of Crimean Tatar Turkish electronic dictionary, main entry and sub-entry units have been formed and entry layout has been configured by

using the verbs placed in the predicate as per the sources which have been reviewed for the sub-dialects. This configuration sample will also be an entry layout model for the other word types.

Keywords: Crimean Tatar Turkish, Lexicography, Entry Layout, Natural Language Processing, Matching Between Sub-Dialects.

TÜRKÇE-SIRPÇA SÖZLÜK: ORİJİNALİ VE İNTİHALI

Sözlük çalışması bir dilin sözcük varlığının tespiti, düzenlenmesi, derlenmesi ve tanımlanması işidir. İki dilli sözlük hazırlanması hazırlayanın geniş bilgisine, tercümanlık tecrübesine, uzun yıllık sözcük tarama işine, dürüstlük prensibine dayanan fedakârlık ve sabır isteyen titiz bir çalışmadır. Böyle olduğu için büyük genel amaçlı dil sözlükleri (LGP - Language for General Purpose) daima birkaç leksikograf ya da dil uzmanı tarafından hazırlanır. Diğer yandan bir konuda uzmanlaşmış olan bir bilim adamı ya da leksikograf LSP (Language for Specific Purposes) yani özel amaçlı dil sözlüğü denilen sözlüğü tek başına da hazırlayabilir. Böylece hayatlarını mesleklerine adanmış birçok bilim adamının hazırladığı hukuk, jeoloji, argo, spor, gramer v.s. terimleri sözlükleri yığılanmaktadır.

Bilgisayar öncesi dönemde hazırlanan sözlükler (ki Türkçe-Sırpça Sözlük bunlardandır), sözcük dağılımı konuşma ve yazı dilinden örnekler alınarak sözcüğün yabancı dildeki bütün farklı anlamları tespit edilip fişlere yazıldıktan sonra sözlük daktilo edebiliyordu. Birkaç hata yapılırsa yüzlerce sayfa binbir zorlukla tekrardan daktilo ediliyor düzeltmeler yapılıyordu. Bu yüzden her leksikograf, bir defa hazırladığı sözlüğüne zamanla duyduğu yeni sözcükleri veya sözcüklerin yeni anlamlarını sayfa kenarlarına yazarak kafasındaki kitabın ikinci baskısı için devamlı hazırlanmaktaydı. Ama kitaplar djitalize haline getirilmeye başlandıktan sonra hazır bir sözlüğe teknik hataları bilgisayardan düzeltilerek, çok anlamı olan sözcüklerin anlamları gafletle silinerek ve bir tek yeni sözcük ya da anlam ilave edilmeden bile değerli bir eser farklı isim veya isimlerle basılmaya başlandı. Bu teknolojik nimetlerden faydalanılarak Sırbistan'da Belgrad Filoloji Fakültesinde on senelik proje olarak hazırlanan ve Türk Dil Kurumu tarafından 1997 yılında basılan ilk büyük Türkçe – Sırpça Sözlük'un ikinci baskısının onu hazırlayan üç kişinin isimleriyle değil müteveffa bir yazarın kızının ismiyle yapılması çağdaş leksikolojide örneği görülmemiş bir hırsızlıktır.

Bu çalışmadaki amacımız ilk Türkçe-Sırpça Sözlüğü hazırlayan birisi olarak bu çalışmamızda örnekler vererek Türk Dil Kurumunun yayınladığı Yeni Türkçe-Sırpça Sözlüğünün aslında özgün bir eser olmadığını yani bir intihal eser olduğunu bilim dünyasına göstermektir.

Anahtar kelimeler: Türkçe-Sırpça Sözlük, Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük, Türk Dil Kurumu, sözlükçülük, intihal.

TURKISH-SERBIAN DICTIONARY: THE ORIGINAL AND ITS PLAGIARISM

Compiling a dictionary is comprised of determining the vocabulary of a language, compiling, arranging and defining the words. Preparation of bilingual dictionaries is an endeavor and task that requires very careful and meticulous work

which necessitates very patient study based on broad knowledge, interpreting experience, long hours of compiling and researching of lexical material that is based on the principles of honesty and decency. Because it is such a great effort, LGP (Language for General Purpose) dictionaries are always compiled by several lexicographers or language experts. On the other hand, a scientist or a lexicographer who is specialized in a specific subject may prepare, single-handedly, a so called LSP (Language for Specific Purposes) language dictionary. Thus, many scientists have devoted their professional lives to preparing and publishing dictionaries of law, geology, slang, sports, grammar and other dictionaries.

Dictionaries prepared prior to the computer age (as the Turkish-Serbian Dictionary) were compiled in the following manner: in order to obtain lexical material one would first find appropriate examples in spoken and written language, then all the correct meanings would be determined and after having entered all the material on fiche, then it was possible to type out the dictionary on a typewriter. If only a few mistakes were to be made hundreds of pages had to be re-typed again after making the corrections, which is an extremely difficult and painstaking task.

This is the reason why every lexicographer who has ever compiled a dictionary would write on the edge of the pages new words or new meanings that they have heard, so as to be ready to add them in the second edition of the dictionary eventually to be published. However, when computerization and digitalization were introduced in book publishing it then became easier to make changes and technical corrections to the existing dictionaries on the computer, but also due to ignorance, certain meanings and connotations of some entries were also erased so that there started appearing new dictionaries, which in fact were old ones, but without containing any new words and new meanings, and were published as such, under some other name or names. In that way, someone had obviously made use of this technological benefit, for the Turkish-Serbian Dictionary which has been prepared as a result of a ten year project by three lexicographers (finished in 1988) at the Faculty of Philology, Belgrade University, in Serbia and published by the Turkish Language Society in Ankara in 1997. Thus, the Second edition of the dictionary was published not with the names of the first three authors, but it carried the name of one of the deceased author's daughter, which represents an unheard of example of scientific theft in contemporary lexicography.

As one of the lexicographers who compiled the first Turkish-Serbian Dictionary, our aim is to show to the science world, by means of concrete examples, that the New Turkish-Serbian Dictionary published by the Turkish Language Society (Türk Dil Kurumu) is actually not an original work but plagiarism.

Keywords: Turkish - Serbian Dictionary, New Turkish - Serbian Dictionary, Turkish Language Society, lexicography, plagiarism.

MANZÛM SÖZLÜKLERİN VE ŞERHLERİNİN DİL ÖĞRENİMİNE KATKISI

Tarih boyunca farklı milletler çeşitli gerekçelerle birbirlerinin dillerini öğrenmişlerdir ve çoğu bugüne ulaşmamış olsa da konuyla ilgili farklı eserler yazılmıştır. Yine bu ilişkiler çerçevesinde kültür ve kelime alış verişleri olmuştur. Doğal olarak girilen ilişkide güçlü olan milletin ve hâkim kültürün etkisi daha baskın olmuştur; fakat hâkim kültürün de diğerinden hiçbir şey almadığını söylemek mantıklı değildir. Geçmişten bugüne kadar gelen insanlığın ortak kültürü bu karşılıklı alış verişlerle şekillenmiştir. Sözlükler de bu kültür alış verişinin en önemli parçalarından birisidir.

Türklerde, doğu dünyası doğrultusunda gelişmiş eski bir sözlükçülük geleneği vardır. Bunun elimizdeki en eski kanıtı XI. yüzyılda Kâşgarlı Mahmut'un Arapça olarak yazdığı, aynı zamanda Türkçenin sözvarlığını, biçimbilgisini ve Türklük dünyasını tanıtan Divanü Lügati't-Türk'tür. Özellikle Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe sözlüklerle bu gelenek XIX. yüzyıl sonlarına kadar gelmiş, günümüzde bu konuda birçok eser yayınlanmıştır. Çalışmamızda bahsedeceğimiz manzûm sözlükler ve manzûm sözlük şerhleri de bu kadim sözlükçülük geleneğinin yapı taşlarındandır.

Manzûm sözlükler ve manzûm sözlük şerhleri, Osmanlı döneminde bugünkü ilköğretim seviyesine denk gelen çocukların Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarını öğrenebilmeleri için kaleme alınmış eserlerdir. Bunlardan beklenen faydalar arasında çocukların aruz bilgisini pekiştirmeleri de bulunmaktadır. Bu yönüyle bu eserler, araştırılıp incelenmesi gereken kıymetli eserlerdir.

İki farklı dille yazılan sözlükler, bir dildeki kelimelerin başka bir dildeki karşılıklarıyla verildiği eserlerdir. Yabancılara dil öğretmenin günümüzde çok daha yaygın bir hale gelmesiyle birlikte bu iki dilli sözlüklerin yazılma sebeplerinden birisinin de yabancıların farklı bir dili öğrenmelerini kolaylaştırmak olduğu anlaşılmaktadır. Biz bu tebliğ çerçevesinde, öncelikle manzûm sözlükler ve manzûm sözlük şerhleri ile ilgili, genel hatlarıyla bilgi verdikten sonra bu sözlüklerin ve şerhlerin küçük yaşta çocuklara dili veya dilleri öğretmeleri için hangi yöntemleri ve nasıl bir üslup kullandığını ele alacağız. Bu yönüyle bu eserlerin dil öğrenimine katkılarını tespit edip okuyucuya sunacağız.

Anahtar Kelimeler: Sözlükçülük geleneği, manzûm sözlük, manzûm sözlük şerhleri, yöntem ve üslup, dil öğrenimi.

CONTRIBUTION OF VERSE DICTIONARIES AND COMMENTARY TO LANGUAGE LEARNING

Various nation has learnt each others languages with different reasons throughout history and different work also most of which hasn't reach nowadays, has been written about this subject. Naturally, nations and dominant culture's impression, which is powerful, has been dominant in relations but saying dominant culture didn't understand anything from the others isn't rational. Common culture of humans that is coming from past to present has shaped with this equivalent transactions. Also dictionaries are important part of this culture transactions.

In Turks, there is old the tradition of lexicography which developed in the direction of east world. *Divanü Lügati't-Türk* which is written as Arabic by Kâşgarlı Mahmut in IX. century, also introduces Turkish word, Turkish vocabulary and morphology is the oldest evidence. Especially, with Arabic-Turkish, Persian-Turkish dictionaries, this tradition has come by the end of XIX. century most of works has published in this sujet nowadays. Verse dictionaries and verse dictionary exegeuis which we will mention in our study is also building blocks of this ancients tradition lexicography.

Verse dictionaries and commentary of verse dictionary are literary items which equals to modern primary education level students that were written to provide oppotunity for children's learning Turkish and Persian meanings of the words. Among expected benefits of those which is found also consolidate prosody knowledge of children. With this aspect, this works are valuable artifacts for exploring and examining.

Written with two different language dictionaries which are works that given equivalent of words in a language. It is understood that to make teaching of a different language easy among foreing people is also a reason since more common used nowadays. Firstly, we will discuss about verse dictionaries and commentary of verse dictionary, in general terms of it after giving information about this dictionaries and commentary in little age children teaching language or languages of which method and how wording is used in this study. In that, making from contribution to language learning of this works which we will offer to reader.

Keywords: The tradition of lexicography, verse dictionary, commentary of verse dictionary, method and wording, language learning.

BİR MODERN SÖZLÜK ÖRNEĞİ: TAKMA İSİMLER SÖZLÜĞÜ

Türk edebiyatında modern sözlük ihtiyacını bilinçli bir şekilde ilk defa dile getiren aydınlardan biri Namık Kemal olmuştur. Gazete ve dergicilik faaliyetlerinin toplumdaki yeri ve önemi arttıkça yeni yaklaşım ve kavramlara ihtiyaç duyulmuştur. Bazen kişisel tercihler bazen zorunluluklar, gazetelerde, dergilerde, hatta kitaplarda eski mahlas anlayışının devamı olarak düşünülebilecek takma isim kullanımını ortaya çıkarmış ve zamanla yaygınlaştırmıştır. Takma isim kullanımının yaygınlaşması modern edebiyat araştırmalarında takma isim tespiti yapmayı edebî çalışmaların zorunlu öncüllerinden biri haline getirmiştir. Bu bildiride, modern edebiyat araştırmalarında takma isimlerin yeri, bu isimlerin belli bir sözlükle tespitinin önemi üzerinde durulacak ve konu değişik yönleriyle tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modern Edebiyat, Sözlük, Takma İsim, Takma İsimler Sözlüğü.

AS AN EXAMPLE OF MODERN DICTIONARY: THE DICTIONARY OF PSEUDONYMS

Namık Kemal is one of the intellectual who mentions about the necessity of modern dictionary firstly and consciously in the Turkish literature. It emerges new notions and requirements when activities of journalism and magazine publishing are regarded as in significance position. The use of pseudonym may be seen as a continuation of mahlas (old-fashioned) which is used in the past period in the newspapers, journals and books due to individual choices or necessities. It's one of the inevitable premises to research pseudonym in the studies of modern Turkish literature because of extensity. In this assertion, it's going to be discussed the place of pseudonyms and the importance of determination as an apparent dictionary.

Keywords: Modern Literature, Dictionary, Pseudonym, Dictionary of Pseudonyms.

SÖZLÜKBİRİM OLARAK ARAPÇA TENVİN Lİ SÖZLER: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Arapçada, tenvin biçimbilgisinden (sarftan) sözdizimine (nahve) kadar bütün bir dilbilgisini kaplayan bir konudur ve bir biçimbirim olarak tenvin Arapçada bilgi yapısının en önemli işaretleyicilerinden biridir. Osmanlı Türkçesine yönelik çalışmalarda verilen bilgilerle tenvin konusunun tüm kullanım ve işlev özellikleriyle kavranması olanaksızdır. Ancak bu bildiride, bu gibi betimleme sorunları bir kenara bırakılarak konu sözlükbilimsel düzeyde ele alınmıştır. Buna göre, tenvinli sözlerin ne kadarının, Türkiye’de en çok kullanılan ve böylelikle de en kitlesel olma özelliği kazanmış bulunan F. Devellioğlu’nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*’inden *Türkçe Sözlük 2011*’e taşındığı, nasıl taşındığı, sözlükbirimlerin yazımı ve sınırlandırılması konusunda nasıl tercihlerde bulunulduğu ve bu uygulamalarda ne gibi tutarsızlıklar olduğu konularındaki gözlemler sıralanmış ve bunlarla ilgili birtakım çözümler önerilmiştir. Arapçada bilgi yapısının en önemli işaretleyicilerinden biri olan tenvin, Osmanlı Türkçesinde ve bunun devamı olan Türkiye Türkçesinde yalnızca tür değiştirici bir sonek görünümündedir. Tür değiştiricilik özelliği, Türkçedeki +ki, +nc° vb. eklerini alan sözcükler kümesi gibi, tenvinli sözcükler kümesini de ucu açık bir hale getirmekte, anlık ve kişisel üretimleri mümkün kılmaktadır. Bu da tenvinli sözcüklerin sözlükbirim olarak değerlendirilmeleri konusunda güçlükler yaratmaktadır. Bu çalışma söz konusu güçlükler dikkat çekmek ve bu güçlüklerle ilgili çözüm önerileri sunmak amacıyla taşımaktadır. Çalışmanın veri tabanı *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*’teki (659 adet) ve *Türkçe Sözlük 2011*’deki (168 adet) tek sözcüklük tenvinli sözlükbirimden oluşmaktadır.

Anahtar sözcükler: sözlükbilim, sözlükbirim, sözvarlığı, tenvin, Arapça-Türkçe ilişkileri.

LEXICOLOGICLY WORDS WITH TENVİN IN ARABIC: PROBLEMS AND SOLUTIONS

The tenvin in Arabic is a topic that covers the whole grammar from morphology to syntax and this morpheme is one of the most important encoders of information structure in Arabic. The topic of tenvin with its all features of usage and function is impossible to comprehend considering the information provided in studies in Ottoman Turkish. But in this paper, these kinds of descriptive issues were left aside and the topic was discussed merely at syntactic level. Therefore, observations about words with tenvin, which are very frequently used in an aggregate have been arrayed by considering how much and how frequently they have been represented in and transferred to *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* by F. Devellioğlu and what kinds of preferences have been made about the orthography and what kinds of inconsistencies have been found and some solutions

based on these observations have been made. The tenvin which is one of the most important encoders of information structure in Arabic seems to be only a suffix, a word class changing issue in Ottoman Turkish and Turkey Turkish. The feature of changing word class turns the group of words with tenvin to an open cluster like *+ki*, *+nc°* etc. in Turkish and it makes possible the prompt and idiosyncratic productions. And this issue creates certain difficulties about evaluation of the words with tenvin as a lexeme. In this paper, we aim to draw attention to the challenges and offer some solutions to these challenges. The data base of the study consists of single-word with tenvin 659 pieces in *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* and 168 pieces in *Türkçe Sözlük 2011*.

Keywords: lexicography, lexeme, vocabulary, tenvin, Arabic-Turkish relations.

Murat DEMİRKAN (Prof. Dr.) Marmara Üniversitesi

Mustafa BÜKER (Arş. Gör.) Marmara Üniversitesi

Naci Serhat BAŞKAN (Yüksek lisans öğrencisi) Marmara Üniversitesi

EŞDİZİM SÖZLÜKLERİ VE KELİME EDİNİM SORUNSALI

Türkçede henüz terminoloji birliği sağlanamadığı için kombinezon, kolokasyon sözcükleriyle de anılan “eşdizim” konusunda yapılan dilbilimsel tartışmalarda bu kavramı tanımlanın netemeli bir zemine dayandığı vurgulanmaktadır.

Dilbilimci Willams mizahi bir şekilde “eşdizim”leri dilbilimin bir türlü somut bir şekilde görülemeyen hayalet “L’Arlésienne”i olarak tanımlar. Ne tuhaftır ki tam tersine dilbilimcilerin tanımlamada zorlandıkları bu kavramları sözlük bilimciler cesur bir şekilde sahip çıkıyor, dizimini yapıyor ve sözlük hazırlamayı bile başarıyor. Dil edinimi sırasında karşılaşılan sözcük dağarcığını geliştirme sorunsalı bu konudaki araştırmalara güdüleyici etmen ve ilham kaynağı olmuştur. Cowie’ye göre bu kavramları detaylı şekilde tek dilli sözlüklerde irdeleyen en önemli otoritelerden birisi Moon’dur. Önce İngilizce için yapılan bu sözlük çalışmaları daha sonra Fransızca, Almanca, İspanyolca gibi diğer dillere de uygulanmıştır. Kısa süre içinde, bu konudaki küçük çalışmalar büyük çaptaki araştırmalara ve sözlük projelerine dönüşmüştür. Oxford Collocations Dictionary for Students of English bu konudaki en önemli örnek çalışmalardan birisidir. Fransızca alanında Robert yayınevi de önemli bir kombinezon sözlük projesi gerçekleştirmiştir. Bu konudaki tek dilli çalışmaları daha sonra çift dilli sözlük çalışmalarına yapılan uygulamalar izlemiştir. Bu tür sözlükler özellikle yabancı dil eğitiminde sözcük yetisini geliştirme konusunda önemli işlevleri yerine getireceği muhakkaktır. Eşdizime dayalı olarak düzenlenen bu tür didaktik sözlükler içeriği doğrultusunda bir kelimenin nasıl bir bağlamda ve hangi bağlaç, edat, zarf, sıfat, fiil, isim gibi yapılar ile uyumlu bir halde kullanabileceğini okuyucuya/öğrenciye sunmaktadır. Ayrıca eşdizim sözlükleri gereksiz sözcük tekrarlarından kaçınıp anlatımı daha akıcı ve zengin kılabilen eş anlamlı kelimeleri bulmayı da sağlıyor. Eşdizimsel sözlük anlayışına göre her sözcüğü bağlamsal olarak yapılandıran bir kombinezonu vardır. Madde başında verilen kelimeye dair anlam bilimsel ve semantik bilgiler vererek dil edinimini anlamlı ve işlevsel hale getirmek gerekir. Bu çalışmamızda, Robert yayınevinin kombinezon sözlüğünü incelenecektir. Ele alınacak sorular şunlardır: “Bu eser eşdizim kavramını nasıl yorumlamaktadır? Hangi tür bir kombinezon modeli önermektedir? Bu konuda örnek teşkil edebilecek genelgeçer sistematik bir prototip model geliştirebilmiş midir? Çalışmanın son aşamasında ise, öğrencilerle yapılan anket çalışmalarından hareketle, bu tür sözlüklerin kullanımının kelime beceresinin ve kelime dağarcığının arttırılmasında nasıl bir katkı sağlayabileceği de analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sözlükbilim, eşdizim, sözcük, Fransızca, dil edinimi.

THE ISSUE OF COLLOCATION DICTIONARIES AND VOCABULARY ACQUISITION

Due to a lack of a mutually agreed terminology in Turkish, linguistic discussions on the term “eşdizim” (collocation), also referred to as “kombinezon” or “kollokasyon” indicate the challenge in the definition of the term.

Linguist Willams (2003) humorously define “collocation”s as ghost “L’Arlésienne”s of linguistics, which can never be concretely observed. While linguists struggle to define this term, lexicographers courageously adopt it, collocate it and even succeed in creating a dictionary. The issue of increasing vocabulary knowledge during language acquisition has been a source of motivation and inspiration for research on this topic. According to Cowie, Moon is one of the most important authorities in the field who has investigated these concepts in detail in monolingual dictionaries. Dictionary studies first conducted for English were then carried out for other languages like French, German and Spanish. In a short period of time, small-scale studies on the concept became bigger research and dictionary projects. Oxford Collocations Dictionary for Students of English is one of the most important examples of such work. In French, Robert publishing house conducted an important collocation dictionary project. Studies of bilingual dictionaries followed these monolingual projects. Doubtlessly, such dictionaries will perform important functions in the development of vocabulary in foreign language education. Such didactic dictionaries arranged based on collocation present the reader/learner a context in which a word can be used as well as the conjunctions, prepositions, adverbs, adjectives, verbs and nouns that can be used congruently with the word. Moreover, collocation dictionaries provide synonyms which could enrich learners’ discourse and make it more fluent by helping them avoid repetition of unnecessary words. According to the understanding put forward by collocation dictionaries, there is a certain combination that contextually structures each word. It is crucial to make language acquisition a meaningful and functional process by providing semantic information of each main entry. In this study, we will examine the collocation dictionary by Robert publishing house. We will address the following questions: “How does this work interpret the concept of collocation? What kind of combination model does it propose? Does the work develop an exemplary universal systematic prototype model?” Based on questionnaires conducted with students, this study will then analyse the ways in which the use of such dictionaries can contribute to the improvement of vocabulary skills and vocabulary knowledge.

Keywords: lexicography, collocation, word, French, language acquisition.

Murat DEMİRKAN (Prof. Dr.) Marmara Üniversitesi

Naci Serhat BAŞKAN (Yüksek lisans öğrencisi) Marmara Üniversitesi

Dilber ZEYTİNKAYA (Arş. Gör.) Marmara Üniversitesi

EĞİTİM TEKNOLOJİSİNDE YENİ TERMİNOLOJİ GELİŞTİRME VE TUTARLILIK SORUNSALI

Son çeyrek yüzyılda, eğitim teknolojisine yönelik terminolojiler, önce İngilizce oluşturulmuş daha sonra ise diğer dillere uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu uyarlama süreci, ülkelere göre farklılıklar arz etmektedir. Fransızcayla ilgili yeni terminoloji politikası yürütmekte oldukça etkili olan Québec eyaletinde olduğu gibi Fransa'da dahi uygulamalar değişiklik göstermektedir. Fransa'ya nazaran Kanada'nın bu eyaleti, aktif terminoloji üretme politikası ile yeni terminolojilerin yerleşmesinde ve kabul görmesinde oldukça etkili olmuştur.

Yeni terminoloji üretme sırasında genelde iki ana temayül hâkim olmuştur. Bazı diller, doğrudan İngilizce kelimeleri ödünç almakla yetinmişlerdir. Bu kolay yolu tercih etmelerinin sebebi, zamanında ihtiyaç duyulan terimleri üretememeleri veya milli dil politikalarında bu konuya fazla önem vermemeleridir. Yeni terimlere karşılık bulmada ciddi bir dil politikası izleyen Fransa ve Québec gibi ülkeler ise farklı yöntemlerle yeni terminoloji üretme yolunu benimsemişlerdir. Bu bağlamda yeni terminoloji üretecek komiteler, komisyonlar kurmuşlar ve dil kurumları ile akademilerini bu konuda görevlendirmişlerdir.

Bu çalışmada Kanada'nın Québec bölgesinde ve Fransa'da terminoloji üreten kurumların hangi yöntemlerle yeni terminoloji geliştirdiklerinden söz edilecektir. Ülkemizde bu kurumların muadillerinin mevcut olup olmadığı araştırılacak, mevcut ise bu kurumların terminoloji üretme politikaları, Fransa'daki ve Québec eyaletindekilerle karşılaştırılacaktır. Bilişim teknolojilerinin bir dalı olan eğitim teknolojilerine ait terminolojilerle çalışmamız sınırlı tutulacaktır. Özellikle eğitim teknolojilerini ilgilendiren bazı terminolojilerin Türkçeye kazandırılması konusunda izlenen yöntemler irdelenecektir.

Üzerinde durulacak başlıca sorular şunlardır: Türkçe hangi terimleri doğrudan İngilizceden, hangi terimleri diğer dillerden almıştır? Niçin bu tercihi yapmak zorunda kalmıştır? Çeviri yöntemiyle dilimize kazandırılmak istenen yeni terminolojilerde ne derece başarılı olunmuştur? Alana yönelik yaratılan bazı yapay terminolojiler, kullanıcı kitlesi tarafından niçin kabul görmemiştir? Bilgisayar sözcüğü niçin eski önemini yitirerek tahtını multimedia sözcüğüne bırakmak durumunda kalmıştır? Teknoloji sözcüğü hala dinamizmini korumak ve devamlılığını sağlamak için direnmesine rağmen, bu alandaki olağanüstü gelişmeler karşısında ne zamana kadar yeni kalma özelliğini sürdürebilecektir?

Anahtar Kelimeler: Sözlükbilim, eğitim teknolojisi, terminoloji politikası, Quebec.

NEW TERMINOLOGY DEVELOPMENT AND THE PROBLEMATIC COHERENCE IN EDUCATIONAL TECHNOLOGY

In the last quarter century, the terminology for the educational technology has been created for English language and then it has been tried to be adapted to other languages. This adaptation process differs by the countries.

It is quite effective in order to carry out the new policy with French language as it is in the province of Quebec, even the applications about this subject vary in France.

When compared to France, the province of Quebec of Canada has been quite effective in the adoption of new terminology with active terminology creating policy and acceptance. During the production of new terminology, it has been dominated by two main tendencies in general. Some languages were content to borrow directly from the English words. This is an easy way to choose because of their inability to produce timely terms or in the national language policy that they needed to give more importance to this issue. Finding equivalence for a new term in the following serious language policy in countries like France and Quebec have adopted the way of producing the new terminology in different ways. In this context, the committee which will produce new terminology has been established and the language academies, commissions and agencies have been appointed for this purpose.

In this study, it will be discussed different ways in which France's and Québec's terminology-producing institutions. They developed a new terminology. In our country, to investigate their existing counterparts of these establishments, the terminology creating policy of these institutions will be compared with those in the province of Quebec and France. Our study will be limited with the educational technologies' terminology which are a branch of information technology. In particular, the methods followed in some of the terminology concerning the educational technology to bring in Turkish will be discussed.

Some of the questions we will take up are: What are the terms which have been taken directly from Turkish to English, which terms have been taken from other languages? How can we success to translation methods to acquire our language requested by the new terminology?

Why created some artificial terminology for the area was not accepted by the masses?

Why did the word "computer" lose his throne "multimedia" by cutting down to size?

Although the word "technology" has still resists to safeguard the dynamism and continuity, for how long it can maintain being defined as "new" against the magnificent advancements made every day in the field?

Keywords: lexicography, educative technology, terminology, terminology policy, Quebec.

KÂMÛS-I OSMÂNÎ'NİN OSMANLI DÖNEMİ TÜRK SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDEKİ YERİ

Türklük biliminin son derece büyük ve önemli eserler ortaya koyduğu en eski ve önemli çalışma alanlarından biri de sözlükçülüktür. Türk sözlükçülüğünün tarihi, ilk sözlük bilimcimiz olan Kâşgarlı Mahmud'un eşsiz eseri ve Türk dilinin ilk sözlüğü olan *Divanü Lügati't-Türk* ile başlatılmaktadır. Bundan sonra Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Anadolu ve Osmanlı sahasına ait pek çok iki dilli ve çok dilli sözlük hazırlanmıştır.

Türkiye Türkçesinin tarihî sözlükleri olan Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden biri de Mehmed Salâhî tarafından düzenlenen ve İstanbul'da 1313 yılında basılan *Kâmûs-ı Osmânî*'dir. Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça, Farsça ve Batı dillerinden Türkçeye geçmiş kelimeleri içeren ve iki dilli bir sözlük olan *Kâmûs-ı Osmânî*, kendisinden önceki bazı sözlüklerden farklı olarak özellikle kelimelerin Osmanlı Türkçesinde kazandıkları anlamları vermeye çalışmış ve her maddebaşı için bilhassa Osmanlı'nın tanınmış şair ve ediplerinden, edebî eserlerden ve farklı alanların kaynaklarından tanıklar getirmiştir. Bu husus sözlüğün önemli yönlerinden biridir. Bununla birlikte *Kâmûs-ı Osmânî*, dönemdeki Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca, Yunanca, Rumca, İngilizce vb. dillerden Türkçeye geçen yabancı söz varlığını içermesi bakımından Osmanlı döneminde düzenlenmiş en iyi ve en geniş yabancı kelimeler sözlüğüdür. Bu yönleriyle *Kâmûs-ı Osmânî*, Osmanlı dönemi sözlükleri arasında en temel başvuru kaynaklarından biri olmuştur.

Bu bildiride, Mehmed Salâhî'nin *Kâmûs-ı Osmânî* adlı sözlüğü, sözlükçülük çalışmaları ve ilkeleri açısından ele alınıp incelenmiştir. Sözlüğün makro-yapı (söz derleme, sözcük dizinin hacmi ve niteliği, materyali sözlüğe yerleştirme ilkeleri) ve mikro-yapı (madde başının yapısı, sözcük tanımlarının türü, sözcük hakkındaki farklı türden bilgilerin oranı, dilbilgisi örneklerinin türü vb.) özelliklerini göstermek için sözlükte uygulanan yöntem ve içeriği maddeler hâlinde verilerek işlenmeye çalışılmıştır. Böylece *Kâmûs-ı Osmânî*'nin Türk sözlükçülüğü içerisindeki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kâmûs-ı Osmânî*, sözlük, sözlükçülük, makro yapı, mikro yapı.

IMPORTANCE OF *KÂMÛS-I OSMÂNÎ* IN OTTOMAN PERIOD TURKISH LEXICOGRAPHY

Lexicography is one of the oldest and most important fields of study in Turcology which produced comprehensive and important works. The history of Turkish lexicography is started with our first lexicographer Kâşgarlı Mahmud's unique work, the first dictionary of the Turkish language *Divanü Lügati't-Türk*. Later, many bilingual and multilingual dictionaries on Karakhanid, Khwarezm, Kipczak, Anatolian and Ottoman fields have been prepared.

One of the Ottoman Turkish dictionaries which are Turkish historical dictionaries is *Kâmûs-ı Osmânî* edited by Mehmed Salâhî and published in Istanbul in 1313. Bilingual dictionary *Kâmûs-ı Osmânî*, including words that borrowed from languages used in Ottoman Turkish such as Arabic, Persian and western languages, unlike some of predecessor dictionaries, especially has given the meanings that words gained in Ottoman Turkish and for each entry examples have been given from recognized poets and litterateurs, literary works and sources from different fields. This issue is one of the important aspects of the dictionary. Besides, *Kâmûs-ı Osmânî* that was written in Ottoman period, is the best and most extensive dictionary of loan words in terms of including loan words in Turkish from Arabic, Persian, French, Italian, Greek, English etc. languages that were used in Ottoman Turkish. With these aspects, *Kâmûs-ı Osmânî* has been one of the main reference sources among Ottoman period dictionaries.

In this paper, Mehmed Salâhî's dictionary named *Kâmûs-ı Osmânî* has been examined in terms of lexicography studies and principles. The method applied in the dictionary and contents have been studied one by one to indicate the features of macro-structure (word compilation, volume and quality of word index, principles of placing words into dictionary) and micro-structure (structure of entry, type of word definitions, rate of different informations about the word, type of grammatical examples...). So *Kâmûs-ı Osmânî's* importance in the Turkish lexicography has been tried to be explained.

Keywords: *Kâmûs-ı Osmânî*, dictionary, lexicography, macro-structure, micro-structure.

TEMATİK SÖZLÜKLERİN KAPSAMI ve TEMA BELİRLEME ÖLÇÜTLERİ

Leksikoloji tarihinde köklü bir yere sahip olan tematik sözlükler, söz varlığı incelemelerinde dünya bilgisinin analiz edilebilmesi yönüyle önemli bir yere sahiptir.

Toplumsal ilişkilerin siyasî veya dinî yönlerden başladığı tarihî dönemlerden itibaren ‘öteki’nin dili ve buna bağlı olarak ‘dünya bilgisi’ merak konusu olmuş ve sözlük çalışmalarını teşvik eden bir güç olmuştur. Öteki ile ilişkilerin siyasî ve dinî düzleme taşınmasıyla ve bu çalışmaların daha fazla hız kazanmasıyla da yeni sözlükler meydana getirilmiştir. Gramerlik farklılıkların yapay kategoriler oldukları düşünülürse; geriye kalan söz varlığının bir dilin dünya ilişkisini gösteren temel ve somut materyaller olduğu da hiç kuşkusuz kabul edilecektir.

Tematik sözlükler, dünya-insan, insan-insan bağlamında olduğu kadar kavram-niyet bağlamında da dilin zenginliğini gösterirler. Dünyanın toplum tarafından nasıl algılanıp tasarlandığından başlayarak toplumsal ilişkilerin ne şekilde tasarlandığına kadar dilin ve toplumun zemini hakkında bir gösterge niteliğindedirler.

Tematik sözlükler açısından önemli bir sorun ise, bu sözlüklerin belli bir alan sözlükleri mi yoksa kavram alanı sözlükleri mi olduğudur. Bu açıdan da ‘‘tematik’ adlandırması yerine başka bir terim kullanılabilir mi?’ sorusunun yanı sıra tematik sözlüklerin alanı, kapsamı boyutu ve işlenişi de ele alınması gereken konular içerisindedir. Nitekim tarihi sözlüklerin bir kısmının (Memlûk sahası Kıpçak sözlükleri gibi) çeşitli sahalara ait olmasının yanında bazı tematik gruplandırmalara yer vermesi bu sözlüklerin günümüz sözlükçülüğünden farklı olarak menşee itibari ile çok daha eski olduğunu gösterecektir.

Biz de bu çalışma içerisinde tematik sözlüklerin yapısı ve kapsamı ile birlikte tematik sözlüklerin yazımında meydana gelen zorluklar ve problemleri ele alıp çözüm yollarını sunacağız. Bunun için daha önceden Tenişev, Musayev, Kiyıkbayev gibi çağdaş Türkologların tematik tasniflerinin de değerlendirmesi yapılmıştır ve bu değerlendirmenin sonucunda ana başlıklardaki ortak temalar belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye Türkçesi ve çağdaş lehçeler ile tarihi lehçelerdeki kimi tematik tasniflerle de mukayeseler yapılmıştır. Bu mukayeseler sonucunda tematik tasniflerdeki değişimler göz önüne alınmış ve söz varlığındaki tematik çeşitlenmeler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: tematik, sözlük, ölçüt, kavram, sözlük bilimi.

THE SCOPE OF THEMATIC DICTIONARIES AND THE STANDARDS OF DETERMINING THEME

Having a rooted place in the history of lexicology, thematic dictionaries have an important role with regard to analyse world information in vocabulary examination.

The language and accordingly the 'world information' of the 'other' have been issues of concern as from the historical periods in which political and religious social relations began. It has also been the power encouraging dictionary studies. New dictionaries were compiled upon the transmission of the relations with the 'other' to the political and religious platforms and acceleration of these studies. If it is thought that grammatical differences are artificial categories, it will be undoubtedly accepted that remained vocabulary is the basic and concrete material showing the world relation of a language.

Thematic dictionaries indicate the richness of language in terms of notion-intent as well as world-human and human-human. It has the characteristics of an indicator about the ground of language and society beginning from how the world is perceived and arranged by the society to in what way social relations are designed.

One important problem in terms of thematic dictionaries is whether they are the dictionaries of a specific field or a conceptual field. According to this point of view, in addition to the question of "Could another term be used instead of referring to 'thematic'?" the field, scope, dimension and process of thematic dictionaries are also among the issues that should be considered. In addition that some of historic dictionaries belong to different fields (such as Kipchak dictionaries in the field of Mamluq), they also include some thematic classifications. It indicates that the dictionaries are much older in terms of the basis as different from today's lexicography.

In this study, we will discuss the structure and scope of thematic dictionaries and offer some solutions to the difficulties and problems appearing while writing these dictionaries. Within this context, evaluation of thematic classifications of some modern Turcologists including Tanishev, Musaev and Keyekbaev was also done previously, as a result of this, common themes in main headings were determined. Moreover, comparisons were made with some thematic classifications in Turkey Turkish language, modern and historical dialects. As a consequence of these comparisons, changes in thematic classifications were taken into account and thematic diversifications in vocabulary were evaluated.

Keywords: thematical, dictionary, standard, concept, lexicography.

KAYBOLMA TEHLİKESİ ALTINDA OLAN DİLLER İÇİN SÖZLÜKBİLİMİNİN ÖNEMİ: ZAZACA ÖRNEĞİ

Sözlükler bir dilin dil hafızasını ortaya koyan eserlerdir. Yüzyıllar boyu sözlü bir şekilde aktarılan dil hafızası, sözlükler ile kayıt altına alınmakta ve bu sözlükler dilin kelime yapısını, özelliklerini göstermesi açısından incelemeye alınmaktadır. Zazaca, Türkiye’de en çok konuşulan üçüncü dil konumundadır; UNESCO’nun 2009 yılı ve sonrasında yayımladığı dil raporlarına göre ise yok olma tehlikesi altında olan dillerden biri olarak gösterilmektedir. Son yıllarda Zazaca’nın okullarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanması, üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim verilmesi, bu alandaki literatürün her geçen gün artması olumlu gelişmeler olmakla birlikte, Zazaca’nın kaybolma tehlikesi karşısında yeterli olmamaktadır. Zira Zazaca’nın dil hafızası her geçen gün kaybolmakta ve dilin toplum içerisindeki hüviyeti her geçen gün silikleşmektedir.

Zazaca’nın sözlük hafızasının araştırılması ve yazıya aktarılması yakın bir döneme dayanmaktadır. Bu alandaki çalışmalar, 1960 yılı sonrasını kapsayan son 50 yıl ile sınırlıdır. İlk dönemdeki çalışmalarda gazete ve dergilerin arka sayfalarının bir bölümü küçük bir sözlük olarak değerlendirilmiş, her sayıda alfabenin birkaç harfine dair kelimeler sıralanmıştır. Bazen de metinlerin hemen sonrasında, metinde geçen ve anlam bakımından zor anlaşılacağı düşünülen sözcüklerin de listesi verilebilmektedir. Zazaca yayımlanan ilk sözlük kitabı ise 1987 yılında yayımlanmıştır. Zazaca sözlük çalışmaları günümüzde de devam etmekte ve Zazaca’nın konuşulduğu farklı bölgelere ait sözlükler hazırlanmaktadır. Bu sözlüklerin hazırlanmasında çoğunlukla ortak bir form ve yazım bulunmamakta, her araştırmacı kendi bölgesindeki söyleyiş ve ses özellikleri ile bu kelimeleri yazıya aktarmaktadır.

Bu çalışmada yok olma tehlikesi altında olan Zazaca’ya dair ilk dönemden günümüze kadar yapılan sözlük çalışmaları ve derlemeleri hakkında bilgi verilecek, sözlükbiliminin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan diller için önemi irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dil, UNESCO, Sözlük, Sözlükbilim, Zazaca.

THE SIGNIFICANCE OF LEXICOLOGY FOR THE ENDANGERED LANGUAGES: THE SAMPLE OF ZAZAKI

Dictionaries exhibit the linguistic memory of languages. The linguistic memory transformed by the centuries is chained by dictionaries and these dictionaries are examined for understanding the structure of lexical items. Zazaki is the third most spoken language of Turkey. According to the language reports of UNESCO published in and after 2009, Zazaki is one of the many endangered languages of Turkey. Being taught at secondary schools as an elective course, being taught at the level of bachelor degree, the opening of post graduate and doctorate degrees had a very positive effect on the development of its litterateur but these do not suffice against the state of being an endangered language. Because the linguistic memory of Zazaki is getting lost day by day and the identity of the language is becoming indistinct.

The investigation of the lexical memory of Zazaki and putting it on paper has been possible in recent years. The studies in this field are restricted with the last 50 years. In the first period, back pages of newspapers and magazines were evaluated as glossaries and in each issue a few letters of the alphabet were presented as the part of lexicons. And sometimes the lexicons in the texts that were thought to be difficult were explained at the end of the text. The first dictionary prepared about Zazaki was published in 1987.

Lexical studies are prepared today as well and the dictionaries published reflect the different areas of the Zazaki spoken geography. There is not a common alphabet and spelling in the written form, each searcher write the lexicons according to their areal accent and spelling.

In this sudy, the lexical studies and compilations prepared up till now will be diagnosed and the significance of lexicology will be addressed.

Keywords: Language, UNESCO, Dictionary, Lexicology, Zazaki.

ÇOBANLIK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ DENEMESİ

Bu çalışmada mesleki sözlükçülüğü geliştirmek, bunu yaparken de kültürün çeşitli boyutlarındaki ihmal edilmiş zenginliklerini ortaya koymak amacıyla geleneksel halk kültürünün merkez kavram ve kurumlarından olan çobanlık mesleğinde kullanılan terim karakterli kelime ve kavramların belirlenmesi, derlenip toplanması hedef alınmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için iki farklı yöntem kullanılmıştır: Birincisi, betimsel taramaya dayanan doküman analizi, ikincisi ise durum çalışmasıdır. Betimsel taramanın dokümanlarını şu kaynaklar oluşturmaktadır: Derleme Sözlüğü, Tarama Sözlüğü, Türkiye’de çeşitli il ve ilçe ağzlarına dayalı olarak yapılan lisansüstü tez ve diğer çalışmaların sözlükleri, Türk lehçeleri sözlükleri. İkincisinde ise bu çalışmanın yazarlarından Çifci’nin yaklaşık yirmi iki yirmi üç yaşına kadar bilfiil icra ettiği ve daha sonraki uzun yıllarda da bizzat gözlemediği çobanlık yaşantılarından elde edilen terimlerden yararlanılmıştır. Gözlem alanı Afyonkarahisar ili, Emirdağ ilçesi Burunarkaç Köyü ve bu köye mücavir diğer köylerle sınırlıdır.

Çobanlık terimlerinin belirlenmesinde Hamza Zülfikar’ın Terim Yapma Yolları adlı çalışmasında belirtilen şu kriterlere uyulmuştur: Kelimenin sadece çobanlarla ilgili yaşantıya ait olması, çobanın herhangi bir durumunu ya da ona ait bir eşya ya da özelliği belirtmesi, sürü otlatma biçimini betimlemesi, sürü bakımı ile ilgili olması, çobanlık kültürünün herhangi bir ritüeline ait olması, hayvanların herhangi bir özelliğini belirtmesi. Çoban kavramı daraltılmamış; büyük baş ve küçükbaş bütün hayvanların çobanları ana konuya dâhil edilmiştir.

Günümüze kadar çobanlık terimlerinin sözlük bağlamında çalışılmamış olması bu çalışmanın özgün yönünü ortaya koymaktadır. Yapılan literatür taramalarında çobanlıkla ilgili terimlerin herhangi bir yolla toplu olarak kayıt altına alınmadığı görülmüştür.

Tespit edilen ya da yeni kayıt altına alınan çobanlık terimlerinden bazıları şunlardır: “*çona*: Çobanın yardımcısı (çoğunlukla daha genç olan çoban); *abla*: Sürü sahibinin hanımı (çobanın asıl bakıcısı, sorumlusu; *arkaçlamak*: Geceleyin sürüyü kuytu ve güvenli bir yerde yatırmak)

“Çoban” ve “çobanlık” kavramları, bütün toplumlar açısından tarihsellik yönü ön planda olan halk kültürüyle birlikte insanlık kültürünün de en önemli kavramlarındandır. Çobanlık, insanın tabiatla mücadelesinin kendi sosyal ve diğer kültür özellikleriyle kesiştiği çok yönlü bir değer olarak da karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda halk kültürü denildiğinde akla ilk gelen tarımcılık ve çobancılık kavramlarıdır. Türkler açısından baktığımızda çobanlık mesleğinin, çok yakın zamanlara kadar yerleşik bir kültür müessesesi halinde süregeldiğini görürüz. Gerek halk hikâyelerinde ve gerekse masallarda önemli bir motif olarak işlenmesi

çobanlığın Türk kültürü içerisindeki yerini sağlamlaştırmıştır. Türk kültür hayatının giderek yaygınlığı kaybolan bir alanındaki zengin kavram ve terimlerin kayıt altına alınması, mevcut kültür zenginliğine boyut kazandıracaktır.

Anahtar Sözcükler: Çobanlık, terim, sözlük, deneme.

A TENTATIVE DICTIONARY OF SHEPHERD TERMINOLOGY

In this present study, we aim to develop occupational lexicography and while doing so to determine, compile and collect concepts of sheepherding, a central institution of traditional folk richness, in order to reveal the neglected dimensions of folk culture. To this end, two methods have been employed: the first one is the document analysis method based on descriptive survey model while the latter is the case study. The sources for the descriptive survey model are *DerlemeSözlüğü*, *TaramaSözlüğü*, the glossaries of post-graduate theses on Turkish dialects and dictionaries of Turkic dialects. For the second, terms obtained from the experiences and observations of Mr. Çıfci, one of the authors of this study and carried out sheepherding until his early twenties, have been used. The observation area is limited to Burunarkaç village and its surroundings of Emirdağ of Afyonkarahisar province of Turkey.

We have used the following criteria that Hamza Zülfikar mentioned in his book *TerimYapmaYolları* to determine the sheepherding terminology: the words belong to only shepherds' lives, they show a situation, an object or a feature of the shepherd, they describe the way he grazes the herd, they are about how he cares the herd, they belong to a ritual of sheepherding, they show a feature of the animals. The concept of shepherd has not been narrowed but all shepherds regardless of they raise sheep, goats or cattle have been included.

That no lexicographic studies have been carried out so far on shepherds and sheepherding shows the originality of this study. During the literature analysis, we have seen that terminology of sheepherding has not been recorded anywhere.

Some of the sheepherding terms determined and/or recorded are: *çona*: the assistant of the shepherd (most of the time the younger shepherd); *abla*: the wife of the herd's owner (the main person responsible for the shepherd); *arkaçla-*: to have the herd spend the night in a sheltered and safe place.

The concepts of "shepherd" and "sheepherding" are one of the most important concepts of human culture in terms of its historical sides. Sheepherding is a multidimensional value in which the struggle of man against the nature intersects with his social and other cultural characteristics. Besides, agriculture and sheepherding are the first concepts of folk culture that come to mind. Sheepherding among Turks is an established institution. It has been used in many folk stories and tales which has strengthened its situation. Recording the rich concepts and terms of a waning field of Turkish culture will contribute to the current richness of our culture.

Keywords: Sheepherding, Shepherd, Terminology, Dictionary, Tentative.

ORTAK TERİMLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI: SÖZLÜKBİLİM VE DERLEM DİLBİLİM

Özellikle 1980li yılların ortalarından sonra, artan bir biçimde, derlem araştırmaların sözlükbilim çalışmalarına önemli katkılar yapmaya başladığı görülmektedir (Krishnamurthy, 2006; Sinclair, 1987). Günümüzde sözlük hazırlama çalışmaları büyük ölçüde artık *derlem-temelli* (İng. corpus-based) ya da *derlem-çıkışlı* (İng. corpus-driven) çalışmalar olmuştur (Hank, 2012). Derlem dilbilim ile sözlükbilim ilişkilerinin son derece yoğun olması, etkileşiminin tarihsel dönemlerin tanımlanmasına kadar varmıştır (Kilgriff ve Tugwell, 1994).

Alanlararası etkileşimin doğal bir sonucu olarak, farklı düzlemlerdeki sözcükbilim çalışmalarındaki gelişmeleri de düşündüğümüzde, terimleşme sorunu yeni bir boyutta önümüze gelmektedir (Jakobson, 1983). Kimi zaman belli bir terimin hangi alanın (derlem dilbilim – sözlükbilim – sözcükbilim) terimi (Ilson, 1988) olduğu (örn. İng. *lemma*, *headword*); aynı terimlerin (örn. İng. *type*, *token*) hangi alanda hangi değer ve işlev ile kullanıldığı; terimin kullanımının alanlararası örtüşmeleri (örn. İng. *termhood*) ve farklılaşmalarının (örn. İng. *colligate*) terim çalışmalarına ne tür sezdirimler getirdiği henüz ayrıntısı ile tartışılmamıştır.

Türkçede gerek sözlükbilim gerekse derlem dilbilim alanları için, bu iki alanda da önemli gelişmeler olmasına ve yayınlar yapılmasına karşın, alan terimlerini bir araya getiren, birlikte tartışan ve dilin farklı düzlemlerindeki yapım kurallarına uygun Türkçe karşılıkların sunulduğu bir sözlük çalışması yapılmayı beklemektedir (Boz, 2011). Bu bildiri, derlem dilbilim ve sözcükbilim alanlarına ortak olarak kullanılan, çözümlene kavramlarının karşılığı olarak düşünülebilecek kimi terimler için önerilen Türkçe karşılıkları yerleşik terim olabilme yeterlilikleri (Aksan, 1982) açısından değerlendirecektir. Önerilmiş ve kullanımda olan terimlerin birbirleri ile olan bağıntısı, dile getirme yeterlilikleri, ileri türetim olanakları ve benzeri ölçütler ile tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sözlükbilim, derlem dilbilim, terim, derlem-temelli, derlem-çıkışlı.

TURKISH REPRESENTATION OF SHARED TERMS: LEXICOGRAPHY AND CORPUS LINGUISTICS

Especially after mid-1980s, we observe a significant increase on contributions of corpus linguistics studies to the field of lexicography (Krishnamurthy, 2006; Sinclair, 1987). Currently, works in dictionary production are labeled either *corpus-based* or *corpus-driven* (Hank, 2012). The intensity of interaction among these two fields of study has reached to a degree that even a

history of interaction has been analyzed into its own periods of development (Kilgriff ve Tugwell, 1994).

When we consider interaction among these fields, together with recent developments at various levels of analysis in lexicology, the problem of coining terms to meet arising needs brings into studies a new type of challenge in terminology (Jakobson, 1983). At times, it is not very clear which term (e.g., *lemma*, *headword*) is essentially the term of which field (Ilson, 1988) of study (corpus linguistics – lexicology - lexicography); which of the same terms found in both fields (e.g., *type*, *token*) are used to meet what type of differences in the conceptualization in analyses; the overlaps in target conceptualizations (e.g., *termhood*) or contrasts (e.g., *colligate*) and, above all, the implications of shared terms with similar or dissimilar uses in interacting fields of lexical study for developing a lexicon of terms.

Despite the fact that there exists significant number of work in both corpus linguistics and lexicography in Turkish, there is yet to be a dictionary of terms to be developed that would collect together the Turkish equivalents of terms from respective fields. The compilation would be expected to present properly constructed terms that would meet the requirement of lexical representation of terms in language (Boz, 2011). This paper will evaluate the current existing terminologies that are in use in Turkish. The study will further check their structural composition and measure out their potentials to become an established and approved term of language study (Aksan, 1982).

Keywords: Lexicography, corpus linguistics, term, corpus-based, corpus-driven.

LÜGAT-I TÜRKÎ ARABÎ FARİSÎ'DE UYGULANAN SÖZLÜKÇÜLÜK YÖNTEMLERİ ÜZERİNE

Türk sözlük biliminin bütün dönemlerinin aydınlatılması açısından ortaya konulan sözlüklerin ayrı ayrı incelenerek hem söz varlıklarının hem de söz varlığının sunuluşunda uygulanan yöntemlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu açıdan 15.yy'a ait olduğu belirlenen Lügat-ı Türkî Arabî Farisî adlı eserin söz varlığının ortaya konulması ve bu söz varlığının sunulmasında uygulanan yöntemlerin açıklanması oldukça yararlı olacaktır. Eserin nüshası Türk Dil Kurumu Yazmalar Kitaplığında bulunmaktadır. Yirmi üç bölümden oluşan eserin son kısmında müfredler ve Hafız'dan beyitler yer alır.

Eserde Türkçe, Arapça ve Farsça sözcükler genel olarak kavram bütünlüğü içerisinde verilmiştir. Söz varlığı öğeleri genelde Arapçadan Türkçeye ya da Farsçadan Türkçeye madde başı yöntemi kullanılarak sıralanmıştır. Bunun yanı sıra madde başı olan Arapça veya Farsça sözcük Türkçede kullanılıyorsa bu sözcükler Türkçenin söz varlığı dairesinde kabul edilerek karşılık olarak verilmiştir. Eser mensur yapıda olmakla birlikte özellikle baş kısımlarda yoğunlaşan secili bir anlatım tercih edilmiştir. Bu yönüyle eser âdeta manzum sözlük kategorisindeki Tuhfe tarzı eserlerle benzerlik göstermektedir. Özellikle eserin baş kısımlarında secili bir anlatımın tercih edilmiş olması eserin kullandığı yöntem bakımından adeta farklı bir sözlük türü olduğu, dil öğretim kitabı olarak kullanılabilirdiği düşüncesini uyandırmaktadır.

Eser 15. yy Anadolu sahasının söz varlığına dair önemli veriler barındırmasının yanı sıra sözlük bilimi açısından da bu zengin söz varlığını sunuşta kullandığı sözlükçülük yöntemleri noktasında dönemin yaklaşımını temsil ettiğinden söz konusu yaklaşımın bugünün sözlükçülük yöntemleri bağlamında karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Lügat-ı Türkî Arabî Farisî Türkçenin tarihsel söz varlığına ışık tutacak ilgi çekici veriler barındırmaktadır. Öte yandan eserdeki sözcüklerin, deyimlerin ve hazır söz kalıplarının verilişinde birtakım işaretler kullanılarak okuyucunun işi kolaylaştırılmış ve sözcüklerin kavram alanları ile ayırıcı nitelikteki anlamları açık biçimde belirtilmiştir. Eserde kırmızı ve mor renkte ve farklı şekillerde işaretler kullanılarak sözcüklerin kavram alanları ve anlam ayrımları açıkça ortaya konulmuş ve semantik açıdan sözcükler bu işaretler sayesinde kategorize edilerek okuyucuya sunulmuştur. Bu tip yöntemler sayesinde eseri kullanışlı hâle getirmeyi amaçlayan sözlük yazarı böylelikle farklı bir sözlükçülük yöntemi geliştirmiştir.

Bu bağlamda bildirimizde daha önce ele alınmamış olan Lügat-ı Türkî Arabî Farisî adlı eser, örneklerle birlikte ele alınarak söz varlığı ve söz varlığının kendisine özgü sunuş biçimleri bakımından değerlendirilerek sözlükçülük yöntemleri tanıtılacak, bugünkü sözlük bilimi yöntemleri ile benzerlik ve farklılıkları araştırmacıların dikkatine sunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Lügati Türkî Arabî Farisî, sözlükçülük, sözlükçülük yöntemleri, sözlük bilimi.

ABOUT METHODS OF LEXICOGRAPHY IN THE LÜGATI TÜRKÎ ARABÎ FARISÎ

So as to shed a light onto every period of the Turkish lexicology, each one of the dictionaries created so far have to be analyzed in terms of vocabulary and lexicography methods. In this context, introducing the vocabulary involved, and explaining the methods utilized in presenting the vocabulary in “Lügat-ı Türkî Arabî Farisî”, which is dated to 15th century, shall be quite useful and beneficial. Transcript of the text is at Turkish Language Association’s Library of Manuscripts. The work consists of 23 sections and final section has so called “*müfrets*”(rhymeless couplets) and various verses from Hâfız(14th century Persian poet).

The work consists of Turkish, Arabic and Persian vocabulary in general, within a conceptual unity. Vocabulary elements have been translated from Arabic to Turkish or Persian to Turkish, through lexical entry method. Besides, if a Persian or Arabic word/lexical entry is in use in Turkish, they are considered to be within the vocabulary of Turkish language. The work is in prose but a rather ornate wording is preferred especially at the earlier passages of the work. In its this aspect, the work is virtually similar to Tuhfe-style poetic dictionaries. The fact that an ornate wording has been preferred especially at the earlier passages of the work; creates the impression that it is another dictionary genre, and maybe even used as a language learning book.

Besides containing significant data relating 15th century vocabulary of Anatolia region; for the lexicology in regard to its use of lexicography methods in presenting the rich vocabulary of the time, a necessity for its comparative evaluation with today’s practices of lexicology, arises. In this context, “Lügat-ı Türkî Arabî Farisî”includes interesting data which can shed light onto historical vocabulary of Turkish language. On the other hand, the words, proverbs and idioms and patterns of speech are accompanied by various signs making it easier for the reader to understand distinctive meanings of the words as well as their conceptual field. The work includes various signs in red and blue colors and in various shapes hence bringing into light the conceptual fields of the words and distinctions in their meanings, meanwhile providing semantical categorization of the words for the reader. The lexicographer, trying to make it a more useful work by utilizing mentioned methods; has developed such a different lexicographic method. In this context, the work named “Lügat-ı Türkî Arabî Farisî” which was not pronounced in our declaration before, shall be evaluated through examples meanwhile addressing the vocabulary and its authentic ways of presenting it, and its lexicography methods shall be introduced, and the researchers shall be presented with the similarities and differences of it, in comparison with modern lexicography methods.

GENEL TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE KULLANIM ETİKETLERİNİN SUNULUŞU

Sözlüklerde, tanımın niteliği aslında sözlüğün amacına uygunluğuyla alakalıdır. Haliyle sözlük yazarları da hazırladıkları sözlüğe (genel ya da özel) göre tanım yaparlar.

Tanım yapılırken birtakım bilgilere yer verilir: *yazım, sesletim, sözcük türü, örnekler, kullanım etiketleri, köken, vs.* Bu bilgiler sözlüğün türü ya da maddenin içeriğine göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Bu bilgilerden, anlamı daraltmak ya da sınırlandırmak için yer verilen kullanım etiketleri bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada, sözlük yazarlarının tanım yaparken (özellikle eylemlerde) sık sık başvurduğu bazı kullanım etiketleri üzerinde durulacaktır.

Eylemlerin çok anlamlı olmalarından dolayı, sözlük yazarları bu anlam farklılıklarını verebilmek için parantez içinde bazı bilgiler vermektedirler. Örneğin, Kubbealtı Lügati'nde yer alan *çıkmaq* eylemin anlamına baktığımızda 1. (Bulunduğu yerden) *Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek*; 2. (Bir yerden) *Uzaklaşmak, ayrılmak, (bir yeri) terketmek*; 3. (Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden) *Vakti gelince ayrılmak*; 5.(Bir şeyin içinden) *Bir miktârı ayrılmak, bir miktârı eksilmek*; 51. (Göz için) *Bir darbe sonunda kör olmak*, 53. (Ses için) *Duyulur hâle gelmek*, 54. (Ay ve mevsim) *Sona ermek, geçmek*; 55. (Meyve ve sebzeler) *Yetişip satılmaya başlanmak...* tanımlarıyla karşılaşmaktayız. Bu tanımlarda verilen (Bulunduğu yerden), (Bir yerden), (bir yeri), (Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden), (Bir şeyin içinden), (Göz için), (Ses için), (Ay ve mevsim), (Meyve ve sebzeler) gibi birtakım bağlamla alakalı anlam ayırt etmeye yarayan kullanım etiketlerine yer verilmektedir.

Çalışmamızda, genel Türkçe sözlüklerde eylemler tanımlanırken anlam ayırt etmek için parantez içinde verilen kullanım etiketlerini ele alacağız. Elde ettiğimiz verilerden hareketle bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Genel Türkçe Sözlükler, Tanım, Eylemler, Çok Anlamlılık, Kullanım Etiketleri.

INTRODUCTION OF THE USAGE LABELS IN GENERAL TURKISH DICTIONARY

In dictionary, the property of definition is related to be suitable for the purpose of dictionary. Therefore, dictionary authors define according to prepared dictionary (general or specialized).

Some information is given while defining. Transcription, spelling, word class, examples, usage labels, etymology etc. These information differs from according to types of dictionary or contents of entry.

This study focuses on usage labels given from these information in order to restrict or limit meaning. In this study, it is focused on some usage labels that dictionary authors usually use while they are defining (especially in verbs).

Since verbs have multiple meanings, dictionary authors give some information in brackets in order to give meaning differences. For example, when the meaning of *çıkılmak* is observed in Kubbealtı Lugatı, we can see the definitions such as 1. (*Bulunduğu yerden*) *Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek*; 2. (*Bir yerden*) *Uzaklaşmak, ayrılmak, (bir yeri) terketmek*; 3. (*Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden*) *Vakti gelince ayrılmak*; 5. (*Bir şeyin içinden*) *Bir miktârı ayrılmak, bir miktârı eksilmek*; 51. (*Göz için*) *Bir darbe sonunda kör olmak*, 53. (*Ses için*) *Duyulur hâle gelmek*, 54. (*Ay ve mevsim*) *Sona ermek, geçmek*; 55. (*Meyve ve sebzeler*) *Yetişip satılmaya başlanmak...* Usage labels that differ meanings related to some contexts such as (*Bulunduğu yerden*), (*Bir yerden*), (*bir yeri*), (*Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden*), (*Bir şeyin içinden*), (*Göz için*), (*Ses için*), (*Ay ve mevsim*), (*Meyve ve sebzeler*) are given in these definitions.

In this study, usage labels given in brackets that differ meaning when verbs are defined in general Turkish dictionaries will be discussed. A consideration will be tried to perform to from obtained data.

Keywords: General Turkish Dictionaries, Definition, Verbs, Polysemy, Usage Labels.

ÇOK ANLAMLILIK VE EŞDİZİMLİLİK BAĞLAMINDA ÇIK- EYLEMİ

Diller, çeşitli yollarla çevrim alanlarına sözcükler katarlar. Bu durum, yeni kavramların dile girmesi sonucu doğan ihtiyaçla ilintilidir. Türkçe, yeni bir kavramı ifade etmek için çoğunlukla ekleme (derivation) ve birleştirme (compounding) yollarını tercih eder. Aynı ihtiyaçla karşı karşıya kaldığında İngilizce yeni bir sözcük üretmeyi (formation) tercih ettiğinden iki dil arasında yapılacak sözcük sayısı karşılaştırmasında İngilizce Türkçenin önüne geçmektedir. Ancak Türkçede sözcüklerin işaret ettiği kavram sayısı da İngilizceden fazladır. Bu durumda Türkçe için çok anlamlılık (polysemy) beklenen bir durumdur.

Bir sözcüğün anlam kadrosunun ilk ögesi, gerçek (basic meaning) ya da temel (denotative meaning) anlamıdır. Bazı araştırmacılar, gerçek anlamı, “bir sözcüğün edindiği ilk anlam”, temel anlamı da “akla gelen ilk anlam” olarak tanımlasalar da günümüzde başka anlam olayları söz konusu olmadığında bu iki terim, sözcüğün temel anlamı olarak ele alınmaktadır. Temel anlamı olmayan bir sözcüğün başka anlamlar edinmesi mümkün değildir. Temel anlamın ardından sözcükler, sırasıyla yan (connotation) ve mecaz (figurative meaning) anlamlar kazanırlar. Zıt anlamlılıksa (antonymy), bu anlam kazanma düzleminden farklı olarak sözcüklerin başka sözcüklerle çeşitli anlam birliktelikleriyle ilişkileriyle ilintilidir.

Sırasıyla temel, yan ve mecaz anlamlar kazanmış sözcükler için çok anlamlılıktan (polysemy) söz edilebilir. Çok anlamlılık, bir sözcüğün temel anlamını yitirmeden, çeşitli yollarla temel anlamıyla ilintili yeni kavramlara işaret eden anlamlar kazanması durumudur. Bir sözcüğün kazandığı anlamların çokluğu, aynı zamanda sözcüğün o dil içindeki eskiliğine de işaret etmektedir. Başka bir deyişle bir sözcük ne kadar çok anlam biriktirmişse o kadar eskidir. Baş, ayak, diş gibi insan hayatının temel kavramlarına dair sözcükler bu niteliktedir. Eylemlerin çok anlamlılık kazanmasında ad soylu sözcüklerden nispeten farklı olan durum, eylemlerin kazandıkları yeni anlamların çoğunlukla başka sözcüklerle olan birlikteliklerine dayanmasıdır. Bu sözcük birliktelikleri, sözlük bilimciler ve anlam bilimciler tarafından eşdizimlilik (collocation) olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada, çok anlamlılık ve eşdizimlilik bağlamında 50 dolayında anlamı olan çık- eylemi değerlendirilecektir. Bu eylemin kazandığı anlamlar ele alınarak çeşitli tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Türkçe, anlambilim, çok anlamlılık, eşdizimlilik, çık- eylemi.

THE PREDICATE ÇIK- WITH REFERENCE TO POLYSEMY AND COLLOCATION

Language add new lexical items to their vocabulary in a number of different ways. This is related to a need that arises with the introduction of new concepts to the language. Languages can differ in their coinage strategies. Turkish, for example, often makes use of employing derivation and compounding to denote new ideas while English appears to prefer new formations, which in turn may result in higher numbers of lexical items in English in comparison to Turkish. Conversely, the number of concepts signified by individual Turkish words is likely to be larger than those in English. Therefore, polysemy is an expected phenomenon in Turkish.

The primary component of semantic properties of a word is its basic meaning (denotative meaning). Although some researcher distinguish between a basic meaning as the firstly-acquired-meaning and denotative meaning as the primary referent of the word, when there are other semantic issues involved both terms are used alternatively to signify denotative meaning. This is because without a denotative meaning, it is not possible to expand semantic properties. Other types of meaning that a word can have include connotation and figurative meaning. Antonymy appears to be developing in relation to a particular word's semantic interaction with other concepts and semantic interplay.

Polysemy is, then, possible if a single word acquires denotative, connotative and figurative meanings. Polisemy refers to the acquisition of different meanings without losing out the denotative meaning. Polysemic feature of a word can also indicate how old a word is in the language, the older age signifying a more polysemic nature. Words such as head, foot, and tooth as lexical items that signify vital elements in one's life contain polysemy.

Polysemic evolution of the predicates is different from that of nouns. This is because such polysemy is based on the relationship between the predicates and the words with which they co-occur. Such co-occurrence are termed by lexicographers and semanticists as collocations. This study, then, will explore the use of the predicate çık- which appears to approximately 50 meaning convey through polysemic and collocational features. Types of meaning acquired by the predicate çık- will be explored and documented.

Keywords: Turkish, Semiology, polysemy, collocation, the predicate çık-.

“DİLBİLGİSEL BİLGİ” ULAMI VE UZMANLIK ALANI SÖZLÜKLERİNDEKİ DURUMU

Sözlük, bir dilin söz varlığını çeşitli biçimlerde ele alan en önemli başvuru kaynağıdır. Sözlükler; konuları, yöntemleri, hazırlanma amaçları, kullanım alanları, sözcüğün anlamını veya başka bir dildeki karşılığını verme durumu gibi sahip oldukları bazı özelliklere göre farklılaşabilmektedir. Sözlüğün türüne ve bilgiyi nasıl sunduğuna göre iç yapısının da değiştiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle sözlükler, bilgiyi maddebaşında sunma biçimine göre de çeşitlilik göstermektedir.

Maddebaşının biçimsel ve anlamsal özellikleriyle ilgili bilgi veren parçacıl yapının bölümlerinden biri, dilbilgisel bilgidir (Hartmann ve James, 1998: 94; Burkhanov, 1998: 155). Sözlükteki bilginin bir parçası olarak dilbilgisel bilginin kullanıcılara katkı sağladığını söylemek mümkündür (Ellendersen, 2007: 9).

Dilbilgisel bilgi, sözlük kullanıcısı tarafından başvuru ve dilbilgisine dayanan bir bilgi ulamıdır. Bu bilgi ulamında; sözcük türü gösterilebilir, ayrıca sözcüğün aldığı ekler, çoğul biçimi, sözcük yapımı, geçişli/geçişsiz eylemler, sayılabilen/sayılamayan isimler gibi bilgiler yer alabilir (Hartmann ve James, 1998: 64; Ellendersen, 2007: 38). Dilbilgisel bilgiler, sözlüğün türüne göre değişebildiği gibi sözcüğün ait olduğu dilin yapısına göre de değişebilmektedir. Hartmann ve James (1998: 64) genel sözlüklerde bu bilgilerin sınırlı olduğunu ifade etmektedir.

Bu bildiride; genel sözlüklerde bir bilgi ulamı olarak bulunan dilbilgisel bilginin uzmanlık alanı sözlüklerindeki yani terim sözlüklerindeki durumu araştırılacaktır. “Terim sözlüklerinde dilbilgisel bilgi yer alıyor mu? Bu bilgiye terim sözlüklerinde gereksinim var mı? Terim sözlüklerinin genel sözlüklerden farkı nedir?” gibi sorulara yanıt aranacaktır. Bildirinin, terimbilimsel sözlükler ile ilgili çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: terim, dilbilgisel bilgi, sözcük türü, sözlük, uzmanlık alanı sözlükleri.

THE CATEGORY OF “GRAMMATİCAL INFORMATION” AND ITS CASE İN SPECIALIZED DİCTIONARİES

A dictionary is the most important reference work dealing with the vocabulary of a language in various ways. Dictionaries can vary by their subjects, methods, purposes, types like defining dictionaries or bilingual dictionaries etc. The mesostucture of dictionary can change according to dictionary’s type and how it presents information. From this point forth, dictionaries can vary by presenting the information in the headword.

Microstructure gives information about the formal and semantic features of headword. The grammatical information is a part of it (Hartmann ve James, 1998: 94; Burkhanov, 1998: 155). It can be said that the grammatical information provides assistance to the dictionary users (Ellendersen, 2007: 9).

The grammatical information is an information category which is based on grammar and consulted by the users in dictionary. In that information category, word-class can be given, and also the plural forms, the transitive and/or intransitive verbs, countable and/or uncountable nouns can be shown (Hartmann ve James, 1998: 64; Ellendersen, 2007: 38). The grammatical information may differentiate into the type of dictionary and the language. Hartmann & James (1998: 64) says the grammatical information is limited in general dictionaries.

In this presentation, the grammatical information's case in specialized dictionaries is studied. "Is there grammatical information in terminological dictionary? Does terminological dictionary need that information? What is the difference between terminological dictionary and general dictionary?" are looked for an answer. It is aimed to make a contribution to the studies on terminological dictionaries.

Keywords: term, grammatical information, word-class, dictionary, specialized dictionary.

TÜRKÇE SÖZLÜK'TE İSTEM BİLGİSİ

Fiiller başta olmak üzere sıfatlar, isimler ve edatlar yönetici birer unsur olarak söz dizimsel çevresinde belirli sayıda istem boşluğu açar. Sözlük unsurları, açtığı istem boşluklarını belirli sentagmatik tamlayıcılarla doldurmak ve tamlayıcılarına kimi anlam bilimsel rolleri yüklemek suretiyle belirli söz dizimsel ve anlam bilimsel yapıların meydana gelmesini sağlar.

Fiil, sıfat, isim ve edatların çevresinde oluşturduğu, istem bilgisi adı da verilen söz dizimsel ve anlam bilimsel yapı bir dilin dil bilgisi ve anlam bilimi ile ilgili önemli bilgiler sunar. Örneğin TS'de *çekmek* fiili “bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek” anlamıyla çevresinde üç istem boşluğu açar. (1a)'da *çekmek* fiili açtığı istem boşluklarını yalın durum yükleme ve yönelme durum ekli tamlayıcılarla doldurur. (2a) ve (3a)'da *yakın* ve *yoksun* sıfatları ise söz dizimsel çevresinde bir istem boşluğu açar ve bu boşlukları sırasıyla yönelme ve ayrılma durum ekli birer tamlayıcılarla doldurur. (4a)'da *eğilim* isminin söz dizimsel çevresinde bir istem boşluğu açtığı ve bunun yönelme durum ekli bir tamlayıcıyla doldurulduğu görülürken (5a)'da *kadar* edatı çevresinde yönelme ve ayrılma durum ekli tamlayıcılarla doldurulabilecek iki istem boşluğu açmıştır. Söz konusu unsurların açtığı istem boşlukları gerek duydukları belirli tamlayıcılarla doldurulmazsa bu ifadeler dil bilgisel açıdan yanlış ya da eksik olur (1b-5b); dolayısıyla bir anlam belirsizliğine yol açar.

- 1a) Cocuk tabağı önüne çekti.
- 1b) *Cocuk tabağı _____ çekti.
- 2a) Adam annesine yakın bir mahallede oturuyordu.
- 2b) *Adam _____ yakın bir mahallede oturuyordu.
- 3a) Adaletten yoksun bir ülkede ileri demokrasiden söz edilemez.
- 3b) _____ yoksun bir ülkede ileri demokrasiden söz edilemez.
- 4a) İnsanoğlunun, yaradılıştan medeniliğe eğilimi vardır.
- 4b) *İnsanoğlunun, yaradılıştan _____ eğilimi vardır.
- 5a) Köyden şehre kadar yorgun argın yürüdük.
- 5b) *Köyden _____ kadar yorgun argın yürüdük.

Tek dilli genel sözlüklerde sözlük birimlerle ilgili ses bilgisi, şekil bilgisi, anlam bilimi ve söz dizimi başta olmak üzere çeşitli dil bilimsel bilgiler verilir. Fiil, isim, sıfat ve edatların söz dizimsel istem bilgisi bir dilin önemli dil bilgisel yapılarından olup sözlüklerde betimlenmesi gereken bilgilerin başında gelir. Ancak TS, sözlüksel unsurların istem bilgisiyle ilgili bilgiye ya gelişi güzel ve tutarsız ya da hiç yer vermemektedir. Örneğin TS, 43 farklı anlamı olan *çekmek* fiilinin istem bilgisiyle ilgili olarak, eksik de olsa “-i, -e” biçiminde tek bir söz dizimsel betimleme yapmıştır. Ancak sözlük unsurlarının değişmeyen bir istem bilgisi yoktur. Bir fiilin istem bilgisi anlamına göre değişebilmektedir. Bu bakımdan *çekmek* fiilinin tek bir söz dizimsel yapısından bahsedilemez. İsim, sıfat ve edat etiketli diğer sözlük unsurlarının istem bilgisinin ise TS'de hiç betimlenmediği

görülür. TS'nin tek dilli genel bir sözlük olarak daha yetkin olabilmesi için tüm sözlüksel unsurların istem bilgisinin belirli bir dil bilimsel kuram ve yöntemine göre tutarlı ve eksiksiz biçimde betimlenmesi gerekir.

Anahtar Sözcükler: İstem, istem bilgisi, Türkçe Sözlük, fiil, sıfat, isim, edat.

VALENCY KNOWLEDGE IN TÜRKÇE SÖZLÜK

Adjectives, nouns, postpositions and especially verbs open specific valency slots in syntax. Lexical units fill the valency slots opened with specific syntagmatic complements and load some semantic roles to complements and thereby constitute specific syntactic and semantic constructions.

Syntactic and semantic constructions that verbs, adjectives, noun and postpositions form which are also named valency knowledge presents important datum related grammar and semantics of a language, For example, verb *çekmek* “pull” opens three valency slots. Verb *çekmek* fills the complements with nominative, accusative and dative case to valency slots opened in (1a). However, in (2a) and (3a) adjectives *yoksun* and *yakın* open single valency slot and they fill the complements of dative and ablative to this valency slots respectively. It seems that noun *eğilim* opens single valency slot in syntax and fills the complement with dative case to this valency slot in (4a); however, in (5a) postposition *kadar* opens two valency slots in syntax and fills the complements with dative and ablative case to this slots. If specific complements that they needs are not filled to the valency slots which lexical units open, the statements become wrong or deficient as linguistics (1b-5b); accordingly it causes a semantic ambiguity.

- 1a) Çocuk tabağı önüne çekti.
- 1b) *Çocuk tabağı _____ çekti.
- 2a) Adam annesine yakın bir mahallede oturuyordu.
- 2b) *Adam _____ yakın bir mahallede oturuyordu.
- 3a) Adaletten yoksun bir ülkede ileri demokrasiden söz edilemez.
- 3b) _____ yoksun bir ülkede ileri demokrasiden söz edilemez.
- 4a) İnsanoğlunun, yaradılıştan medeniliğe eğilimi vardır.
- 4b) *İnsanoğlunun, yaradılıştan _____ eğilimi vardır.
- 5a) Köyden şehre kadar yorgun argın yürüdük.
- 5b) *Köyden _____ kadar yorgun argın yürüdük.

Different informations related lexical units which particularly contain phonology, morphology, syntax and semantics are given in the monolingual dictionaries. Syntactic valency knowledge which are important linguistic structures of a language need to be describe in the monolingual dictionaries. However, TS describes syntactic valency information by change and disconnectedly or not describes at all. For example, TS describes the syntactic valency information of verb *çekmek* using single syntactic structure as “-i, -e” which verb *çekmek* has different 43 meanings. However, lexical items not have fixed and single valency knowledge. Valency knowledge of a verb changes according to its meaning.

Accordingly, verb *çekmek* also not has single and stable valency structure. As to valency knowledge of lexical items marked as noun, adjective and postposition, they is not described in the TS at all. In order to can make TS competent much more, valency knowledge of whole lexical items need to be described according to specific a method consistently and completely.

Keywords: Valency, valency knowledge, Türkçe Sözlük, verb, noun, adjective, postposition.

SÖZLÜKÇÜLÜK ÇALIŞMALARINDA TÜRKÇE BİLGİSAYAR DERLEMLERİNİN KULLANIMI

Derlem dilbilimin önemine birçok çalışmada değinilmiştir (Aksan & Mersinli, 2011; Aksan & Yaldır, 2011; Demirhan & Aksan, 2012; Mersinli & Aksan, 2010; Mersinli, 2012).

2010 yılından sonra, Türk dilbilim çalışmalarında bilgisayar derlemleri kullanılmaya başlandı. Günümüzde, çok kaliteli ve çok kullanışlı Türkçe derlemler dalcilerin hizmetindedir. Türkçe derlemler esas alınarak, birçok çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmalar, eklerin farklı sentaktik bağlamlardaki görevleri (Ahmed, 2014a, 2014b), farklı sözcüklerin görev ve kullanım alanları (Uçar & Kurtoğlu, 2010; Uçar & Kurtoğlu & Yıldız, 2011; Uçar & Kurtoğlu, 2011), ağız sözlük çalışmalarında derlemin kullanımına kadar (Ahmed, 2014b), çok çeşitlidir.

İnternette araştırmacılara sunulan Türkçe Ulusal Derlemi'nin tanıtım sürümü, güncel Türkçenin 1990-2009 yılları arasında yayımlanan 4458 farklı kaynağından metin örneklerinden oluşmaktadır. Derlem, 9 konu alanını, 34 dilsel tür ve 50 milyona yakın sözcük içermektedir.

Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) araştırmacılara 2011 yılında sunulmuştur (Aksan & Aksan, 2009; Aksan & Aksan & Koltuksuz & Sezer ve diğerleri, 2012) ve neredeyse Türkçenin standart bilgisayar derlemi olmuştur. Tanıtım seviyesindeki çalışmalardan Aksan & Demirhan (2014), Aksan & Aksan & Özel & Yılmaz (2014) gibi örnekler gösterilebilir.

Bu derlemi esas alarak 2011-2015 yılları arasında yapılan çalışmalar sayıca çoktur (Mersinli & Aksan, 2011; Aksan & Mersinli & Yaldır, 2011; Mersinli & Aksan, 2011; Uçar & Kurtoğlu, 2011; Uçar & Kurtoğlu & Yıldız, 2011; Aksan & Uçar, 2012; Aksan & Mersinli & Yaldır & Demirhan, 2012; Mersinli & Aksan, 2012; Demirhan, 2013; Mersinli & Erköse, 2013; Ahmed, 2014a; Aksan & Özel & Bektaş, 2014; Çalışkan, 2014; Erköse & Uçar, 2014; Aksan & Demirhan, 2015; Mersinli, 2015).

Türkçe sözvarlığının öğretiminde de TUD'ni kullanmak çok faydalıdır (Aksan & Uçar, 2012).

TUD'nin yanısıra AntConc yazılımından da faydalanılan çalışmalardan Mersinli & Demirhan (2012)'in çalışması gösterilebilir. Sadece başka yazılımların kullanıldığı derlem çalışmaları da vardır (XAIRA: Ahmed, 2007; AntConc Linux sürümü: Ahmed, 2014b). Çalışmada, pratik olarak derlem üzerine sözlükçülük çalışmalarının nasıl yapılacağına örnekler verilecektir.

Anahtar sözcükler: derlem, bilgisayar derlemi, derlem dilbilim, Türkçe Ulusal Derlemi, TS Corpus.

THE USE OF TURKISH COMPUTER CORPORA IN LEXICOLOGIC RESEARCHES

The importance of corpus linguistics has been mentioned in several studies (Aksan & Mersinli, 2011; Aksan & Yaldir, 2011; Demirhan & Aksan, 2012; Mersinli & Aksan, 2010; Mersinli, 2012).

After the 2010, computer corpora were started to be used in the Turkish linguistics. Today, linguists have access to various high quality and very useful Turkish corpora. There are a lot of studies based on Turkish corpora.

These studies, starting from the functions of suffixes in various syntactic contexts (Ahmed, 2014, 2014b), through tasks and usage areas of different words (Uçar & Kurtoğlu, 2010; Uçar & Kurtoğlu & Yıldız, 2011; Uçar & Kurtoğlu, 2011), up to the use of corpus in lexicological studies of dialects (Ahmad, 2014b), are very diverse.

The demo version of the Turkish National Corpus is available on the internet and it consists of 4458 texts from various sources published between 1990-2009. The corpus is consisted from 9 subject areas, 34 linguistic type and around 50 million words.

Turkish National Corpus (TNC) was presented to the researchers in 2011 (Aksan & Aksan, 2009; Aksan & Aksan & Koltuksuz & Sezer and others, 2012) and has become almost a standard computer compiled Turkish corpus. From the promotion level papers, Aksan & Demirhan (2014), Aksan & Aksan & Özel & Yilmazer (2014) could be shown as examples.

Studies based on this corpus between 2011-2015 are numerous (Mersinli & Aksan, 2011; Aksan & Mersinli & Yaldir, 2011; Mersinli & Aksan, 2011; Uçar & Kurtoğlu, 2011; Uçar & Kurtoğlu & Yıldız, 2011; Aksan & Uçar, 2012, Aksan & Mersinli & Yaldir & Demirhan, 2012; Mersinli & Aksan, 2012; Demirhan, 2013; Mersinli & Erköse, 2013; Ahmed, 2014a; Aksan & Özel & Bektaş, 2014; Çalışkan, 2014; Erköse & Uçar, 2014; Aksan & Demirhan, 2015; Mersinli, 2015).

Using the TNC in teaching the Turkish vocabulary is very useful (Aksan & Uçar, 2012).

Beside the TNC, there are studies as Mersinli & Demirhan (2012) who benefited from the AntConc program, too. There are also studies based only on the use other software (XAIRA: Ahmed, 2007; AntConc Linux version: Ahmed, 2014b).

In the presentation will be given applied examples to the use of corpora in the lexicographic researches.

Keywords: corpus, computer corpora, corpus linguistics, Turkish National Corpus, TS Corpus.

YEL- FİİLİ HAKKINDA

Ortak Türkçe yel ‘yel, rüzgâr’ ve Macarca szél ‘aynı’ kelimeleri arasındaki ilişki, itirazlar olsa da, bu alanda iyi bilinir. Bu öneri, temelinde Ortak Türkçe y- ~ Macarca sz- denkliğine dayanır ve Macarca kelimenin Eski Çuvaşça üzerinden bir alıntı olduğunu düşünülür. Türkçede rüzgârın hızına göndermede bulunduğu düşünülen bir yel- fiili vardır. Kelimenin Eski Türkçede de aynı ses ve anlamda olduğu görülür. Macarca szal- ‘koşturmak’ fiili de hem anlam, hem de ses olarak bizim yel ile alakalı gözüküyor: szalad- “koşmak, -den kaçmak”; szaladgál “koşmak, koşturmak”; szalast “koşturmak, acele göndermek”. Yel- fiiliyle alakalı olabilecek kelimeler ve onların anlam genişlemeleri daha öte çalışmalar için yardımcı olabilir. Bu bağlamda giysi adları ilginçlik arz ediyor. Yelek (yeldirme vs.) bir dış giysidir, ama herhalde rüzgârdan korunmayı amaçlamaz ve iş için kullanılır. Bu kıyafet isimlerinin kökündeki yeli hava hareketi olan yelden getirdiğimizde ‘hızlı hareket etmek’ > ‘koşturmak’ > ‘çalışmak’ gibi bir seyir izlememiz gerekiyor ama mevcut kullanımda ikinci ve üçüncü aşamalarda bulunuyoruz; dördüncüye henüz geçemedik. Eski ve yeni sözlüklerimizde yelmek ‘çalışmak’ diye bir fiil yokken, bu eski kıyafet isimlerini o kökten getirmek, geleceği geçmişe taşımak olacaktır. Belki tersi daha muhtemeldir: Kayıt öncesi dönemde yel- ‘çalışmak’ vardı; sonra bu anlam sesteşi hava hareketine göndermeyle ‘koşturmak’ şeklinde bir anlam kayması yaşadı; öte yandan, aynı kökten türetilen kelimeler çalışmayı ifade ile kullanımda kaldı. Benzer özellikte delme gibi bir giysimizin ve yelin ‘ruh’ anlamından mülhem delimizin bulunması, sözbaşı sessizin gidebileceği yerler hakkında ufukumuzu açacaktır. Kayıtlı anlamlar yelmek fiilimizi rüzgârın hızına benzetme ile acele hareket etmek noktasından getiriyor gözükse de, bunda büyük sıkıntı vardır. Kökte bir “çalışma, iş yapma” anlamının varlığı Türkçe içinden ve yakın ve uzak akraba diğer dillerdeki karşılaştırmalardan anlaşılabilir. Bunu *del- ‘çalışmak’ gibi bir köke götürmek olası gözüküyor.

Anahtar sözcükler: Yel-, yel, yelek, deli, çalışmak.

ON THE TURKISH VERB YEL-

The relationship between Turkish yel ‘wind’ and Hungarian szél ‘same’ is well known, in spite of some objections. This suggestion is based on the equality Com. Tr. y- ~ Hun. sz- and the Hungarian word is supposed to be a loanword via old Chuvash. Turkish has the verb yel- “to go in hurry”, which is thought to refer to speed of wind. It has the same meaning in both old and new Turkish. The Hungarian verb szal- “to go in hurry” seems to be connected with the Turkish verb both phonetically and semantically. Some other Turkish words that may be related to yel- and their semantical extensions may be helpful for further studies. Names of dressing are interesting in this sense. Yelek (yeldirme et all) is an outer dress, but

likely does not aim to protect from wind, and is used during work. If their root yel is connected with the word yel 'wind', such a transition would be supposed: to go in hurry > to work in hurry > to work. However, we are in the former two phases, and not passed to the last level. While there is no such a verb yel- 'to work' in old and new dictionaries, liking the mentioned names of dress to the same root would mean transferring the future to the past. Perhaps a converse case is more plausible. There existed the verb yel- 'to work' in the 'pre-record' period; then, in referring to the homonym movement of air, such a semantic transition to "to work in hurry" developed. On the other hand, the dressing names concerning to work derived from the same root has remained in use. That we have the dress delme in the same quality, and the word deli 'mad', derived from the 'soul' meaning of wind, would enlighten our horizons to see to which forms the first consonant might take. The recorded meanings seem to point that the verb yel- was produced in associating with the speed of wind, but there are many difficulties. Presence of the meaning 'to work' in the ultimate root can be detected through comparisons within Turkish, and with other languages, kin or not. There can be some ways to find an ultimate root *del- 'to work'.

Keywords: Yel-, yel, yelek, deli, to work.

“DÜŞÜNCESİZ İNSAN” ALGILAMASI VE SÖZLÜK ALANI

Türk dilinin söz varlığının temel özelliklerinden birisi, kuvvetli bir kelime türetme yapısına sahip olmasıdır. Zengin ekleme imkânı ile binlerce kelime türetilmiştir. Bu binlerce kelimenin oluşturduğu “edim” alanı, aynı zamanda yüz binlerce yeni kelime türetme potansiyeline sahip bir “edinç” alanına da işaret etmektedir. Ancak Türk dili söz varlığını sadece türetme kelimelerle karşılamaz. Bu kelimeleri birleştirerek, yeni birleşik kelimelerle de söz varlığını zenginleştirmiştir. Bir kavramı veya bir nesneyi karşılayan bu birleşik yapılar da, tıpkı türemiş kelimeler gibi söz dizimi içerisinde yerlerini almış ve çeşitli bağdaştırmalar ile bir bağlam içerisinde kullanılmıştır. “düşünmek” fiilinden türetilmiş bir isim olan “düşünce (<düşün-ce)” kelimesi, isimden isim yapma ekleri olan +li ve +siz ekleri ile genişletilmiş “düşünceli” ve “düşüncesiz” gibi türevlere sahiptir. Soyut anlamlı olan “düşünmek” fiilinden türetilen bu kelimeler de yeni kavramları karşılamada kullanılmışlardır.

“Düşüncesiz insan” tamlaması bir soyut sıfat ile bir somut isimden oluşmuş birleşik yapıdır. Bu birleşikte kullanılan her iki kelime de kendi anlam alanı ile ilgili olmakla birlikte, yeni bir anlamı karşılamak üzere bir araya getirilmişlerdir. Bu çalışmada örnekleme yöntemi kullanılmak sureti ile toplumun bir kesiminin “düşüncesiz insan” algılaması tespit edilmiştir. Türkçe sözlüklerde doğrudan madde başı veya alt madde olarak gösterilmeyen bu yapının, tabii olarak doğrudan anlamı da gösterilmemiştir. Çalışmanın veri tabanı, Konya’daki Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesinin İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı mensubu yüz on sekiz öğrenciden temin edilmiştir. Her biri en az yirmi yaşında olan ve ileride sınıf öğretmeni olacak bu kişilerin kurduğu cümlelerden oluşturulan veri tabanından hareket ile “düşüncesiz insan” algılaması ve sözlüksel alanı ortaya konulmuştur. “Düşüncesiz insan”ın somut olarak çevrelerindeki karşılıkları, bu kişilerin vasıfları, bu kişilerin topluma ve çevreye yönelik fiilleri ile toplumun bu kişilere karşı uyguladığı fiillerin neler olduğu, tespit edilme yoluna gidilmiştir. Bu algılamadan hareket ile müstakbel sınıf öğretmenlerinin “düşüncesiz insan” kavramı çerçevesinde bireyselden toplumsala doğru nasıl bir bakış açısına sahip olduğunu, ne kadar ben merkezli veya toplum merkezli düşündüğünü gözlemlemek mümkün olacaktır.

Anahtar Sözcükler: düşüncesiz insan, sözlüksel alan, anlam alanı, algılama, kelime sıklığı, gramatikal cinsiyet.

“INCONSIDERATE PEOPLE” PERCEPTION AND LEXICAL FIELD

One of the main features of the Turkish language vocabulary is having a strong word derivation structure. Thousands of words are derived with plentiful adding possibility. This “Performance” field which is created by thousands words,

also indicates a “competence” field which has hundred thousands of new word derivation potential. However Turkish language does not fulfill its vocabulary with only derived words. By merging these words, Turkish language has enriched its vocabulary with new compound words too. Moreover these compound structures which meet a concept or an object, have taken their place in syntax like derived words and used in a context with various correlations. The word “düşünce (<düşün-ce)”, a name which is derived from the verb “düşünmek”, has derivatives as “düşünceli” and “düşüncesiz” which have been extended with +li and +siz affixes those derive name from name. And these words which have been derived from “düşünmek” verb with abstract meaning are used to fulfil new concepts.

“Inconsiderate people” phrase is a compound structure which is consisted of an abstract adjective and a concrete noun. Both words which are used in this compound have been brought together in order to fulfil a new meaning while they are related to their own semantic field. In this study, “Inconsiderate people” perception of a part of the society has been detected by using the sampling method. The meaning of this structure is also not shown, naturally; as this structure is not shown in Turkish dictionaries directly as main or sub-article. Study’s data base has been acquired from hundred and eighteen students of Ahmet Keleşoğlu Education Faculty’s Elementary Education Department Primary School Teaching Department. “Inconsiderate people” perception and its lexical field are demonstrated based on database which is created from the sentences of people who will be a primary school teacher in the future and each one is at least twenty years old. Detection of concrete counterparts of “Inconsiderate people” around, qualifications of these people, actions of these people to the society and the environment beside what actions does the society exhibit to these people, have been the followed method. Moving from this perception, it will be possible to observe; what kind of perspective do prospective primary school teachers have from individual to the social in the frame of “Inconsiderate people” concept, how much they thought self-centered or socio-centered.

Keywords: Inconsiderate people, lexical field, semantic field, perception, word frequency, grammatical gender.

TÜRKÇENİN ÇEVİRİMİÇİ SÖZLÜKLERİNİ NASIL DAHA KULLANIŞLI KILABİLİRİZ?

İnsanoğluyula yaşıt olan sözlükler, yazıldıkları dönemin bilgi teknolojilerine paralel olarak gelişmiştir. İlk yazılı olmayan ve bir nevi zihinsel sözlük mahiyetindeki bu eserler, zamanla kil tabletlere, ağaç parçalarına, kâğıtlara ve en nihayetinde elektronik ortama geçiş yapmışlardır. Bu sözlük mecrasına Türkler, 11. yüzyılda ve kâğıda yazılan sözlükler ile katılmışlardır. Zaman içinde iki dilli sözlükler, çocuk sözlükleri, resimli sözlükler, tersine sözlükler gibi çeşitli eserler yazmalarına rağmen Türkler, sözlük hazırlamada dünyadaki çağdaşlarının gerisinde kalmıştır.

Bu çalışmada çevrimiçi Türkçe sözlüklerin nasıl daha etkin ve çağdaşlarına benzer hale getirilebileceği araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de çevrimiçi yayımlanan ve genel sözlük mahiyetinde olan *Güncel Türkçe Sözlük*, *Türkçe Sözlük Ara-Bul* ve *Kubbealtı Lugatı* adlı eserler, genel tarama yöntemi ile ele alınmış ve doküman analizleri yapılarak özellikleri tespit edilmiştir. Bu sözlükleri değerlendirme dokümanları, tesadüfi yöntemle seçilmiş 3 maddeden (mübalağa, günlük, taka) elde edilmiştir. Bu üç madde sözlüklerin arama bölgesine yazılmış, verilen bilgiler incelenmiş ve elde edilen sözlüksel özellikler o sözlüğün kimliği sayılmıştır. Daha sonra bilinirliği yüksek yabancı çevrimiçi sözlüklerden tesadüfi yöntemle belirlenmiş üç sözlük de (Cambridge Dictionaries Online, Oxford Dictionaries ve The Free Dictionary) aynı maddeler kullanılarak incelenmiş ve elde edilen veriler Türkçe çevrimiçi sözlüklerin verileri ile karşılaştırılmıştır.

İnceleme neticesinde *çevrimiçi Türkçe sözlüklerin* yanlış yazımlarda en yakın biçimli kelimeye yönlendirme yapmaması, kelimelerin seviyelerini (A1, B1 gibi) içermemesi, kelimelerin çekim ekli biçimlerinin aranmasına izin vermemesi, benzer sözcükler listesinin kullanıcılara sunmaması, diğer kullanıcıların anlık aramalarının gösterilmemesi (Live Searches) gibi eksikleri olduğu görülmüştür. Bu yüzden öneri kısmında çevrimiçi sözlüklere ait örnek bir madde tasarımı sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkçenin çevrimiçi sözlükleri, çağdaş çevrimiçi sözlüklerin özellikleri, çevrimiçi sözlüklerin madde tasarımı.

HOW CAN WE MAKE MORE PRACTICAL TURKISH ONLINE DICTIONARIES?

Dictionaries which are the same age with the human beings, have improved in parallel with the information technology of their written era. These works which were unwritten initially and like a mental lexicon in some way, have transferred to clay tablets, tree battens, papers, and finally to electronic environment in time. Turkish people joined this dictionary adventure in 11th century with written

dictionaries on paper. Tough Turkish people developed many different types of works such as bilingual dictionaries, children dictionaries, illustrated dictionaries, reverse dictionaries etc. in time, they have fallen behind its contemporaries on making dictionaries.

In this study, how we can make Turkish online dictionaries more effective and similar to their contemporaries have been researched. In accordance with this purpose, online Turkish general dictionaries named as *Güncel Türkçe Sözlük*, *Türkçe Sözlük Ara-Bul* and *Kubbealtı Lugatı* have been handled with general survey model and their facilities have been determined using document analysis. Assessment documents of these dictionaries were obtained from three articles (exaggeration, diary, crate) chosen randomly. These three articles were written in their lookup field, then the information given was analysed and the lexicographical features obtained considered as that dictionary's identity. After that three most known online foreign dictionaries which were chosen randomly (Cambridge Dictionaries Online, Oxford Dictionaries and The Free Dictionary) were analysed using the same articles and the results have been compared with the Turkish online dictionaries' results.

As a result of the research, it has been seen that online Turkish dictionaries don't offer best suggestions for the misspellings and include words' level (A1,B1 etc.). Moreover, they don't allow user to search for the words' inflectional forms and they don't present similar words list and other users' live searches to the users. Thus, in suggestion part a sample article design has been offered.

Keywords: Turkish online dictionaries, the features of contemporary online dictionaries, article design in online dictionaries.

İDRAK ve DUYGU FİİLLERİNİN TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE YENİDEN TANIMLANMASI ÜZERİNE ÖNERİLER

Duygular, düşünceler, algılarla ilgili fiiller genel olarak mental fiiller diye adlandırılmıştır. Mental fiillerin fonksiyonel ayrımında genel olarak algılama (perception), etki (effectation) ve idrak (cognition) şeklinde bir ayırım görülmektedir (Halliday, 1990: 131). Birçok araştırmacı, çocuklardaki kognitif (idrak) sözcüklerin, (inanmak, düşünmek, bilmek, hatırlamak, unutmak, tahmin etmek gibi) gelişimini incelemiştir. Türkçe akıl, zekâ, idrak ve düşünmek kavramlarını ifade etmek bakımından ilk yazılı metinlerinden itibaren bir çeşitliliğe sahiptir (Türk, 2006:5). Türkçe sözlüklerde idrak ve duygu kavram alanlarına ait zihin fiillerinin mevcut Türkçe sözlüklerde yeterince açıklanmadığı düşünülmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde anlamak fiili birinci maddede “Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak” şeklinde açıklanmıştır. Oysa anlamak fiili “Bir durumu, bir olayı ve olguyu tüm yönleriyle kavramak demektir. Anlama işi karşılaştırmalar, değerlendirmeler, sezgiler ve öğrenmeler sonucunda yani çok yönlü zihinsel aktiviteler sonucunda elde edilen kazanımlardır.” Türkiye Türkçesinde “fark etmek, kavramak, farkına varmak, sezmek, hissetmek, bilmek, idrak etmek, hissetmek, idrak etmek, akıl erdirmek, telakki etmek, görmek, bakmak” fiillerinin de anlamak fiillerini karşıladığı düşünülerek yeniden tanımlanmalıdır.

Duygu kavram alanına ait bazı fiillerin Türkçe sözlüklerde yeteri kadar açık ifade edilmediği düşünülmektedir. Örneğin *korkmak* fiili “kaynağı bilinen ya da bilinmeyen bir uyarıcıdan fiziksel veya kişisel bir tehdit geldiğini veya gelebileceğini hissettiğimiz anda organizmada üzüntü, telaş, panik, sıkıntı, üzüntü, kaygı gibi duygularla birlikte ortaya çıkan doğal bir tepkidir.” şeklinde Türkçe sözlüklerde yeniden tanımlanabilir.

Ürkemek fiili “bir şeyden korkup sıçramayı, *irkilmek* fiili, “ürkerek geri çekilir gibi olmayı ve şaşırıp duraklamayı, *paniğe kapılmak* fiili, “çok korkmayı” ifade etmede kullandığımız fiillerdir. *İrkilmek*, *ürpermek* fiillerinde yaşadığımız korku duygusu korkmak fiiline göre daha zayıftır. Korkmak fiilini insanın ani, beklenmedik bir durum karşısında verdiği tepkiyi anlatmak, girişeceği bir işten çekinmeyi, insanın içinde bulunduğu kaygılı ve endişeli ruh hâlini ifade etmek anlatmak için de kullanırız. Yukarıda da işaret edildiği üzere idrak ve duygu alanına ait fiillerin bir sözlük altında toplanılarak yeniden izahı gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Mental Fiiller, Duygu Fiilleri, Türkçe Sözlükte idrak ve duygu fiilleri, İdrak Fiilleri.

SUGGESTIONS ON REDEFINING COGNITIVE AND EMOTION VERBS IN TURKISH DICTIONARIES

Verb related emotion conception and perceptions are generally called mental verbs. In functional analysis of mental verbs they are classified as perception, effect and cognition verbs (Halliday, 1990:131).

Many researchers have examined children's development of cognitive words (to believe, to think, to know, to remember, to forget, to predict, and etc.). Turkish language has had a diversity in expressing concepts regarding mind, intelligence, cognition and conception since its first written articles (Türk, 2006:5). I consider that mental verbs related cognition and emotion conceptual fields aren't sufficiently explained in current Turkish dictionaries. For instance, the verb "to understand" is explained as to comprehend the meaning of something in the first article in Turkish Language Society Dictionary. To understand is to comprehend a situation, an event and a fact with all aspects. The issue of understanding is acquisitions gained as result of comparisons, evaluations, intuitions and learnings, that is multiple mental activities. Considering that verbs notice, comprehend, realize, feel, know, apprehend, anticipate, conceive, consider, see, look also interprets the verb understand in Turkish, understand should be redefined.

Another verbs that need to be redefined are sense verbs. It is considered that verbs related emotion conceptual field aren't expressed enough explicitly in Turkish dictionaries. For instance, the verb "to be scared" may be redefined as a natural reaction occurred together with feelings such as sorrow, excitement, panic, distress and anxiety when we feel a physical or personal threat coming from a known or unknown stimulant. We use the verb "to wince" for splashing having got afraid of something, the verb "to boggle" for withdrawing having winced and pausing having been surprised and "to get into panic" for being scared a lot. The feeling of fear in the verbs to boggle and to chill is weaker than the one in the verb to be scared. We use the verb "to be scared" to describe a person's reaction against a sudden and unexpected situation and to express a person's anxious mood.

Keywords: Mental Verbs, Emotion Verbs, Cognitive and emotions verb in Turkish Dictionary, Cognitive Verbs.

SÖZCÜK TÜRLERİNİN SÖZLÜK BİLİMİYLE İLİŞKİSİ VE SÖZLÜKLERDE SÖZCÜK TÜRLERİNİN YERİ ve ÖNEMİ

Mevcut kaynaklarda *kelime bilimi, sözcük bilimi, sözlük bilimi, leksikoloji, leksikografi* terimleriyle adlandırılmakta olan sözlük bilimi, en genel anlamda, sözcüklerin belli bir kural çerçevesinde düzenlenme işidir. Terminolojide adlandırma sorunu yaşanan sözlük bilimi, dil biliminin birçok dalıyla yakından ilişkilidir. Bu çalışmada, sözlük biliminin yakından ilgili olduğu bilim dallarından biri olan leksikoloji ile sözlük biliminin ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

Kaşgarlı Mahmut'la başlayan sözlük bilimi, bir bilim dalı olarak yeni yeni araştırmacıların dikkatini çekmekte ve bu disiplinin bilim dalı olması yönündeki çalışmalar, teknolojiden de faydalanılması sonucu, hızla artmaktadır. Sözlük bilimi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında görülüyor ki, bu çalışmalarda, genellikle sözlük biliminin hem terim, hem tanım hem de kapsam sorunu üzerinde durulmakta ve bu çalışmalarda, özellikle tarihi sözlükler tanıtılmaktadır. Ancak, yapılan bu çalışmalarda, sözcük türlerinin sözlüklerdeki yeri ve önemi üzerinde özel olarak durulmadığı görülmektedir. Sözcük türleri, sözlüksel anlamlı ve dilbilgisel anlamlı sözcükler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *İsim, zamir, sıfat, zarf, asıl fiil* sözlüksel anlamlı sözcükler; *bağlama edatı, çekim edatı, ünlem edatı, pekiştirme edatı ve yardımcı fiiller* ise dilbilgisel anlamlı sözcükler sınıfında yer almaktadır. Sözcük türleri, sınıflandırılırken ya sözlüksellik ya da sözdizimsellik esas alınmaktadır. Hem sözlüksel anlamlı sözcüklerin hem de dilbilgisel anlamlı sözcüklerin sözlüklerdeki durumu, ancak ayrıntılı bir çalışma sonucunda tespit edilebilecektir. Öyle ki, sözcük türleri belirlenirken onların sözlüklerde madde başı olup olmaması bile belirleyici bir unsurdur. Zira sözlüksel anlamlı sözcüklerin madde başı olarak verilmesinde bir sıkıntı görülmezken, dilbilgisel anlamlı sözcüklerin durumu oldukça tartışmalıdır.

Güzel sözcüğü sözlükte madde başı olarak verilirken, isim midir? sıfat mıdır? zarf mıdır? ya da sözcük türleri sözdizimsel bir kategori olduğuna göre, güzel sözcüğü madde başı olarak verilirken, bu sözcüğün türünü sözlüklerde belirtmek şart mıdır? İşte bu çalışmada, bu ve bunun gibi sorulara cevap aranarak, sözcük türü ve sözlük biliminin birbiriyle ne kadar sıkı ilişki içinde olduğu üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sözcük bilimi, sözlük bilimi, leksikoloji, leksikografi, sözcük türleri.

THE RELATIONS OF THE WORD TYPES WITH THE LEXICOLOGY AND THE PLACE and THE IMPORTANCE OF THE WORD TYPES IN THE DICTIONARIES

The dictionary science, denominated with the terms such as word *science*, *dictionary science* The dictionary science, denominated with the terms such as word *science*, *dictionary science*, *lexicology*, *lexicography* in the available resources, in the broadest sense, is a matter of organizing the words in a particular frame of rules. The lexicography, having a naming problem the terminology, is also closely associated with many branches of the grammar. This study focuses on the relationship of the science of dictionary with the lexicology, which is closely related to one of the science disciplines.

The lexicography which began with Mahmut of Kashgar, recently has drawn the attention of the researches of a branch of science and the studies towards making this discipline a science discipline, are rapidly increasing by using the technology as well. When looking at the studies carried out on the dictionary science, it is seen that in these studies, usually each term of the dictionary science, it is being focused on both the definition and the scope problem and in these studies especially the historical dictionaries are being introduced. In these studies carried out, it is seen that it was not specifically dwelt on the place and the importance of the type of words in the dictionaries. The type of words is being divided into words with lexicographical meanings and grammatical meanings. *Nouns, pronouns, adjectives, adverbs, primary verbs* words with lexical meaning; *connexion prepositions, inflexional prepositions, exclamation preposition, emphasis preposition and auxiliary verbs* are placed in the category of words with grammatical meanings. When the types of words are classified, either the lexicography, or the syntax is being taken as a basis. The status of the words both with lexical meanings and grammatical meaning in the dictionaries, may only be determined as a result of a detailed study. So much so that while determining the types of words, whether they are headwords in the dictionaries or not, is a determining factor as well. In fact, while there is no any problem in the words with lexical meaning to be given as headwords, the status of the words with grammatical meanings is quite controversial.

The word *beautiful* when is given as the headword in the dictionary, is it a noun? Is it an adjective? Is it an adverb? Or as the type of words are syntactic categories, and as the word *beautiful* is given as a headword, is it necessary to specify the type of this word in the dictionaries? Hereby in this study it is being sought for answers to this questions and the questions like this and it is being focused on how close relationship have the type of words and the dictionary science –lexicography- with each other.

Keywords: Science of word, science of dictionary, lexicology, lexicography, types of words.

TÜRKÇE AÇIKLAMALI - ANSİKLOPEDİK SÖZLÜKLERDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Bu çalışmada Türkçe yazılan açıklamalı ya da ansiklopedik olarak adlandırılan sözlükler, çeşitlilikleri ve hazırlanmalarında izlenen yöntemleri bakımından incelenmekte; aralarındaki yöntem farklılıklarının nedenleri üzerinde durularak bu tip sözlüklerin standartlaştırılabilimleri için önerilerde bulunmaktadır. Çalışmanın önemini, Türkiye Türkçesi sözlükçülüğünün açıklamalı-ansiklopedik sözlükler alanında kuramsal öneriler içermesi oluşturmaktadır. Bu çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmaktadır. Buna uygun olarak, yazılmış açıklamalı – ansiklopedik sözlüklerin içerik kurguları kategorik biçimde değerlendirilmiş; ancak, nicel bir değerlendirmeye tabi tutulmayarak sadece uygulamadaki hâkim yöntem ya da her yöntemin farklı özelliklerinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Sözlükler için kullanılan açıklamalı ve ansiklopedik tanımlarında henüz bir birliktelik sağlanamadığı, maddelerin işlenmesinde ise birbirinden farklı yolların izlendiği görülmektedir. Açıklama ya da tanımlamaların bazen referanslarla güçlendirildiği bazen de buna ihtiyaç duyulmadığı gözlenmektedir. Bazılarının ise ayrıntılı örneklere yer vermiştir. Çalışmaya konu olan sözlüklerde, işleniş biçimlerinin adlandırıldıkları sözlük çeşidini standart biçimde yansıtmadığı görülmüştür.

Ayrıca açıklamalı – ansiklopedik sözlüklerin zaman ve emek bakımından kişisel beceriyi zorlayan yönlerine rağmen çoklu yazar gruplarınca telif edilmemeleri de dikkati çekmektedir. Bu tip sözlüklerin farklı bilim, sanat, kültür ve meslek alanlarına göre çeşitlendirilerek çoğalmasına ihtiyaç bulunduğu; ancak, okuyucular için daha yararlı olabilmeleri için temel standartların belirlenmesine ve bunlara uyulmasında yarar olduğu görülmektedir.

Türkçenin bilinen ilk sözlüğü Kaşgarlı Mahmud'un "Divan-ı Lugat'ı-t-Türk" adlı eseridir; izlediği yöntemle çağları aşarak günümüzde de değerini koruyan bu muhteşem eser, yazılış amacına uygun olarak açıklamalı sözlükler grubuna dahil edilebilir. Kaşgarlı Mahmud, bize açıklamalı bir sözlükte bulunması gereken temel unsurları, dil öğretimine uygun olarak göstermiştir. Bu anlamda, Türkçenin ilk sözlüğü açıklamalı olmasına rağmen geçen zaman içerisinde bu güçlü temele yakışır bir sözlükçülük geleneği oluşturulmadığı görülmektedir. Dünyadaki sözlükçülük gelişmelerine paralel şekilde ülkemizde de bu alandaki çalışmalarda hızlanma ve çeşitlenme görülmektedir; ancak, bu çalışmalar istenen düzeyin çok uzağındadır.

Türkçenin sözlük kataloğu incelendiğinde günümüze kadar oluşturulan sözlüklerin büyük çoğunluğunun lingüistik özellikli ve karşılıklı-tanımlamalı

sözlük tiplerinden oluşmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bilim, sanat ve kültür alanlarında ihtiyaç duyulan zengin içerikli sözlükler, ait oldukları dillerin zenginleşmesine, toplumun düşünce dünyasının genişlemesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: açıklamalı, ansiklopedik, sözlük.

THE METHODS EMPLOYED FOR TURKISH DESCRIPTIVE- ENCYCLOPEDIA DICTIONARIES

This paper investigates the descriptive or encyclopedic dictionaries, their diversity and the methods employed while they are prepared and puts forward suggestions for the standardization of these kind of dictionaries putting an emphasis on the methodological differences. The importance of this present paper results from the theoretical suggestions it gives for Turkish lexicography. Document Analysis method has been employed in this paper. In accordance with that, the content of descriptive- encyclopedic dictionaries has been evaluated; however, they have not been examined quantitatively. Only the dominant method or the distinctive features of each method have been tried to be determined.

It has been observed that there is no consensus on the definitions of descriptive and encyclopedic dictionaries and different ways are used to process the items. Descriptions or the definitions are sometimes supported by references while sometimes they are not. Some dictionaries, on the other hand, give detailed examples. In the dictionaries that constitute the core of this paper it is seen that the way the items are processed do not reflect the type of the dictionary as they are named.

Besides, what is noteworthy is that though they demand a lot in terms of individual skills and are time-consuming, descriptive-encyclopedic dictionaries are not written by a group of writers. These kind of dictionaries should be diversified in the different fields of science, art, culture and profession, but for them to be more useful for the readers, basic standards should be set and they should be observed.

The first dictionary of Turkish known is “Divan-ı Lugat’i-t-Türk” by Kaşgarlı Mahmud, which can be included in the descriptive dictionaries compatible with its aim. Kaşgarlı Mahmud showed us the essential elements of a descriptive dictionary in accordance with language education. Despite the fact that the first dictionary of Turkish was a descriptive one, it is seen that, a powerful lexicographic tradition has been established. Parallel to the developments in the world in field of lexicography, the studies in our country have also been accelerated and diversified. These studies, however, far from expected.

Upon investigating the lexicographic catalogue of Turkish, we see that dictionaries prepared so far are linguistic and mutual- definition ones. Dictionaries rich in terms of content in any field of science, art and culture will definitely

contribute to the enrichment of the language and development of world of thought of the society they belong to.

Keywords: Descriptive, Encyclopedic, Dictionary, Turkish Lexicography.

SÖZLÜK MADDELERİNİN DÜZENLENİŞİ: ÇOKANLAMLILIK KARMAŞASI

Sözlükler sadece bilinmeyen sözcüğün anlamını belirlemede değil aynı zamanda sözcüğün dilbilgisel ve bir arada kullanıldığı sözcükler bağlamında eşdizimlilik çerçevesi, deyimseleli birlikteliği, vb. gibi özellikleri hakkında da bilgi sunan referans kaynakları olarak kullanılmaktadır. Bu da sözlük düzenlenişinde tanımların yanı sıra bu tür özelliklerinde vurgulanması ve sunulması zorunluluğunu doğurmaktadır.

Sözlüklerde madde başlarını oluşturan sözcüklerin sunumunda genel olarak sözcüklerin ana anlamından türetilerek oluşturulmuş yan anlamlarına doğru bir düzenleniş esas alınmaktadır. Ancak, bu düzenlenişte yan anlamların sunumunda düz değişmeceli anlamlara yapılan göndermeler belirtilmezken, mecazi anlamlar kimi zaman belirtilmektedir. Bu anlamların açık bir şekilde kavranmasını sağlayacak örnekler ise kısıtlı sayıda verilmektedir. Oysa sözlükler kullanılırken sundukları bilginin özlü ve doğru olacağı düşüncesiyle ansiklopedik birçok kaynağa ve dilbilgisi kitaplarına tercih edilmektedir. Bu da onların doğru ve anlaşılır düzenlenmesinin önemini göstermektedir.

Bu çalışmada yukarıda yapılan açıklamalar ışığında, sözlüklerde çok anlamlı öğelerin Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğünde ele alınışı irdelenecektir. Düz değişmeceli ve mecazi anlamların sunumu vücudun yüz bölümünü oluşturan baş, göz, ağız, vs. organ isimlerine ait sözlük maddelerinin incelenip açıklanması yoluyla gerçekleştirilecek ve Pustejovsky'nin üretimsel anlambilim kuramı bağlamında çok anlamlı sözcüklerin farklı anlamlarının ayırt edilmesinde kullanılabilecek 'qualia' dördlüsü üzerinde durulacaktır. Bu dördlü birlikte kullanılan sözcüklerin anlamının belirlenmesinde sözcüklerin belirli özelliklerinin bütünleşmesinin kodlama yükünü hafifleteceği görüşüne dayandığı için tanımlamalarda yararlanılması kullanıcı için büyük kolaylık sağlayacağı açıklanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çokanlamlılık, düz değişmece, üretici anlambilim, eşdizimlilik.

ORGANIZATION OF DICTIONARY ENTRIES: POLYSEMY CONFUSION

Dictionaries are not only used to present words' meanings but also used as reference sources to give information about features such as grammatical and collocational structures of words keeping company with each other, words' idiomatic combinations, etc. This gives way to the presentation and accentuation of such features beside their meanings in their entry organizations.

In the presentation of words forming dictionary entries the organization is generally based on the structure going from the basic meanings to peripheral meanings derived from the basic meanings. However, in this organization even though references made to metonymical meanings are not given, figurative meanings are sometimes given while presenting peripheral meanings. Examples assisting the comprehension of these meanings clearly are in restricted numbers, yet dictionaries are preferred to many encyclopedic sources and grammar books by thinking that the information they present is precise and accurate. This reveals the importance of their proper organization.

In this study, in view of the explanations made above, polysemous words in dictionaries will be examined by using the contemporary dictionary produced by Turkish Language Society. The presentation of metonymical and metaphorical meanings is explained with the dictionary entries generated for the parts of the face such as head, eye, mouth, etc. and in terms of Pustejovsky's theory of generative semantics, the 'qualia' structure which can be used to distinguish different meanings of polysemous words will be explicated. This paper will discuss that since this structure is based on the idea that the combination of certain features of words will reduce the load of encoding in the identification of the meanings of words used together, it will provide great easiness for the users.

Keywords: Polysemy, metonymy, generative semantics, collocation.

TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE NEOLOJİZM: MİSALLİ BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK ÖRNEĞİ

Dil canlı bir varlıktır. Doğası gereği devam eden süreç içinde bilim ve teknolojik yenilikler, kültürel değişimler, sosyal olaylar vb. etkenlerle sürekli olarak değişim ve gelişim gösterir. Dilde meydana gelen değişim ve gelişim başta dilin söz varlığında olmak üzere birçok alanda görülür. İcat edilen bir âlet, kültürel yozlaşmayla ortaya çıkan kavram boşlukları, toplumda meydana gelen terör olayları vb. faktörler nedeniyle dilin söz varlığına sürekli “yeni öğeler” girer. Bu “yeni öğeler” dilin öz değerlerinden hareketle türetme, birleştirme, kırpma vb. yollarla elde edilebileceği gibi başka dillerden ödünçleme yoluyla da elde edilebilir. Bunun dışında daha önceki dönemlerde kullanılan sözcüklerin işlevlik kazanması ile sözcüklere yeni anlamlar yüklenmesi de bir başka yoldur. Bu çalışmada, alan yazınında dilde daha önce bulunmayan sözcüklerin kullanımı olarak ifade edilen “neolojizm (neologism)” konu edilmiştir. Bu bağlamda öncelikle “neolojizm” ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilerek neolojizm yöntemleri açıklanacaktır. Ardından kimi maddebaşlarında “yeni. (=yeni kelime, anlam)”, “yeniden. (=yeniden kullanılmaya başlanan kelime)” etiketi bulunan -bundan dolayı çalışmaya model olarak seçtiğimiz- *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*teki sözlük birimler irdelenecektir. Söz konusu sözlük birimler bir sınıflandırmaya tabi tutularak Türkçede kullanılan en yaygın sözcük yapımı yöntemi belirlenecektir. Bunun dışında *Misalli Büyük Türkçe Sözlükte* “yeni.” etiketi bulunan *içkici*, *suçlamak* gibi sözlük birimlere, yaptığımız inceleme neticesinde “yeniden.” etiketi verilebileceği Eski Anadolu Türkçesi metinlerinden hareketle önerilecektir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe Sözlükler, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Neolojizm, Söz Yapımı.

NEOLOGISM IN TURKISH DICTIONARIES: INSTANCE OF MİSALLİ BÜYÜK TÜRKÇE SÖZLÜK

Language is a living entity. It constantly shows change and development with factors which are scientific and technological innovation, cultural exchanges, social events and etc. These changes and developments occur in many field, especially in the vocabulary. "New items" constantly enter the vocabulary of the language because of factors such as an instrument invented, notion gaps occurred with cultural degeneration, terrorist events and etc. These “new items” can be obtained by derivating, compounding and clipping from existing words in the language as well as by borrowing from other languages. With gaining function of words used in earlier periods, installing new meanings to the words is an other way. In this study, neologism is subjected. In this context, neologism techniques explained by given information about studies related to neologism. Then,

neologism lexemes in the Misalli Büyük Türkçe Sözlük was analyzed. The lexemes was catagorized. Thus, most common word formation method used in Turkish was determined. Apart from this, for some lexemes which have "new" label in the Misalli Büyük Türkçe Sözlük a "anew" label with reference to texts of Old Anatolian Turkish was proposed.

Keywords: Turkish Dictionaries, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Neologism, Word Formation.

TÜRK DİL KURUMU TÜRKÇE SÖZLÜK’TE KULLANILAN SÖZLÜK BİRİMLER İLE TANIMLAMALARI ARASINDAKİ ANLAMSAL İLİŞKİLER

Çalışmada Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük’te (TS) yer alan sözlük birimler ve tanımlamaları arasındaki ilişki temel olarak sözcük anlambilimi çerçevesinde değerlendirilecektir.

Bu çalışmanın amacı, TDK TS’de kullanılan sözlük birimler ile tanımlamaları arasındaki anlamsal ilişkileri betimlemektir.

Alanyazın çalışmalarında, bir tanımın neleri içermesi ve neleri içermemesi gerektiği konusuna yönelik ölçütler belirlenmiş ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada aynı zamanda TS’de yer alan sözlük birimlerin tanımlanmasında nasıl bir yol izlendiğine dair saptamalar yapılmaya çalışılacaktır. Çalışmadaki tanımlamaların incelenmesinde, Zgusta (1971) ve Landau’nun (1989) tanımlama ölçütleri dikkate alınmıştır.

Çalışmada, hedef kitlesini o dilin doğal konuşucularının oluşturduğu, yaygın olarak kullanılan TDK TS veri incelemesi için temel oluşturmuştur. Genel sözlükler tek dilde yazılır ve genellikle o dilin ana dili konuşucuları tarafından kullanılma amacı taşır. Sözlük birimler hakkında pek çok bilgi içerir ama en önemlisi tanım verir; yani, madde oluşturan sözcüklerden ya da ifadelerden her biri madde oluşturan sözcük ile aynı dildeki sözcüklerle yeniden ifade edilir.

Çalışmada veri olarak, TDK TS’de yer alan ad, eylem, sıfat, adıl, belirteç, ünlem, ilgeç ve bağlaç olan sözcük ve ifadeler kullanılmıştır. Sözlük birim olan her bir sözcük türünden beşer sözcük rastlantısal olarak seçilmiş ve tanımlamaları incelenmiştir.

TDK TS, sözlük birim olan ifadelerin tanımlamalarında anlamsal ilişkiyi dikkate alma açısından nasıl bir görünüm sergiliyor, bu görünüm sözcük türlerine göre farklılık sergiliyor mu gibi araştırma soruları çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Sözlük Birim, Tanımlama, Sözcük Anlambilimi.

SEMANTIC RELATIONSHIPS BETWEEN LEXEMES AND DEFINITIONS IN TURKISH LANGUAGE ASSOCIATION TURKISH DICTIONARY

In this study the relation between lexemes and definitions will be evaluated in the framework of the word semantics in Turkish Language Association (TLA) Turkish Dictionary (TD).

The aim of this study is to define semantic relations between lexemes and definitions in TLA TD.

In the literature, what comprises the definition and criteria determined for the subject and the need to include what are commonly used. In this study, but also a way of defining how the dictionary in the TD will try to make determinations that followed. In examining the definition of the study, Zgusta (1971) and Landau (1989) define criteria are taken into account.

In the study, the target group formed a native speaker of that language has formed the basis for TLA TD widely used data mining. General dictionaries are written in one language and is generally intended to be used by mother tongue speakers of that language. It contains a lot of information about the dictionary definition of the units, but the most important data; it means that each word or phrase from re-forming substances are expressed in the same language with words and word-forming substances.

As the data in this study, noun, adjective, pronoun, adverb, verb, preposition and conjunction words and phrases that are used in TLA TD. Five words, each of word types, were chosen at randomly and identification were investigated.

In the study there are two research questions, the first one is how to take into account the semantic relations between lexemes and definitions in TLA TD and the second one, whether this view is any differences between word types or not.

Keywords: Turkish Language Association Turkish Dictionary, Lexeme, Definition, Word Semantics.

Sezergül YIKMIŞ (Doktora öğrencisi)

Şerife SAZAK (Doktora öğrencisi)

TÜRK SÖZLÜKBİLİMİ BİBLİYOGRAFYASI ÜZERİNE BİR DENEME (2000-2016)

Kaşgarlı Mahmud'a kadar uzanan sözlükçülük geçmişimize rağmen sözlükbilimi çalışmaları Türkiye'de çok yenidir. Akademik olarak sözlükbilimi üzerine çalışan Türk Dil Kurumu'nun Sözlük Bilimi Araştırma ve Uygulama Kolu dışında iki üniversitede (Hacettepe Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi) Sözlükbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezleri bulunmaktadır. Türkiye'deki üniversitelerde "Sözlükbilimi" adı altında müstakil bir bölüm/anabilim dalı oluşturulmamış, bu bağlamda sözlükbilimi ile ilgili akademik çalışmalar ya bireysel olarak yürütülmüş ya da bazı üniversitelerde yüksek lisans ve doktora programlarında "Sözlükbilimi" dersi adı altında ele alınmıştır.

Alanla ilgili bilimsel çalışmaların yürütüldüğü bir kurumların sayıca sınırlı olması bu çalışmaların belli bir düzen içinde yürütülmesini engellediği gibi sözlükbilimi alanı ile ilgili çalışma yapacak araştırmacıların kaynaklara ulaşmasını da zorlaştırmaktadır. Şimdiye kadar sözlük türleri, sözlükçülük tarihi, sözlük kullanımı, sözlüklerin oluşturulması, sözlük yapılarının eleştirisi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Fakat bu çalışmaların tamamını içine alan bir bibliyografya çalışması henüz yapılmamıştır.

Bu kapsamda hazırlayacağımız bildirinin amacı sözlükbilimi alanı ile ilgili 2000-2016 yılları arasında yapılmış çalışmaları -ulaşılabilirdiği ölçüde- bir araya getirerek bir sözlükbilimi bibliyografyası denemesi yapmaktır. Bibliyografya listesinde sözlükbilimi alanı ile ilgili yayınlanmış kitaplar, süreli yayınlarda çıkmış makaleler, kongre, kurultay ve sempozyum bildirileri, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları yer alacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sözlükbilimi, sözlük, sözlükçülük, bibliyografya.

AN ARTICLE ON TURKISH LEXICOGRAPHY BIBLIOGRAPHY

(2000-2016)

Despite our lexicography history going back to Kaşgarlı Mahmud, studies on lexicography in Turkey is quite new. Except from Turkish Linguistic Institute which is working on lexicon academically, there are two lexicography Application and Research center in two universities (University of Hacettepe and university of Eskişehir Osmangazi). In Turkish Universities, there are no separate sections or departments, therefore academic studies on lexicography have been carried out whether individually or as a subject at MA and doctorate programs with the name of lexicography.

The limited number of institutions working on the field academically not only restrains proper studies but also stops researchers who works on lexicography from reaching related sources. There have been many studies on dictionary types lexicography history, dictionary usage, forming of dictionaries and criticism of dictionaries so far. However, there is no bibliography study which involves all these studies.

Within this framework, the aim of our upcoming report is to form a bibliography trial gathering all studies as much as possible conducted on lexicography between the years 2000-2016. In bibliography list, books on lexicography, periodicals, articles, congress, general, assemblies, symposiums MA and doctorate thesis assertions will take place.

Keywords: Lexicography, lexicon, lexicography, bibliography.

LÜGAT-İ EBUSZİYÂ

Sözlüklere anlam yüklemek sözlükleri incelemekten geçer. Bu sebeple Osmanlı Dönemi sözlükleri düşünüldüğünde, akla getirilmesi gereken önemli sözlüklerden biri de Ebusziyâ Tevfik tarafından yazılan Lügat-i Ebusziyâ'dır. Kendinden önce yazılmış sözlüklerle kıyaslandığında ayırıcı niteliklere sahip olduğu göze çarpan ve önemi artan bu sözlük, Batı tarzında Türk sözlükçülüğünün temellerini oluşturmaktadır. Sadece sözlük değil; matbaacılığı ile çeşitli ödülleri alıp dil ve edebiyat araştırmaları, gazete, tiyatro, edebi türler, edebi terimler ve daha birçok alanda birikimi olan Ebusziyâ Tevfik'in çalışmamıza konu olan sözlüğünün daha fazla bilinmeye ve analiz edilmeye ihtiyacı vardır. Sözlük iki ciltten oluşmakta ve ilk cildi 600, ikinci cildi ise farklı nüshalar göz önünde bulundurulduğunda 742 sayfaya kadar ulaşmaktadır. İkinci cildi yarım kalan ve tamamlanamayan sözlük; hukuk, siyaset, denizcilik gibi terimlere yer vermesi ve sözlük kullanıcılarını köken bilgisine kadar götürmesi; ayrıca bazı maddebaşlarının karşılığında resim kullanması gibi sebeplerle dikkati çekmektedir. Çalışmasında, sözlük yazmaktaki amacının ne olduğunu ve sözlük ilkelerinin ciddi bir bakış açısıyla ele alınmasının gerekliliğini vurgulayan Ebusziyâ Tevfik, sözlük yazmadaki eksikliklere değinip bunları, sözlüğünde maddebaşlarıyla örneklendirmektedir. Bu çalışmada Lügat-i Ebusziyâ isimli sözlüğün nasıl bir sözlük metnine sahip olduğu, sözlüğün işlevi, kendinden önce hangi sözlüklerden yararlandığı ve ayrıldığı; maddebaşı seçimlerinde hangi bilgi kategorilerini tercih ettiği ortaya çıkarılıp sözlükbilimsel bir betimleme yöntemi kullanılmıştır. Tarihi sözlük araştırmacılığı kapsamında bugünkü modern sözlüklerin de temelini oluşturarak bize Türkçenin söz varlığından kesitler sunan Lügat-i Ebusziyâ'nın yapısı henüz tam olarak çözümlenememiştir. Bu çalışmayla ayırıcı yönleri ortaya çıkarılmaya çalışılan bu sözlüğün, iç yapısı da analiz edilerek Türk sözlükçülüğü içindeki payı sözlükbilimi disiplini altında belirlenmiş olacaktır. Çalışmanın modern sözlük yazımı hususunda araştırmacılar tarafından oluşturulmak istenen ölçütlerin belirlenmesine yön göstereceği umulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ebusziyâ Tevfik, Lügat-i Ebusziyâ, sözlük, sözlükbilimi, tarihi sözlükbilimi.

LÜGAT-İ EBUSZİYÂ

Assigning a meaning to dictionaries happens to review dictionaries. Thus, one of the important dictionaries which requires to be brought into mind is Lügat-i Ebusziyâ which was written by Ebusziyâ Tevfik when Ottoman period's dictionary are considered. When it is compared with dictionaries which had been written previously, this dictionary which stands out as it has got distinctive qualities and its importance increases forms the base of Turkish dictionaries in west style. It got various awards with its dictionary and also its printing and Ebusziyâ Tevfik's

dictionary that he had accretion on language literature researches, newspaper, theatre, literary genres, literary terms and so on many fields and which is subject to our study requires to be known and to be analyzed much more. The dictionary consists of two volumes and the first volume is 600 pages and when the different copies are considered, the second one gets up to 742 pages. The dictionary which its 2.volume was left half finished and did not completed attracts attention with some reasons as it involved terms such as law, policy, navigate and it took users of dictionary up to etymology and also pictures are used against some of entries. Ebuzziyâ Tevfik, who focused on what he aimed to write dictionary on his study and on a necessity that principles of dictionary are to be considered with a significant viewpoint mentions on insufficiency to write dictionary and exemplifies them with entries on his dictionary. On this study, the following cases were revealed and then a lexicographical description method was used; what a dictionary text the dictionary named as *Lugat-i Ebuzziyâ* has got what the function of dictionary is, which dictionaries he used before himself and which dictionaries he is apart from; which information categories he prefers to select entries. The pattern of *Lugat-i Ebuzziyâ* which presents sections from Turkish vocabulary to us as it forms the base of today's modern dictionary within the concept of historic dictionary researching has not been solved exactly yet. With this study, this dictionary's internal structure which its distinctive aspects are tried to be revealed has been analyzed and then its concern in Turkish lexicography will have been determined under the discipline lexicography. It is hoped that the study will point a direction to determine on criteria which is demanded to be created on writing dictionary by researchers.

Keywords: Ebuzziyâ Tevfik, *Lugat-i Ebuzziyâ*, dictionary, lexicography, historical lexicography.

SÖZLÜKSEL BOŞLUK VE ANLIK OLUŞUMLA TELAFİSİ

Dilde herhangi bir kavramı ifade edecek sözlüksel bir ögenin bulunmaması sözlüksel boşlukları doğurur. Bu boşluklar, diller arası ya da dil içi boşluk olabilir. Sözlüksel düzeyde diller arası boşluk; kaynak dilde bulunduğu halde hedef dilde bulunmayan kavramların sebep olduğu boşluktur. Bunlar kavramsal boşluk olarak da değerlendirilir. Dil içi boşluk ise bir dilde var olan kavramların sözlüksel karşılığının bulunmamasıdır.

Diller arası ve dil içi boşluklar mutlak boşluk değil görece boşluktur. Dilin üretim gücünün sınırsız olduğu düşünülürse bu boşlukların telafisinin mümkün olduğu görülür. Sözlüksel boşluklar için pek çok telafi yolundan bahsedilebilir ancak bu telafi yolları boşluğun türüne göre farklılık gösterir. Bütün *sözcük yapım yolları, alıntı sözcükler, açıklayıcı karşılıklar, kodlama (rakamsal vd.) ve metafor* telafi yollarından bazılarıdır. Bunların dışında sözlükselleşmenin ilk basamağı olarak değerlendirilen *anlık oluşum* da sözlüksel boşlukların telafisinde kullanılabilen yollardan biridir. Anlık oluşumun ortaya çıkması birden çok sebebe dayanabilir. Bir kavramın dildeki mevcut karşılığı konuşucu tarafından herhangi bir sebeple hatırlanmadığında ya da bilinmediğinde ortaya çıkabileceği gibi mevcut bir kavramın dilde karşılığının bulunmamasından doğan sözlüksel boşlukları doldurmak amacıyla da ortaya çıkabilir. Ortaya çıkış sebebi ne olursa olsun, anlık oluşum konuşucunun konuşma anındaki ihtiyacını karşılar ve iletişimin tam anlamıyla gerçekleşmesini sağlar. Elbette burada bilinçli bir üretim söz konusu değildir, anlık oluşumlar konuşmanın doğal seyri içinde belirir ve sözlükselleşme sürecinin başlangıcı olur. Daha sonra, ortaya çıkan anlık oluşumların bir kısmının kullanımı yaygınlaşır (yerleşikleşme) ve bunlar bir sonraki aşamada sözlükselleşerek dilin söz varlığı içindeki yerini alır.

Bu bildiride, sözlüksel boşluklar hakkında genel bilgi verildikten sonra hem diller arası hem de dil içi boşlukların telafisinde kullanılacak anlık oluşum üzerinde durulacaktır.

Anahtar sözcükler: Sözlüksel boşluk, anlık oluşum, sözlüksel boşluk telafi yolları, dil içi boşluk, diller arası boşluk

LEXICAL GAP AND COMPENSATING THEM WITH NONCE FORMATION

In a language, absence of a lexical item to express a concept causes lexical gaps. These gaps may be inter-language or intra-language gaps. Inter-language gap on lexical level is the gap which the concepts occurring in source language but missing in target language cause to. These are regarded as conceptual gap. Intra-language gap is the absence of correspond for existing concepts in a language.

Both inter-language and intra-language gaps aren't absolute gaps, they are relative. If it is considered that the producing potential of language is unlimited, it is seemed that compensating these gaps is possible. We can speak of many compensation ways for lexical gaps but these compensation ways change according to different gap types. *All word formation methods, alien words, explanatory equivalents, coding (numeral etc.) and metaphor* are some of compensation ways. Apart from these, *nonce formation* regarded as the first step of lexicalisation is one of the ways which can be used to compensate lexical gaps. Occurrence of nonce formation can base on many reason. It can occur on the purpose of filling gaps emerged by absence of corresponds for existing concepts in a language as well as it can be occur when a concept's existing correspond isn't remembered for any reason or isn't known by the speaker. For whatever the reason of occurrence nonce formation answers the purpose of the speaker at the time of speaking and it actualizes communication completely. Of course there is no question about conscious derivation, nonce formation occurs at national course of speaking and becomes the beginning of lexicalisation process. Then usage of some emergent nonce formations becomes more common (institutionalisation) and they come in on the vocabulary of the language at a later stage.

In this paper, after giving some general information about lexical gaps, nonce formation which can be used to compensation of both inter-language and intra-language gaps will be discoursed.

Keywords: Lexical gap, nonce formation, compensation ways for lexical gap, intra-language gap, inter-language gap.

SIRA DIŞI BİR SÖZLÜK ÖRNEĞİ REŞAT EKREM KOÇU'NUN TÜRK GİYİM KUŞAM VE SÜSLENME SÖZLÜĞÜ

Sözlükler, bir dilin söz varlığının kayıt altına alındığı eserlerdir. Titizlikle yapılan tanımlamalar, verilen örnekler ve alfabetik olarak yapılan sıralamalar çoğu sözlüğün iç düzenini oluşturur. Sözlükler her ne kadar belli bir konu ve alandaki ihtiyacı karşılama amacıyla oluşturulmuş olsa da her sözlüğün ortaya konulma hikâyesi aynı değildir. Bazı sözlükler, Şemseddin Sami'nin hazırladığı Kamus-ı Türkî gibi dilimizdeki bütün kelimelerin kayıt altına alınması amacını taşıırken bazıları da Ferit Devellioğlu'nun hazırladığı Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat gibi Osmanlı Edebiyatı'nı öğrenmek arzusunda olanların ihtiyacını karşılamak için hazırlanmıştır.

Bu bildiride, kişisel ihtiyaç sonucu alınan notlar aracılığı ile oluşturulan bir sözlük; Reşat Ekrem Koçu'nun Türk Giyim Kuşam, Süslenme Sözlüğü üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada öncelikle sözlük taranmış ve madde başlarının içerik analizi yapılmıştır. Tarama sonucunda gerek madde başı tanımlamalarının gerekse örneklendirmelerin alışılmışın dışında olduğu görülmüştür. Deyimlerin ve tamlamaların da madde başı olarak alınması tespit edilen bir diğer farklılıktır. Yazarın hususiyetlerini tümüyle yansıtan bu madde başları ve verilen bilgiler bize tarihin belli bir dönemine ait giyim kuşam zevkinden kesitler sunmuştur. Sözlük içerisinde bir yığın hurda teferruat diyebileceğimiz ayrıntı bulunur. Yakından bakıldığında aslında önemsiz gibi görünen bu ayrıntıların sözlüğün alametifarikası olduğu anlaşılır. Sadece bununla da kalmaz çizimlerinden, divan edebiyatından alınan şiir parçalarına kadar her yönüyle zengin, renkli bir eserdir.

Türk Giyim Kuşam, Süslenme Sözlüğü'nde madde başlarındaki tanımlamalar ve yapılan örneklendirmelerin alışlagelen sözlükçülük geleneğinden farklı olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla sadece müracaat için değil, başından sonuna yazarının izlerini sürmek için de okunabilir. Zira Reşat Ekrem Koçu sözlüğüne kendisinden epeyce iz bırakmıştır. Çalışmamızda bu zengin malzemeden hareketle, sözlükçülükteki kişisel eğilimlerin, sıra dışı sözlüklerin doğuşuna nasıl kaynaklık ettiğinin izi sürülmeye çalışacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sıra dışı sözlükler, sözlükler, Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Reşat Ekrem Koçu, sosyal tarih.

AN EXTRAORDINARY DICTIONARY EXAMPLE REŞAT EKREM KOÇU'S DICTIONARY OF TURKISH CLOTHES AND TOILET

Dictionaries are works in which vocabulary of a language are recorded. Fastidiously made descriptions, examples and alphabetical orders constitute a dictionary's internal contents. Although dictionaries are created to meet the needs in a specific field or topic, not every dictionary has the same creation story. Some

dictionaries aim to record every single word in a language as it is the case in Kamus-ı Turki prepared by Şemseddin Sami, others such as Ottoman-Turkish Encyclopedical Dictionary prepared by Ferit Devellioğlu aimed to meet the needs of those who felt the desire to learn about Ottoman Literature.

This paper aims to lay emphasis on Reşat Ekrem Koçu's Dictionary of Turkish Clothes and Toilet which was created through the notes taken as a result of personal needs. First of all, the dictionary has been scanned and content analysis of lexical entries has been made in this study. As a result of scanning, it has been observed that both the describing of entry and exemplifications to be out of ordinary. Taking also idioms and clauses as a lexical entry is another detected difference. These given informations and lexical entries which reflect fully the author's peculiarities have presented us sections of the clothes pleasure that belong to the history of certain period. There are many details that we can call that it is scrap. When looked at closely, these details which actually, seem like junk are hallmark of the dictionary. Not only that only, at all points, it is wealthy and colorful monument from its drawings to piece of poetry that taken from divan literature.

Lexical entry definitions and examples given in the dictionary mentioned are remarkable since they are different than common dictionary traditions. Therefore, this dictionary can be read entirely not only to search for vocabulary but also to trace back to the author. Resat Ekrem Koçu have left many traces to his own dictionary from himself. With reference to the rich material in our study, we will try to find out how personal tendencies in dictionary making leads to the creation of extraordinary dictionaries.

Keywords: Extraordinary dictionaries, dictionaries, Dictionary of Turkish Clothes and Toilet, Reşat Ekram Koçu, social history.

Şerif Ali BOZKAPLAN (Prof. Dr.)

İbrahim Atakan KUBİLAY (Dr.)

Yasemin KARADEMİRLİDAĞ (Doktora öğrencisi)

TÜRKÇE İÇİN DUYGU SÖZLÜĞÜ OLUŞTURULMASI

Günümüzde sosyal medyanın gelişmesiyle birlikte, kamuoyu algısını takip etmek zorunluluğu olan idareciler, şirketler hatta özel kişiler belirli konularda sosyal medyadan kamuoyu takibi yapmak istemektedirler. Bu takibin elle yapılması hem uzun hem de takipçilere ödenmesi gereken ücret nedeniyle maliyetli bir iştir. Söz konusu takibin kullanıcı yorum ve görüşlerinden etkili biçimde yapılabilmesi ancak bilgisayar yöntemleriyle pratik olabilmektedir. Bir sosyal medya kaynağından, tercihen çok sayıda kullanıcıdan alınan metinsel veri, belli ön hazırlama ve temizlik işlemlerinden sonra bilgisayar tarafından çeşitli yöntemlerle işlenmektedir. Bir metnin otomatik olarak olumlu veya olumsuz olarak sınıflandırılması, kelimelerin aynı şekilde sınıflandırıldığı dile özgü sözlüklere ihtiyaç duymaktadır. Aynı şekilde metinlerin duygu halleriyle ilişkilendirilmesi de aynı kaynağa muhtaçtır. Bu sözlükler İngilizcede oldukça yaygın olmakla birlikte, ne yazık ki Türkçede bu tür bir sözlük oluşturmaya yönelik girişimler ya eksik kalmış ya da kamuoyuna açık hale getirilememiştir. Sonuç olarak sosyal medyayı Türkçe kullanan kullanıcıların eğilimlerinin tespitinde araştırmacıların kullanabilecekleri açık bir sözlük bulunmamaktadır. Çalışmanın içeriğinde sadece sosyal medya değil aynı zamanda Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü'nde yer alan birkaç madde de incelenmiştir. Uygulamayı çalıştırmak amacıyla belirlenen sayıda test kullanıcısına sözcüklerin anlamları üzerinden uyandırdıkları duygular sorulmuş, sınıflandırılmış ve bilgisayar tarafından işlenmiştir. Sonuçların karşılaştırılması ve yorumlanabilmesi amacıyla bu denemeler çeşitli kullanıcılar üzerinde yinelenmiştir. Türkçe Duygu Sözlüğü kullanılarak elde edilen sonuçlar İngilizcedeki kimi sözlük çalışmalarının sonuçlarıyla karşılaştırılmış ve geliştirilen yöntemin yeterli olduğu gözlenmiştir. Böylece, Türkçe konuşan bir kullanıcıya bir arayüz yoluyla çalışmada incelenen sözler için olumlu/olumsuz ve o sözün duygu algısıyla ilgili seçimler yaptırılarak sonuçların kaydedilmesi yoluyla kamunun ve araştırmacıların kullanımına açık "Türkçe Duygu Sözlüğü" oluşturulması yolunda bir ilk adım atılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Duygu, Sözlük, Sosyal Medya, Kamuoyu Araştırması.

FORMING A TURKISH SENTIMENT DICTIONARY

Today, with the advance of social media, administrators, companies, even private citizens who need to monitor public perception wish to follow the public on certain subjects using social media. The manual performance of this task is both lengthy and costly due to the fees that should be paid to the followers. Effective monitoring using user comments and opinions can only be practical by computerized methods. Text data obtained from a social media source, preferably from many users, processed by the computer after some pre-processing and clean-up. The automatic classification of a text as positive or negative requires language-specific dictionaries where the words are similarly classified. In the same way, the matching of texts with emotional states needs the same resource. Unfortunately, while such dictionaries are common in English, attempts to create such a dictionary in Turkish are either incomplete or not open to public. As a result there is no open dictionary that researchers can use to detect user inclinations from the Turkish users of social media. In the study, not only the social media, but also entries in the Turkish Dictionary published by the Turkish Language Association were examined. In order to run the application, a number of test users were asked about the emotions stimulated by the meaning of the words, and were accordingly classified and processed by the computer. These trials were repeated for various users for comparison and interpretation of the results. The results obtained by the Turkish Sentiment Dictionary are compared to the results of other dictionary studies in English and the developed method is observed to be adequate. This way a first step in creating an open Turkish Sentiment Dictionary is taken by having a Turkish speaking user make positive/negative and sentimental perception choices for words under study by an interface and saving the results for each word.

Keywords: Turkish, Sentiment, Dictionary, Social Media, Public Opinion Research.

OKUL ÖNCESİ VE OKUL ÇAĞI SÖZLÜKLERİ İLE İLGİLİ TERİMLER VE TÜRLER ÜZERİNE

Okul öncesi ve okul çağı yaş gruplarına ve öğrenim düzeylerine yönelik olarak hazırlanan Türkçe sözlüklerin söz varlığının belirlenmesi, tanımlamaları, tanıklamaları bugüne kadar pek de üzerinde durulmayan bir sorundur. Bu sözlüklerin Türkçede adlandırılmasında kullanılan *ilk sözlüğüm*, *ilk bin sözcük*, *ilkokul sözlüğü*, *ilköğretim sözlüğü*, *ortaokul sözlüğü*, *okul sözlüğü* gibi adlar birer eser adı olarak görülse de bunlar sözlük biliminde belirli karşılıkları bulunan terimlere dayanmaktadır. Bu terimler yalnızca sözlük adlandırmalarında ve türlerinde değil söz varlığının belirlenmesinden hedef kitleye, sözlüğün kullanılış amacından hazırlanış yöntemine kadar çeşitlilik göstermektedir. İngilizcede *children's dictionary*, *school dictionary*, *college dictionary* ve benzeri okul öncesi ve okul çağı çocuklar için sözlük türlerinin nitelenmesine yönelik terimler bulunduğu gibi *defining vocabulary*, *basic vocabulary*, *threshold level*, *graded vocabulary* gibi söz varlığı kapsamlarıyla ilgili terimler de kullanılmaktadır. Bunların bir bölümü Türkçede *okul sözlüğü*, *temel söz varlığı* gibi terimlerle karşılansa da bu terimlerden kimilerinin Türkçedeki sözlük türleriyle örtüşmediği de görülmektedir. Bu terimlerin yanı sıra genel sözlükçülük terimlerinden bir bölümünün de okul öncesi ve okul çağı sözlükleri için geçerli olduğunu belirtmek gerekir.

Bildiride öncelikle bu alandaki sözlük türleriyle ilgili Türkçe ve İngilizce terimler karşılaştırılarak bu terimlerden birbiriyle örtüşenler ve örtüşmeyenler değerlendirilecektir. Terimlerden yola çıkarak bu sözlük türlerinin kapsam ve nitelikleri üzerinde durulacaktır. Bildiride ayrıca okul öncesi ve okul çağı yaş gruplarına ve öğrenim düzeylerine yönelik sözlüklerin söz varlığı kapsamı, tanımlama, tanıklama, örneklendirme ile ilgili terimler ve yöntemler de incelenecektir. Böylece okul öncesi ve okul çağı yaş gruplarına ve öğrenim düzeylerine yönelik sözlüklerin adlandırılmasından türlerine, söz varlığının ve madde başlarının belirlenmesinden hazırlanmasına, tasarımından yayımına kadar olan süreçte farklı yaklaşımlar yüzünden ortaya çıkan sorunlar tartışılacaktır.

Anahtar sözcükler: ilk sözlüğüm, okul sözlüğü, ilköğretim sözlüğü, çocuk sözlüğü, eğitbilimsel sözlük.

UPON THE TERMS OF THE PRE-SCHOOL AND SCHOOL AGE DICTIONARIES AND THE TYPES OF ITS

It is so far unexamined topic that lemmatization, explaining, and giving examples in the Turkish dictionaries for pre-school and school-age age groups and levels of education is not been argued problem yet. Used named in Turkish *my first dictionary*, *the first thousand words*, *elementary dictionary*, *school dictionary* as the name of a work such as they are regarded, although these are based on specific provisions in the terms in lexicography. These terms are not the only types of dictionary, from the determining the presence of the target audience as varied as the preparation method of the dictionary usage purposes. In English *children's dictionary*, *school dictionary*, *college dictionary* and etc. dictionaries for pre-school and school age children to be treated also there are terms in for the *defining vocabulary*, *basic vocabulary*, *threshold level*, *graded vocabulary* etc. terms relevant to the lexical scope can also be used. Some of them as *school dictionary*, *basic vocabulary* although in English dictionary types that overlap with some of these terms can be seen. These terms, as well as general lexicography terms a part of preschool and school-age dictionaries that is valid for it should also be noted.

In this paper primarily lexicography terms in this branch in Turkish and in English will be compare. Based on these terms, the types of the dictionaries will focus on the scope and type of features. Also in this paper pre-school and school-age and educational levels for defining the scope of the dictionary, terms and lexicography methods will be examined. Thus, pre-school and school-age for age groups and educational levels in the naming of the types of dictionaries, to fix the vocabulary and identification of the preparation from page design problems that arise in the publishing process because of approaches will be discussed.

Keywords: my first dictionary, school dictionary, elementary school dictionary, pedagogical dictionary.

SÖZ İÇİ KARŞIT ANLAMLILIK

Anlambilim çalışmalarının odak noktalarından biri olan çok anlamlılık, dillerin izlenebilen dönemlerinden beri araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Sözcüklerin kullanım sıklığı ile doğrudan bağlantılı olduğu değerlendirilen çok anlamlılığın kültürel ve toplumsal değişimlerle de desteklendiği düşünülmektedir.

Çok anlamlılığın gelişim süreçlerinden biri olan bağlamsal yapıda farklı sözcüklerle dizimsel ilişkiler kuran bir sözcüğün farklı anlamlar üstlenmesi ardından kazandığı bu yeni anlamı dizimsel ilişkilerden bağımsız olarak sözlüğe taşıyabilmesi çok farklı anlamsal örüntüler neticesinde gerçekleşebilmektedir. Bu sürecin sonunda sözlüğe taşınabilen yeni anlam(lar) kimi zaman benzerlik ilişkisi kimi zaman aktarma (insandan doğaya veya doğadan insana) vb. ilişkiler neticesinde sözlükbirimin anlam dünyasını zenginleştirmektedir. Bu zenginleşmeye paralel olarak da sözlükbirim içerisinde farklı anlamsal sınıflar ortaya çıkmaktadır. Bu sınıflardan biri de ‘söz içi karşıt anlamlılık’ olarak adlandırabileceğimiz bir sözlükbirimin bünyesinde birbirine tezat oluşturan iki farklı anlamın bulunmasıdır. (Türkçedeki *bit-*: *tükenmek, yok olmak* ve *bit-*: *doğmak, hayat bulmak* örneklerinde görüldüğü gibi.) Söz içi karşıt anlamlılık doğrudan çok anlamlılıkla bağlantılı olmakla birlikte sözlükbirimin bünyesinde mevcut olan anlam veya tanımların sayısı ile bağlantılı değildir. Bazen anlam veya tanım sayısı çok az olan bir sözlükbirimde görülebilen söz içi karşıt anlamlılık, anlam veya tanım sayısı çok daha fazla olan bir başka sözlükbirimde görülmez. Söz içi karşıt anlamlılık pek çok farklı dilde karşılaşılabilen bir durum olması bakımından da dikkat çekicidir. Türkçe dışında Germen dillerinde, Slav dillerinde, Sami dillerinde vd. dillerde de görülen söz içi karşıtlık evrensel bir özellik sergilemektedir. Bu bildiride Türkçe için teklif ettiğimiz söz içi karşıt anlamlılık terimini ve bu terimin kapsamını, sınırlılıklarını özellikle Arapça ve Almancada konuyla ilgili yapılan çalışmalar ekseninde aktarmaya çalışacağız. Ayrıca farklı dillerde yapılan çalışmaların konuya yaklaşımları da ifade edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çok Anlamlılık, Karşıtlık, Söz içi Karşıt Anlamlılık, Söz Dizimi, Sözlük.

ENANTIOSEMIA

(Term- Scope and Limitations)

One of the focal points of the Semantics studies is polysemy is an important meaning incident that has attracted the attention of researchers since the observable period of the languages. Polysemy, considered to be directly linked to the usage frequency of words, is thought to be supported by the cultural and social changes.

One of the development processes of polysemy, a word's undertaking different meanings that establish syntactic relationships at contextual structure and then with its new meaning its ability to transfer it to the dictionary independent of syntactic relations can take place as a result of very different semantic patterns. At the end of this process new meaning(s) that can be carried to dictionary sometimes as a result of similarity relationship and sometimes as a result of transfer (human to nature or nature to human) enriches the lexem's world of meaning. In parallel to this enrichment in lexem different meaning classes emerge. One of these classes is '*enantiosemia*' as we can call it which is the existence of two different meanings in the body of a lexem. (Just like in these examples: *bit-*: *deplete, disappear* and *bit-*: *to be born, come to life.*) Although *enantiosemia* is directly linked to polysemy, it is not linked to the number of meanings or definitions that exist in the body of lexem. Sometimes *enantiosemia* that can be seen in a lexem that has a very low number of meanings or definitions cannot be seen at another lexem with a higher number of meanings or definitions. *Enantiosemia* is also remarkable in that it is a situation that can be encountered in many different languages. *Enantiosemia* seen in Germanic, Slavic and Sami languages and so on other than Turkish, reflects a universal feature. In this paper, we are going to try to convey the term *enantiosemia* that we propose for Turkish, the scope of this term and its limitations on the axis of studies conducted in Arabic and German. The approaches of the studies in different languages to the subject will also be tried to be expressed.

Keywords: Polysemy, Antinomy, Enantiosemia, Syntax, Dictionary.

TARİHSEL BİR SÖZLÜĞÜN YAZIM TEKNİĞİNE DAİR BİR İNCELEME

Kitabü'l-müsellese, dokuzuncu yüz yılda Kutrub b. Ahmed el-Basrî tarafından yazılmış bir sözlüktür. Aslı Arapça olan eser, 16. yüzyılda (m.1556) Türkçe satır arası çeviri şeklinde düzenlenmiştir. Eserde Arapça sözcüklere satırarası Türkçe şeklinde karşılıklılar verilmiştir. Yer yer Arapça- Türkçe karşılıklara Farsçanın da eklenmesiyle eser üç dilli bir sözlük özelliği de kazanmıştır. Eserin Arapça olarak hazırlanmış pek çok nüshası olmasına rağmen Türkçe satır arası oluşturulmuş yalnızca dört nüshası vardır. Bunlardan ise yalnızca ele aldığımız nüsha eksiksizdir.

Müselles, sözlük anlamı olarak üç, üçe bölünmüş anlamına gelmektedir. Bu yalnızca bir sözcükte ilk hecedeki harflerin değişmesiyle(a-e, ı-i, o,ö-ü,ü) oluşturulan yeni sözcükler anlamına gelir ve bu da Müselles'e böyle bir sözlük(üçlü) özelliği kazandırır. Bu açıdan Müselles'in hangi sistemle kurgulandığı araştırılacaktır. Bu üçleme sözcüğünün metin içinde nasıl bir işleve sahip olduğu incelenecektir. Bu sistemin düzenli bir biçimde gidip gitmediği kontrol edilecektir. Bununla birlikte bu üçlemenin anlamsal ya da teknik boyutlu olup olmadığı araştırılacaktır. Daha sonra karşılık sistemi ele alınacaktır. Arapça sözcüklere verilen karşılıklarda nasıl bir yöntem izlendiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu açıdan karşılaştırmalı dilbilim yöntemi kullanılmaya çalışılacak ve verilen karşılıklar ele alınacaktır. Bu şekilde günümüzle bir kıyaslanma yapılarak 16.yy'da sözlükçülük tekniğinin incelenmesi sağlanacaktır.

Metin merkezli çalışmamıza öncelikle Arap harfli metnimiz Latin harflerine aktarılacaktır. Daha sonra sözlükte üçlü sistemin nasıl sağlandığı tespit edilecektir. Bu sistemin düzenli bir şekilde gidip gitmediği kontrol edilecektir. Aynı zamanda bu sistemin anlamsal bir boyutunun olup olmadığı araştırılacaktır. Daha sonra bu sözlüğün nasıl düzenlendiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Sözcüklerin diziminde Arap harf sistemi mi, tematik bir sistem mi, yoksa düzensiz bir dizim mi izlenmiş belirlenmeye çalışılacaktır. Tüm bu açılardan Müselese'nin yazım tekniği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kitabü'l-Müsellese, yazım tekniği, sözlükçülük, Satırarası, Arapça-Türkçe.

ABOUT AN ANALYSIS OF THE WRITING TECHNIQUE OF AN HISTORICAL DICTIONARY

Kitabü'l-musellese is a dictionary written by Kutrub b. Ahmed Al-Basri in ninth century, who was a famous scholar of his period. The original text, which was in arabic, was arranged as a Turkish subline dictionary in sixteenth century. In the text, Turkish provisions were given as subline data but sometimes persian provisions have been also given for some words too to the original arabic words. In

that sense the dictionary turns out to be a multilingual dictionary feature. Although many copies of the work prepared in Arabic, there exists only as known as of today four copies created from Turkish line. In this work, we would deal with the only known complete copy of that dictionary.

Müselles as a Word has a provision of three, which means trilogy. The Word has turns out into new words when the first words at the first syllable is changed by (a-e, ı-î, o,ö-ü,û) And this property provides Müselles a different word feature. At this aspect, we would analyze how Müselles was structured. The function of those similiar trilogic words would be analyzed inside the text. It would be checked if that is a systematic approach or not. On the other hand, it would be analyzed if that trilogic approach has an semantic or technical extent or not. Later the providing provision systematic will be discussed. It would be determined which method was used when providing provisions to the arabic words. At this point, the method of comparative linguistics would be tried to be used and the current assigned provisions would be dealt. In this way, our day will be made on a comparable technical examination would be made in order to compare lexicographic approach of as of today and 16th century.

In the text based work, at first Arabic text would be translated to Turkish. Then how the trilogic systematic was provided would be determined. Inside the text it would be checked if this systematic was on a regular basis or not. Also it would be investigated if this approach have an semantic extent or not. Then it would be studied to determine how this dictionary was edited. It would be determined the method of the syntax of the Word; arabic alphabet sytematic, thematically or irregular. Müselese's writing technique would be introduced taking into account all of those respects.

Keywords: Kitabu'l-Müselles, Müselese's writing technique, lexicography, subline dictionary, Turkish-Arabic provisions.

TÜRKÇE-UKRAYNACA ÖZEL AMAÇLI SÖZLÜKLERİN TİPOLOJİSİ

Ukraynaca-Türkçe sözlükbilimi alanında pratik gelişmeler 90 yıl XX. yüzyılın başında Ukraynada'ki Türkoloji'nin etkin geliştirme ile başladı. Çağdaş dönemde, çeşitli sözlüklerin en uygun modeli arayışı teorik sorunlarla (bir terimin çokanlamlık ve ikiliği) ve modern sözlükbilimsel yöntemlerin pratik kullanımıyla ilişkili olduğunu tespit etmektedir. Ukrayna dili temelinde ana Türk terim için eşdeğerlerin seçimi ve onun sözlükbilimsel özelliklerinin belirtmesi özel bir sorundur. Ukrayna dili ve Türkiye Türkçesi arasında bulunan tipolojik ve morfolojik uygunsuzluk, sözyapım çözümlemesi sorunu ön plana çıkarmaktadır. İki dilde mevcut olan türetme eklerin karşılaştırılması, sözlükbilimsel uygulama için türev düzeyini belirtmektedir.

Türkçe-Ukraynaca özel amaçlı sözlüklerini hazırlanması sırasında bir terimin sıklık özelliği ile gerçekleştirilmektedir. Sıklık ölçüdü, bir terim sayısal göstergesinin belirtmesini imkân sağlamaktadır.

Türkçe-Ukraynaca karşılaştırmalı sözlükbilimi alanında hazırlanmış terminoloji sözlükleri öğretim sürecinde çok önemli yer tutmaktadır. Genel olarak, terminoloji sözlüklerin hazırlanması sırasında orijinal dilden alınan metinlerin tarama yöntemi kullanılmaktadır.

Çağdaş Türkiye Türkçesinin kelime hazinesi çok çabuk gelişimi nedeniyle Ukrayna'da Türkiye Türkçesini öğrenenler için 'yeni sözler' sözlükleri bilimsel ve uygulama önemini taşımaktadır. Türkiye Türkçesinde mevcut olan yeni kelimelerin anlamsal çözümlemesi, modern dilinin leksikolojik dizgesi gelişimi hakkında sonuç vermektedir.

Ukrayna ve Türkiye arasındaki kültürel ilişkilerin genişlemesi sebeple Ukrayna türkoloji için türk özel adları sözlüğün pratik değeri olmaktadır. Kültürel bakımdan önemli olan özel adların morfolojik çözülmesi otorite kaynakların temelinde yapılmaktadır.

Türkiye yeradları sözlüğünün hazırlanması en önemli amaçlarımızdan biridir. Söz konusu sözlüğün teknik karakteri bildirimizin ana konularımızdan biridir.

Türkiye harihi ve kültürünün ana noktalarını yansıtan sanat ve kültür kavramları sözlüklerin hazırlanmasına ihtiyacımız olmaktadır. Bu tip sözlük için özel yöntemlerinin gerçekleştirilmesi – osmanlıca yazı sistemi, sesçil yazım, kaynaklar taraması – ön plana çıkmaktadır.

Genel olarak, Ukrayna sözlükbiliminde karşılıklı işbirliğimiz için gerekli bilimsel ve yöntemli önkoşullar mevcuttur.

TYPOLOGY OF TURKISH-UKRAINIAN SPECIALIZED DICTIONARIES

Nowadays the search for the optimal model of designing dictionaries is linked not only to theoretical problems (ambiguity of term) but also to the practical use of modern lexicographical methods. A particular difficulty stems from the problem of choosing an equivalent for the main Turkish term, its lexicographical qualities. Typological difference of languages underlines the problem of word-formation. Comparative assessment of affixes of two languages determines the conformities of a word-formation level for application in lexicography.

The development of specialized Turkish-Ukrainian dictionaries applies the method of frequency definition. The frequency criterion gives the possibility of defining quantitative features of a dictionary. Terminology dictionaries have special relevance. The compilation of special vocabulary dictionaries based on the Ukrainian language employs the method of general selection from reliable sources in the original language.

The active development of the vocabulary of the modern Turkish language makes the dictionaries of new words even more relevant for the students of Turkish. Such dictionaries show scientific and practical value. The semantic analysis of new Turkish words gives the opportunity to make conclusions about the nature of the development of the modern Turkish language's lexical system. The widening of cultural relations between Ukraine and Turkey highlights the importance of the dictionaries of Turkish proper names for the Ukrainian Turkic studies. The use of the morphological analysis of proper names is based on the reliable sources.

The diverse historical past shows the necessity of designing a Turkish-Ukrainian dictionary of toponyms. Such a dictionary would have absolutely different characteristics with regards to the contents and structure of a vocabulary entry.

The students of Turkish would be much interested in using the dictionaries of cultural and historical terms of the Turkish language. The typical quality of this kind of dictionaries is the application of the Ottoman script, references to sources and transcription.

The Ukrainian lexicography boasts all necessary preconditions for the active development of different dictionaries.

OSMANLICA – ARAPÇA SÖZLÜKLER ÜZERİNE BİR ETÜD

Arap dünyası uzun bir süre Osmanlı İmparatorluğunun yönetiminde kalmış ve bu ülkelerin hayatlarında söz konusu dönem önemli bir süreci teşkil etmiştir. Böylece her bir Arap ülkesinde ister kitap, ister resmi devlet yazışmalarına ait olsun, eserlere ve belgelere ait bir arşiv meydana gelmiştir. Söz konusu eserlerde ve belgelerde Osmanlıca kelime, kalıp ve terimler yoğun bir şekilde yer almıştır. Osmanlıca bilmeden bu alanda çalışan araştırmacının bu kelime, kavram, deyim ve terimleri anlamayacağı açıktır. Örneğin *kışla*, *tabanca*, *paşa*, *salname*, *kâim-i makam* gibi, özellikle de arşiv belgelerinde yer alan *ferman*, *sancak*, *nâhiye* gibi kelimelerin karşılıkları açıklanmadan anlaşılması söz konusu olamaz. Ayrıca Osmanlıca'da Arapça ve Farsça'dan alınmış birçok kelime de vardır. Arap araştırmacılar Arapça asıllı kelimeleri anlayabilir. Ancak bu kelimelerin bir kısmı aslını muhafaza etmesine karşın bir kısmı da anlam genişlemesi veya daralmasına uğrayarak üzerlerinde anlam değişimleri meydana gelmiştir. Bu sebeple Arap dünyasında Osmanlıca kelimeleri açıklayan Arapça sözlük yazma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda çeşitli girişimler olmuştur. Bu girişimlerin bir kısmı *kitap* şeklinde, bir kısmı da *makale* olarak kaleme alınmıştır.

Arap dünyasında bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde Osmanlıca kelimeleri ele alan şu sözlüklerin ön plana çıktığı görülecektir:

1. el-Mısırî, Huseyin Mûcib, *Mu'cemu'd-devleti'l-usmâniyye* (ed-Dâru's-Sekâfiyye li'n-neşr, Kahire 2004),
2. Süleyman, Ahmed Saîd, *Te'sîlu mâ verede fî târihi'l-Cebertî mine'd-dahil* (Dâru'l-meârif, Kahire, ty.),
3. Sâbân, Suheyl, *el-Mu'cemu'l-mevsûi li'l-mustalahâtî'l-usmâniyye et-târihiyye* (Mektebetu'l-Melik Fahd el-vataniyye, Riyâd 1421/2000)

Ayrıca daha çok Osmanlıca terimleri ele alan şu makaleler ön plana çıkmıştır:

1. el-Kiyâlânî, İbrâhîm, "*Mustalahât târihiyye musta'mele fî'l-usûri's-selâse: el-Eyyûbî, el-Memlûkî, el-Usmânî*", (Mecelletu't-turasi'l-Arabiyyi'-d-dimaşkiyye, aded: 49, yıl: 13, Dimaşk 1992/1413, s. 33-62)
2. Mütevellî, Ahmed Fuâd, "*Te'sîru'l-luğati'l-Arabiyye fî'l-luğati't-Turkiyye*" (Mecelletu'l-Faysal, sayı: 140, yıl: 1409, s. 6-10)
3. Âmir, Mahmûd, "*el-Mustalahâtu'l-mütedâvele fî'd-devleti'l-usmâniyye*" (Mecelle dirâsât târihiyye, sayı: 117-118, Dimaşk 2012, s. 355-38)

Bu çalışmalarda onlarca, yüzlerce kelime açıklanmıştır. Bu kelimelerin açıklanmasında bir takım metotlar uygulanmıştır. Bunların bir kısmı sadece

terimlere odaklanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikli olarak söz konusu sözlüklerin tasnifi, daha sonra da sözlük bilim açısından incelenmesi yapılacaktır.

ON STUDY ABOUT ARABIC WRITTEN OTTOMAN'S WORDS DICTIONARIES

A large part of the Arab world for a long time remained in the management of the Ottoman Empire and this period in the lives of these countries constituted an important process. In the works and documents that dealt with this period, the words, patterns and terms of Ottoman language took place intensively. It is clear that the researchers working in this field can't understand these phrases and terms without knowing Ottoman languages. For example, the words like *kışla* (barracks), *tabanca* (pistol), *paşa* (general), *salname* (provincial yearbooks), especially such provisions located in archives like *ferman* (edict), *sancak* (starboard), *nâhiye* (township), can not be understood without describing provision of these words. Moreover, there are many Ottoman words taken from Arabic and Persian languages. Arab researchers may understand Arabic origin words. However, despite this some part to preserve the original meaning, some part of the words in the sense of change by calling on them to the expansion or contraction has occurred. For this reason, obligation of writing of Arabic dictionary describing the Ottoman words has emerged in the Arab world. The various attempts have been in this issue. A part of this attempts has been drafted in a book form and another part also has been drafted in the article form. When the Works done in this area in the Arab world is examined, the dictionaries dealing with Ottoman words will be seen that come to the fore:

1. el-Mısırî, Huseyin Mûcib, *Mu'cemu'd-devleti'l-usrmâniyye*, ed-Dâru's-Sekâfiyye li'n-neşr, Kahire 2004.
2. Süleyman, Ahmed Saîd, *Te'sîlu mâ verede fî târihi'l-Cebertî mine'd-dahîl*, Dâru'l-meârif, Kahire, ty.
3. Sâbân, Suheyl, *el-Mu'cemu'l-mevsûi li'l-mustalahâti'l-usrmâniyye et-târihiyye*, Mektebetu'l-Melik Fahd el-vataniyye, Riyâd 1421/2000.

In addition, these articles dealing with Ottoman words will be seen that come to the fore:

1. el-Kiylânî, İbrâhîm, "Mustalahât târihiyye musta'mele fi'l-usûri's-selâse: el-Eyyûbî, el-Memlûkî, el-Usmânî", *Mecelletu't-turasi'l-Arabiyyi'-d-dîmaşkiyye*, aded: 49, yıl: 13, Dîmaşk 1992/1413, s. 33-62).
2. Mütevellî, Ahmed Fuâd, "Te'sîru'l-luğati'l-Arabiyye fi'l-luğati'l-Turkiyye", *Mecelletu'l-Faysal*, sayı: 140, yıl: 1409, s. 6-10.
3. Âmir, Mahmûd, "el-Mustalahâtu'l-mütedâvele fi'd-devleti'l-usrmâniyye", *Mecelle dirâsât târihiyye*, sayı: 117-118, Dîmaşk 2012, s. 355-38).

Tens and hundreds of words has explained in these of studies. A number of methods in the description of these words were applied. A part of these dictionaries focused only on the terms. Therefore, in this study primarily the classification of the dictionary will also be examined, then in terms of lexicography.

Keywords: Ottoman Empire, Ottoman Language, Arabic Language, Lexicology, Dictionary.

KAVRAM ALANI KURAMI AÇISINDAN İBN SİDE’NİN *EL-MUHASSAS* ADLI SÖZLÜĞÜ ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Sözlükbilim çalışmaları çerçevesinde özellikle sözlüğün dil eğitimine etkisi dikkate alındığında konulu sözlükler oldukça önemlidir. Zira kavramların birbirinden soyutlanmış olarak bulunmadığı bir mozaik halinde birbirini etkileyen alanlar oluşturduğu düşünülmektedir. Bir kavram/sözcük ancak başka bir kavramla olan benzerliği, karşıtlığı ya da başka bir ilişkisinden hareketle doğru anlaşılabilir. Bu açıdan anlamları birbiriyle bağlantılı sözcük grupları üzerinde çalışmalar yürüten kavram alanı (semantic field/الحقل الدلالي) kuramı dikkat çekicidir.

Bu çalışmada kavram alanı kuramından hareketle konulu sözlükler üzerinde durulmakta özellikle de Arapça sözlük tarihinde önemli bir yere sahip İbn Sîde [ö. 458/1065]’nin el-Muhassas adlı sözlüğünün metodolojisi ele alınmaktadır. Bu sözlük, Arapça konulu sözlüklerin en genişidir. Yazarın, sözlüğü hazırlarken *İnsanın yaratılışı (خلق الإنسان)*, *kadınlar (النساء)*, *giyim (اللباس)*, *yemek (الطعام)* ve silah (السلح) gibi kavram alanları oluşturduğu ve yine her kavram alanını alt gruplara ayırdığı görülmektedir. 1898-1902 yıllarında 17 cilt halinde yayımlanan el-Muhassas, Arapça konulu sözlüklerin zirvesini teşkil ettiği kabul edilmektedir. Çalışmada yazarın kavramları gruplandırmasında benimsediği yaklaşım/lar kavram alanı perspektifiyle değerlendirilmektedir.

Kuşkusuz konulu sözlükler başka bir deyişle kavram alanı sözlükleri bir dilin yapısının, anlatım inceliklerinin ortaya konmasında ve o dili ana dili olarak konuşan toplumun kavram haritasının çıkarılmasında belirleyici bir unsurdur. Bu tip sözlükler dilbilim çalışmalarına katkı sağladığı gibi bilişsel yaklaşım doğrultusunda dil öğreminde de yararlıdır. Bir dilin söz varlığı ve temel kavramları o dilin zihin kodlarını ve kültür yapısının nüvelerini teşkil eder. Arapçanın klasik sözlükleri arasında yer alan el-Muhassas, Arap dili kavram haritasının çıkarılmasında faydalı olacağı gibi günümüzde kavram alanı sözlüklerinin hazırlanmasında metodolojisiyle ve sözvarlığıyla ışık tutacak niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: Kavram Alanı Kuramı, El-Muhassas, İbn Sîde, Arapça Sözlük, Sözlükbilim.

Zehra GÜLMÜŞ (Prof. Dr.) Anadolu Üniversitesi

Murat ERBEK (Arş. Gör.) Anadolu Üniversitesi

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA TERMINOLOJİ YÖNETİMİ: TÜRKÇE-ALMANCA DİL ÇİFTİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Küreselleşmenin etkisiyle iletişim teknolojilerinin son yıllarda hızla gelişmesi yükseköğretim kurumlarının uluslararası ilişkilerini artırdığı gibi bir takım yeni gereksinimler ortaya çıkarmıştır, örneğin çeviri alanında. Nitekim uluslararası değişim programlarına ilginin artması, uluslararası projelerin çoğalması, üniversitelerin web sitelerini çok dilli hazırlama çabaları farklı türde birçok metnin çeşitli dillere çevrilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bununla beraber yükseköğretim kurumlarında çeviri talebinin artış göstermesi çeşitli çeviri ve terminoloji sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada yükseköğretim terimlerinin çevirisinde ne tür sorunlar yaşanmaktadır sorusuna cevap aramak üzere Anadolu Üniversitesi bünyesinde yürütülen "Anadolu Üniversitesi Kurumsal Çevirilerinde Standardizasyonu Sağlama Odaklı Üç Dilli (Türkçe-İngilizce-Almanca) Terim Belleği Oluşturma Projesi" başlıklı bilimsel araştırma projesi tanıtılacak ve ilk kısmı sonuçları ele alınacaktır. Bu çerçevede ilk olarak Anadolu Üniversitesi için Almanca çevirilerin önemi belirtilip, daha sonra Anadolu Üniversitesi bünyesinde Almancaya çevrilmesine gereksinim duyulan metinler taranarak sık kullanılan terimler tespit edilmiştir. Söz konusu Türkçe terimlerin çevirisinde karşılaşılan sorunlar ilgili çevirmen/çeviribilimciler tarafından tanımlandıktan ve değerlendirildikten sonra ilgili terimlere Almanca karşılık önerileri getirilmiş ve çevrimdışı bir terim belleği oluşturulmuştur. Bu süreçte işveren, çevirmenler, teknik personel ve karar vericilerin işbirliği içerisinde çalışmasının gerekliliği ve önemi ortaya çıkmıştır. Günümüz çeviri dünyasında uzun vadeli terminoloji yönetimi bilgisayar destekli çeviri yazılımlardan yararlanarak yapıldığından, Anadolu Üniversitesi bünyesinde "SDL Trados 2014" yazılımı alınıp kullanılmaya başlanmıştır. Anılan yazılım yardımıyla işveren, çevirmen ve karar vericilerin bir arada işbirliği içerisinde çalışabileceği sonucu tabanlı çevrimiçi bir işbirliği platformu kurulmuştur. Bu platformda sunucuya erişim hakkı olan herkesin ulaşabileceği ve bahsi geçen çeviri yazılımıyla entegre çalışan çevrimiçi bir terim belleği oluşturulması hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kurumsal Çeviri, Yükseköğretim Terimleri, Terminoloji Yönetimi, Terim Belleği.

TERMINOLOGY MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: A STUDY ON THE TURKISH-GERMAN LANGUAGE PAIR

With the impact of globalization in recent years, rapid developments in communication technologies have led to an increase in the international relations of higher education institutions and brought about a set of new needs, particularly in the field of translation. Hence, increasing interest in international mobility programs, the boost in the number of international projects, and the desire of universities to have a multilingual website all together indicate the need for the translation of various types of texts into different languages. Besides all these, the increase in demand for translation in higher education institutions has brought various translation and terminology problems. In this regard, this study aims to identify the problems encountered in the translation of higher education terms. In accordance with this aim, in this study, the research project entitled "Creating a Trilingual (Turkish-English-German) Term Base to Ensure Standardization in the Institutional Translations of Anadolu University" carried out at Anadolu University will be presented and the initial results of the project will be discussed. Within this scope, the importance of German translations for Anadolu University was described and the texts that need to be translated into German at the institution were examined to identify the frequently used terms. The problems encountered in the translation of the Turkish terms were identified and evaluated by translators/theorists of translation. In the following stage, German equivalents to these terms were proposed and an offline term base was created. Within this period, it was noticed that it is necessary and important for employers, translators, technical staff and decision makers to work in cooperation. At Anadolu University, we started to use the software suite "SDL Trados 2014", because in today's translation world, long-term terminology management is ensured by means of certain computer-assisted software tools. By using this software suite, a server-based collaboration platform, where employers, translators and decision makers can work together, was installed. In this platform, we aim to create an online termbase which is integrated with the software suite and is accessible by everyone who has access to the server.

Keywords: Institutional Translation, Higher Education Terms, Terminology Management, Termbase.

TÜRKİYE’DE EDEBİYAT SÖZLÜKÇÜLÜĞÜ VE KAPSAMLILIKLARI AÇISINDAN EDEBİYAT SÖZLÜKLERİ

Osmanlı Türkçesi’nde lügat veya kamus olarak adlandırılan sözlükler; bir dilin veya dillerin kelime hazinesini söyleyiş ve yazılış şekilleriyle veren, kelimenin kökünü esas alarak bunların başka unsurlarla oluşturdukları sözleri ve anlamlarını, değişik kullanışlarını gösteren yazılı eserlerdir. Bir dilin veya kültürün genel ve özel alanlarıyla ilgili çeşitli türlerde sözlükler hazırlanabilir. Ansiklopedik, kavramsal, örnekli, tek dilli, çok dilli, eş anlamlı, karşıt anlamlı, karşılaştırmalı, etimolojik, terimler, atasözleri, argo, meslekî terimler sözlükleri mevcut sözlük türleridir.

Edebiyatla ilgilenenlerin ve bilhassa dil ve edebiyat eğitiminin önemli başvuru kaynaklarından biri edebiyat sözlükleridir. Edebî metinlerin doğru anlaşılması ve analiz edilmesi, dil ve edebiyat eğitime katkı sağlaması; ayrıca toplumda yaygın bir edebiyat kültürünün oluşturulması gibi amaçlar doğrultusunda hazırlanan bu sözlükler; aynı zamanda Türk Edebiyatı’nın engin hafızasının ve kültürel kodlarının envanteri olma özelliğini taşımaktadırlar.

Edebiyat Bilimi anlayışıyla hareket etmek, edebiyat sözlüklerinin bilimsel yöntem ve ölçütlerle hazırlanması gerekliliğini ortaya çıkarır. Bilim felsefesinin yalınlık, verimlilik, tutarlılık gibi değerlerinden birisi de kapsamlılıktır. Bilimdeki kapsamlılık ilkesi edebiyat sözlüklerinin nitelik sorunu açısından önem arz eden bir konudur. Osmanlı Türkçesi’nde bir kavramı veya nesneyi tanımlarken kullanılan “Ağyârını mânî, efrâdını câmî” ifadesi bir sözlüğün yalınlığı ve kapsamlılığı için örnek ifadelerden biridir. İdeal sözlük, tanımlamada gereksiz detayları dışarıda bırakan; gerekli bilgileri içeren; tam, eksiksiz, kapsamlı sözlüktür.

Ulusal sınırlarını aşmış ve dünyaya açılmış her edebiyat, hafızasındaki dil, sanat, estetik, mitoloji gibi unsurları ortaya çıkaracak, tanıtacak ve yaşatacak kapsamlı sözlüklere sahip olmalıdır. Türk edebiyatında bu bağlamda hazırlanmış sözlüklerin hangi düzey ve nitelikte olduğu araştırılması gereken bir konudur. Araştırmamızın sınırları olarak belirlediğimiz Tanzimat döneminden bu yana hazırlanan edebiyat sözlükleri zaman içinde değişim ve gelişim göstermiş, içerik ve kapsamlılık açısından dönemsel farklılıklar geçirmiştir. Çoğu eğitim ve öğretimde bir başvuru kaynağı olma amacıyla hazırlanan edebiyat sözlüklerinde bilimsel yöntemlerle çalışma ilkesi zaman zaman göz ardı edilmiştir. Kısaca, dönemin edebiyatçıları ve daha çok edebi kimliği olan edebiyat öğretmenleri tarafından hazırlanan bu edebiyat sözlüklerinin kuramsal ve metodik sorunları dikkat çekmektedir.

Edebiyat sözlükçülüğü, geniş bir vizyon ve disiplinler arası bir çalışma yöntemi gerektirir. Ciddi bir kuramsal alt yapıya ihtiyaç duyan edebiyat sözlüklerinde, klasik yöntemlerden ziyade modern tekniklerin kullanılması, kapsamlılıklarının artırılması ve Türk Dili ve Edebiyatı’nın zenginliklerinin ortaya

konması elzemdir. “Edebiyat Sözlüğü”, “Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü” “Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü” gibi genel başlıkların yanında; “ Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü”, “Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü”, “Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü” gibi başlıklarla Türk Edebiyatı’nın daha özel sahalarında hazırlanmış ve yayımlanmış edebiyat sözlükleri bulunmaktadır. Ayrıca internet üzerinden hizmet veren önemli sayıda ansiklopedik edebiyat sözlüğü sitesi de mevcuttur.

Bu bildiride edebiyat sözlükleri üzerinden Türkiye’de edebiyat sözlükçülüğü konusu değerlendirilecek ve edebiyat sözlüklerinin kapsamlılığı üzerinde durulacaktır. Söz konusu amaçlar doğrultusunda başlıca tarama yöntemi kullanılacak; ayrıca sözlüklerde kapsamlılık sorunu çerçevesinde karşılaştırma yöntemine başvurulacaktır. Bildiri konusunun sınırı Tanzimat döneminden bugüne kadar yayımlanmış mevcut edebiyat sözlükleridir.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat Sözlükleri, Sözlükbilim, Yeni Türk Edebiyatı, Edebiyat Bilimi, Kapsamlılık.

THE LEXICOGRAPHY OF LITERATURE IN TURKEY AND THE LITERATURE DICTIONARIES IN TERMS OF ITS COMPREHENSIVENESS

Called in Ottoman Turkish, “kamus and lugat”, dictionaries is the written works that gives the pronunciation and the written forms of the vocabulary a language or languages and shows some of them with othem items they create based on the words with root of the word and their meaning and various uses. The various types glossaries can be pepare related to the language or culture’s general and specific areas. Encyclopedic, conceptual, single- language, multi- language, synonyms, antonyms, opposite meanings, comparative, etymological,, terms, proverbs, slang dictionaries and professional terms dictionaries are such as the available types.

The literature dictionaries is one of the important reference source of people who are interested in literature and especially language and literature education. This dictionaries that is prepared for the purposes of the understanding and analyzing of literary texts properly, contributing to language and literature training, additionally the dissemination of literary culture in society, they must bear the distinction of being inventory of the vast memory of Turkish Literature and the cultural codes.

An understanding of the science of literature, reveals the necessity to act with scientific methods and criterias to prepare the dictionary of literary. Such as simplicitiy, efficiency, consistency, one of the values of the philosophy of science is comprehensiveness. In the philosophy of science, the principle of comprehensiveness is important in terms of literary quality is a matter of dictionaries. In Ottoman Turkish, a word, concept or object that are used when defining the expression of “Ağyârını mâni, efrâdını câmi”, is a samplstatement to

explain the simplicity and comprehensiveness of a dictionary. The dictionary definition of the ideal out of unnecessary details, leave with the necessary information, complete, comprehensive dictionary.

Every literature that is national and has opened to the World beyond the borders, must have comprehensive dictionaries that will reveal, introduce and live out the language, art, aesthetical and mythological values in the national memories. In Turkish literature, prepared dictionaries in this context which are of the level and nature is an issue that needs to be investigate. The boundaries of our research we have identified as dictionaries since the Tanzimat literature, has shown change and development over time and periodic differences of content and comprehensiveness. In the literature dictionaries most has been prepared with the aim of becoming a reference in education and training, resorting to the principle of scientific principles from time to time have been ignored. This literature dictionaries which prepared by literary writers and literature teachers with identity of the literary, draws attention to the theoretical and methodical issues.

In addition, the comprehensiveness of the existing literature dictionaries is an important issue in terms of the nature of literature dictionaries. Lexicography of literature is one of the studying area that had required a broad vision and interdisciplinary working method. In the literature dictionaries that requires a serious theoretical back ground is essential the use of modern techniques rather than classical methods. Besides in general titles like, "Literature Dictionary", "Encyclopedic Glossary of Literary Terms", "Encyclopedic Dictionary o Literature Information", also the literature dictionaries are exist that is prepared and published in the more specific areas like "Encyclopedic Dictionary of Divan Poetry", "Glossary of Folk Literature Terms", "The Dictionary of Names of Our Literature". Also the significant number of literature dictionaries that serves on the internet are available.

In this paper, the lexicography of literature in Turkey will be evaluated over from literary dictionaries and will be focus on the comprehensiveness of the literature dictionaries. For the purposes in question, mainly the scanning method will be used and within the framework of the issue of comprehensiveness in dictionaries the comparison method will be referred to. The limit the subject of this paper is published literature dictionaries from the Tanzimat era to this day.

Keywords: Literature Dictionaries, Lexicography, ModernTurkish Literature, Science of Literature, Comprehensiveness.

TÜRKÇE VE RUSÇA SESBİLİMSEL TERİM DİZGELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Homojen olmayan, homojen olmadığı kadar da geniş kapsamlı olan Sesbilim, Dilbilimin bir alt bilim dalıdır. Son yıllarda ses yapı ve tümce bilgisi alanlarında büyük gelişmeler ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak alan çalışmaları büyük bir hız kazanmıştır. Sesbilim de filizlenerek Genel, Art Zamanlı, Eşzamanlı, Betimlemeli, Karşılaştırmalı, İşlevsel, Akustik, Algısal, Deneysel gibi farklı dallara ayrılmıştır. Bunun yanı sıra Sesbilimin, Dilbilimin diğer dallarıyla etkileşimi sonucu Sessel Anlambilim, Sesbirimsel Dizge Bilimi, Sesbilimsel Biçem Bilimi gibi bilim alanları belirmeye başlamıştır. Yeni bilim alanlarının gelişimi yeni terimlerin oluşmasına, ayrıca var olan terimler dizgesinin de değişmesine neden olmuştur.

Dilbilimsel metadilin bir parçasını oluşturan sesbilimsel terimler dizgesi son yıllarda hem Türkiye’de hem de Rusya’da gelişerek geniş, yönlü ve çeşitli terimler dizgeleri üretmiştir. Dilin tanımlanmış grameri ve genel yapısının temelinde oluşan sesbilimsel terimler dizgesi, Türkçe ve Rusça dizgelerin gelişim süreçlerinde çeşitli benzerlikler ve özgün farklılıklar ortaya çıkartmıştır. Çalışmada Türkçe-Rusça sesbilimsel dizgelerin terim üretme ilkeleri, yolları, gelenekleri, tanımları, tanımların anlambilimsel alanları ve alan genişlikleri, kullanımları, yaygınlığı ve kullanım alanının kapsamaları karşılaştırılmaktadır. Ayrıca makalede yapılmış olan karşılaştırmanın temelinde, iki dil arasındaki terimlerin çevirisi esnasında ortaya çıkan ve hedef dilde güncel olmayan fonetik tanımların karşıtını üretme sürecinde yaşanan sorunlara ve bu sorunların nedenlerine de değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sesbilim, Rusça Sesbilimsel Terimler, Terimler Dizgesi.

COMPARISON OF TURKISH AND RUSSIAN PHONETICAL TERMINOLOGICAL SYSTEMS

Phonetics is a comprehensive and at the same time inhomogeneous sub-science of Linguistics. In recent years, studies on sounds and sentence structures have shown major advances, due to which field researches have gained a great rate; as a result Phonetic Science has developed different fields such as General, Diachronic, Synchronic, Descriptive, Comparative, Functional, Acoustic, Perceptual and Experimental Phonetics. The interaction of Phonetics with other branches of Linguistics contributed to the development of a new science fields such as Phonosemantics, Phonotactics, Phonostylistics etc. Together with the development

of the new science fields new terminological systems have been created and existing terminological systems have undergone changes.

In recent years in Turkey as well as in Russia, Phonetical Terminological System, as a part of a Linguistics Metalanguage, has developed a wide, versatile and comprehensive terminological system. Based on a defined grammar and phonetical structures of a language, Turkish and Russian in the process of forming Phonetical Terminological Systems have demonstrated various similarities and unique differences. In the article the comparison of Turkish and Russia Phonetical Terminological System is presented on the level of the term derivation principles, methods and traditions of derivation; definitions, semantics of the definition and borders of a semantic field of a definition; traditions of usage, extension and fields of usage of the terms. Basing on comparison of two systems, the paper also pays attention to problems that might appear during the translation of existing terms or during the process of finding possible substitute on a non-existing one and the sources of these problems.

Keywords: Phonetics, Russian Phonetical Terms, Terminological Systems.

KATILIMCI LİSTESİ

ADI SOYADI	ÇALIŞTIĞI KURUM	E-POSTA ADRESİ
Agiemin BAUBEC (Prof.Assoc.)	Bükreş Üniversitesi	prof.agiemin_baubec@yahoo.com
Ahmet Kazım ÜRÜN (Prof. Dr.)	Selçuk Üniversitesi	ahmetkazim@hotmail.com
Ahmet KARAMAN (Yrd. Doç. Dr.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	ahkaraman03@gmail.com
Ahmet KARTAL (Prof. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	ahmetkartal38@gmail.com
Ayşe İLKER (Prof. Dr.)	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	ayseinceilker@gmail.com
Ali Aycan KOLUKISA (Yrd. Doç. Dr)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	kolukisa_aycan@hotmail.com akolukisa@nevsehir.edu.tr
Aytül DURMAZ HUT (Arş. Gör.) Naci Serhat BAŞKAN (Y.L. Öğrencisi)	Marmara Üniversitesi	aytuldurmaz@gmail.com n.serhatbaskan@gmail.com
Baktygul KULAMSHAEVA (Yrd. Doç. Dr.)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	b.kulamshaeva@nevsehir.edu.tr
Bayram ÇETİNKAYA (Yrd. Doç. Dr.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	bcetinkaya@aku.edu.tr
Beytullah BEKAR (Yrd. Doç. Dr.)	Kırklareli Üniversitesi	beytullahbekar@klu.edu.tr
Bilal UYSAL (Öğr. Gör.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	uysalbilal@hotmail.com
Bilge GÖKTER (Öğr. Gör.)	Başkent Üniversitesi	gokter@baskent.edu.tr
Burcu YILMAZ ÇEBİN (Arş. Gör.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	burcuyilmazcebin@gmail.com
Bülent ÖZKAN (Doç. Dr.)	Mersin Üniversitesi	ozkanbulent@gmail.com
Can ÖZGÜR (Prof. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	cozgur@ogu.edu.tr
Cansu GÜR (Arş. Gör.)	Atatürk Üniversitesi	cansu.gur@atauni.edu.tr
Celal DEMİR (Prof. Dr.) Erhan AKDAĞ (Arş. Gör.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	cdemir@aku.edu.tr erhanakdag@aku.edu.tr
Ceylan YILDIRIM (Dr.)	Hacettepe Üniversitesi	ceylany@hacettepe.edu.tr
Cüneyt AKIN (Doç. Dr.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	cuneyt.akin@hotmail.com

Dilber ZEYTİNKAYA (Arş. Gör.)	Marmara Üniversitesi	dilber.zeytinkaya@marmara.edu.tr
Duygu KAMACI (Arş. Gör.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	dkamaci@ogu.edu.tr
Elisabed BZHALAVA (Doç. Dr.)	İvane Jvakhşvili Tiflis Devlet Üniversitesi	elisabed.bzhalava@tsu.ge
Engin YILMAZ (Prof. Dr.)	Sakarya Üniversitesi	eyilmaz@sakarya.edu.tr
Erdoğan BOZ (Prof. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	dr.erdoganboz@gmail.com
Ferdi BOZKURT (Okt. Dr.)	Anadolu Üniversitesi	ferdib@anadolu.edu.tr
Fatih DOĞRU (Arş. Gör.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	fatihdogru.ogu@gmail.com
Eyyüp ACAR (Okt.)	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	eyyup.acar@dpu.edu.tr
Ezgi ASLAN (Okt.)	Anadolu Üniversitesi	ezgicorga@anadolu.edu.tr
Faruk ÖZTÜRK (Yrd. Doç. Dr.)	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	turkeogretimi@gmail.com
Farzaneh DOULATABADİ (Yrd. Doç. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	ferzaneabadi@gmail.com
Fatoş EREN ÖZDEMİR Ahmet Bilal ÖZDEMİR	Dokuz Eylül Üniversitesi	ferenozdemir@gmail.com ahmetbilalozdemir@gmail.com
Funda TOPRAK (Prof. Dr.)	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	fundatoprak25@hotmail.com
Gamze YÜCETÜRK (Yrd. Doç. Dr.)	Ardahan Üniversitesi	gamzeyuceturk@ardahan.edu.tr
Göksel SERT (Dr. öğrencisi)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	gokselsert@gmail.com
Gül DURMUŞOĞLU KÖSE (Prof. Dr.) Volga YILMAZ GÜMÜŞ (Arş. Gör.) Yusuf ÖZTÜRK (Arş. Gör.) Harun SERPİL (Öğr. Gör.) Gamze EREN (Okt.)	Anadolu Üniversitesi	gdurmuso@anadolu.edu.tr
Gül Mükerrerem ÖZTÜRK (Dr.)	Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi	gul.m18@hotmail.com
Gürer GÜLSEVİN (Prof. Dr.)	Ege Üniversitesi	gurergulsevin@gmail.com
H. İbrahim DELİCE (Prof. Dr.)	Bartın Üniversitesi	hidelice@bartin.edu.tr
Halit BİLTEKİN (Yrd. Doç. Dr.)	Anadolu Üniversitesi	hbiltekin@anadolu.edu.tr
Hamza ZÜLFİKAR (Prof. Dr.)	Emekli	

Henning BERGENHOLTZ (Prof. Dr.)	Aarhus University, Denmark	hb@bcom.au.dk
Hürriyet GÖKDAYI (Doç. Dr.)	Mersin Üniversitesi	hgokdayi@gmail.com hgokdayi@mersin.edu.tr
İsmet ŞANLI (Doç. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	rivayetler@gmail.com
Kamila Barbara STANEK (Dr.)	Varşova Üniversitesi	kamila.stanek@op.pl k.stanek@uw.edu.pl
Kemalettin DENİZ (Doç. Dr.) Nurullah ALKOL (Türkçe öğr.)	Gazi Üniversitesi Jandarma Okullar Komutanlığı, Öğretim Kurulları Başkanlığı	kemalettindeniz@hotmail.com nurullah_alkol@hotmail.com
Leyla Çiğdem DALKILIÇ (Yrd. Doç.)	Ankara Üniversitesi	lcdalkilic@ankara.edu.tr dalkilicleyla@hotmail.com
Lindita XHANARİ (Prof. Asoc.)	Tiran Üniversitesi	lindalatifi@yahoo.com
Makbule SABZİYEVA (Prof. Dr.)	Anadolu Üniversitesi	makbulesabziyeva@anadolu.edu.tr
Mehmet GÜRLEK (Yrd. Doç. Dr.)	İstanbul Üniversitesi	mehmetgurlek@gmail.com
Mehmet ÖLMEZ (Prof. Dr.)	Yıldız Teknik Üniversitesi	olmez.mehmet@gmail.com
Mehmet Sait TOPRAK (Doç. Dr.)	Mardin Artuklu Üniversitesi	msaittoprak@gmail.com
Melike ÜZÜM (Arş. Gör.)	Başkent Üniversitesi	melikeuzum@gmail.com
Meltem AYABAKAN (Dr. öğrencisi)	Ankara Üniversitesi	mayabakan88@gmail.com
Meriç GÜVEN (Yrd. Doç. Dr.)	Uşak Üniversitesi	meric.guven@usak.edu.tr
Meryem BAŞKURT (Arş. Gör.)	Gazi Üniversitesi	meryembaskurt@gmail.com
Safiye OLGUN (Y.L. öğrencisi)	Hacettepe Üniversitesi	olgunsk@hacettepe.edu.tr
Mirjana TEODOSİJEVIĆ (Prof. Dr.)	Belgrad Üniversitesi	mirjanateo@gmail.com mirateo@fil.bg.ac.rs
Muhammet KAYA (Arş. Gör.)	Erciyes Üniversitesi	mkaya0711@gmail.com
Muharrem DAYANÇ (Prof. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	mdyancm@gmail.com
Muna YÜCEOL ÖZEZEN (Prof. Dr.)	Çukurova Üniversitesi	mozezen@cu.edu.tr

Murat DEMİRKAN (Prof. Dr.) Mustafa BÜKER (Arş. Gör.) Naci Serhat BAŞKAN (Y. L. öğrencisi)	Marmara Üniversitesi	demirkan2002@gmail.com mustafabuker1@gmail.com n.serhatbaskan@gmail.com
Murat DEMİRKAN (Prof. Dr.) Naci Serhat BAŞKAN (Y. L. öğrencisi) Dilber ZEYTİNKAYA (Arş. Gör.)	Marmara Üniversitesi	demirkan2002@gmail.com n.serhatbaskan@gmail.com dilber.zeytinkaya@marmara.edu.tr
Murat KÜÇÜK (Yrd. Doç. Dr.)	Ankara Üniversitesi	muratkucuk25@gmail.com
Murat ÖZŞAHİN (Yrd. Doç. Dr.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	mozsahin35@hotmail.com
Murat VAROL	Bingöl Üniversitesi	mvarol@bingol.edu.tr
Musa ÇİFCİ (Prof. Dr.) Önder SEZER (Yrd. Doç. Dr.)	Uşak Üniversitesi	musacifci@gmail.com onder.sezer@usak.edu.tr
Mustafa Samet KUMANLI (Arş. Gör.)	Hacettepe Üniversitesi	samet.kumanli@hacettepe.edu.tr
Mustafa AKSAN (Prof. Dr.) Yeşim AKSAN (Prof. Dr.)	Mersin Üniversitesi	maksan@mersin.edu.tr yaksan@mersin.edu.tr
Nazmi ALAN (Okt. Dr.)	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	nazmi_alan@hotmail.com
Nesrin BAYRAKTAR (Prof. Dr.)	Hacettepe Üniversitesi	bnesrin@yahoo.com
Nilay GİRİŞEN (Okt.)	Anadolu Üniversitesi	ngirisen@anadolu.edu.tr
Nuh DOĞAN (Yrd. Doç. Dr.)	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	nuhdogan5@hotmail.com
Oktay AHMED (Prof. Dr.)	Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi	oktayahmed@gmail.com oktay@flf.ukim.edu.mk
Osman KARATAY (Prof. Dr.)	Ege Üniversitesi	karatay.osman@gmail.com
Rıdvan ÖZTÜRK (Yrd. Doç. Dr.)	Necmettin Erbakan Üniversitesi	ridvanozturk1961@gmail.com
Sami BASKIN (Yrd. Doç. Dr.)	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	samibaskin@gmail.com
Savaş ŞAHİN (Yrd. Doç. Dr.)	Akdeniz Üniversitesi	savassahin06@hotmail.com
Sebahat ARMAĞAN (Okt.)	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	sebahatarmagan@hotmail.com
Selcen ÇİFCİ (Yrd. Doç. Dr.) Erol SAKALLI (Yrd. Doç. Dr.)	Uşak Üniversitesi	selcen73@gmail.com erol.sakalli@usak.edu.tr

Selma ELYILDIRIM (Doç. Dr.)	Gazi Üniversitesi	selyildirim@gazi.edu.tr
Serdar KARAOĞLU (Arş. Gör.)	Afyon Kocatepe Üniversitesi	serdar.karaoglu@windowslive.com
Sevgi ÇALIŞIR ZENCİ (Okt. Dr.)	Anadolu Üniversitesi	sevgicalisir@anadolu.edu.tr
Sezergül YIKMIŞ (Dr. Öğrencisi)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	sezergulykms@yandex.com
Şerife SAZAK (Dr. Öğrencisi)		serifesazak@gmail.com
Sibel ÇATALKAYA (Dr. Öğrencisi)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	catalkayasibel@gmail.com
Songül İLBAŞ (Okt.)	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	songulilbas@gmail.com
Şaziye DİNÇER BAHADIR (Arş. Gör. Dr.)	Ahi Evran Üniversitesi	saziyedincer35@gmail.com
Şerif Ali BOZKAPLAN (Prof. Dr.)	Dokuz Eylül Üniversitesi	ali.bozkaplan@deu.edu.tr
İbrahim Atakan KUBİLAY (Dr.)		atakan@cs.deu.edu.tr
Yasemin KARADEMİRLİDAĞ (Dr. öğrencisi)		ykarademirlidag@msn.com
Şükrü Halûk AKALIN (Prof. Dr.)	Hacettepe Üniversitesi	shakalin@shakalin.net
Talat DİNAR (Yrd. Doç. Dr.)	Süleyman Demirel Üniversitesi	talatdinar@sdu.edu.tr
Tuğba POÇAN (Okt.)	Başkent Üniversitesi	tugba_sarial_28@hotmail.com
Volodimir PIDVOYNYI (Doç. Dr.)	Kiev Taras Şevçenko Milli Üniversitesi	veselka12@mail.ru
Yusuf DOĞAN (Prof. Dr.)	Cumhuriyet Üniversitesi	doganyusuf58@hotmail.com
Yusuf KARATAŞ (Yrd. Doç. Dr.)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	ysfkrtas@gmail.com
Zehra GÜLMÜŞ (Prof. Dr.)	Anadolu Üniversitesi	zgulmus@anadolu.edu.tr
Murat ERBEK (Arş. Gör.)		muraterbek@anadolu.edu.tr
Zeliha KAPUKAYA (Dr. Öğr. Gör.)	Balıkesir Üniversitesi	zeliha kapukaya10@hotmail.com
Zulfiya ŞAHİN (Yrd. Doç. Dr.)	Ankara Üniversitesi	sahinz@ankara.edu.tr